

پوهنوالی اثر په افغانستان باندې د شوروي اتحاد يرغل

۱- سریزه :

افغانستان باندې دخپل جغرافیایي موقعیت له امله دنړۍ هرزبر
خواک يرغل کړی چې له دې هیواد څخه د تیریدو وروسته هند ته
رسیدلي دي. لکه مقدوني سکندر، چنگیز خان، گود تیمور، نادر
افشار. خو برخلاف انگلیسانو د هند د ساتنې په خاطر زمونږ په هیواد
دوه نظامي یرغلونه په ۱۸۳۹ او ۱۷۷۸ ز کلونو کې وکړل. د شلمې
پیړۍ زبر خواک شوروي اتحاد د سیوسیالیزم او دیموکراسۍ د پلي
کولو په خاطر په افغانستان یرغل وکړ. (۱- مخ: ۱۳۳)

افغانستان باندې د شوروي اتحاد يرغل دنړۍ استعماري هیوادونو د
رقابت په پایله کې صورت وموند. ځکه کله چې ترکانو په (سلطان محمد
فاتح) پنځلسمه پیړۍ (۱۴۵۳ز کال) کې استانبول (دختیځ روم دامپراتورۍ
مرکز) فتح کړ، د ختیځ روم دامپراتورۍ له تجزیې وروسته، اسپانیا،
پرتګال او انگلستان د سمندر له لارې د ختیځ لوري ته حرکت وکړ چې د دې
سمندري قوتونو په سر کې برطانیه ځای ونيو، دمستعمرو په ویشلو کې د
لویدیځې اروپا هیوادونه تریو حد متحد وو، چې په پایله کې یې امریکا،
افریقا او د آسیا با اعظم یوه برخه د سمندر له لارې تر خپل سلطې لاندې را
وستله، مگر روسیه چې تفرقه پاتې نشو. د روسیې له لارې یې مان د
بالتیک بحیرې، توري بحیرې او د ارام سمندر سواحلو ته ورساوه. الاسکا یې
تصرف کړه چې وروسته یې بیا د امریکا په متحده ایالاتو باندې خرڅه کړه. کله
چې روسي د افغانستان او ایران د سرحداتو په لوري حرکت وکړ، د برطانیه
امپراتوري یې مخې ته ودریده ځکه چې په هغه وخت کې د لویدیځې اروپا د
استعماري هیوادونو لوي دښمنان عثماني ترکیه او نزاری روسیه گڼل کیدل،

¹ - شینواري، محمد ابراهیم (۱۳۸۹ ل). سبابه ناوخته وي. دانش خپرندویه ټولنه، کابل
افغانستان مخ: ۱۳۳

مګر روسي او انگلیسانو په ګډه د وچې له لارې په عثماني ترکیه کلکې ضربې واردې کړې. ترڅو عثماني امپراتوري د لومړۍ نړیوالې جګړې (۱۹۱۴-۱۹۱۸ ز) په پایله کې تجزیه او د ترکی جمهوریت مینځ ته راغی، المان او اتریش د لویدیځې اروپا هیوادونه د نزاری روسي له خوا کلابنده و، ونه توانیدل چې د سمندر له لارې د مستعمرو خاوندان شي، ناپیلون غوښتل چې یوریشیا ونیسي. خو د برتانیه له خوا یې مخه ونیول شوه، په لومړۍ نړیواله جګړه کې المان غوښتل چې اتریش او عثماني ترکیې سره د اتحاد پواسطه دا حلقه ماته کړي مګر د لویدیځې اروپا ټول هیوادونه د دوي په مقابل کې جګړې ته داخل شول، حتی امریکا د روسي او لویدیځې اروپا سره د مرستې لپاره جګړې ته داخله شوه چې په پایله کې المان اتریش او عثماني ترکیې ماتې وخوړه. (۱- مخونه: ۷-۲)

د شلمې پیړۍ په لومړیو (۱۹۱۷ ز کال اکتوبر) کې په روسیه کې سیوسیالستي انقلاب وشو. همدارنګه د شلمې پیړۍ په دویمه نیمایي کې جاپان، المان او ایټالیا په نیمه کره باندې د حاکمیت او په خپل مینځ کې د ویش له پاره سره متحد شول. په ۱۹۳۹ ز کال د پولینډ له نیولو وروسته دویمه نړیواله جګړه رسماً پیل شوه چې متحدینو په ۱۹۴۵ ز کال کې ماتې وخوړه، د برتانیې لویه امپراتوري هم د سقوط سره مخ شوه. مګر په آسیا او اروپا کې شوروي اتحاد د سیاسي، اقتصادي او ایډیالوژیک حاکمیت د پراختیا په حال کې و، امریکا د شوروي د پرمختګ د مخنیوي په خاطر د ناټو او سنتو نظامي پکتونه جوړ کړل. لږه موده وروسته اندونیزیا له سوسیالستي بلاکه څخه وګرزیده، چین هم په ۱۹۴۹ ز کال کې شوروي اتحاد سره فاصله پیدا کړه، خوپه امریکا کې کیوبا او نیکاراګوا، عراق، جنوبي یمن، ویتنام، لاوس، کمپوچیا او کوریا په آسیا کې د شوروي اتحاد د پلویانو په توګه پاتې شول. (۲- مخ: ۸)

۱- مینه پال، عبدالحنان (۱۳۷۲). نامه یک افسر به ډاکتر نجیب الله مخونه: ۷-۲

۲- مینه پال، عبدالحنان (۱۳۷۲). نانه یک افسر به ډاکتر نجیب الله مخ: ۸

شوروي اتحاد يوازي د انقلاب په صادرولو او له هغو څخه پخپل انترناسيونالسيټي ملاتړ باندې اکتفا نه کوله . بلکه د شوروي له دويمې نړيوالې جگړې وروسته له جاپان څخه د کوريا ټاپوگان له رومانيا څخه د يارابي او يوکويني ايالتونه ، د چکوسلواکيا څخه ترانسس ، د پولنډ ختيځې برخې بالتیک ځينې برخې يې له شوروي سره يوځای کړې . په امريکا باندې د هلېسنگي د (۱۹۷۵ ز کال) د تړون پواسطه د ختيځې اروپا سرحدونه او رژيمونه په رسميت وپيژندل . په ۱۹۷۲ ز کال کې په ولاديوستوک کې د امريکا او شوروي جمهوررئيسانو تر مينځ د لومړي سالت تړون په (۱۹۷۹ ز کال) د امريکا جمهوررئيس جيمي کارتر او شوروي جمهوررئيس بريژنف تر منځ دوم سالت لاس ليک شو . او د ۱۹۷۹ ز کال د ډسمبر په ۲۷ شوروي قوتونه پر افغانستان يرغل وکړ ، خود افغانستان د خلکو د کلک مقاومت او قرباني په پايله کې له ماتې وروسته د ۱۹۸۹ ز کال د فبروري په ۱۵ مه د ژنيود موافقي (۱۹۸۸ ز کال اپريل ۱۴ مه) وروسته له افغانستان څخه ووتل . (۱ - مخ : ۸)

په معاصر تاريخ په ځانگړي توگه له دويمې نړيوالې جگړې وروسته د کمونيزم او لويديځ ، د کمونيزم او اسلام تر منځ رقابت زيات شو ، سيوسياليزم په شوروي اتحاد او چين کې مسلط و . خوسو سياليزم هجومي حالت او لويديځ (امپرياليزم) دفاعي حالت درلود ، چې ورځ په ورځ شاته روان وو ، خپل سوداگريزه مارکيتونه يې سيوسيالستي بلاک ته خوشې کړل چې سوسياليزم په ډيرې چټکۍ سره په آسيا ، ختيځې اروپا ، افريقا او حتی په لاتينه امريکا کې خپل نفوذ ته پراختيا ورکړه ، په ټوله ختيځه اروپا ، شمالي کوريا ویتنام ، کمبوديا ، يمن ، سوريه ، عراق ، مصر ، سودان ، کيوبا ، چلي هيوادونو کې گڼ شمير گوندونه ايجاد شول چې له شوروي اتحاد سره يې دوستانه اړيکي درلودې . په ویتنام کې د امريکا ماتې د لويديځ روحیه ماته کړه ، مصر ، سوريه او عراق کې هم شوروي پلوه گوندونه قوي

۱ - مينه پال ، عبدالحنان (۱۳۷۲) نانه يک افسر به ډاکتر نجيب الله مخ : ۸

وو ، د افغانستان سياسي جريانونه هم د دي نړيوال بهير څخه متاثره كيدل ، خو د شوروي نفوذ په دې هيواد كې هغه وخت چټك شو چې د افغانستان دولت د پوځ په تربيه او تجهيزاتو كې د شوروي مرسته زياته شوه .² مخ :

٦

افغانستان هغه وخت د بدبختۍ او ستونزو سره مخ شو چې په شلمه پيړۍ كې د روسي او انگليسانو ترمنځ ستراتيژيک موقعيت كې واقع شو ، ځكه دې هيواد د نړيوال رقابت په پايله كې ډير زيان وليد ، په دې رقابت كې ختيځ هڅه كوله چې د افغانستان له ځانگړي ستراتيژيک موقعيت څخه په دوامداره توگه هند ته درسيډو له پاره گټه واخلي ، شوروي غوښتل افغانستان كې د خپل نفوذ او واک له ټينگيدو وروسته يوې خواته د مركزي اسيا هيوادونو امنيت ټينگ كړي او بل پلو ته ايران ، پاكستان او هند تر تاثير لاندې راولي او د افغانستان د طبعي منابعو څخه د گټې اخيستلو په خوا كې د لويديځو هيوادو سره له اتحاد څخه ليرې وساتي . خو غرب افغانستان د شوروي په لاس كې كيوتۍ او د هغوی تر مستقيم تاثير لاندې گانه ، لويديځ هغه وخت په هوش راغی چې د شوروي نفوذ مخه نيول يو ستونزمن كار و .

د سردار محمد داود خان د کودتاه له برياليتوب څخه وروسته د پرچم اړخ په كابينه كې د وزيرانو په توگه د خپلو ملگرو په موجوديت خوښ و ، دوی په دې اند وو چې په كابينه كې د خپل نفوذ پواسطه كولاى شي چې سردار محمد داود خان ترخپل نفوذ لاندې راولي ، په همدې خاطر يې د پرچم جناح د مشرانو په مشوره خپل ملگري د دولت په مختلفو څوكيو كې ځاى پر ځاى كړل ، ترڅو په دې كار سره د دې توان پيدا كړي چې داود خان په دوی اتكا وكړي او خپل واک دومره زيات كړي چې داود خان يوه سمبوليكه بڼه ولري او محمد داود خان د دې توان ونه لري چې هغوی (پرچميان) له څوكيو لرې كړي خو په رښتيني توگه محمد داود خان په پرچميانو اعتماد نه كاوه او پرچميانو پر داود خان اعتماد نه درلود ، دواړو خواو غوښتل چې د يو بل

² _ حكمتيار ، گلبدين (،) . د نادري كورنۍ له راوستلو د روسانو ترسيډو . مخ : ٦

له نفوذ څخه استفاده وکړي . داود خان ته د هغه نږدې ملگرو د پرچميانو د وجود او خطر په اړه یادونه کوله . (۱- مخ: ۵۹۴)

افغانستان د شوروي اتحاد او پاکستان سره د ګاونډیتوب له امله د سختو سیاسي ستونزو سره مخ شو ، شوروي اتحاد د شمالي ګاونډي او نړیوال ځواک په توګه د افغانستان سیاسي پيښې څارلي او بې تفاوته نه پاتې کیده ، پاکستان چې د انګلیسانو او له امریکا سره د نظامي تړون غړی و ، د افغانستان سره یې د پښتونستان د مسئلې پر سر اختلاف درلود ، پاکستان تل د دې هیواد د دولت په مقابل کې ستونزې ایجادولې ، خو شوروي په دې تبلیغاتو سره چې سیوسیالیزم د بشر د آرامۍ ضامن دی او د بشر ټولې ستونزې یوازې د سیوسیالستي نظام په جوړولو سره حل کېږي . خود بشر خلاصون نه په غربي دیموکراسۍ او نه په کمونستي دیکتاتورۍ کې ده . بلکه د بشریت خلاصون یوازې د اسلام د مقدس دین د اصولو په تطبیق کې دي ، روسانو د ازبکستان ، ترکمنستان ، قزاقستان ، تاجکستان ، قرغزستان ، اذربایجان ، گرجستان او ارمنستان د جمهوریتونو له نیولو وروسته یې د هغو هیوادونو دین او ژبې ته بدلون ورکړ . (۲- مخ: ۶)

د مرکزي آسیا له نیولو وروسته روسانو له افغانستان څخه پنځده او مروه جلا کړل ، خو د ۱۹۱۷ ز کال د اکتوبر له انقلاب څخه وروسته د شوروي سیاست بدلون وکړ په افغانستان کې یې سیاسي حالات څارل . د سردار محمد داود خان د رژیم د سقوط او د افغانستان د خلق دیموکراتیک تر منځ له اختلاف وروسته بریښیف پر افغانستان باندې د

^۱ - دریغ ، امین الله (۱۳۷۹ خورشیدي) . افغانستان در قرن بیستم ، انجمن نشراتي ،

دانش ، پشاور مخ: ۵۹۴

^۲ - حامد ، خلیل احمد (۱۳۹۱ لمريز) . سور بنامار . د مومند خپرندویه ټولنه ، ننگرهار

مخ: ۶

یرغل پریکړه وکړه، چې د ۱۹۷۹ ز کال د دسمبر ۲۷ مه او د ۱۳۵۸ ل کال د جدي ۶ مه پر افغانستان نظامي یرغل وکړ. خو پر هغه مهال د ملگرو ملتونو د امنیت شورا په ۱۹۸۰ ز کال په جنوري کې په خپله غونډه کې د مسئلې مطرح کړه او له افغانستان څخه یې د بې قید او شرط څخه د دې پوځونو د وتلو پریکړه وکړه، کورټ والدهایم، پریزدو کویلا د افغانستان د قضي د حل لپاره خپل ځانگړي استازي وټاکه. خو کله چې پریزدو کویلا د ملگرو ملتوب د منشي په توگه وټاکل شو. د افغانستان د قضيې د حل لپاره یې د یو کور دویز د خپل استازي په توگه وټاکه. کور دویز و توانیده چې په ۱۹۸۸ ز کال په اپریل کې د ژنیو تړون د پاکستان او افغانستان ترمنځ لاس لیک کړي ترڅو له افغانستان څخه د شوروي اتحاد د پوځونو د وتلو زمینه برابره شوه. (۱- مخ: ۲)

پر افغانستان د شوروي اتحاد یرغل د افغانستان په معاصر تاریخ کې یو حساسه او د پام وړ موضوع ده چې د دې یرغل پر مهال د افغانستان خلکو د قربانۍ او جهاد ځانگړی اهمیت لري چې د شوروي اتحاد پوځونه یې ایستلو ته اړ ایستل، د نړۍ ډیري هیوادو د دې یرغل په مقابل توند غبرگون وښود او د افغانستان د مجاهدینو ملاتړ یې وکړ، خود دې یرغل په لومړیو وختونو کې د شوروي اتحاد رهبري او د افغانستان تش په نوم واکمن بېرک کارمل غوښتل چې د نظامي عملیاتو او پوځي فشار په اساس به زمونږ ولسونه د ځان تابع او خپله کړنلاره به عملي کړي. د دوی دا وړاندوینه غلطه ثابته شوه ځکه دوی د افغانستان په مظلوم ولس باندې هر ډول پر مختللي وسلې استعمال کړي. خود حاکمیت ساحه یې ورځ تربلي محدودیده، د دوی نظامي کړنلاره د ناکامۍ سره مخ شوه، په ۱۹۸۵ ز کال کې د شوروي اتحاد په رهبرۍ کې د بدلون او د گرباچوف واک ته له رسیدلو وروسته شوروي

^۱ - کاروین، فلیپ (۱۳۸۴ ش). سرنوشت غم انگیز در افغانستان مترجم حکیم سروري،

دانش خپرندویه ټولنه مخ: ۲۴

رهبرۍ دې ته اړ شوه چې په خپله کړنلاره باندې نوې کتنه وکړي. گرباچوف د افغانستان جگړه د ناسور زخم په نوم ياده کړه او اعتراف يې وکړ چې په افغانستان کې د دوی نظامي برياليتوب ناشونی دی د خپلو پوځونو د ايستلو له پاره يې هلې ځلې پيل کړې. ځکه شوروي اتحاد د افغانستان د خلکو د اوږدې قربانۍ په پايله کې په دې يقيني شو چې دوی نور خپل پخوانی تشکيل نشي ساتلی او گرباچوف مرکزي آسيا هيوادو ته آزادۍ ورکړه او شوروي کمونستي رژيم هم لږه موده وروسته د ۱۹۹۱ ز کال په آگست کې سقوط وکړ، او په نړۍ کې د قواو اندول له مينځه ولاړ چې د نړۍ په تاريخ کې يو ستر بدلون او نړيوالو پېښو له دې سقوط وروسته نوي بڼه خپله کړه.

د گرباچوف له فشار او غوښتنې وروسته د افغانستان د ديموکراتيک جمهوريت اود افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند په رهبرۍ کې هم بدلون راغی او ډاکتر نجيب الله د کارمل پر ځای د افغانستان واکمن شو، نجيب الله په گوندي او دولتي کړنلاره کې بدلون راوست د ملي روغې جوړې سياسي کړنلاره يې اعلان کړه. د ملگرو ملتو په منځگړيتوب د افغانستان او پاکستان ترمنځ په ۱۹۸۸ ز کال يې د ژينو تړون لاس ليک کړ. چې د دې تړون پر بنسټ د ۱۹۸۹ ز کال د جنوري په ۱۵ شوروي پوځونه ټول له افغانستان څخه ووتل، نجيب الله ډيره هڅه وکړه چې د ملگرو ملتو د پلان د تطبيق سره سم به په افغانستان کې سوله راشي او ټاکنو ته به لاره هواره شي. خود ډاکتر نجيب الله او بينن سيوان پلان د پرچم د يوې ډلې له خوا د ناکامۍ سره مخ شو او ډاکتر نجيب الله خپله واکمني له لاسه ورکړه، د ملگرو ملتو په دفتر کې بندي شو او واک مجاهدينو ته انتقال شو.

دغه څيړنيز اثر چې پرافغانستان باندې د شوروي اتحاد د يرغل او کمونستي رژيم پر سقوط يې اغيز تر سرليک لاندې ليکل شوی دی. د دې اثر د ليکنې پر مهال کونښن شوی د شوروي اتحاد د يرغل پورې اړوند موضوعات چې د شوروي يرغل ته يې زمينه برابره کړې ده، څيړل شوې دي. د دغه موضوع د بڼې توضيح په خاطر په وړو عنوانو ویشلي شوي ده. چې د

شوروي د کمونستي رژیم پر سقوط پای ته رسيږي . په څېړنه کې هڅه شوي چې د يرغل پر مهال د افغانستان د خلکو قرباني او جهاد د پناه راځيزه توگه روښانه شي او د لويديځو هيوادونو غبرگون هم د امکان تر بريده تحليل او په ځينو برخو کې د اوسنيو پېښو سره د هغوي اړيکې ښودل شوي دي ، په ليکنه کې د هر شخص نظر ته درناوی شوی او پرته له تغير څخه مې ليکلی دی ، په دغه څېړنيز اثر کې د پېښو نېټې په لمريز او زيږديز نېټه ښودل شوي دي . چې د لمريز پر ځای (ل) او زيږديز پر ځای د (ز) توري استعمال شوي دي . چې (ل) د لمريز او (ز) د زيږديز معني ورکوي . د اثر په ليکنه کې د ښو او معتبرو منابعو څخه گټل اخیستل شوي ده چې زيات ليکوالان د دې پېښو اصلي شاهدان دي .

د اثر اصلي موضوع تر مختلفو سرليکونو لاندې توضيح شوی ده چې په ځينو ځايونو کې د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند پر ځای د ا، د، خ، گ توري استعمال شوي چې عين مطلب افاده کوي . د متن له اوږدېدو څخه د مخنيوي په خاطر د نور محمد تره کی پر ځای د تره کی، د حفيظ الله امين پر ځای د امين او د ببرک کارمل پر ځای د کارمل نومونه استعمال شوي دي . او د ثور د انقلاب او کودتاه پر ځای ما د بدلون کليمه استعمال کړې ده . کونښن شوی د موضوع د دواړو خواوو يعني دولت او مجاهدينو کړنې په منظمه او پرته له پلويټوب څخه توضيح کړم .

۲- د موضوع ستونزه (پراېلم)

پر افغانستان باندې د شوروي اتحاد يرغل ، زمونږ د هيواد په معاصر تاريخ کې يوه مهمه موضوع ده . ځکه د دې يرغل په وجه زمونږ هيواد له ستونزو سره مخ او د پرمختگ مخه يې ډب کړه . د موضوع اصلي ستونزه دا ده چې زمونږ د ټولنې ځوان قشر د دې يرغل په اصلي لاملونو نه پوهيږي . ځينې د شوروي پوځونو راتگ پر حفيظ الله امين او ځينې د يرغل اصلي خيره کارمل گڼي . په څېړنه کې کونښن شوي چې سرو لښکرو د يرغل اصلي لاملونه په گوته شي ، ترڅو په تاريخي لحاظ دغه تشه ډک شي . په ازاد بازار کې د هر ډول کتابونو د چاپ زمينه برابره ده . هره ډله او هر شخص غواړي چې واقعيتونه په خپله گټه تعبير او بيان کړي ، ما ځکه د دې موضوع څېړنه غوره کړه . ترڅو وکولای شم چې د شوروي يرغل د موخو او د هغوي دکړنو په اړه کره او بي طرفه معلومات راټول او تحليل کړم چې دمحصلينو او تاريخ د مينه والو پوښتنې تر يو حده ځواب شي ، ځکه د افغانانو قربانۍ او جهاد په پايله کې د شوروي اتحاد پوځونو دنوو (ماډرن) وسلو په درلودلو سره ماتې وخوړه ، شوروي اتحاد د خپل نيول شويو هيوادونو له ادارې څخه عاجز شو ، چې (۱۵) جمهوريتونو ترې ازادي واخيستله په نړۍ کې د دوی نفوذ ختم شو . په خپله د شوروي کمونستي رژيم سقوط وکړ . په څېړنه کې هغه پوښتنې حل شوي چې افغانانو ته شوروي د يرغل او د شوروي د کمونستي رژيم سقوط په اړه موجودې وي . هيله ده چې محصلينو هغه پوښتنې چې د شوروي د يرغل او د هغه د پايلو په اړه يې لري حل شي .

۳- موخه :

۱- په دې بايد و پوهیږو چې د شوروي اتحاد پر افغانستان ولې يرغل وکړ .

۲- ايا پر افغانستان دشوروي اتحاد يرغل دشوروي د کمونستي رژيم لپاره څه راز پايلې درلودلې دي ؟

۳- په کار ده افغانان پوه شي چې د شوروي اتحاد ديرغل تر څنګ نور کوم عوامل د شوروي د کمونستي رژيم د سقوط لامل شوي دي .

۴- د څېړنې اهميت:

د دې موضوع د څېړنې اهميت په دې کې ده ، چې دټولنې ځوان قشر په ځانګړي ډول د محصلينو پوښتنو ته ځواب وايي خصوصاً هغه ځوانانو ته چې دشوروي د يرغل څخه وروسته پيدا شوي او اوس د ځوانۍ مرحلې ته رسيدلي ، د هغوی پوښتنو ته ځواب وايي ، د دې موضوع څېړنه دتاريخ دځانګړي محصلينو ته دپام وړ ارزښت لري ، ترڅو هغوي د دې موضوع په اړه علمي او څېړنيزو معلوماتو ته لاس رسي پيدا کړي او د تبليغاتي اثارو د اغيزو څخه خلاص شي . هغوي بايد په خپلو څېړنو کې دڅېړنيزو اثارو او علمي کتابونو څخه ګټه واخلي دغه موضوع د افغانستان په معاصرتاريخ کې ډيره مهمه موضوع ده او توضيح يې ډيره اړينه ده ځکه معاصر تاريخ د ښوونې او روزنې دپوهنځي دتاريخ د ځانګړي پرته په نورو څانګو او د ننگرهار پوهنتون په نورو پوهنځيو کې تدريسېږي ، چې په دې صورت کې دځانګړي يوه تشه ډکه چې د څو واکمنانو د واک دوري پکې توضيح کېږي .

دا څېړنه د شوروي يرغل اقتصادي ، سياسي او ټولنيزو پايلو د څېړنې له پاره لاره هواره کوي . څېړنه کې دا واقعته په واضح توگه څرگنديږي چې د افغانستان دولتونه بايد د سيمې ، روسيې او نورو هيوادو سره د سياسي اړيکو په ټينگښت کې خپلو گټو او د هغوی اهدافو ته په دقيقه توگه متوجې اوسي .

۵- تيرو ماخذونو ته يوه کتنه :

ما د څېړنې پر مهال د موضوع پورې اړوند يو لړ علمي چاپي اثار مطالعه او د هغوی د معلوماتو څخه مې د دې څېړنيز اثر په ليکنه کې گټه اخستې ده . دا موضوع « پر افغانستان باندې د شوروي اتحاد يرغل او د کمونستي رژيم پر سقوط يې اغيز » د تاريخ د څانگې له خوا ماته د پوهندوی علمي رتبې څخه د پوهنوال علمي رتبې ته د لوړيدو په خاطر را سپارل شوي ده ترڅو يو څېړنيز اثر وليکم ، ما د دې اثر د بشپړولو په خاطر د ننگرهار پوهنتون کتابتون ، د اطلاعاتو او کتلور رياست کتابتون ، د مرکو او انټرنيت له سايټونو څخه گټه اخستي ده . له کومو کتابونو څخه چې ما د دې اثر په ليکلو کې گټه اخيستي د موضوع د نه اوږدېدو په خاطر په لنډو جملو کې درپيژنم .

۱- د ثور کودتا او د هغې ژورې پايلې .

پورته اثر زموږ د هيواد پياوړي مورخ پوهاند محمد حسن کاکړ په (۴۷۴) مخونو کې ليکلی ، په جرمني کې د افغانستان د کلتوري ودي ټولنې له خوا خپور شوي ، چې په ۱۳۸۹ ل (۲۰۱۰ ز) کال د آسډ دانش مطبعې چاپ کړی په دې کتاب کې د ثور د بدلون له پاره زمينه برابريدل ، دمير اکبر خيبر مړينه ، د خلقي دولت بيرغ ، د حفيظ الله امين او نور محمد تره کي ترمينځ اختلاف ، د هرات

نورستان ، پلخمری ، چنډاول ، بالاحصار پاڅونونه ، هاوانا ته د تره کي سفر ، د حفیظ الله امین حکومت له امریکا ، شوروي او پاکستان سره د امین اړیکې او نور موضوعات خپرل شوي دي . ما د دې اثر څخه د خپلې لیکنې په مختلفو ځایونو کې ګټه اخستې ده . د دې کتاب لوستل د تاریخ د څانګې محصلینو ته اړین ګڼم او ټول لوستي هیوادوال باید نوموړی اثر مطالعه کړي .

۲ - روابط سیاسي و دیپلوماتیک افغانستان و روسیه طی سالهای ۱۱۰۸ - ۱۳۸۱ هـ (۱۷۲۹ - ۲۰۰۱)

ښاغلي سرمحقق شاه محمد میهن ورد د افغانستان د علومو د اکاډمي غړی په خپله څیړنیزه پروژه کې د افغانستان او روسیې تر منځ د دیپلوماتیکې اړیکې له ۱۱۰۸ هـ ش څخه تر ۱۳۸۱ هـ ش پورې خپرلي دي . نوموړی اثر په اوو فصلونو کې لیکل شوی چې د غازي امان الله ، حبیب الله کلکاني ، نادر خان ، اعلیحضرت محمد ظاهر ، سردار محمد داود خان ، نور محمد تره کی او د شوروي پوځونو تر وتلو پورې د دواړو هیوادو د دیپلوماتیکې اړیکې خپرلي دي . هغه کوبنس کړي چې په هر واکمني کې د افغانستان او شوروي اړیکې تحلیل کړي . دا اثر د ټولو افغانانو له پاره د اهمیت وړ دی چې د افغانستان او روسیې په اړیکو وپوهیږي .

۳ - د افغانستان پر معاصر تاریخ یوه لنډه کتنه :

نوموړی اثر د افغانستان د علومو اکاډمي غړي مرحوم محمد ابراهیم عطایي لیکلي . محترم عطایي په دې اثر کې د افغانستان د معاصر تاریخ پېښې د احمد شاه بابا له واکمنۍ څخه دمجاهدینو تر حاکمیت پورې خپرلي دي ، ده د نور محمد تره کی او حفیظ الله

امین واکمني او امین ته د بریښنې هغه وړاندیز چې د پاکستان د بهرنیو چارو د وزیر راتگ دي معطل شي ، په مکمل ډول توضیح کړی دی ، دغه کتاب په (۴۳۶) مخونه او دوویشتم فصلونو کې د میوند خپرندویه ټولنې له خوا د څلورم ځل له پاره په ۱۳۸۹ لمریز کال چاپ شوي دي .

۴- د افغانستان سیاسي کمزوري او بهرني مداخله :

پورته اثر د افغانستان مشهور ژورنالست او لیکوال ډاکتر نبي مصداق لیکلی او ډاکتر نثار احمد په پښتو ژبه ژباړلی دی د احمد شاه بابا له واکمنۍ څخه د شوروي اتحاد تر یرغل پورې د افغانستان سیاسي پېښې خپرلي دي . د نور محمد تره کې ، حفیظ الله امین ، بیرک کارمل واکمنۍ او د شوروي یرغل په مفصل ډول تحلیل کړی دی ، ده په ملپانو کې هم ډیر مطالب توضیح کړي دي ، د پېښو خپرونکي کولی شي له نوموړي اثر څخه د ماخذ په توگه گټه واخلي .

۵- ظهور و زوال حزب دموکراتیک خلق افغانستان

دا اثر د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند مرکزي کمیټې غړي دستگیر پنجشيري په دوو برخو کې لیکلی په دې اثر کې د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند د بنسټ ایښودلو له پاره د ملي او نړیوالو شرایطو تحلیل ، له ۱۳۵۷ لمریز کال څخه وروسته د گوند داخلي اختلافات د ډاکتر نجیب گوندي سیاست او دشهنواز ټپي کودتاه په مفصل ډول توضیح شوي دي . نومړی اثر په ۱۳۷۷ لمریز کال د جدي په ۱۱مه د ۱۹۹۹ ز کال د جنوري په لومړۍ نیټه په پېښور کې چاپ شوی دی ، ما له دې اثر څخه د گوند د موسسې کنگرې او وحدت په برخه کې گټه اخستي ده . که چیرې څوک د

افغانستان د خلق دیموکراتیک گوندتاسیس او اختلاف په اړه
خپږنه کوي ، له دې اثر څخه د یوه ښه ماخذ په توګه ګټه اخستلی
شي .

۲- سرې لښکرې په افغانستان کې :

نوموړی اثر د شوروي د سرو لښکرو یو پوځي قوماندان جنرال
باریس گروموف لیکلی او ډاکټر داود جنبش په پښتو ژبه ژباړلی دی .
په دغه اثر کې گروموف دسترگو لیدلی حال لیکلی دی د تره کی ،
امین او بریژنیف اړیکې همدارنګه او د بریژنیف او کارمل اړیکې
توضیح کړي او افغانستان ته د شوروي پوځونو د یرغل په اړه یې د
شوروي د کمونست ګوند په سیاسي بیرو کې د نظر اختلاف هم
توضیح کړی دی . دا اثر په ۱۳۷۵ ل (۱۹۹۷) کال د دانش خپرندویه
ټولنې له خوا چاپ شوی دی .

۷- پشت پرده :

دا اثر دیکو کوردووز او سلیک آس هارسون لیکلی او اسدالله
شفایي په دري ژبه ترجمه کړی ، په نوموړي اثر کې د شوروي د یرغل
ځیني اړخونه ، د ژینو تړون ، د شوروي او امریکا له خوا تضمین
لیکونه په دقیق ډول خپرلي دي ، چې په ۱۳۷۹ هـ ش کې د ایران
المهدي بين المللي انتشاراتو له خوا چاپ شوی دی .

۸- سپیڅلی پاڅون :

دغه اثر د افغانستان پیاوړي ژورنالیست او لیکوال مرحوم
یعقوب شرافت لیکلی دی ، په دې اثر کې د ۱۳۵۷ لمريز کال د بدلون
څخه وروسته لومړنۍ مهاجرتونو او پاڅونونو توضیح شوي .
نوموړي اثر په روانه پښتو ژبه لیکل شوی چې د افغانستان

دمجاهدينو قرباني يې توضيح کړي دي ، دغه اثر په ۱۳۹۱ لمريز کال کې د النور نشراتي ادارې له خوا چاپ شوی دی .

۹- جنگ اشباح :

پورته اثر ستیو کول لیکلی او مهندس محمد اسحاق ترجمه کړي چې په ۱۳۹۰ هـ ش (۲۰۱۲ م) کې د میوند د انتشاراتو له خوا په کابل کې چاپ شوی دی په دې اثر کې په افغانستان کې د سي . آی . ای ، ای . اس . ای او کا . جي . بي د استخباراتي ادارو مداخلې خپرل شوی دی ، چې دافغانستان دمجاهدينو د جهاد او شوروي يرغل پورې اړوند مسایل توضیح شوی دی ، سیتوکول د واشنگتن پوسټ د ادارې منشي و او له ۱۹۸۹ څخه تر ۱۹۹۲ ز کاله پورې دجنوبي آسيا د مسول په توگه دنده اجرا کوله . نوموړي د افغانستان دجگړې په اړه ډیر ارقام ټول کړي چې د تاریخ خپرونکو له پاره ځانگړې ارزښت لري .

۱۰- جنگهای افغانستان : ۱۹۷۹ - ۱۹۸۹ ز کال :

دا کتاب دجنرال ای بگدانوف له خوا لیکل شوی ، چې انجینر عبدالاحد (لعل زاده) او سلطان محمود عزیز پنجشیري په دري ژبه ترجمه کړی دی او په ۱۳۸۲ هـ ش کال کې چاپ شوی دی په نوموړي اثر کې د شوروي پوځونو فعالیتونه د هغوي وضعیت ، ددواړو دولتونو (شوروي اوافغانستان) اړیکې په پوره دقت سره خپرل شوي دي .

۱۱- د پاکستان بهرنی پالیسي ته یوه کتنه له ۱۹۴۷ څخه تر

۲۰۰۴ ز کال :

دغه اثر ډاکټر حسن عسکر رضوي ليکلی او خپرنیار محمد سرور احمدزي په پښتو ژبه ژباړلي دي. کتاب د حجم په لحاظ کوچني دی خو د پاکستان اړیکې له هند او افغانستان ، امریکا او اسلامي هیوادونو سره په مختصر ډول خپړلي دي . نوموړی اثر په ۱۹۹۲ لمریز کال د مومند خپرندویه ټولنې له خوا چاپ شوی دی ، د دې کتاب موضوعات لوستونکې د پاکستان د بهرنۍ پالیسي سره آشنا کوي ، لوستل یې د تاریخ مینه والو او سیاسي اشخاصو ته اړین دی .

۱۲- د سی ، آی ، اې پټې جگړې له ویتنامه تر افغانستان : نوموړي اثر پيترهار کليرو د ليکلی او محمد زبیر شفيقي ژباړلی دی ، ليکوال کونښن کړی چې د سی ، آی ، اې ټولې پټې کړنې او فعالیت یې تحلیل او ارزيايي کړي ، د کتاب ټول موضوعات د اهميت وړ دي ، نوموړی اثر په ۱۳۹۲ لمریز کال د اسد دانش مطبعې له خوا چاپ شوي دي .

۱۳- وطن يا کفن :

دا اثر پاکستاني ژورنالست نورالبرشر نوید ليکلی او په ۱۹۹۹ ز کال چاپ شوی دی . په دې اثر کې د ډاکټر نجيب الله ژوند ، د ملي روغې جوړې سياست د نجيب دواکمني اساسي قانون ، د ژنيو توافقات ، د ډاکټر نجيب شخصيت ، دشهنواز ټنی کودتا او نور موضوعگانې خپرل شوی دی . د کتاب ټول موضوعات لوستونکو ته د اهميت وړ دي .

۱۴- کې . جي . بي په افغانستان کې : نوموړي اثر د شوروي د استخباراتي ادارې پخوانې غړي واسيلي ميتروخين ليکلي او امين رحمت اريا ژباړلی دی ، په دې

اثر کې د ثور کودتا ، د سپتامبر کودتا او ډسمبر يرغل او نور موضوعات توضیح شوي دي. چې د شوروي يرغل پورې اړوندو موضوعاتو د خپرني له پاره بڼه ماخذ دی.

۱۵ - د اسلامي نهضت لورې ، ژورې ، د نادري کورنۍ د راوستو د روسانو تروتو

پورتني اثر د اسلامي حزب مشر ښاغلی گلبدین حکمتیار ليکلی دی . په دې اثر کې ښاغلي حکمتیار د خلق ديموکراتيک گوند جوړښت د داود خان کودتا ، د داود خان او پرچميانو اختلاف ، د داود خان له خوا د اسلامي نهضت د غړو تحديد او نوري موضوعگانې خپرلي دي .

۱۶ - تحولات سياسي جهاد افغانستان :

نوموړی اثر د اکتر نصري حق شناس په دريو ټوکونو کې ليکلی چې د ۱۳۵۷ لمريز کال څخه د مجاهدينو تر حکومت پورې يې ټول موضوعات لکه د ثور کودتا ، د کې . جي . بي او د افغانستان د استخباراتي سازمان (اکسا) ترمنځ همکاري . د کابل او مسکو ترمنځ تړون ، د خلقيانو او پرچميانو ترمنځ اختلاف ، د امين وژنه د کارمل واک ته رسيدل او نور ورکې خپرل شوی دی ، نوموړی کتاب په ۱۳۸۵ لمريز کال د نعماني مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی .

۱۷ - ياداشتهاي سياسي ورويدات های تاريخی :

دغه اثر سلطان علي کشتمند ليکلی چې نوموړی د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند غړی ، د پرچم جناح ته منسوب و. د

کارمل په واکمني د وزارت اودنجیب په واکمني کې د
 صدراعظمۍ دنده درلوده . ده ټول موضوعات دسترگو لیدلي
 حال او یاداشت په ښه توضیح کړي . ده د گوند اختلاف . دشوروي
 یرغل او نور موضوعات یې توضیح کړي دي لیکونکي او
 لوستونکي د دې اثر څخه ګټه اخیستي شي .
 ۱۸- غمیزه څرنگه مینځ ته راغله :

دا کتاب پوهنوال ډاکتر عبدالرشید جلیلي لیکلی چې نوموړی د
 افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند مرکزي کمیټې غړې و .
 دشوروي تر یرغل وروسته دبیرک کارمل په واکمنۍ کې بندي و . ،
 دثور بدلون او د شوروي یرغل د غمیزې په نوم یاد کړی . ټول
 موضوعات یې په ښه روانه توګه لیکلي دي . د ملګرو ملتو د سولې
 پروګرام ، د کارمل واک ته رسیدل ، د نجیب الله سیاست او
 نور موضوعات یې توضیح کړي دي . چې په ۱۳۸۷ ل (۲۰۰۸ ز)
 کال کې د دانش خپرندویه ټولنې له خوا چاپ شوي دی .
 ۱۹- تلک خرس :

دا اثر د پاکستان د استخباراتي سازمان غړي ډګروال محمد
 یوسف او مارکه ادکین لیکلی او ډاکتر نثار احمد (صمد) په
 دري ژبه ژباړلی دی چې په دې اثر کې د افغانستان پر مجاهدینو
 دپاکستان له خوا د لویديځو هیوادونو دمرستو ویشس ،
 دتنظیمونو له ایجاد ، اهداف ، مجاهدینو ته د وسلو ویشل ،
 اکمالاتي کړنې او نور استخباراتي مسائل څرګند شوی دی

۲۰- روسي پراختیا غوښتنه او افغانستان :

نوموړی اثر د ولي محمد له خوا ليکل شوي په ۱۹۹۹ ز کال د دانش کتابتون له خوا چاپ شوی دی . په دې اثر کې د خلق ديموکراتيک گوند اختلاف ، دحفيظ الله امين دوره ، روسی عسکر چا راوستل . د شوروي پر ضد کورنۍ او بهرنۍ عکس العمل دشوروي عسکرو بيرته ستنيدل او يو شمير نورې موضوعگانې توضيح کړي دي .

۲۱- دثور وسله وال پاڅون او د افغانستان مساله :

دا اثر پوهاند محمود سوما ليکلی ، نوموړی د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند د مرکزي کميټې غړی او د خلق جناح ته منسوب و ، چې د نور محمد تره کی په واکمني کې د لوړو زده کړو وزير و ، ده د ثور بدلون ، د شوروي يرغل ، د ببرک کارمل واکمني ، د ډاکتر نجيب الله واکمني او د مجاهدينو واکمني توضيح کړي دي ، نوموړی اثر په ۱۳۸۷ ل (۲۰۰۸ م) کال کې د دانش خپرندويه ټولنې له خوا چاپ شوی دی .

۲۲- راز خوابيده :

نوموړی اثر د افغانستان پياوړي ژورنالست رزاق مامون ليکلی ، چې په ۱۳۸۷ هـ ش کال د سعيد د انتشاراتي موسسې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی . په دې کتاب کې د ډاکتر نجيب الله د وژنې ، د طالبانو د اسلامي امارت او شمالي ټلوالې په اړه گټور مالومات شته چې ليکونکي ور څخه گټه اخستلی شي .

۲۳- افغانستان د تيلو په لمبو کې :

دا اثر خواجه بشير احمد انصاري ليکلی او سيد عبدالله پاچا په پښتو ژبه ژباړلی دی . د ميوند خپرندويه ټولنې له خوا په ۱۳۸۳

لمریز کال کې چاپ شوی دی . په دې اثر کې د امریکا موضعگیری ، د افغانستان په چارو کې اړیکې او دمجاهدینو سره د هغوي مداخله ، په افغانستان کې د هغوی هدف ورکې توضیح شوی دی .

۲۴- د ثور پاڅون د کې . جي . بي د سيسي اوشوروي يرغل :
دا اثر د محمد اقبال وزيری ليکنه ده چې نوموړی د حفيظ الله امين په واکمنۍ کې د ملي دفاع وزارت د سياسي چارو رئيس و ، د شوروي د يرغل پر مهال په خپله دنده کې حاضر وو . چې د يرغل ټول جريان او د شورويانو برخورد او کړنې يې په خپلو سترگو ليدلي دي ، او نور ډير موضوعات لکه د داود خان پر ضد کودتاه ، دامين پر ضد د کې جي بي کودتا د ټنې کودتا او نور مهم موضوعات يې ليکلي دي د لوستونکو له پاره ډير اهميت لري چې د يادو موضوعاتو په اړه ډير مستند معلومات ارايه کړي دی .

- ما د موضوع داوږديدو څخه د مخنيوي په خاطر د هغو ټولو کتابونو له يادوني څخه چې د دې اثر په ليکلو کې له هغو څخه گټه اخيستي ، ډډه وکړه . خو د دې ټولو کتابونو له مطالعې څخه وروسته دې پايلې ته ورسيدم چې د شوروي اتحاد يرغل تر ډيره بريده د هغوی د پراختيا غوښتونکي سياست پورې اړه درلوده ، خو د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند په داخل کې د خلقيانو او پرچميانو او د نور محمد تره کی او حفيظ الله امين تر مينځ اختلاف د شوروي د يرغل له پاره زمينه برابره کړه ځکه ببرک کارمل د حفيظ الله امين دله مينځه وړلو لپاره د شورويانو ملاتړ ته اړتيا درلوده .

– د اثر د ليکلو پر مهال کونښن شوی چې د پوهنتون د استادانو او د دې موضوع دعیني شاهدانو د نظریاتو څخه گټه واخلم چې تر ډیر بریده ما د هغوی د نظریاتو څخه په گټې اخستلو سره خپل اثر بشپړ کړ .

۲. د څیړنې پوښتنې

لومړي پوښتنه : شوروي اتحاد د کومو موخو له پاره پر افغانستان یرغل وکړ ؟

دویمه پوښتنه : ایا پر افغانستان باندې د شوروي یرغل د شوروي کمونستي رژیم د سقوط لامل شوی دی ؟

دریمه پوښتنه : ایا نورو داسې داخلي او باندنيو عواملو شتون درلود چې د شوروي کمونستي رژیم یې سقوط کړ ؟

۷. مواد او کړنلاره :

د دې څېړنیز اثر د لیکنې پر مهال د لیکنې د ټولو معیارونو په نظر کې نیولو سره مې کار پیل کړ . څرنگه چې د څېړنې موضوع یو سیاسي موضوع ده کونښن مې وکړ . چې دخپل کاري پلان په ترتیب کې د موضوع ټول اړخونه په پام کې ونیسم . وروسته مې بیا د نویو او معتبرو ماخذونو د پیدا کولو هڅه پیل کړه ، په ځانگړي ډول مې د هغو اشخاصو لیکنې او چاپي اثار پیدا کړل چې د ۱۳۵۷ لمريز کال د ثور د ۷ نېټې له بدلون وروسته او د شوروي یرغل پر مهال یې د ندي اجرا کړي او یا یې د دې گوندي سره تړاو درلود چې لوړې گوند او دولتي دندې یې درلودې ، د شوروي د پوځي او استخباراتي چارواکو کتابونه چې په پښتو او دري ژبه ژباړل شوي دي ، گټه واخسته لکه سرې لښکرې په افغانستان کې ، K.g.B په افغانستان کې او هم مې د افغاني چارواکو لکه محمود سوما ، عبدالرشید جلیلي ، دستگیر پنجشيري ، سلطان علی کښتمند او نبی عظیمي ، جهادي مشرانو لکه گلبدین حکمتیار ، یعقوب شرافت او نورو اثار مطالعه کړي او گټه مې ترې

اخستې ده . د منظم پوښتنلیک پواسطه مې د هغو اشخاصو څخه معلومات ترلاسه کړل چې د شوروي د یرغل پر مهال یې دندې درلودې او یا مخالف و .
په دې څېړنه کې داود خان د رژیم سقوط، د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند داخلي اختلاف ، د نور محمد تره کی وژنه او نور موضوعات چې د شوروي د یرغل لپاره یې زمینه برابره کړه ، څېړل شوي دي .
په اثر کې څېړل شوي مواد او معلومات د تاریخ د څانگې او تاریخ له مینه والو سره د یادي موضوع په اړه د مرستندویه موادو په توگه مرسته کوي ، هیله ده چې د افغانستان چارواکي د دې هیواد جیوپولتیک موقیعت ته په پاملرنې د گاونډیو هیوادونو د لاس وهنې مخه ونیسي او هم د لویو قدرتونو د سیاسي هدفونو په رڼا کې د خپل هیواد گټې تامین کړي .

۸. داود خان او شوروی اتحاد د اړیکو د خرابیدو لاملونه

د افغانستان دولت د اسيا دامنيتي پکت په اړوند د ځينو عمومي وړاندیزونو ملاتړ ته چمتو و خو په کې د ونډې اخيستو لپاره تيار نه و. مگر شوروي اتحاد په افغانستان باندې زور (فشار) راوړ چې په ښکاره ډول د اسيا د امنيتي تړون ملاتړ وکړي. ځکه مسکو ادعا درلوده چې دا تړون د هيڅ هيواد د گټو خلاف نه دي. د (1973) ز کال د می په (22) نيټه پوځگورني په خپله مستقيم غوښتنه کې وويل: «مونږ اوس حق لرو ترڅو د اسيا په وچه کې يو باوري سيستم د تاسيس په اړه د يوې بېړنۍ مسئلې په توگه خبرې وکړو. ځکه استعماري پاتې شونو د اسيا د ډيرو هيوادونو په ټولنيز او اقتصادي ډگرونو کې د وروسته پاتې کيدو په ترڅنگ په نورو خپل منځي ځمکنیو اختلافاتو کې چې تر اوسه يې لا لري روانه ده خپله اغيزمنتيا ښودلې ده، استعماري ځواکونه اوس هم هلې ځلې کوي چې اسيا کې د سولې د غښتلي کيدو مخه ډب کړي. ⁽¹⁾ مخونه ۱۱۴ او ۱۱۵

د پوځگورني دا څرگندونې ددې له پاره وې چې افغانستان له شوروي اتحاد سره د اړیکو لاپياوړتيا ته وهڅوي، ځکه افغانستان په دې مهال د پاکستان سره چې د غربي هيوادونو په ځانگړي ډول د انگلستان او امريکا ډير نږدې پلوي هيواد و. د پښتونستان مسئلې پر سر اختلاف درلود. او پوځگورني غوښتل له دې اختلاف څخه گټه واخلي. شوروي اتحاد د پښتونستان په مسئله کې په نړيواله کچه د افغانستان دولت پلوي توب وکړي.

د شوروي اتحاد او داود خان تر منځ د اړیکو خړپړتيا هغه وخت پيل شوه چې داود خان د دولت له دستگاه څخه د کارمل د ډلې د هغو کسانو په تصفيې چې د کودتا په لومړيو وختونو کې يې د وزيرانو، واليانو، ولسوالانو او نورو لوړ رتبه مامورينو په حيث مقرر کړي وو. پيل وکړ داود خان غوښتل په دې کار سره د شوروي اتحاد د نفوذ اندازه کمه کړي. خو د شوروي اتحاد چارواکو وار د مخه

¹ صباح الدين کشکي (1389) د اساسي قانون لسيزه ژباړه. مخونه (114_115)

فکر کاوہ چې د داود خان په کودتاه او کابینه کې د پرچميانو موجودیت به داود خان له لويديځو هيوادونو او د هغو له متحدينو څخه ليرې وساتي او شوروی اتحاد ته به يې ډیر نږدې او اړ کړي چې بيا هر څه دوي ورته ووايې هغه به يې په پټو سترگو مني خو داسې ونه شول. کله چې شوروی اتحاد ته د داود خان د وروستې سفر پر مهال د خبرو په جريان کې د شوروی اتحاد د هغه وخت مشر بريښيف چې زړه يې له دولت څخه د کارمل د ډلې د کسانو په شپږو له قهر ډک و په امرانه ډول داود خان ته وويل: «چې ولې د افغانستان په شمال کې د ځينو پروژو د پرمخ بيولو له پاره د شوروي مخالفينو ته د کار کولو اجازه ورکوي؟ چې دا کار د شوروی امنیت ته گواښ دي...» د بريښيف دا خبره پر داود خان بده ولگيده په ځواب کې ورته وويل: «افغانستان يو مستقل هيواد دي او هر څه چې وغواړي هغه به کوي بل څوک حق نه لري چې ورته ووايې چې څه به کوي او څه به نه کوي...» داود خان د همدې خبرې په کولو سره خبرې قطع او پرته له کومې پايلې بيرته افغانستان ته راستون شو. (۱- مخ ۲۴)

د شوروی اتحاد او سردار محمد داود خان تر منځ د اړيکو خرابيدو لاملونه د ډيرو سرچينو لخوا د افغانستان په اقتصادي او نظامي برخو کې د شوروي اتحاد نفوذ د کموالي له پاره د داود خان هڅې، د بريښيف او سرداد محمد داود خان تر منځ لفظي ټکر و، چې د افغانستان په شمالي ولايتونو کې د لويديځو هيوادونو د انجينرانو د دندې د اجرا په اړه پيښ شو. يوازې د جملو په تغيير سره دا ټکي تاييد شوي دي.

پاتې دې نه وې په شمال کې د لويديځو هيوادونو فني انجينران د امريکا او اروپا زلزلي پيژندونکي او د فرانسې د نفتي کميټې کارپوهان وو چې دتيلو او گازو په برخه کې يې پلټنې کولې.

په دغه وخت کې دافغانستان دبهرنیو چارو د وزارت مرستيال وحيد عبدالله سردار محمد داود خان ته نږدې شو. هغه يې متوجه کړ چې تاسې بايد د بريښيف سره خدای پاماني وکړې؟ داود خان دا مشوره ومنله او بريښيف ته يې لاس ورکړ

¹ _عبدالرشيد، جليلي. (۱۳۸۷ل کال)، غميزه څرنگه منځ ته راغله، لومړي چاپ دانش خپرندويه ټولنه، پيښور مخ: ۲۴

په همدې مهال بريښيف وويل: «تاسی له ماڅخه غوښتي وو چې دوه په دوه به سره وگورو نو زه اوس تياريم» داود خان ځواب ورکړ «داسې يوې کتنې لپاره سمدستي کومه اړتيا نشته» (مخ: ۲۰۷)

د سردار محمد داود خان د ځانگړې کتنې څخه هدف دا وه چې شوروی اتحاد د خلقیانو او پرچميانو حرکتونو په درولو کې چې دوي پر هغوي باندې نفوذ لري مرسته وکړي خو شوروی چارواکو غوڅ او منفي ځواب ورکړ، وروسته له داود خان څخه بل افغان چې د دوي پر وړاندې ودرید او غوڅ ځواب یې ورکړ او بیا یې د شوروي سفیر په سپیره وواکه هغه حفیظ الله امین وو. خو شورویانو د هغه د له منځه وړلو لپاره په (۱۳۵۸ل) کال د مرغومي په شپږمه د (۱۹۷۹ز) کال د ډسمبر پر ۲۷مه پر افغانستان نظامي یرغل وکړ. د حفیظ الله امین رژیم یی له منځه یوړ شوروی اتحاد پرته له دې بله کومه لپاره نه درلوده. چې د افغانستان د سیاسي رژیم په بدلون کې مداخله وکړي. ځکه چې د شوروي اتحاد په جنوبی سرحدونو کې مخالف دولتونه لکه ترکیه، ایران او چین واقع وو. شوروی اتحاد هڅه کوله او چمتو نه وه چې افغانستان هم په یو بل داسې هیواد واوړي چې د شوروی اتحاد پر ضد او د امریکا سره متحد په توگه له هغوي سره په نظامي پکت کې شامل شي. ځکه امریکایی مشرانو د ایزونهاور څخه نیولي تر ریچارد نکسن پورې د وسلو د رانیولو په اړه د افغانستان غوښتنې رد کړې او له افغانستان څخه یې غوښتنه کوله چې د سیاتو او سینتو په تړونونو کې شامل شي. چې دغه تړونونه د شوروی اتحاد پر ضد وو، افغانستان نه غوښتل چې د شوروی اتحاد سره یی اړیکې خرابي شي ځکه شوروی اتحاد مشرانو خروشچف او بلگانین په ډیرو بنو شرایطو سره افغانستان ته (۱۰۰) سل میلیونه ډالرو پور ورکړ، بل پلو ته افغانستان په خپل ناپیلتوب باندې ټینګ ولاړ وه. ۱- مخونه ۱۸۹ او ۱۹۰

۲- ډاکتر نبي مصداق (۱۳۸۹ ل کال)، د افغانستان سیاسي کمزورتیا او بهرني مداخلې، مترجم ډاکتر احمد حمد، علامه رشاد خیرندویه ټولنه مخ: ۲۰۷
 ۱- ډاکتر نبي مصداق (۱۳۸۹ ل کال)، د افغانستان سیاسي کمزورتیا او بهرني مداخلې، مترجم ډاکتر احمد حمد، علامه رشاد خیرندویه ټولنه مخونه: ۱۸۹ - ۱۹۰

د ننگرهار پوهنتون د ژبو او ادبیاتو د پوهنځي د پښتو څانگې استاد پوهندوي فضل ولي ناگار داسې نظر لري: « شوروي ځانگړي نظريات لرل ، د دوي په مرسته د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند جوړ شو خو سردار محمد داود خان يو هيواد پال شخصيت په توگه نه غوښتل چې د هيواد استقلال د شورويانو د غوښتنو قرباني کړي . خو شوروي اتحاد غوښتل چې د افغانستان له لوري د هند گرمو اوبو ته ځان ورسوي بالاخره د دوي ترمنځ اړيکې خرابې شوې...»² (مرکه

خو د ننگرهار پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانگې استاد پوهنوال شاه ولي خان د سردار محمد داود خان د صدارت او جمهوريت پرمهال د افغانستان او شوروي د اړيکو د اړتيا او د شوروي اتحاد د ليوالتيا په اړه داسې نظر لري: « سردار محمد داود خان د صدارت پرمهال د شوروي اتحاد سره نږدې اړيکې درلودې، خو د جمهوري رياست په اخرو کلونو کې يې مخالفت پيل کړ، شوروي اتحاد د يو نږدې گاونډي دولت په حيث دلچسپي درلوده ترڅو په افغانستان کې خپل نفوذ وساتي . البته دغه مهال په نړيواله کچه د دوو نړيوالو قدرتونو امريکا متحده ايالاتو او شوروي اتحاد ترمنځ سره جگړه په ډير شدت روانه وه، شوروي اتحاد کوبنس کاوه چې افغانستان له لويديځ څخه لرې وساتي ، شوروي اتحاد هڅه وکړه چې په افغانستان کې د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند او ځينو تکنو کراتانو سره نږدې اړيکې وساتي، بالاخره شوروي اتحاد وتوانيد چې په دولتي او نظامي برخو کې خپل نفوذ وساتي خو داود خان د يوه ملي شخصيت په توگه د شوروي اتحاد غوښتنو ته اماده نه وو . داود خان هم په دې پوهيده چې گاونډيانو له خوا د ده پر ضد تحركات شته . خو پاکستان او غربي نړۍ ته د داود خان له سفر وروسته د داود خان او شوروي اتحاد يو بل په دريځونو کې بدلون راغی ځکه داود خان غوښتل چې د شوروي اتحاد له نفوذ څخه ځان خلاص او لرې وساتي . همدغه لاملونه وو چې په مسکو کې د سردار محمد داود خان او ليونيد بريژنيف ترمنځ په خبرو کې ټکر

² پوهندوي فضل ولي ناگار د ننگرهار پوهنتون د ژبو او ادبیاتو د پوهنځي استاد (۱۳۹۲/۸/۸ لمريز کال)

راغی .^(۳) (مرکه) همدارنگه د ننگرهار پوهنتون د علمي چارو مرستیال او د شرعیاتو پوهنځي استاد پوهاند ډاکتر دل آقا (وقار) داسې نظر لري : «سردار محمد داود خان د شوروي اتحاد د کپې، جې، بي په مرسته د یوې سپینې کودتا په نتیجه کې واک ته ورسید ، دا چې سردار محمد داود خان د شوروي په مرسته واک ته رسیدلې و خو د دې تر څنګ یې د سردارۍ نیشه هماغسې په مغزو کې ځای پر ځای و . او د آزادی حس یې تاند او ځپانده و او کوبښن یې کاوه چې د روسانو د ولکې څخه ځان آزاد کړي . ځکه یې د سعودي عربستان او پاکستان سفرونه تر سره کړل خو د روسانو لپاره دا ډیره گرانه و چې له اوږدې پانګې اچوني څخه وروسته دې د افغانستان چارواکی د هغوي له نفوذ څخه پرته په خپله د یو مستقل هیواد په حیث مطرح شي . هماغه وو چې د خپلو ګوداګیانو په وسیله یې ۱۳۵۸ کال کې د غوايي له کودتاه څخه وروسته پر افغانستان یرغل وکړ . (۱) مرکه

د دې مخالفت پایله دا شوه چې سردار محمد داود خان په دی ځواب سره د شوروی اتحاد څخه د مرستو ترلاسه کولو پرته افغانستان ته را ستون شو ، لږ موده وروسته محمد داود خان پاکستان ، سعودی عربستان، لیبیا او ایران ته سفرونه پیل کړل په دغه سفرونو کې د پورته هیوادونو مشرانو داود خان ته د مرستو وعدی ورکړي . خو شوروی اتحاد په دي سفرونو ډیرخفه وه ځکه داود خان غوښتل چې لويديځ لوري ته مخه کړی ، خو شورويانو پلان درلود چې ببرک کارمل واک ترلاسه کړي . خو له اسلامي هیوادونو سره د اړیکو ټینګوالي شوروی اتحاد له پاره ستونزی زیاتولې ، په لومړیو وختونو کې پرچميانو غوښتل چې د ملی غورځنګ لیکو کی شامل شی خو لويديځو هیوادونو ته د داود خان د پاملرني په وجه یې ددی کار څخه ډډه وکړه ، بیا دوي له خلقیانو سره یوځای شول ، ببرک کارمل د حفیظ الله امین سره سخت اختلاف درلود ، بل پلو ته شورويانو پریکړه وکړه چې د داود خان څخه باید قدرت واخیستل شي ، د میراکبر خیبر په ترور سره د پښني جریان بدل شو د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند مرکزی کمیټې ډیر غړی بندیان او هغوي ته د سختني سزا

۱- پوهنوال شاه ولی خان د ننگرهار پوهنتون د ژبو او ادبیاتو د پوهنځي استاد (تاریخ نشته)

اعلان وشو، حفيظ الله امين د خپل کوچنی زوی په لیک کې خپلو ملگرو ته ولیکل! «د گوند مشرتوب د محمد داود د رژیم له خوا نیول شوي او بنديان شوي دي تاسې د هغوي د خلاصون له پاره هر څه چې کولی شي مه یې سپموی.» ((١) مخ ١٦٤)

ددی لیک د رسیدو سره سم گوندی پوځی افسرانو د ١٣٥٧ لمریز کال د ثور په ٧مه نیټه پاڅون پیل او د داود خان رژیم یې سقوط کړ د افغانستان اوسنۍ ستونزې او جگړې د شورویانو د هغو هڅو پایله ده چی غوښتل یې د پرچم ډله په افغانستان کی د خپل لاسپوڅی په توگه سیاسي واکمنی ته ورسوی شورویانو لومړی محمد داود خان وهڅاوه چی د خپل تره ځوی محمد ظاهر شاه پر ضد پوځي کودتاه وکړي ، دوي پلان درلود چې بیا له محمد داود خان څخه وروسته پرچمیان د هیواد سیاسي واک ترلاسه کړي . خو څرنگه چی په تصادفی توگه له محمد داود خان څخه د هیواد سیاسي واک د خلق ډلی په واسطه ترلاسه شو ، شورویانو ، پرچمیان د خلق ډلي پر ضد کودتاه گانو ته وهڅول . څو کله چې د خلق ډلي پر ضد کودتاه گانی شنډی او د ماتې سره مخامخ شوي ، له هغي وروسته شورویانو د افغانستان سیاسي واکمنی ته د پرچم ډلی د رسولو په غرض زموږ په هیواد وسله وال تیري او یرغل وکړ، څه وخت له پاره یې افغانستان لاندې کړ خو افغانانو د سختو او دوامدارو مبارزو او قربانیو له امله هغوي له افغانستان څخه وتلو ته اړ کړي شو. (٤)

١ _ محمود سوما (١٣٨٧ ل کال) دثور پاڅون او د افغانستان مسئاله ، دانش خپرندویه

ټولنه پېښور مخ ١٦٤

٤ پوهنوال ډاکټر عبدالرشید جلیلی (١٣٨٧ ل) غمیزه څرنگه منع ته راغله پېښور ، دانش

خپرندویه ټولنه مخ

۹. د ۱۳۵۷ ل - ۱۹۷۸ ز کال بدلون او د محمد داود خان د رژيم

سقوط

شوروی اتحاد د سردار محمد داود خان ، امریکا او اسلامی هیوادونو ترمنځ اړیکې په ډیر دقت سره څارلې ، سردار محمد داود خان د خپل صدرات پرمهال شوروی اتحاد سره ډیرې نږدې اړیکې درلودې . مگر د جمهوریت پرمهال یی غوښتل چې مستقل سیاست تعقیب او په افغانستان کې د شوروی اتحاد اقتصادي نفوذ کم کړي، داود خان او دهغه ورور سردار محمد نعیم خان غوښتل چې امریکا په افغانستان کې ټینګ اقتصادي حضور ولري، په همدې وخت په کابل کې د امریکا سفیر تیود رو، دوی دواړو ته ډاډ ورکړ چې امریکا د افغانستان د خپلواکۍ او د ناپلېتوب د سیاست درناوی کوي . غواړې چې په خپلو مرستو سره د افغانستان په ثبات کې برخه واخلي.

د ۱۹۷۴ ز کال د نوامبر په میاشت کې د امریکا د بهرینو چارو وزیر هنری کیسنجر افغانستان ته په رسمي سفر راغی، هغه سردار محمد داود خان ته ډاډ ورکړه ، امریکا غواړي چې د افغانستان سره په اقتصادي ، ټولنیزو او پرمختیایي پروگرامونو کې مرسته وکړي، د داود خان او کیسنجر ترمنځ د خبرو غټه موضوع د افغانستان او پاکستان ترمنځ اړیکې وې، ځکه د پاکستان صدراعظم ذوالفقار علی بهوټو کیسنجر ته شکایت کړی و، چې افغانستان د پاکستان د بی ثباتۍ له پاره د پاکستان مخالف پښتانه او بلوڅ روزي او د وړانکارۍ له پاره یې پاکستان ته رالېږي^(۱) (م ۱۳۲-۱۳۳)

په دغه وخت کې د پاکستان او افغانستان اړیکې ترخې وې، محمد داود خان کیسنجر ته د اوږدو خبرو په ترڅ کې دا خبره توضیح کړه چې پښتانه او بلوڅان د پاکستان د زور زیاتي له امله افغانستان ته پناه راوړي، افغانستان د دوی خپل هیواد دی مونږ یې منو ، بیا د دوی جنگیالیان د خپلې خاورې د دفاع په خاطر خپلو وطنونو ته ځي د دې کشالې د حل چاره داده چې پاکستان له دوی سره زور زیاتي ونکړي . محمد داود خان زیاته کړه چې افغانستان به هیڅکله د

^۱ محمد حسن کاکړ ، د سرطان کودتا بی ثباتی پیلامه - مخونه ۱۳۲ او ۱۳۳

دوی د روا هلوځلو له ملاتړ څخه لاس وانه خلی ، او دوی زمونږ ډیر نږدی خپلوان دی او په اخر کی یی زیاته کړه چې د گډو دوستانو روغ نیتې به گټوره وي ، چې دواړه هیوادنه د خبرو میز ته وهڅوی . کسینجر د داود خان له دغه نظر څخه خوښي ښکاره کړه ، چې افغانستان له پاکستان سره د خبرو له لاری د کشالي هوارول غواړي، کسینجر وویل چې : د افغانستان او پاکستان دوستی به د نړی په دغه مهمه سیمه کی د سولې او ثبات له ټینګښت سره مرسته وکړي ، د امریکا حکومت به یې هرکلی وکړي...»^(۱) (مخ-۱۳۴)

د کسینجر له سفر وروسته د ښوونځیو د درسي کتابونو، د کابل پوهنتون د پراخولو ، کلیوالي پرمختیا ، ښوونځیو او دروغتیایی مرکزونو د جوړولو ، د هلمند ناوې د نهرونو د ایستلو په هکله د دواړو خواو ترمنځ هوکړه لیکونه لاسلیک شول، صمد غوث وايي چې د امریکې مرسته که څه هم ډیره نه وه خو د افغاني مشرانو د خوښۍ سبب شوه ، امریکې مرسته تر ۱۹۷۸ ز کال پورې څه کم ۵۳۳ میلونه ډالره وه چې له هغو څخه (۷۱٪) سلنه یې بې عوضه وه.^(۲) (م ۱۳۴)

په ۱۹۷۶ ز کال سردار محمد نعیم خان امریکې ته سفر وکړ ، د دې سفر موخه نشه یی توکو پر ضد مبارزه کې د امریکا ونډه اخیستل او په افغانستان کې یې د کوکنار د کښت مخنیوي و . له ده وروسته د امریکا د بهرینو چارو وزیر کسینجر د دویم ځل له پاره په ۱۹۷۶ ز کال د افغانستان د دولت په بلنه کابل ته راغی، ده د افغانستان او پاکستان اړیکو له ښه والی څخه خوښي څرګنده کړه او افغانستان ته یی د اقتصادي مرستو، ترڅنګ یې د امریکا د ولسمشر بلنلیک سردار محمد داود خان ته وسپاره چې امریکې ته سفر وکړي، داود خان قبوله کړه ، ځکه داود خان غوښتل چې کرار کرار د شوروی اتحاد څخه لیرې ، پاکستان ، ایران او عربی هیوادو ته نږدې شي ، خو د ۱۳۵۷ ل کال د ثور د اومې نیتې بدلون ، محمد داود خان په خپله پالیسی کې ناکام کړ.^(۳) (م ۱۳۵)

^۱ محمد حسن کاکړ - د سرطان کودتا بې ثباتی پیلامه - مخ ۱۳۴

^۲ محمد حسن کاکړ - د سرطان کودتا - مخ ۱۳۵

^۳ محمد حسن کاکړ - د سرطان کودتا - مخ ۱۳۵

امريکا نه غوښتل په خلاص مټ د افغانستان سره مرستې وکړي ، خو د افغانستان اقتصادي ستونزې حل او د شوروی نفوذ د افغانستان په اقتصادي او نظامي برخه کې کم شي، د امريکې له خوا د ډيرو مرستو نه ور کولو علت دا و چې هغوی افغانستان د شوروی اتحاد يو سپوږمکی بلله ، او بل پلو ته د پاکستان سره د پښتونستان د مسئلې د اختلاف په وجه يې افغانستان نه خوښيده. خو ايران په ۱۹۷۶ ز کال کې د دوو ميليار دو ډالرو د مرستو وعده وکړه چې ددغو پيسو پواسطه ۱۸۱۰ کليو متره د اوسپنې پټلۍ د اسلام قلعه- هرات - هرات - فراه - لشکرگاه د ايران تر سرحد پورې ، بل طرف د کندهار - سپين بولدک ، کندهار - کلات - مقر-غزني- د لوگر (مس عينک) - کابل د حاجي گگ د اوسپنې کان پورې و غزول شي، ددې تړون کار بشپړ شوي و ، دا يو لويه پروژه وه چې محمد داود خان ورته هوسيده ، مگر شوروی اتحاد په ډير تشویش ورته کتل ، پرچميانو هم داود خان پسي تبليغ کاوه چې لويديځ ته ځان نږدې کوي. خو کله چې پاکستاني مشران ذوالفقار علي بهوتو او جنرال ضياوالحق افغانستان ته راغلل او د مناسباتو د نوی کيدو په اړه يې خبرې کولې، شوروی اتحاد د افغانستان حالات په ډير دقت سره څارل او ورته نگران و. (۱) (م م - ۲۹۳-۲۹۴)

د شوروی اتحاد د اقتصادي او نظامي نفوذ د کموالي په اړه د سردار محمد داود خان ورور سردار محمد نعيم خان داسې نظر درلود چې «جواړي مو بايلله ، مونږ خپل چال وچلاوه، خو مو بايلوده، ډير ژر به يو وړوکی اقليت واک ترلاسه کړي او د وسلې په زور به په ټولو خلکو حکومت کوي» (۲) (م، ۲۴۱)

د جواړۍ څخه د سردار محمد نعيم خان مطلب د داود خان د صدارت او جمهوريت پرمهال د شوروي اتحاد ترمنځ نږدې اقتصادي او پوځي اړيکې دي، ځکه شوروی اتحاد پر همدې مهال خپل پلويان زيات او هغوی يې پياوړي کړل ترڅو هغوی د نظام د له منځه وړولو ځواک ومومي .

د شوروی اتحاد له لوری د سردار محمد داود خان د رژيم د سقوط په اړه د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند د مرکزي کميټې غړې پوهنوال ډاکتر

عبدالرشید جلیلی داسې نظر لري : « د داود خان وروستیو هلو ځلو شوروي اتحاد ته دا ثابته کړه چې افغانستان نور د هغوی د دوستو هیوادو له قطار څخه بهر او د مخالفو هیوادونو په قطار کې ودریدونکی دی او د داود خان د کمزور کولو په هکله د ببرک کارمل د ډلې له خوا مفصل معلومات ورکړل شوي وو، شوروي اتحاد په دې لټه کې شو چې د داود خان پر ځای داسې څوک واکمن شي چې سل په سلو کې د شورویانو خبره ومني او هر څه چې هغوی ورته ووايي هغه عملي کړي. ددې کار لپاره د ببرک کارمل څخه بل مناسب سړی نه و، ځکه چې هغه د شوروي اتحاد د کی . جی . بی د جاسوسی سازمان پخوانی غړی او د پرچم د ډلې مشر په حیث دنده درلوده چې د شورویانو له مشورې څخه پرته یې څه نه کول او د شوروي ګټې یې د افغانستان له ګټو څخه لوړې ګڼلې ...»^(۳) (م ۲۵)

د ښاغلي عبدالرشید جلیلی نظر د ګوند د یو لوړ پوړي کادر په توګه د شوروي د بهرنۍ پالیسۍ په اړه تر ډیره حده واقعیت ته نږدې ده، ځکه نوموړی د خلق د جناح غړی او د شوروي اتحاد سره یې هم اړیکې درلودې خو دوی د شوروي اتحاد ټولې غوښتنې نه منلې او شورویانو دوی د خپل هدف د عملی کیدو په مخکې یو لوی خنډ ګاڼه، همدا علت و چې د شوروي اتحاد د یرغل په لومړیو وختونو کې د حفیظ الله امین له وژنې وروسته د دوی ډلې ډیر غړي، شوروي فوځونو تر وتلو پورې بنديان وو، خو د ډاکټر نجیب الله په واکمنۍ کې له بندي خانۍ څخه آزاد شول.

په ۱۹۷۷ ز کال کې د بریژنف او سردار محمد داود خان ترمنځ د لفظي ټکر وروسته سردار محمد داود خان د اقتصادي مرستو د جلبولو په خاطر بیا مصر، سعودي عربستان، لیبیا او کویت ته سفر وکړ، بیرته هیواد ته د راستنیدو پرمهال یې د هرات په ولایت کې د یوې وینا پرمهال په پرچميانو سختې نیوکې وکړې او هغوی یې د هیواد وړاندوونکي عناصر وبلل، کابل ته د رسیدو سره سم یې یو شمیر پرچميان له دندو ګوښه کړل، په مقابل کې پرچميانو هم تخریب پیل او د داود خان د جمهوریت د له منځه وړلو پلان یې طرحه کړ، لومړی یې د دواړو

۳ ډاکټر پوهنوال عبدالرشید جلیلی، غمیزه څرنګه پیل شو - مخ ۲۵

اړخونو (خلق او پرچم) په خپل منځ کې وحدت وکړ، ترڅو د رژيم سقوط اسانه شي، په ۱۹۷۸ زکال کې د اپريل په ۱۷ مه د ميراکبر خيبر(*) په وژنه باندې د داود خان متهمول او د ميراکبرخيبر په جنازه او فاتحه د دولت پرضد د ډيرو سختو شعارونو ورکولو داود خان سخت عصبی کړ. بل پلو د داود خان لنډ اندو همکارانو له خوا دده لمسول چې د خلق او پرچم رهبران ونيسي. د کی . جی . بی پلان يی د تطبيق مرحلې ته نژدی ، او جمهوريت ته يي سقوط ورکړ، په ۱۹۷۸ ز کال د اپريل په ۲۵ مه د کابل راډيو اعلان وکړ چې لاندې ملي خائن عناصر ونيول شول. نورمحمد تره کی ، ببرک کارمل، داکتر شاه ولی، دستگیر پنجشيري، عبدالکریم شرعی جوزجانی، پوهاند محمد ضمير ساپی او حفيظ الله امين يی پرسبا ونيول شول ، په دوي کې يوازی ببرک کارمل د پرچم جناح سره اړيکه درلوده ، نور ټول خلقيان وو چې دا ترکيب دا ثابتوي چې د داود خان په کابينه او رهبرۍ کې تردی مهاله هم پرچميانو نفوذ درلود ځکه يي د هغو د نيولو څخه ډډه کړې وه، په نيول شوو کسانو باندی د وطن پروراندې د خيانت تور ولگول شو، دوی په زندان کې واچول شول، په بله ورځ د هيواد په مرکز او ولاياتو کې جشنونو ته تياري کيده .

د ۱۳۵۷ لمريز کال د ثور په ۷ مه نيټه د څلورمې او پنځلسمې زغره والو قوو او هوايي ځواک له خوا پر ارگ حمله وشوه ، لومړی ټانکسټ محمد اسلم

* ميراکبر خيبر د خلق ديموکراتيک گوند د پرچم د جناح مهم کادری غړی په قوم پښتون و، د پوليسو په څانگه کې يي ديپلوم واخيست، د شاه محمود پرضد توطيه کې بندي شوه، دی په زندان کې وه چې ميرمن او دوه ماشومان يی ورک شول چې بيا تر مړينی هغوی ونه ليدل ، نوموړی د پراخو معلوماتو خاوند او په گوند کې يی ډير نفوذ درلود ، ببرک کارمل چې په قوم تاجک و او د نوموړی سخت رقيب و ځکه چې د ده څخه ويريده چې د پرچم د رهبري مقام تری ونيسي . خود شوروی اتحاد سفارت په ځانگړی ډول د دی سفارت د کی . جی . بی څانگې ببرک کارمل سره علاقمندی درلوده، په دی لحاظ ميراکبر خيبر کی . جی . بی ته هم بد ويل . په همدی علت نوموړی د ۱۹۷۷ زکال د اپريل په ۱۷ مه وروسته له غرمی د عبدالقدوس غوربندي سره په چکر ووت، د غوربندي څخه د جلا کيدو وروسته د روسی جيب راغی او له دغه موټر څخه په میراکبر خيبر ډزی وشوی، خيبر ځای په ځای مړ شو، چې دغه قتل د شوروی د سفارت د کی . جی . بی د غړی (ابلوف) پواسطه سرته ورسيد .

وطنجار و چی پر ارگ او دفاع وزارت یی ډزي وکړي ، داود خان دا مهال د کابینې غونډه راغونښتې وه چې د نیول شویو کسانو په اړه تصمیم ونیسي ، البته د دوی له پاره د پانسی (اعدام) سزا په نظر کی نیول شوی وه . محمد داود خان کابینه رخصت کړه د ارگ زیرخانی ته ولاړ، د دفاع وزیر غلام حیدر رسولی او لوی درستیز عبدالعزیز له صحنې څخه وتښتیدل او د قرغی یعنی ۸ فرقي لورې ته یې حرکت وکړ ترڅو د هغوي مرسته ترلاسه کړي، خو هلته وضع بدله و، دوی د ریشخور د فرقي خواته وخوځیدل خو په لاره کې د مخالفو وسله والو قوتونو له خوا له نیولو وروسته ووژل شول، مازیگر پاڅون کوونکي زندان ته ورغلل او خپل رهبران یی د افغانستان راډیو تالار ته بوتلل ، مابنډام د داود خان د جمهوریت سقوط اعلان شو ، سبا داود خان د خپلې کورنۍ له غړو سره په قتل ورسیده، په دې ترتیب د داود خان جمهوریت ته سقوط ورکړ شو . (۱) (م ۲۹۶)

د ۱۳۵۷ لمریز کال د ثور په ۸ مه نیټه لاندې کسان په جمهوري ارگ کې مړه او زخمیان شول، چی ډیرویی د داود خان په کورنۍ پورې ارتباط درلود .

هغه کسان چی مړه شول:

1. سردار محمد داود خان
2. سردار محمد نعیم خان
3. زینب د داود خان میرمن د ظاهر شاه خور
4. بلقیس د تیمور شاه آصفی میرمن د ظاهر شاه خور
5. محمد عمر د داود خان مشر زوی
6. ویس د محمد داود خان زوی
7. خالد د محمد داود خان زوی
8. شینکۍ د محمد داود خان لور
9. زړلښته د محمد داود خان لور
10. شیمه د ویس میرمن او د محمد داود خان نېور

۱ عطایي محمد ابراهیم ، د افغانستان پرمعاصر تاریخ لنډه کتنه ، مخ ۲۹۶

11. هیله د محمد داود خان لمسی د عمر لور
12. غزاله د محمد داود خان لمسی د عمر لور
13. حارث د محمد داود خان لمسی د ویس زوی
14. وایگل د محمد داود خان لمسی د ویس زوی
15. زرمینه د محمد نعیم خان لور د عبدالعظیم خان غازي میرمن
16. صفورا د محمد نعیم خان لمسی د عبدالعظیم خان لور
17. عایشه د محمد داود خان او محمد نعیم خان خور
18. نظام الدین غازي د محمد داود خان زوم
19. عبدالاله د جمهور ریس مرستیال - چی د داود خان کورنۍ سره
بې کومه اړیکه نه درلوده .
20. عبدالقدیر نورستانی د کورنیو چارو وزیر - چی د داود خان
کورنۍ سره بې کومه اړیکه نه درلوده .
هغه کسان چې په دې ورځ په ارگ کې زخمیان زخمیان شول:
1. گلالی د محمد داود خان نېور د عمر میرمن او د عبدالله
ملکیار لور.
2. خورشید د محمد نعیم خان لمسی د عبدالعظیم خان غازي لور
3. زهرا د محمد داود خان لمسی د نظام الدین غازي لور .
4. داود د محمد داود خان لمسی د نظام الدین غازي زوی
5. زهرا د ظاهر شاه د خور لور .
6. د تیمور شاه آصفی زوی .
7. شیرین گل د محمد داود خان د عایشی جاني پرستاره
8. تیمور شاه آصفی د محمد ظاهر شاه د خور میره

او د محمد داود خان د کورنۍ دوه نور غړي عبدالله روکی او صلاح الدین
غازی په زندان کی مړه شول. (۱) (م م ۲۹۹-۳۰۰)
د سردار محمد داود خان د جمهوریت له سقوط څخه وروسته د افغانستان
سیاسي، اقتصادي او پوځي حالات د استعماري قوتونو او ګاونډیو هیوادونو
د مداخلې په اساس ورځ تر بلې د خرابیدو په لور روان او ملت بدې ستونزې
وګاللې او ګالي یې .

۱ عطایي، محمد ابراهیم، د افغانستان پر معاصر تاریخ لنډه کتنه، مخونه ۲۹۹-۳۰۰

۱۰. د نور محمد تره کی په واکمنۍ کې د خلق او پرچم د اړخونو

ترمنځ د مخالفونو زیاتوالی

کله چې نوی اساسی قانون د ۱۳۴۳ ل کال د تلې په میاشت کې تصویب شول ، له دې قانون څخه په استفادې نور محمد تره کی د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند د موسسه کنگره دایره او د ۱۳۴۳ لمریز کال د جدې په ۱۱ مه د ۱۹۶۵ ز کال د جنورۍ لومړۍ نېټې سره سمون خوري د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند تاسیس کې ، په دې کنگره کې د مختلفو حوزو څخه لاندې (۲۷) تنو ګډون کړی وو:

1. نور محمد تره کی
2. ببرک کارمل
3. غلام دستگیر پنجشیری
4. سلطان علی کښتمند
5. شهر الله شهپر
6. صالح محمد زیری
7. محمد طاهر بدخشی
8. ډاکتر شاه ولی
9. ډاکتر محمد طاهر احمدزی
10. عبدالوهاب ساپی
11. عبد الکريم میثاق
12. سلیمان لایق
13. ډاکتر عبدالله درمانگر - عبد القیوم قویم (۲)

۲ د ډاکتر عبدالله درمانگر پر ځای بناغلی دستگیر پنجشیری په خپل اثر (تاسیس حزب خلق افغانستان) کې عبد القیوم قویم ذکر کړی، او دا خبره تر ډیرې حده د تائید وړ ده . خو عطا محمد شیرزی په خپل اثر د خلق دیموکراتیک ګوند تاسیس کې عبدالله درمانگر ښودلی دی، خو دا نوم په نورو اسنادو کې نه ده شوی. څیړونکي

14. محمد ظاهر افق
15. عطا محمد شیرزی
16. آدم خان خاخی
17. عبدالله خاخی
18. نور احمد نور
19. غلام محی الدین زرمتمی
20. ملا عیسی کارگر
21. عبدالحکیم هلالی
22. عبدالحکیم شرعی جوزجانی
23. اکبر کارگر (۱)
24. سید نور الله گلالی
25. محمد حسن بارق شفيعي
26. عبدالهادي کریم
27. انجینر خالیار (۲)، مخ: ۸۳

له پورته (۲۷) تنو څخه ۱۳ تنه پښتانه ، (۸) تنه تاجک ، (۳) تنه هزاره او (۳) تنه د ازبکو ملیتونو سره تړاو درلود. په دې کنگره کې د افغانستان د (۱۶) ولایتونو څخه استازو گډون کړی و. له دې جملې څخه نور محمد تره کی ، ببرک کارمل ، ډاکتر صالح محمد زیری ، سلیمان لایق ، نور احمد نور ، محمد طاهر احمدزی ، عبدالحکیم هلالی ، عبد الوهاب ساپی ، ظاهر افق ، عطا محمد شیرزی ، عبدالله خاخی ، آدم خان خاخی او غلام محی الدین زرمتمی پښتانه وو. طاهر بدخشی ، دستگیر پنجشیری ، ډاکتر شاه ولی ، محمد حسن بارق شفيعي ، سید نور الله گلالی ، عبد القیوم قویم ، عبدالهادی کریم او اکرم کارگر

۱ اکبر کارگر ښاغلي دستگیر پنجشیری په خپل اثر (تاسیس حزب دیموکراتیک افغانستان) کې اکرم کارگر په نوم یاد کړی.

۲ عطا محمد شیرزی، دیموکراتیک گوند تاسیس، مخ: ۸۳

په تاجک مليت پورې . سلطان علي كشمند ، عبدالكريم ميثاق او ملا عيسى كارگر په هزاره مليت پورې . شهرالله شهپر ، عبدالحكيم شرعي جوزجاني او انجينر خاليار له ازبك مليتونو څخه وو. (۳) مخ : ۱۵۴ .

د دې گوند د مؤسسې كنگرې (۲۷) تنه گډون كونكي او فعالين د تحصيل درجو په لحاظ : نورمحمد تره كي ، كريم ميثاق او ملا عيسى كارگر خصوصي زده كړې لرلې . محمد حسن بارق شفيعي ، اكرم كارگر او غلام محي الدين زرمټي د منځنيو زده كړو لرونكي وو. سليمان لايق ، دستگير پنجشيري او سيد نورالله گلالې د كابل پوهنتون له ادبياتو پوهنځي څخه فارغ وو . محمد ظاهر افق ، عبدالحكيم هلالې ، عبدالقيوم قويم د كابل پوهنتون د ادبياتو د پوهنځي د (څلورم) ټولگي محصلين وو. ببرك كارمل او نوراحمد نور خپلې زده كړې د حقوقو په پوهنځي كې سرته رسولې وې. طاهر بدخشي، سلطان علي كشمند او شهرالله شهپر د اقتصاد پوهنځي لسانس وو. عبدالحكيم شرعي جوزجاني ، عبدالوهاب ساپي او عبدالهادي كريم د شرعياتو د پوهنځي څخه لسانس اخيستي وو. ډاكتر صالح محمد زيري ، ډاكتر شاه ولي او ډاكتر محمد طاهر احمدزي د طب په پوهنځي كې محصلين او د ستاز دوره يې تيروله . آدم خان ځاځي ، وكيل عبدالله ځاځي او عظامحمد شيرزي نظامي تعليمات كړي وو، چي د وسلوالو قواوو متقاعد صاحب منصبان وو. او خاليار د كابل پوهنتون انجينري پوهنځي څخه فارغ شوي و. په لنډه توگه ويلي شو چي د مؤسسې كنگري له (۲۷) تنو غړو څخه دريمه برخه د خصوصي او متوسطو زده كړو لرونكي چي د دوي څخه درې غړي يې متقاعد او مستعفي افسران ، يو تن يې په كور ناست مامور ، دوه غړي يې كارگران او درې غړي يې د دولت ټيټ رتبه كاركوونكي وو. او ۱۸ نور غړي د خصوصي ، منځنيو او لوړو زده كړو لرونكي وو .

په دې كنگره كې د سيمې په لحاظ درې تنه هريو ببرك كارمل ، سلطان علي كشمند او ډاكتر شاه ولي د كابل ښار او اړونده سيمو اوسيدونكي وو، نور پاتي ۲۴ تنه د غزني ، پكتيا ، قندهار ، فراه ، هرات ، بدخشان ، ننگرهار ، بلخ ،

۳ دستگير پنجشيري ، تاسيس و زوال مخ ، ۱۵۴

میدان وردگ، پروان، شبرغان، تخار، فاریاب او لوگر ولایتونو رونی اندی او اوسیدونکی وو. (۱) مخونه ۱۵۴ او ۱۵۵

د ا - خ - د - گ په لومړنۍ مؤسسه کنگره کې ددې گوند د مرکزي کمیټې دا لاندې (۷) تنه اصلي غړي په دیمو کراتیکه بڼه د پټو رایو پواسطه وټاکل شول:

1. نور محمد تره کی د رایو په یووالی ۲۷ رائي
2. ببرک کارمل د رایو په اکثریت ۲۶ رائي
3. طاهر بدخشی د رایو په اکثریت ۲۵ رائي
4. دستگیر پنجشیری د رایو په اکثریت ۲۴ رائي
5. شهرالله شهپر د رایو په اکثریت ۱۸ رائي
6. سلطان علی کشتمند د رایو په اکثریت ۱۶ رائي
7. ډاکتر صالح محمد زیری د رایو په اکثریت ۱۴ رائي

ډاکتر شاه ولی، کریم میثاق، ډاکتر محمد طاهر احمدزی او عبدالوهاب ساپی د مرکزی کمیټې د علی البدل غړو په توگه وټاکل شول. د مرکزي کمیټې په اصلي غړو کې په طبعي ډول ملی ترکیب مراعات شوی و.

1. نور محمد تره پښتون
2. ببرک کارمل د گوندی اسنادو پر بنا پښتون (۱)
3. ډاکتر صالح محمد زیری پښتون
4. طاهر بدخشی تاجک
5. دستگیر پنجشیری تاجک
6. شهرالله شهپر ازبک
7. سلطان علی کشتمند هزاره

۱ دستگیر پنجشیری، ظهور و زوال، ج-د-خ-ا، مخونه، ۱۵۴ او ۱۵۵

۱ ببرک کارمل خان پښتون باله، خو د هغه ورور محمود بریالي خان تاجک

او د مرکزي کمیټې علی البدل غړي یې هم له پښتون ، تاجک او هزاره ملیتونو څخه وو.

1. عبدالوهاب ساپی پښتون
2. ډاکټر محمد ظاهر افق پښتون
3. عبدالکریم میثاق هزاره
4. ډاکټر شاه ولی تاجک (۲) مخونه ۱۵۶ او ۱۵۷

او ددی کنگرې پاتې غړې د الفباله مخې په لاندې کسان وو :

1. ادم خان خاخی
2. اکرم کارگر
3. خالیار انجینر
4. سلیمان لایق
5. عبدالحکیم شرعی جوزجانی
6. سید نورالله گلالی
7. عبدالله خاخی
8. عبدالحکیم هلالی
9. عبدالقیوم قویم
10. اکبر کارگر
11. عطا محمد شیرزی
12. ملا عیسی کارگر
13. غلام محی الدین زرمټی
14. محمد حسن باریق شفعی
15. ډاکټر درمانگر
16. نور احمد نور

۲ د ستگیر ، پنجشیری ، ظهور و زوال ، ج- د- خ- ا ، مخونه ۱۵۶ او ۱۵۷

میر اکبر خیبر او اناهیته راتب زاده د ځینو معاذیرو له امله په دې کنگره کې
گډون نه وکړي. (۱) مخ ۱۵۸

په ۱۳۴۵ ل کال کې د گوند د گوندي فعالیتونو د ښه تنظیم په خاطر لاندې
(۸) کسان د رایو په یووالي سره ددې گوند د مرکزي کمیټې د علی البدل غړو په
توگه وټاکل شول:

1. محمد اسمعیل دانش
2. حفیظ الله امین
3. عبدالحکیم شرعی
4. محمد ظاهر افق
5. ډاکتر عبدالله درمانگر
6. محمد حسن باریق شفیعی
7. نور احمد نور
8. غلام مجدد (۱) مخ ۱۵۹، (سلیمان لایق) (۲) مخ ۱۵۹

د ۱۳۴۶ ل کال د ثور د ۱۴ مې نېټې د انشعاب پرمهال د افغانستان د خلق
دیموکراتیک گوند د مرکزي کمیټې په غونډه کې (۹) اصلي او (۱۰) علی
البدل غړیو په لاندې ترکیب کې گډون کړی وو:
د مرکزي کمیټې اصلي غړي عبارت وو له:

1. نور محمد تره کی
2. ببرک کارمل
3. محمد طاهر بدخشی
4. دستگیر پنجشیری

۱ دستگیر پنجشیری، ظهور و زوال، ج-د-خ-ا، مخ، ۱۵۸
۱ ښاغلی دستگیر پنجشیری په خپل اثر ظهور و زوال حزب دیموکراتیک خلق
افغانستان کې د سلیمان لایق نوم غلام مجدد ذکر کړی دی. مخ ۱۵۹
۲ دستگیر پنجشیری، ظهور و زوال، ج-د-خ-ا، مخ، ۱۵۹

5. شهر الله شهپر

6. سلطان علي كشمند

7. صالح محمد زيري

8. ډاکتر شاه ولي

9. نور احمد نور

علي البدل غري بي عبارت و و له :

1. عبدالکريم ميثاق

2. ډاکتر محمد طاهر احمدزی

3. عبدالوهاب ساپی

4. محمد اسمعيل دانش

5. حفيظ الله امين

6. عبدالحکيم شرعی

7. محمد ظاهر افق

8. ډاکتر عبدالله در مانگر

9. محمد حسن بارق شفيعی

10. غلام مجدد (سليمان لايق) (۱) مخ ۱۵۹

د ۱۳۴۶ ل کال د ثور ۱۴ انشعاب پر مهال د خلق او پرچم د اړخونو د مرکزي

کميټي غري عبارت و و له :

د خلق اړخ :

الف : د مرکزی کمیټی اصلي غري عبارت و و له :

1. نور محمد تره کی

2. طاهر بد خشی

۱ دستگیر پنجشیری ، ظهور و زوال ، ج-د-خ-ا ، مخ ، ۱۵۹

3. ډاکټر صالح محمد زيری

ب: د مرکزی کمیټې علی البدل غړي عبارت وو له :

1. عبدالکریم میثاق
2. محمد اسمعیل دانش
3. حفیظ الله امین
4. ډاکټر محمد طاهر احمدزی
5. ډاکټر عبدالله در مانگر
6. محمد ظاهر افق

د پرچم اړخ :

الف: د مرکزی کمیټې اصلي غړي عبارت وو له :

1. ببرک کارمل
2. دستگیر پنجشیری
3. شهر الله شهپر
4. سلطان علی کشتمند
5. نور احمد نور

ب: د مرکزي کمیټې علی البدل غړي عبارت وو له :

1. عبدالحکیم شرعی جوزجانی
2. سلیمان لایق
3. محمد حسن بارق شفیعي
4. عبدالوهاب ساپی (۱) مخ، ۱۶۰

د داخلي او فرکسوني مبارزو او کشمکشونو په پایله کې په ۱۳۴۸ لمريز کال کی دستگیر پنجشیری، شهر الله شهپر او عبدالحکیم شرعی د (پرچم) له

۱ دستگیر پنجشیری، ظهور و زوال، ج-د-خ-ا، مخ، ۱۶۰

اړخ څخه جلا او يو کال يې د « خلق کارگر » په نوم د جلا تشکيلاتو په درلودلو سره مستقل فعاليت کاوه، خو په ۱۳۴۹ ل (۱۹۷۰ز) کال کې دوی د خلق له جناح سره يو ځای شول . په همدې ډول د خلق د جناح څخه طاهر بدخشی په ۱۳۴۷ ل کال کې جلا او د « سازا » په نوم سازمان يی تاسيس کړ ، شهرالله شهپرهم د خلق د جناح سره خپلې اړيکې پرې کړې . په دې ترتيب د ۱۳۵۶ لمريز کال د سرطان د ۱۲ نيټې د وحدت پرمهال د خلق د اړخ د مرکزي کميټې اصلي او علی البدل غړي په دې ترتيب وو .

الف: د مرکزي کميټې اصلي غړي عبارت وو له :

1. نور محمد تره کی
2. طاهر بدخشی
3. ډاکتر صالح محمد زوری
4. ډاکتر شاه ولی
5. عبد الکريم مثنياق
6. عبد الحکيم شرعی جوزجاني
7. حفيظ الله امين
8. محمد اسمعيل دانش

ب: د مرکزي کميټې علی البدل غړي عبارت وو له :

1. منصور هاشمی
2. عبد الاحد ولسی
3. محمود سوما
4. عبد الرشيد ارين
5. محمد حسن پيمان
6. محمد ياسين بنيادی

7. ډاکټر کریم زرغون⁽⁵⁾، مخ ۱۶۱

د ۱۳۴۶ ل کال د ثور د ۱۴ نېټې تر انشعاب پورې د پرچم جريده نه وه نشر شوې، کله چې د نور محمد تره کی او ببرک کارمل له خوا انشعاب منع ته راغی دواړو خواو خپل خپل نشراتي ارگان د (خلق او پرچم) په نومونو پيدا کړل، خوله ۱۲ کالو فرکسیون مبارزو او د کنفرانس سند لاسلیک شو. د ۱۳۵۶ ل کال د سرطان په ۱۲ مه یې د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند مرکزي کمیټه، سیاسي بیرو او دارلانشاه له دواړو اړخونو څخه د ۲۸ اصلی او ۲ علی البدل غړیو په لړلو سره په لاندې ترکیب جوړه شوه:

الف: د مرکزي کمیټې اصلي غړي:

1. عبد الاحد ولسي
2. محمد اسمعیل دانش
3. میر اکبر خیبر
4. اناهیتا راتب زاده
5. محمد حسن باریق شفعی
6. ببرک کارمل
7. محمد حسن پیمان
8. حفیظ الله امین
9. عبد الحکیم شرعی
10. غلام دستگیر پنجشیری
11. عبد الرشید ارین
12. سلطان علی کښتمند
13. سرور یورش
14. سلیمان لایق

⁵ دستگیر پنجشیری، ظهور و زوال، ج-د-خ-ا، مخ، ۱۶۱

15. ډاکټر شاه ولی
16. صالح محمد زیری
17. عبدالقدوس غوربندی
18. عبدالکریم میثاق
19. مجید سربلند
20. محمود بریالی
21. محمود سوما
22. منصور هاشمی
23. ډاکټر نجیب الله
24. نظام الدین تهذیب
25. نور احمد نور
26. نور محمد تره کی
27. عبدالوکیل
28. یاسین بنیادی

پ: د مرکزي کمیټې علی البلدل غړي عبارت وو له:

1. فدا محمد دهنشین
2. قیوم نورزی^(۱) مخ ۱۶۲

د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند د ۱۳۵۶ لمریز د سرطان د ۱۲ مې له وحدت وروسته په لومړي پلینوم کې (۱۰) تنه د سیاسي بیرو او څلور تنه د دارلانشاء لپاره وټاکل:

الف: د سیاسي بیرو غړي:

1. نور محمد تره کی

^۱ دستگیر پنجشیری، ظهور و زوال، ج-د-خ-ا، مخ، ۱۶۲

2. ببرک کارمل
3. دستگیر پنجشیری
4. سلطان علی کشتمند
5. صالح محمد زیری
6. نور احمد نور
7. ډاکتر شاه ولی
8. سلیمان لایق
9. عبدالکریم میثاق
10. محمد حسن بارق شفعی

ب: د دارلانشاء غړي:

1. نور محمد تره کی
2. ببرک کارمل
3. ډاکتر شاه ولی
4. نور احمد نور⁽¹⁾ مخ ۱۶۳

ددی گوند لومړنی نشراتی ارگان د «خلق» جریده د ۱۳۴۵ لمریز کال د حمل د میاشتې په ۲۲ نیټه چی د ۱۹۶۶ ز کال د اپریل له ۱۱ سره سمون لري نشر شوه، مگر د پرچم جریده په ۱۳۴۷ لمریز کال په خپریدو پیل وکړ. ⁽¹⁾مخونه ۱۶۴ او ۱۶۵

د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند دواړو خواو (خلق او پرچم) ترمنځ د ۱۳۵۲ لمریز کال د چنګاښ پر ۱۲ د یووالي سند د (۹۰) استازو له خوا لاسلیک شو. (۲)

د ۱۳۵۲ ل کال د گوند وحدت او په ۱۳۵۷ ل کال کې د میراکبر خیبر له مړینې وروسته د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند ټوله رهبرۍ د سردار

¹ دستگیر پنجشیری، ظهور و زوال، ج-د-خ-ا، مخ، ۱۶۳

محمد داود خان له خوا بنديان شول ، دولت د دوي د محاکمې اعلان وکړ . د دولت له خوا د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند رهبرانو د محاکمې د اعلان سره سم د ۳۵۷ لمريز کال د ثور په ۷ مه د پنجشنبې ورځ د ۱۹۷۸ ز کال د اپريل په ۷ مه نيټه له غرمې څخه مخکې ۱۱ بجې او ۴۵ دقيقې لومړنې ټانگ د محمد اسلم وطنجار په لارښوونه د دفاع په وزارت باندې ډزو کړ ، ده پسې جوخت محمد عمر په گارد باندې فيرونه پيل کړل د غرمې ۱۲ بجې يې د دفاع وزارت ونيو ځکه د دفاع وزير غلام حيدر رسولي او لوی درستيز عبدالعزيز له اوومې اواتمې فرقې څخه د مرستې او ادارې په خاطر د دفاع وزارت له شادروازي څخه ووتل ، کله چې د دفاع وزير غلام حيدر رسولي او لوي درستيز عبدالعزيز له صحنې څخه وتښتيدل او د قرغې فرقې ته ورسيدل ، هلته وضع بدله وه ، ډير ژر د ريشخورو فرقې خواته وخوځيدل په لار کې له نيولو وروسته ووژل شو .^۱ - مخونه: ۱۲۴-۱۲۵

د افغانستان د راډيو له نيولو وروسته د افغانستان دوسله وال پوځ د نظامي شورا اعلاميه په لاندې متن په پښتو ژبه محمد اسلم وطنجار او په دري ژبه عبدالقادر وويله «د نادر د سلطنتي کورنۍ آخرنۍ واکمن سردار محمد داود خان دغه بيې ساري عوام فريب ، د افغانستان د خلکو ارادي او تاريخ ته خاين عنصر د تل لپاره له مينځه ولاړ ، وروسته له دې په ملي حاکميت تاسې د افغانستان نجيبو خلکو پورې اړه لري . د انقلاب له لاس ته راوړنو څخه دفاع او د دې مستبد سردار د ملگرو له مينځه وړل د افغانستان د شرافتمندو خلکو دنده ده .^۲ - مخ : ۷۷

د ۱۳۵۷ ل کال د ثور په ۷ مه نيټه د نظامي شورا په وړاندیز د گوند نظامي او سياسي رهبر د پريکړې سره سم د گوند سياسي رهبري په همدې نيټه د (۱۳۵۷ / ۲ / ۷) د شپې په ۱۲ بجو د زرهپوش وسايطو پواسطه د خواجه رواش هوايي ډگر محل چنار ته چې هلته د هوايي قواو قرار گاه وه انتقال شول ، هلته يې د ۱۳۵۷ ل کال د ثور په ۸ مې د سهار تر شپږو بجو پورې د راډيو د

^۱ - دستگير پنجشيري ، ظهور و زوال ، ج ، د ، خ ، ا ، مخونه : ۱۲۴ - ۱۲۵

^۲ - فرهنگ ، محمد صديق ، افغانستان در پنج قرن آخير ، جلد سوم مخ : ۷۷

نشراتو لپاره مضامين او شعارونه ليكل . سهار ۴ بجې د گوند سياسي رهبري دهوايي ډگر (محل چنار) څخه راډيو افغانستان ته بيرته راوستل شوه . په همدې ورځ (۱۳۵۷/۲/۸ ل کال) د کوماندو د قطعي ديو ټولې قوماندان امام الدين ته دندي ور سپارل شوه چې د انقلاب فرمان سردار محمد داود خان او د هغه لوړ پوړو چارواکو ته اعلان او د گوند د ستوري هغوي ته ور ساوه ، امام الدين هغوي ته وويل «د مرکزي کميټي په فرمان تاسې محکوم ياستي خپل ځانونه تسليم کړي» داود خان نه يوازې چې تسليم نه شو خپل زوي او قدير نورستاني ته يې دستور ورکړ چې امام الدين او نورو سپاهيانو باندې ډزې وکړي ، خپلې اخري مرمۍ خلاصې کړي هغوي د سردار محمد داود خان اخري امر هم پر ځاي کړ ، پر امام الدين او کوماندو عسکرو باندې يې فيرونه شروع کړل په پايله کې خپله سردار محمد داود خان ، سردار محمد نعيم خان ، عبدالاله د مالي وزير ، زامنو او يو شمير نږدې کسانو يې ژوند له لاسه ورکړ ، د حکومت نور غړي تسليم شول د هغوي امنيت د پاڅون کوونکو له خوا تامين شو .^(۱)

د انقلابي سورا لومړۍ غونډه د ۱۳۵۷ ل کال د ثور په ۹ مه د ملي دفاع په وزارت کې چې د جمهوري رياست په قرار گاه کې وه دايره شو ترڅو په دې غونډه کې د دولت نوم د انقلابي شورا رئيس او مرستيال وټاکي په دې وخت کې د هوايي قواو قوماندان ډگروال عبدالقادر داسې طرح وړاندې کړه ، چې گوند بايد په پټه رهبري کوونکې نقش ولوبوي او نظامي شورا په ظاهره کې انقلابي دندې اجرا کړي چې دا طرح د نور محمد تره کۍ او د گوند درهبرانو له غوڅ مقاومت سره مخامخ شوه ، نور محمد تره کۍ وويل «د ثور پاڅون د افغانستان د خلکو د اوږدې مبارزې او په لومړۍ درجه کې د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند د اگاهانه مبارزې او ۱۴ کلن سياسي ژوند پايله ده . هغه بيا په ډير اطمینان او ډاډ سره زياته کړه نوموړي گوند په ډيرو سختو او ناوړه شرايطو کې د افغانستان خلک په تيره بيا وطنپالونکي افسران متحد کړل دا گوند چې نظامي سازمانونه يې په سازماني او سياسي لحاظ د دولت له

^۱ _ فرهنگ ، محمد صديق ، افغانستان در پنج قرن اخير ، جلد سوم مخ ۷۷

منيځه وړلو لپاره وسله وال پاڅون ته تيار كړل ، وسله والو ځواكونو او نظامي سازمانونو خپله انقلابي دنده سرته رسولې وروسته له دې گوند د پوځ دولت او ټولني رهبري په غاړه لري .»^۲ (مخ : ۱۰۱)

كله چې نوبت د څلورمې زغره والې قومي قوماندان محمد اسلم وطنجار ته ورسيد هغه په صراحت سره وويل : «زه د خپل گوند عسكروم او يم يوازې گوند كولې شې چې ټولنيز حركتونه پوځ او پرگنې رهبري كړي .»^۳ (مخ : ۱۰۲)

د محمد اسلم وطنجار وينا د انقلابي شورا د غړو له خوا بدرگه شوه او په دې غونډه كې نور محمد تره كى د رايو په يووالي د انقلابي شورا د رئيس په توگه وټاكل شو او په همدې غونډه كې د افغانستان جمهوري دولت په اړه نور محمد تره كى «افغانستان د خلكو جمهوريت» طرحه او بېرك كارمل «د افغانستان ديموكراتيك جمهوريت» طرحه وړاندې كړه ، دوهمه طرحه تائيد شو ، او د افغانستان ديموكراتيك جمهوريت باندې ياد شو چې د ډاكتر نجيب الله د واكمنۍ پر مهال د افغانستان جمهوريت باندې بدل شو .^۱ (مخ : ۱۰۳)

د ۱۳۵۷ ل كال د ثور په ۱۰ مه د انقلابي شورا دويمه غونډه د صدارت قصر كې دايره شوه ، په دې غونډه كې واك د كليدي پوستونو د لاس ته راوړني له پاره هڅي پيل شوي ، حفيظ الله امين د ثور پاڅون د خلق د جناح د افسرانو د پاڅون پايله گڼله ، اما بېرك كارمل د ۱۳۵۲ ل كال د چنگاښ د ۱۲ مې د وحدت دواړه خواوي د يو واحد گوند په توگه د مساوي حقوقو لرونكې دي څرنگه چې په گوندي مقاماتو كې مساوي دي په دولتي مقاماتو كې هم د مساوي حقوقو لرونكې دي بېرك كارمل په دې ټينگار كاوه چې د كورنيو چارو وزارت ، بهرنيو چارو وزارت ، مطبوعات او د صدارت يو

^۲ - پنجشري ، دستگير ، ظهور و زاول ح ، د ، ح ، امخ : ۱۰۱ بخش دوم

^۳ - پنجشري ، دستگير ، ظهور و زاول ح ، د ، ح ، امخ : ۱۰۲ بخش دوم

^۱ - پنجشري ، دستگير ، ظهور و زاول ح ، د ، ح ، امخ : ۱۰۳ بخش دوم

معاونیت باید پرچمیانو ته ورکړل شي ، برعکس حفیظ الله امین د صدارت ، کورنیو چارو وزارت ، بهرنیو چارو وزارت او ملي دفاع وزارت د څوکیو غوښتونکي و حفیظ الله امین ادعا کوله چې د پرچم نظامي سازمان تر اخره داود خان ته وفادار پاتې شو ، ځکه جگړې پر مهال نور احمد نور چې د پرچم د نظامي سازمان مسول و او د داود خان له خوا بندي شوي هم نه و په اگاهانه ډول یې ځان پټ کړي و ، لنډه دا چې د واک په ویش باندې یو ورځ بحث وشو د اوږدو خبرو څخه وروسته په ناچارۍ سره یې د لومړني دولت دکابینې بنسټ کینود ، د باور نه درلودلو ، بې اعتمادۍ او سو تفاهم په فضا کې یې کابینه تصویب کړه چې له همدې ځایه د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند او ځوان دیموکراتیک جمهوریت زوال پیل شو . خو کله چې دغه کابینه د ۱۳۵۷ ل کال د ثور په ۱۰ مه رسماً اعلان شو .

1. نور محمد تره کې د افغانستان د دیموکراتیک جمهوریت

رئیس ، د انقلابي شورا رئیس او صدراعظم په توګه

2. ببرک کارمل د جمهور رئیس ، انقلابي شورا او صدراعظم

مرستیال په توګه

3. حفیظ الله امین د صدراعظم مرستیال او د بهرنیو چارو وزیر په

توګه

4. محمد اسلم وطنجار د صدراعظم مرستیال او د مخابراتو وزیر

په توګه

5. عبدالقادر د دفاع وزیر

6. نور احمد نور د کورنیو چارو وزیر

7. ډاکتر شاه ولی د عامی روغتیا وزیر

8. صالح محمد زیری د کرنې او ځمکو اصلاحاتو وزیر

9. دستګیر پنجشیری د پوهنې وزیر

10. سلطان علی کښتمند د پلان وزیر

11. عبدالکریم مثنیاق د مالی وزیر
12. محمد حسن باریق شفیع د اطلاعاتو او کلتور وزیر
13. سلیمان لایق د راډیو تلویزون وزیر
14. اناهیتا راتب زاده د ټولنیزو چارو ګرځندوی وزیر
15. عبدالحکیم شرعی جوزجانی د عدلی وزیر او لوی څارنوال
16. محمد اسمعیل دانش د کانو او صنایعو وزیر
17. نظام الدین تهذیب د سرحدونو او قبایلو وزیر
18. محمد منصور هاشمی د اوبو او بریښنا وزیر
19. عبدالقدوس غوربندی د سوداګری وزیر
20. محمود سوما د لوړو زده کړو وزیر
21. محمد رفیع د فواید عامی وزیر

لومړي شوروي اتحاد ، وروسته دبلغاریا د خلکو جمهوریت او نورو
سیوسیالیستي هیوادونو نوي دولت په رسمیت وپیژانده . (۱ مخ : ۱۰۴)
په پورته کابینه کی (۱۳) خلیان او (۸) پرچمیان وو ، دوی چی کله وزارتونه
ولاړل ، خلیانو خپل ملګری او پرچمیانو خپل ملګری په اړونده وزارتونه کی
مقرر کړل ، لږ ورځی لا تیری شوی نه وی چی د دوی ترمنځ یو خطرناکه رقابت او
اختلاف پیل شو . (۲) مخونه ۳۰۱ او ۳۰۲)

د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند دواړه خواوې (خلق او پرچم) له
همدې ځایه دومره بی اتفاقه شوې او اختلاف یې دې حد ته ورسید چې د
قدرت د لاس ته راوړلو په خاطر یې یو د بل په وژلو او بندې کول لاس پورې کړ
، همدې اختلاف د شور د ۷ مې نیټې بدلون ناکام او د شوروي اتحاد د یرغل

۱ - پنجشیري ، دستگیر ، ظهور و زوال ح ، د ، ح ، ا مخ : ۱۰۴ بخش دوم

۲ محمد ابراهیم عطایی ، د افغانستان پر معاصر تاریخ یوه لنډه کتنه ، مخونه ، ۳۰۱ او

له پاره يې زمينه برابره کړه ځکه ببرک کارمل دحفيظ الله امين له واکمنۍ څخه د شوروي اتحاد د تسلط ډير ښه گانه نوموړي د شوروي اتحاد د کمونست گوند رهبري وهڅوله چې انقلاب ته د نجات تر نوم لاندې په افغانستان يرغل وکړي ، چې د دې ناروا يرغل په پايله کې زمونږ د بي گناه هيوادوالو وينې تويې شوي او د خلقيانو او پرچميانو ترمنځ اختلاف ورځ تر بلې زياتيده ، د ببرک کارمل او حفيظ الله امين ترمنځ د تبليغاتو فضا ډيره پراخه او توده شوه ، خو دا وضع تصادفي نه وه بلکې د يو منظم پلان پواسطه مخ پر وړاندې روانه وه ، او دواړو خواوو يو د بل پر ضد تخريب پيل کړ.

په دې اړه د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند د سياسي بيروې غړی د خلق جناح ته منسوب خو د حفيظ الله امين مخالف مير صاحب کاروال داسې نظر لري: «د ثور د اوومې نېټې د قيام څخه وروسته حفيظ الله امين په دې عقیده و چې ټول کليدې دولتي پوستونه د خلق د جناح او ده ته د نږدې کسانو په لاس کې وي، حفيظ الله امين غوښتل چې لومړی پرچميان لري کړي بيا به خپلو خلقي حريفانو سره خپل حساب تصفيه کړي. ده تر ډيره بريده خپله سناريو په عمل کې تطبيق کړه، زما په آند پرچميانو هم په خپل عکس العمل کې بيرته وکړه، ځکه وضعی ډیر ژر بدلون وکړ...»^(۱) (مخ ۱۲۵)

د خلقيانو او پرچميانو اختلاف په دريو نقطو باندې څرخيد.

• په رسمي او گوندي غونډو کې د خلقيانو د رهبري په غړو باندې د

پرچميانو په ځانگړي ډول د ببرک کارمل لخوا نیوکې.

• د پرچميانو له خوا د خپلو پخوانيو مخفي (پټو) تشکيلاتو بيا

فعالول چې د ثور د بدلون څخه مخکې يې درلودل.

^۱ محمد اکرم ، انديشمند (۱۳۹۱هـ ش) ، حزب ديموکراتيک خلق افغانستان ، کودتا حاکميت و فروپاشی (۱۳۷۱-۱۳۵۷) ، مطبعه ميوند ، مخ ، ۱۲۵

• د شوروي اتحاد د سفير او مشاورينو سره د ليدونو پرمهال د خلقيانو په رهبرانو نيوکي، اعتراضونو او شکايتونه کول. (۲) مخ ۱۲۵)

د ثور د اوومې نېټې د بدلون وروسته د ۱۹۷۸ ز کال د اپريل په ۲۹ مه د شوروي اتحاد د سفير ميخايل پوزانف سره په لومړۍ غونډه کې، د گوند عمومي منشي نور محمد تره کې وويل: «زمونږ گوند واحد گوند دي د فولادو غونډې محکم او د انقلاب په خير ماتي نه خوړونکي...» په مقابل کې ببرک کارمل وويل: «په اوسنۍ وخت کې عملاً يو واحد گوند وجود نلري په داسې حال چې د واحد گوند ادعا کېږي نو ولې دوه گونۍ برخورد کېږي...» (۱) مخ ۱۲۸)

، همدارنگه د پرچم د جناح د رهبري غړي او د نور محمد تره کې په کابينه کې د کورنيو چارو وزير نور احمد نور د ۱۹۷۸ ز کال د اگست په ۱۱ مه په کابل کې د شوروي اتحاد سفير پوزانف سره په کتنه کې د خلق او پرچم د جناح د اختلاف په اړه داسې وويل: «امين او تره کې قدرت غصب کړي، د پرچم د ډلې پر ضد تصفيوي عمليات ترسره کوي، د سياسي بيرو غړي له امين څخه ويرېږي، او زياته بې کره د شوروي اتحاد د مرستې څخه پرته نور هيڅوک نه شي کولي چې د حفيظ الله امين په مقابل کې مقاومت وکړي» (۲) مخ ۱۲۵)

يوه اوونۍ وروسته سلطان علي کشتمند د پوزانف سره په کتنه کې د خلق او پرچم ترمنځ د اختلاف د چټک زياتوالي په اړه هغه ته خبر ورکړه هغه وويل چې تره کې غواړي چې د پرچم ډله نابوده کړي، سفارتونو ته د هغوی د ليرولو وروسته پوځ تصفيه کړي، ځکه تردې مهاله په پوځ کې درې تنو نفوذ درلود لکه حفيظ الله امين، ببرک کارمل او جنرال عبدالقادر د دفاع وزير - د قادر او حفيظ الله امين ترمنځ د اختلاف د زياتوالي له امله جنرال عبدالقادر هم د ۱۹۷۸ ز کال د اگست په ۱۷ مه بندي (۸۰۰) افسران له پوځ څخه خارج او ځينې په اعدام

² محمد اکرم، اندېشمند (۱۳۹۱ هـ ش)، حزب ديموکراتيک خلق افغانستان، کودتا حاکميت و فروپاشی (۱۳۷۱-۱۳۵۷)، مطبعه ميوند، مخ، ۱۲۵

¹ محمد اکرم، اندېشمند (۱۳۹۱ هـ ش)، حزب ديموکراتيک خلق افغانستان، کودتا حاکميت و فروپاشی (۱۳۷۱-۱۳۵۷)، مطبعه ميوند، مخ، ۱۲۸

² محمد اکرم، اندېشمند (۱۳۹۱ هـ ش)، حزب ديموکراتيک خلق افغانستان، کودتا حاکميت و فروپاشی (۱۳۷۱-۱۳۵۷)، مطبعه ميوند، مخ، ۱۲۵

محکوم شول . خو د شوروي اتحاد د مداخلې په اساس اعدام په دوامداره حبس تبدیل شو، خو د پرچم ډلي دومره نفوذ نه درلود چې د حفیظ الله امین په مقابل کې مقاومت وکړي. ^(۳) مخ ۱۲۵)

یو امریکایي لیکوال (سلیک هر سین) د شوروي اتحاد د نړیوالو اړیکو د مدیر وادیم گلادین له قوله داسې لیکلی: « په دې مرحله کې شوروي اتحاد په چې د اختلاف د حل په اړه څه وکړي د نظر اختلاف درلود، د شوروي استخباراتي سازمان په لومړي مرحله کې جنرال عبدالقادر وهڅوه چې خپله نظامي شورا جوړه کړي مگر د شوروي اتحاد د کمونست ګوند د مرکزي کميټې رهبري هئیت ځینی غړی د دی امر مخالف وو، هغوی د یوه پراخه بنسټه حکومت پلوی وو، چې دا کار بیا دوي د یرغل وروسته د ببرک کارمل واک ته رسیدلو سره په ۱۹۸۰ ز کال کې د پلار وطني ملي جبهې د ریاست له پاره محمد نذیر کبیر سراج چې د پاچا او (ظاهر شاه) محمد داود خان په وخت کې جنرال و، راوغوښت. ^(۱) مخونه ۱۲۹ او ۱۳۰)

د پرچميانو او خلقيانو د اختلاف په اړه د خلق د جناح د مرکزي کميټې غړی او د حفیظ الله امین د پلویانو څخه بناغلی عبدالرشید جلیلی داسې نظر لري: « شورويانو غوښتل چې د داود خان څخه وروسته ببرک کارمل واک ته ورسوي خو داسې ونشول مگر د خلقيانو په مقابل کې د پرچميانو د ټولو توطیو ترشا د شوروي اتحاد د استخباراتي سازمان د کی - جی - بی لاس و، خو د خلقي دولت په دریمه ورځ د پرچم ډلي مشرانو د ببرک کارمل په ګډون او مشري د هغه وخت د کورنیو چارو د وزیر نور احمد نور په دفتر کې غونډه وکړه او پریکړه یې وکړه چې ټول سیاسي قدرت د پرچم ډله په خپلو لاسونو کې واخلي. د کارمل ډلي دویمه غونډه د کابل په بادام باغ کې د هغه وخت د کوپراتیفونو رئیس په دفتر کې جوړه کړه، چې د شوروي سفارت استازی هم ورکې ګډون درلود بیا هم پریکړه وشوه چې پرچميان باید د نظامي کودتاه له لاری واک لاس ته راوړي، د پرچميانو

^۳ محمد اکرم ، اندیشمند (۱۳۹۱هـ ش) ، حزب دیموکراتیک خلق افغانستان ، کودتا حاکمیت و فروپاشی (۱۳۷۱-۱۳۵۷) ، مطبعه میوند ، مخ ، ۱۲۵

^۱ محمد اکرم ، اندیشمند (۱۳۹۱هـ ش) ، حزب دیموکراتیک خلق افغانستان ، کودتا حاکمیت و فروپاشی (۱۳۷۱-۱۳۵۷) ، مطبعه میوند ، مخونه ، ۱۲۹ او ۱۳۰

د مشرتابه دریمه غونډه د حشمت کیهانی په کور کې چې د شوروی سفارت ته نږدې په دریمه کارته کې وه، وکړه، په دې غونډه کې د پرچمیانو له خوا د سیاسي واک د ترلاسه کولو په خاطر پریکړه وشوه، لومړی باید د پرچم د ډلې غړي داسې کارونه وکړي چې د هغې پواسطه خلک د خلقی دولت پر ضد راوپاریږي - ترڅو په اردو او څارندوی کې د پرچمیانو د وسلوال پاڅون له پاره بهانه پیدا شي...»^(۲) (مخونه ۶۲ او ۶۳)

د محترم عبدالرشید جلیلی خبره ښاغلی نبی عظیمی چې د پرچم د جناح مشهور غړي او نظام کادر او په نوموړي وخت کې محمد نبی عظیمی د غزني د ۱۴ می فرقی قوماندان و، په خپله لیکنه کې پورته نظر تائیدوی او داسې لیکي: «... روزی یکی از دوستانم از کابل تلیفون کرد و گفت، مادرت مریض است فوراً به کابل بیا... آن روز که ۲۸ ماه جون سال ۱۹۷۸ میلادی بود و منزل در خیرخانه مینه بود باشتاب خود را انجا رسانیدم، مادر مرا کاملاً صحتمند یافتم، برادر مرا توضیح داد که رهبری ارزو ملاقات با تو دارد، بعد از ساعتی عبدالوکیل که در آن موقع معین وزارت خارجه بود به منزل آمد... او گفت متأسفانه ارزو ها و کوشش های صادقانه ما (مطلب د پرچم جناح وه) در راه وحدت حزب دیموکراتیک خلق افغانستان به اثر دسایس و توطیه های حفیظ الله امین و همدستانش با شکست مواجه شد... او نظر دارد تا تمام پرچمی ها از رهبری و صفوف از صحنه خارج و حتی به صورت فزیک بنام خائنین از بین ببرد... همین اکنون تصمیم وی در مورد سفیر شدن رفیق کارمل در پراگ، نور احمد نور در واشنگتن و اناهیته راتب زاده به بلگراد... به معنی کودتاه سیاسی علیه حزب ما است... ما اکثریت افسران و اعضای حزب صحبت کرده ایم... نظر تمام اعضای حزب پرچم این است در صورتیکه امین در تصمیم خود پافشاری نماید، باید اردو قیام مسلحانه را علیه امین آغاز نماید، وی گفت من میخواهم آماده گي خود و رفقای فرقه ۱۴ به رفیق کارمل در مورد قیام مسلحانه اردو اطلاع بدهیم، چي فکر میکنی ایا میتوانی در آنجا استقلال فرقه را اعلان و در

^۲ عبدالرشید جلیلی، غمیزه څرنگه پیل شوه، مخونه ۶۲ او ۶۳

صورت درخواست ما به طرف کابل مارش نمائید... من به وکیل گفتم، راه و وسیله دیگری سراغ ندارید، من حاضرم.»^۱ (مخونه ۶۳ او ۶۴)

بیا هم نوموړی لیکي: «مونږ دقیق پلان ترتیب کړ خو د مرکز څخه کوم خبر را ونه رسیده، که څه هم د پرچم د ډلي رهبران په سفارتونو کې مقرر شول خو هغوی کوم عکس العمل ونه ښوده خو لږه موده وروسته سلطان علی کښتمند، جنرال شاهپور او میر علی اکبر د جمهوریت د شفاخانې سرطبيب بنديان شول، او زه (محمد نبی عظیمی) د غزنی د ۱۴ مې فرقي څخه تبدیل او په حربی پوهنتون کې د پیاده پوهنځي د قوماندان په توگه مقرر شوم، چی زه دا د حفیظ الله امین یوه لویه بڅښنه او تیریدنه گڼم ځکه ما د ځان له پاره د بنديخانې او یا پانسي انتظار درلود.»^۲ (مخ ۶۵)

پرچميانو د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند د جوړیدو لږ موده وروسته انشعاب وکړ او جلاوالي پرمهال یې د خلقیانو پرضد تبلیغات کول، خو د ۱۳۵۷ لمریز کال د ثور د اوومې نيتي بدلون څخه وروسته د ډیرو واک د لاس ته راوړلو په خاطر د دوي هڅی زیاتې او گړندي شوي. د دوي او حفیظ الله امین ترمنځ د جوړی امکانات موجود نه و. د نوراحمد نور، عبدالوکیل او نبی عظیمی د څرگندونې دا ثابتوی چې دوي د ټول واک د لاسه راوړلو په خاطر د شوروی اتحاد د ملاتړ لپاره هلې ځلې پیل کړی. ترڅو د شوروی اتحاد په ملاتړ حفیظ الله امین ناکام کړی، خو حفیظ الله امین د خپلی پوهي او زیرکتیا پواسطه په پرچميانو بریالی شو او د رهبري ټول غړي د هیواد څخه وويستل، د پرچميانو ټولی هڅی د ده له خوا شنډی شوی ترڅو پرچميان د شوروی اتحاد د پوځي یرغل او حفیظ الله امین د مړینې وروسته واک ته ورسیدل.

سلیمان لایق د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند د مرکزي کمیټې غړې د دواړو اړخونو د اختلاف په اړه داسې نظر لري او دا پره په نورمحمد تره کي او ببرک کارمل اړولي ده. «تاسې پوهیږې هغه وخت چې حکومت د حزب په لاس کې و او زه د حزب د مرکزي کمیټې غړې وم، اساسي مسئله فقط هلته دا وه

^۱ عبدالرشید جلیلی، غمیزه څرنگه پیل شوه، مخونه ۶۳ او ۶۴

^۲ عبدالرشید جلیلی، غمیزه څرنگه پیل شوه، مخ، ۶۵

چې د تره کي صاحب او کارمل ترمنځ هغه پخوانۍ زوړ مخاصمت بيا شروع شو او کارمل صاحب د تره کي صاحب له خوا د يو ډلې نورو پرچمي رهبرانو سره په خارجي هيوادونو کې د سفيرانو په توگه مقرر کړل زه دلته پاتې شوم، ما کومه پرچمي يا خلقي موضعيگيري نه درلوده او کله چې گوند يو شو ترننه پورې زه ددې فرکسيوني اختلافاتو کې د يو سره هم نه وم. ما ځان ته ډير لوی شرم باله چې په دې لوبو کې سړی د قدرت د نيولو له پاره علاقه وښيي، هلته دا فکر کيده چې زه شايد يو پرچمي يم او علاقمند به يم، د پرچميانو د تصفيه کار شروع شوې ؤ نو زه يې له وزارت نه موقوفه کړم. ^(۱) (مخونه ۲۶۴ او ۲۶۵)

په هيواد کې د مختلفو ډلو د جوړيدو په اړه د ننګرهار پوهنتون د ژبو ادبياتو د پوهنځي استاد پوهنوال مسعود نيکبخت داسې نظر لري: «هر وخت چې کوم استعماري هيواد وغواړي پر کوم هيواد باندې د يرغل له پاره زمينه برابره کړي او خپلې سلطې لاندې يې راوړي، د هغه هيواد په داخل کې له خپل لوري مختلفې ډلې جوړوي چې د اړتيا پر مهال يو د بل په له منځه وړلو کې ترې گټه واخلي.» ^(۶) (مرکه)

د خلقيانو او پرچميانو اختلاف چې د يوه گوند دوه اړخونه وه کورنۍ او بهرنې عوامل لرل ځکه شوروی اتحاد د دغو دواړو جناحو کې د پرچم ډلې سره ډيري نږدې اړيکې درلودې او د هغوي تقريباً ^(۱۰) لس کلن يرغل کې زيات واک له همدې ډلې سره وه، ځينې خلقيان هم په واکه کې شريک وه خو د هغوی واک د دوی په نسبت ډير کم وه او دغه اختلاف نه يوازې ددې گوند حاکميت ته د پاي ټکې کيښود، د دوي لخوا پريو او بل باندې د کودتاه، بندې کولو او وژنو په پايله کې يې نوموړي گوند ضعيغه او مختلفو ډلو وويشل شو، چې د افغانستان ټولنه يې په بشري او مادي لحاظ ډيره زيانمنه کړه.

^۱ ډاکتر عبدالعلي ارغنداوی (۱۹۹۷ز)، په تيرو نهو لسيزو کې د افغانستان تاريخ، بی بی سي د پښتو څانگه، چاپ ځای پبلک اړت پرس- پيښور، مخونه ۲۶۴ او ۲۶۵
^۶ پوهنوال مسعود نيکبخت سره مرکه

۱۰. ۱- د پرچم اړخ د رهبري د غړو په سفارتونو گومارل

د شوروي اتحاد سلاکارانو هم جمهور رئیس نور محمد تره کی ته مشوره ور کوله چې پرچمې رهبران دي په سفارتونو کې مقرر شي. دوي غوښتل چې د دواړو اړخونو تر منځ نفاق زیات کړي. د پرچم د ډلي مشران په لومړیو وختونو کې حاضر نه وو. چې د سفیرانو په توگه دنده اجرا کړي. خو وروسته یې ومنله چې بیا دوي د ۱۳۵۷ لمریز کال د غبرگولي په ۱۲ مه چې د ۱۹۷۸ ز کال د جون د دویمې نېټې سره سمون لري په لاندې هیوادونو کې د سفیرانو په توگه مقرر شول:

- ۱- ببرک کارمل چکوسلواکيا کې د سفیر په توگه.
- ۲- نور احمد نور په امریکا کې د سفیر په توگه.
- ۳- اناهیتا راتب زاد په یوگوسلاویا کې د سفیر په توگه.
- ۴- عبدالوکېل په انگلستان کې د سفیر په توگه.
- ۵- محمود بریالي په پاکستان کې د سفیر په توگه.
- ۶- ډاکتر نجیب الله په ایران کې د سفیر په توگه.

په دې لړ کې داود خان د کابينې غړی، او د پرچمې ډليې ته منسوب فيض محمد په عراق کې سفير مقرر شو. په همدغه وخت کې ځيني خلقيان هم په لاندې هيوادونو کې د سفيرانو په توگه وگمارل شول.

۱- پاچاگل وفادار په هندوستان کې *

۲- راز محمد پکتن په شوروي اتحاد کې.

۳- انجينر نظر محمد په لويديځ المان کې.

د دې خلقيانو مقرري په دې خاطر وشوه چې دغه درې واړه هم کليدي

سفاتونه وو. (۱) م: ۳۰۴

کله چې د پرچم د اړخ د رهبرۍ غړي سفارتونو ته ولاړل په ناڅاپي ډول د ۱۹۷۹ ز کال د اگست په ۱۷ مه د ۱۳۵۷ ل کال د زمري د مياشتې په ۲۲ مه اعلان وشو چې يوه کودتاه کشف شوه چې پرچميانو پکې لاس درلود. د دې سره سم سلطان علي کشتمند، جنرال شاه پور او مير علي اکبر خيبر د جمهوريت د روغتون رئيس و ونيول شول.

تورنو کسانو ته د تحقيق له پاره هټيت مقرر شو، هغوی هم د کودتاه په کولو اعتراف وکړ په دې محاکمه کې جنرال شاه پور په پانسی، سلطان علي کشتمند، محمد رفيع او جنرال قادر په بند محکوم شول. خو دا درې تنه د يو پټ لاس د مداخلې له امله له اعدام څخه بچ شول، دوی په دې هم اعتراف وکړ هغو پرچميانو چې په سفارتونو کې يې دنده اجرا کوله په دې کودتاه لاس درلود. د ننگرهار پوهنتون د اقتصاد پوهنځي استاد پوهاند محمد بشير دوديال په دې اړه داسې نظر لري: «حفيظ الله امين ځان اتل باله د ده په شخصيت کې د قدرت غوښتني عنصر پياوړی و. نو ځکه يې خپل مخالفين او سيالان لکه

* : کله چې پاچا گل وفادار په هندوستان کې سفير و، د خلق ديموکراتيک گوند کې يې د ازماينستې غړي حيثيت درلود، ښايي دغه گوندي حيثيت له دې امله وي چې خلقيان د (۲۲) پرځان په پيښه کې خپل گډون نه انکار درلود، دا يې ښودله چې نوموړي هغه مهال د گوند غړي نه و. او اوس اوس گوند ته نوي جذب شوي دي،
با وري سرچينه

۱- عطايي محمد ابراهيم د افغانستان پر معاصر تاريخ يوه لنډه کتنه مخ: ۳۰۴

بیرک کارمل ، سلیمان لایق ، سلطانی کشتمند ، محمود بریالی ، ډاکتر نجیب الله او نور په بیلابیلو شکلونو له سیاسي ډگر څخه بهر کړل. (۲) مرکه لږه موده وروسته دولت ټول پرچمي سفیران را وغوښتل خو هغوي ټولو د سفارت شتمني چور کړه او مسکو ته ولاړل چې په دوی کې ډاکتر نجیب الله او نور احمد نور (۲۶۵) زره ډالره وتښتول. (۳) م: ۳۰۵

کله چې دوي په کابل کې واک ته ورسیدل بیا هم دي ته حاضر نه شول چې د ورل شوي پیسو حساب ورکړي. د پرچم اړخ رهبرانو مسکو ته له تللو وروسته خپلو صفوفو ته د ستور ورکړی وو، چې د هیواد په ټولو سیمو کې ځانونه خلقيان معرفي کړي او داسې کارونه وکړي ترڅو نظام او خلقيان بد نامه شي د یوې بیلگې په توګه د هغه وخت د پروان ولایت د امنیې قوماندان علی محمد مجبور د سترګو لیدلي حال لیکو هغه وایي: «یوه ورځ چاریکارو د پروان ولایت مرکز ته په نږدې کلي تتمدیره کې د واده مراسمو کې د دې قریي د ښوونځي امر چې د پرچم اړخ سره یې اړیکې درلودې، د دولسم ټولګي د دوو زده کوونکو سره د کلي د واده ځای ته ورغلی وو او د واده د خوراکي موادو دیګونه یې چپه کړي وو، د اطلاع سره سم زه د امنیت له امر سمونیار رجب علی سره د پېښې ځای ته ورغلم، چې دیګونه رښتیا چپه شوي وه او خلک لاس ترزنې ناست وو. له پوښتنې وروسته مې خلکو وویل چې دا کار د مکتب امر کړی دي؟ د مکتب ځینو زده کوونکو وویل چې هو قوماندان صاحب همدوی دا کار کړي. د مکتب د امر او زده کوونکو څخه مې د خلکو په مخکې وپوښتل چې دا کار تاسې کړي دي؟ هغوي هم اقرار وکړ چې دا کار مونږ د اووم نمبر فرمان د تطبیق په خاطر کړي، بیا مې د واده خاوند ته د غوښتي قیمت (۲۵۰۰) افغانۍ ورکړې. خلکو ته مې وویل چې د اووم نمبر فرمان مفهوم دا نه دي... د پېښې عامل په څارنوالي کې اقرار وکړ چې زه د پرچم د مخفي ډلې غړی یم. د خپلو ملګرو د دستور سره سم غواړم چې خلقيان بد نام

۲: محمد ابراهیم عطایي د افغانستان په معاصر تاریخ یو لنډه کتنه. مخ: ۳۰۴

1 پوهاند محمد بشیر دودیال د ننگرهار پوهنتون د اقتصاد پوهنځي استاد.

2 معاصر تاریخ محمد ابراهیم عطایي

کړم ، د شوروي اتحاد له يرغل څخه وروسته نوموړي امر د پروان ولايت د خاد په رياست کې دنده سرته رسولې ، زما د دې ادعا شاهدان د تتمدرې خلک ، د مکتب امر د هغه وخت د پوليسو د امنيت امر رجب علي چې لا ټول ژوندي دي شاهدان دي .^۱ م م : ۲۷ - ۲۸

په دې اړه پوهاند محمد حسن کاکړ هم داسې ليکې : « نور محمد تره کی د پوزانوف * په مشورو پرچميان مشران د سفيرانو په توگه وټاکل خو د ننه په وطن کې نور پرچميان کرار نه شول او د پخوا په شان به يې په پټې غونډې کولې . څنگه چې دوي زيات بناريان وو . د خلقيانو له پاره د انديښنې وړ شول . ځيني يې د ۱۹۷۸ ز کال د اگست په ۲۸ مه د کودتاه په تور لوړ پوړي چارواکي ونيول شول او د هغوي د اعترافونو فوتوکاپي گانې په ورځپاڼو او بيا کتابونو کې خپاره شول . له دغو اعترافونو له مخې کارمل پخوا له دې چې له وطن څخه بهر شي ، عبدالقادر او نورو ته يې د کودتاه دستور ورکړی و . او کښم د اعتراف له مخې دغه وخت د کودتاه له پاره شرايط برابر شوي وو .
...»^۱ م م : ۱۵۲ - ۱۵۳

۱۰ . ۲ - د پرچم پراخ پوري اړوند سفيرانو له خوا د سفارتونو

پريښودل او شوروي اتحاد کې پناه اخستل

د اکتوبر په ۲۵ نيټه هغه وخت شوروي حکومت له خوا د کې جي - بي مرکز د اتم رياست د لوي درستيزوال مرستيال ډگرمن اي ، وي پيتروف د يوه لوړ پوړي چارواکي په توگه پراگ ته وليږدل شو چې له ببرک سره کار وکړي . د پيتروف خپل پخواني يا مستعار نوم وو . وروسته يې نوم بدل شو او د مارتوف په نوم يادیده . ببرک کارمل په نه ستړي کېدونکې توگه هڅه کوله چې د چکوسلواکيا له لارې پر شوروي اتحاد خپله اغيزه وښندي ، او ده د شوروي

۱ - عبدالرشيد جليلي غميزه څرنگه پيل شو . مخونه ۲۷ - ۲۸

* : پوزنوف په کابل کې د شوروي اتحاد سفير و .

۱ - پوهاند محمد حسن کاکړ (۱۳۸۹) د شور کودتاه او د هغې ژوري پايلي د

افغانستان کلتوري ويلي ټولنه ، دانش خپرونډوي ټولنه ، کابل - افغانستان

اتحاد د کمونست گوند د مرکزي کميټې د نړيوالي خانگي له يو غړي سره په يوه غونډه کې وکتل او اسرار يې کاوه چې د افغانستان په ډيموکراتيک جمهوريت کې د اوسنۍ وضع په پام کې نيولو سره په اړونده چارو کې دي يوه شيبه هم ځنډ را منځ ته نشي. ببرک کارمل او ملگري يې ځکه ژر تر ژره بيرته را تگ ته سترگي په لار وو او گومان يې کاوه چې د انقلاب لاس ته راوړني له گواښ سره مخامخ دي.

د نوامبر په مياشت کې د افغانستان راتلونکي مشران او د افغانستان د خلق ډيموکراتيک گوند د پرچم غړي مسکو ته را وستل شول، دوه تنه له چکوسلواکيا څخه، دري تنه له بلغاريا څخه او نور دوه تنه چې په يوگوسلاويا کې پټ شوي وو، دوي ټولو کې، جي، بي غږو ته په زړه پورې مشوري ور کولې او هغوي يې پر افغانستان باندې د يرغل او مداخلې له پاره هڅول او په بدل کې به دوي د کي. جي. بي ټولي غوښتنې ومني. (۱- م: ۱۹۳)

داسې وړاندیزونه وشو چې سيد محمد گلا بزوی دې په بې قانونه ډول کابل ته يوړل شي خو تياري او چمتوالي تر لاس لاندي ونيسي. له سيد محمد گلا بزوي سره په دي اړه د شوروي اتحاد يو عملياتي افسر ايروشوف، ببرک کارمل او اسد الله سروري خبري وکړي. خو سيد محمد گلا بزوی ونه منله ځکه چې هغه ته د نورو په پرتله دروند پټي پري اېښودل کيده. گلابزوي وويل د دي کار له پاره تر ټولو ښه او غوره سړي محمد اسلم وطنجار دي وروسته دوي د نوامبر په ۱۲ نيټه د افغانستان سرحد ته را وستل شول. (۱- مخ: ۱۹۴)

دوي په خپلو هڅو سره د کي. جي. بي غړي دومره ور خطا کړي وو چې د نوامبر په مياشت کې دغه سازمان د شوروي اتحاد دولت او گوند مشرليونيد بريژنف ته داسې وليکل: «د افغانستان د دولت او گوند په مشرتابه کې له بدلونونو (موخه د حفيظ الله امين اقتداد ته رسيدل وو) وروسته نور

¹ - واسيلي ميروخسن، کي. جي. بي په افغانستان کې، ژباړه، رحمت اريا. دانش خپرندويه ټولنه، پښور مخ: ۱۹۳

¹ - کي. جي. بي په افغانستان کې مخ: ۱۹۴

² - کي. جي. بي په افغانستان کې مخونه گ ۱۹۴ - ۱۹۵

افغانستان د شوروي اتحاد او سوسيالستي جمهوريتونو د گټوپه تاوان دی . پر له پسې گزارشونه دا ثابتوي چې د افغانستان ديموکراتيک جمهوريت په پام کې لري چې په خپلي بهرنۍ تگلارې کې ښي لاس ته مخه وړي . د حفيظ الله امين استازي مخالفې مسلمانې ډلې هڅه کوي چې شخړو ته د هوارې لاره ومومي ، حفيظ الله امين په خپله د امريکا د متحده ايالاتو له شاژدا فیرسره د خپلو خبرو اترو او موخو په اړه شوروي لوري ته هيڅ معلومات نه دي ورکړي (....) ۲ م : ۱۹۵)

د کې . جي . بي د رپوټ په خوا کې د ۱۹۷۹ ز کال د اکتوبر د مياشتې په اتلسمه د خلق اړخ د مرکزي کميټې ځينو غړو لکه سيد محمد گلابزوی ، محمد اسلم وطنجار او اسدالله سروري د شوروي اتحاد کمونست گوند مرکزي کميټې ته په يوليک کې د نور محمد تره کې په کړنو کلکه نيوکه کړې وه چې حفيظ الله امين ته يې د ډيرواک تر لاسه کولو زمينه برابره کړي وه . همدارنگه د ۱۹۷۹ ز کال د اکتوبر په ۳ مه د پرچم د ډلې مشر ببرک کارمل پريژنف ته ليکلي وو : «... په افغانستان کې د گوند ټول مخکښ غړي چمتو دي چې کمونستان ، هيواد پال او ټول مترقي او ولسپاله ځواکونه سره سمبال او يو موټی کړي . د دغو موخو تر سره کول به زمونږ شوروي ملگرو د سلا او مشورو ، وړاندیزونو او دوستانه مرستو په رڼا کې تر سره شي (....) ۳ : مخ ۱۹۲

د پرچم د رهبري هئيت غړو د سفارتو له پرينښودلو وروسته د شوروي اتحاد د کمونست گوند د مرکزي کميټې غړي او ددي گوند مشرليونيد بريژنف دي ته هڅول ترڅو پر افغانستان باندې نظامي يرغل وکړي .

³ - کې . جي . بي په افغانستان مخونه ۱۹۵ - ۱۹۲

۱۰. ۳- د هاوانا په کنفرانس کې د نور محمد تره کی او جنرال

ضیاء والحق په لیدنه د بریښنیف خواشیني کیدل

د افغانستان د دیموکراتیک جمهوریت جمهور رئیس نور محمد تره کی د ۱۳۵۸ لمریز کال د وږي په ۹ مه د ناپیلو هیوادونو په کنفرانس کې د گډون په موخه د کبوبا پلازمینې هاوانا ته د تللو پر مهال د شوروي اتحاد د مشرانو په غوښتنه په مسکو کې تم شو. د هغوي موخه دا وه چې نوموړی له دغه سفر څخه ډډه کولو ته وهڅوي، د شوروي اتحاد مشرانو له خوا په زغرده نور محمد تره کی ته وویل شول: چې کبوبا ته لاړ نشي خو ده کبوبا ته په خپل سفر ټینګار وکړ، وروسته د شوروي د مشرتابه له خوا ورته وویل شول چې له کبوبا څخه د راګرځیدو په وخت کې د مسکو له لاري افغانستان ته ستون شي، چې یو ځل بیا ورسره خبري وکړي، نور محمد تره کی د دې خبرې په اوریدو سره نارامه او په موسکا شو بیایې هم کبوبا ته په خپل سفر ټینګار وکړ. (۱-م م: ۱۱۰-۱۱۱)

کله چې نور محمد تره کی د افغانی هیئت په رانس کې د ناپیلو هیوادونو په کنفرانس کې د گډون په خاطر د کبوبا مرکز هاوانا ته ورسید د هرکلي مراسمو د پای ته رسیدو وروسته د هاوانا په ښار کې د اوسیدو ټاکل شوي ځای ته ولاړ، هره ورځ یې د بهرنیو دپلوماتانو سره لیدنې درلودلې، چې کنفرانس د کبوبا د جمهور رئیس فیدل کاسترو په رسمي وینا پیل او د هر دولت مشر به په نوبت سره خپلې بیانيې ایراد ولي، هر چا به له بیانيې وروسته دوخت نه په استفادې په کنفرانس په حاشیه کې غیر رسمي خبرې کوم چې بل مشر سره کولې. خپل وخت څخه به

^۱ محمد اقبال وزیري (۱۳۸۲ ل کال)، د ثور پاڅون د کی، جي، بي د سیسي او شوروي یرغل، پښتونخوا ادبي دیره، چاپ دانش خپرندویه ټولنه. مخونه: ۱۱۰ او ۱۱۱

يې د نورو دولتونو له مشرانو سره غیر رسمي لیدنۍ له پاره
گټه اخسته . (۲۸ - م : ۲)

د افغانستان د دیموکراتیک جمهوریت د جمهور رئیس او د افغانستان
د خلق دیموکراتیک گوند عمومي منشي نور محمد تره کی د نورو هیوادونو له
مشرانو سره خپلو لیدنو ته ادامه ورکړه ، د نور محمد تره کی تر ټولو مهمه
لیدنه چې د افغانستان له سرنوشت سره یې مستقیمه اړیکه درلوده ، د
پاکستان د اسلامي جمهوریت له جمهور رئیس جنرال ضیاوالحق سره لیدنه وه
، دوي موافقي ته د رسیدو په موخه څو ځلي لیدنه وکړه ، د دې لیدنو په
جریان کې یو ځل جنرال ضیاءوالحق د افغانستان د دیموکراتیک جمهوریت
جمهور رئیس نور محمد تره کی د اوسیدو ځای ته راغی ، د بیرته تگ پر
مهال کله چې له ودانۍ څخه بهر راووتل د بناغلي نور محمد تره کی ځانگړی
احترام یې وکړ او ویي ویل : « تاسي زموږ مشر او بزرگوار یاست باید له ما
څخه مخکې حرکت وکړئ . » (۲۸ - م : ۱)

ضیاءوالحق له نور محمد تره کی وروسته حرکت کاوه ، کله چې
داوسیدو ځای څخه ووتل په هیجان سره جنرال ضیاءوالحق نور محمد تره
کی ته غیږ ورکړه او له ژورنالیستانو څخه یې غوښتنه وکړه چې د دوی انځور
واخلي او ټوله صحنه فلمبرداری کړي . (۲۸ - م : ۲)

د څو ځلي لیدنو وروسته په لاندې څلورو موضوعاتو باندې موافقه وشوه :
۱ - د افغانستان او پاکستان دولتونه موافقه کوي چې په خپله خاوره کې
د دواړو دولتونو مخالفو قوتونو ته د فعالیت اجازه ور نکړي او موافقه کېږي
چې د افغانستان د دولت مخالفین د پاکستان په خاوره کې د دولت له خوا د
جدي مراقبت او څارنۍ لاندې ونیول شي . او نور مها جرین به د عمومي عفوي

۲ : نهضت الله ، نظیف الله (۱۳۳ هـ ش - ۲۰۰۴ ز اپریل) حقایق پشته پرده ، اشوب چاپ
دوم ، بنگاه انتشارات میوند سبا مخ : ۲۸

(۱) نظیف الله نهضت د نور محمد تره کی پر مهال په کېوبا کې د افغانستان سفیر و . چې
هاوانا ته د نور محمد تره کی سفر یې له نږدې څارلي او د سترگو لیدي جریان یې لیکلي دي .

(۲) نظیف الله ، نهضت . اثوب بیگانه نگان مخ : ۲۸

په اساس دوباره افغانستان ته راځي او هغوی ته به د ټاکل شوي نصاب سره سم کرنیزه ځمکه توزیع کېږي.

۲_ افغانستان به د پاکستان د سوداگریزو مالونو له پاره د حیرتانو د بندر او د پاکستان دولت به د کراچۍ د بندر له لاري د افغانستان د سوداگریزو مالونو له پاره لازمي آسانتیاوې برابروي.

۳_ د افغانستان دولت د پنځو کلونو لپاره به د پښتونستان د مسالي په اړه د پاکستان د دولت پر ضد تبلیغاتو ته د پای ټکي ږدي. په مقابل کې د پاکستان لوری به د افغاني دولت پر ضد خپل هر ډول تبلیغات بند وي.

۴_ د دې موافقې د نهایی کولو په خاطر د پاکستان د بهرنیو چارو وزیر اغاشاهي به کابل ته سفرو کړي ترڅو د دوستۍ او مرستو تړون لاس لیک کړي. (۱-م: ۶۹)

دلته دوه ټکو ته پام ډیر اړین دی یو دا چې د دې تړون په لاس لیک او عملي کېدو کې د افغانستان ستونزي حل کېدلي او د اقتصادي پرمختګ له پاره لاره هواریدله. شوروي اتحاد د دې موافقې خبریدو سره سم سخت اندېښمن او وارخطا شو. ځکه له نوموړي موافقې وروسته په شوروي اتحاد باندې د افغانستان اقتصادي اتکا کمیده او په راتلونکې کې یې خلاصون موند. خود یو مستقل هیواد په توګه د افغانستان پرمختګ او د افغانۍ حاکمیت پیاوړتیا د شوروي اتحاد له پاره د تحمل وړ نه وه. له همدې کبله د شوروي اتحاد د وخت واکمن لیونید بریژنیف د نور محمد تره کی د حاکمیت د له منځه وړلو له پاره په یولړ تو طیبو لاس پورې کړ.

دویم ټکي چې له دې موافقې څخه معلومیږي هغه دا دي چې د پاکستان جمهور رئیس جنرال ضیاء الحق د خپل هیواد د سیاسي او اقتصادي ګټو په اړه فکر کاوه. خوزمونږ اسلامي تنظیمونو د خپلي پاکې عقیدې په وجه هغه ته هم د یو کلک مسلمان په توګه احترام درلوده. او هغه یې د افغانانو جهاد ته ډیر وفادار او ریښتینی خدمتګار ګاڼه، خواوس (۱۳۹۳ ل) واقعیتونو او

(۱) نظیف الله ، نهضت اثوب بیګانه نګان مخ: ۶۹.

پښتو له را منځ ته کېدو څخه معلومېږي چې د پاکستان اسلامي جمهوریت
مشران تر هر څه زیات د پاکستان گټو ته ډیر ژمن وو او دي .

۴۱۰- په مسکو کې د نور محمد تره کی او بیرک کارمل په لیدنه

باندي د حفيظ الله امين اندېښنه

د هاوانا په کنفرانس کې د نور محمد تره کی د پام وړ کار د پاکستان له مشر جنرال ضیا الحق سره د افغانستان او پاکستان د ستونزو په اړه خبري کول و، دویم کار د هاوانا څخه د راستیندو وروسته په مسکو کې د شوروي اتحاد له مشر لیونید بریژنیف سره لیدنه وه. چې له افغانستان څخه کې، چې بې لیونیر بریژنیف ته یو اوږد یادښت سپارلی و. په دې یادښت کې یې داسې لیکلي وو: «د افغانستان حکومت په خلکو کې واک له لاسه ورکوي، او افغانان مخ په زیاتیدونکې ډول د شوروي پر ضد کېږي، شوروي مشاورین، په هره سطحه کې تره کی او امین ته مشوري ورکوي، چې د خپل حکومت بنسټ پراخه کړي، خو هغوي یې له پامه غورزوي او په بدل کې دوی د کورنیو مسالو د حل لپاره په پوځي زور ډډه لگوي. د دغې سیاست لوی تنظیموونکې امین دي. مسکو باید یو لار پیدا کړي چې امین د هیواد له مشرۍ نه گوښه کړل شي او تره کی باید وهڅول شي چې یو دیموکراتیک ائتلافي حکومت جوړ کړي. د رهبري دنده دي د پرچميانو په ګډون د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند کې تامین کړي او په حکومت کې وطنپالو روحانیونو، قومونو، ملي لږکېو او د روڼ اندو استازو ته ونډه ورکړل شي.»^۱ م م : (۳۴۱ - ۳۴۲)

پورته نظر او راپور په څرګند ډول په واک کې د پرچميانو شریکول او د امین سره مخالفت و. بل هدف دا و چې بریژنیف او د هغه ملګري په مسکو کې له نور محمد تره کی سره وویني ترڅو یو ډول موافقې ته ورسېږي. د همدې موخې لپاره په هاوانا کې نور محمد تره کی ته وویل چې له هاوانا څخه مسکو ته لاړ شي او له بریژنیف سره وګوري ترڅو د کابل څخه د کې، چې، بې راپور د شوروي د عالي کمیسیون چې د افغانستان له پاره د هرات د پاڅون څخه

^۱: کاکړ، محمد حسن. (۱۳۸۹ ل) د شور کودتاه او د هغې ژوري پایلې، د افغانستان

کلتور ټولنه، دانش مطبعه مخونه: (۳۴۱ - ۳۴۲)

وروسته د اندروپوف استينوف او اندروگروميكو په گډون جوړ شو دي دغه راپور قبول او غور پري وشي. (۱- م: ۳۴۲)

د افغانستان د ديموكراتيك جمهوريت جمهور رئيس نور محمد تره كى د هاوانا څخه د افغانى هيت سره يو ځاي د راستيندو پر مهال دوه ورځي د ۱۹۷۹ ز كال د سپتمبر په ۹ مه او ۱۰ مه نيټه په مسكو كې تم شو . د سپتمبر په ۱۰ مه نور محمد تره كى يواځي له بريښيف سره وليدل په دغه ليدنه كې بل افغان له ده سره نه و . بريښيف نور محمد تره كى مخاطب كړ او ورته يې وويل : «د نورو په لاسونو كې له حد نه ډير د قدرت تمرکز كه ستا ډير نږدې ملگري هم وي د انقلاب له پاره خطرناك كېدای شي دا به له مصلحت څخه ډيره ليري وي چې په مشرتابه كې دي يو څوك په وسله والو دولتي امنيتي ځواكونو او دولتي امنيتي څانگو كې د ممتاز قدرت خاوند وي . (۲- م: ۳۴۲)

بريښيف له پورته څرگندونو وروسته دري اړخيزو كتنې (بريښيف ، نور محمد تره كى ، ببرك كارمل ترمينځ) زمينه برابره كړه ، بريښيف نور محمد تره كى ته وويل : «زمونږ استخباراتو ما ته ډاډ را كړى چې كابل ته ستا له رسيدو څخه مخكې به حفيظ الله امين ووژل شي . نو زما وړانديز دا دي چې همدا اوس له ببرك كارمل سره د يو حكومت په جوړولو موافقې ته ورسېږي . او كارمل بايد د حفيظ الله امين ځاى ناستى شي ، ځكه كارمل زمونږ دوست او دباور وړ متحد دى .» (۱- م: ۷۰)

نور محمد تره كى د بريښيف له څرگندونو وروسته د شوروي اتحاد تصميم باندې پوره يقيني شو چې هغوى حفيظ الله امين له مينځه وړي او دا څرگندونى د دې لپاره وي چې امين په فزيكي ډول له منځه وباسي .

د اندروپوف په نوبت ببرك كارمل او نور محمد تره كى دوه په دوه سره وليدل . او نورو شوروي مشرانو سره هم د نور محمد تره كى يوازي ليدنه دا څرگندوي چې د دوى تر منځ يو څه خبري وې . ځكه لږ تر لږه خودي ډاكتر شاه

۱: محمد حسن ، كاكړ . د ثور د كودتاه پايلي ، مخ : ۳۴۲

۲: محمد حسن ، كاكړ . د ثور د كودتاه پايلي ، مخ : ۳۴۳

۱ اثوب بيگانه گان نظيف الله نهضت . مخ : ۷۰

ولي د باندنيو چارو د وزير په توگه پكې گډون كړي وايي. او يا نور محمد تره كې خپل ملگري خبر كړي واي، نور محمد تره كې حاضر شو چې خپل صدراعظم او نږدې ملگري له څوكې لرې او مړيې كړي دې كار كې سروري هم اغيزه درلوده ځكه د ۱۹۷۹ ز كال د سپتمبر په ۷ مه نيټه هغه مهال چې نور محمد تره كې په هاوانا كې و په تليفون كې ورته وويل: «امين پلان لري چې مونږ بنديان كړي يا مو ټول ووژني د دې لپاره چې ستا ترستيندو د مخه يې حكومت په لاس كې نيولي وي.» (۱- م: ۲۴۴)

نور محمد تره كې كابل ته د رسيدو سره سم په هماغه ورځ د ۱۹۷۹ ز كال د سپتمبر په ۱۱ مه د انقلابي شورا غونډه راوغوښته، په هاوانا او مسكو كې يې د خپلو خبرو راپورونه وړاندې كړل، خواصلي موضوع يې پټه كړه په همدغه ورځ د شوروي سفير پوزانوف سره يې هم وليدل، سروري يې هم خپل دربار ته راوغوښت او حفيظ الله امين يې هم د تليفون له لاري راوغوښت خو حفيظ الله امين ورڅخه وغوښتل چې سروري او ملگري يې له دندو څخه گوښه كړي، امين د هيواد د وضعيت راپور هم وړاندې كړ او دا يې هم ورته وويل چې په اوس اوس د ده د وژلو قصد شوی چې محرکان يې اسدالله سروري او د هغه ملگري دي. (۲- م: ۳۴۵)

د هاوانا په كنفرانس كې د پاکستان له جمهور رئيس جنرال ضياء الحق سره د نور محمد تره كې ليدنې او د هغې موافقې له تطبيق څخه پاتې شوې ځكه كې، چې، بې د دي پرځاي چې د افغانستان د سولي او امنيت د ټينگښت سره مرسته او د نور محمد تره كې ملاتړ وكړي، هغه ته يې په خپل پلان كې نور نوي جنجالونه ورپېښ كړل د نور محمد تره كې او حفيظ الله امين تر مينځ اختلاف نور محمد تره كې په وژنه پاي ته ورسیده او افغانستان يې د نورو سياسي بحرانونو سره مخ كړ، د پاکستان او افغانستان تر منځ موافقه پر ځاي پاتې شوه او شوروي اتحاد نور په دي لټه كې و چې نيغ په نيغه پر

۱: كاکړ محمد حسن د ثور د کودتاه او دهغي پايلي مخ: ۲۴۴

*: ملگري يې گلاب زوي، سروري او شیر جان مزدويارو. خپرونکې

۲: كاکړ محمد د ثور د کودتاه او دهغي پايلي مخ: ۳۴۵

افغانستان بربنډ نظامي يرغل وکړي او ببرک کارمل واک ته ورسوي په مسکو کې د نور محمد تره کی او ببرک کارمل په لیدنه باندي د حفیظ الله امین اندیښنه پرځای وه او هغه ترډیري اندازي د شوروي اتحا په سیاسي لرلید او د ده په اړه د هغوی په نظر باندي پوهیده . ځکه د ببرک کارمل واک ته رسول د حفیظ الله امین د له مینځه وړلو پرته امکان نه درلود

۱۰.۵ - د نور محمد تره کی او حفیظ الله امین ترمنځ مخالفت لاملونه

د هرات د پاڅون ناکامولو حفیظ الله امین ډیر مغروره کړ، د انقلاب په بریالیتوب او ساتنه کې ځانته ترنورو په ډیر امتیاز قایل و، او ځان یې ستالین مزاجه شخص باله. خو اسلم وطنجار، اسد الله سروري، سید محمد گلاب زوي او شیر جان مزدوریار د امین پروړاندې مخالفت پیل کړ. دوي نور محمد تره کی هڅاوه چې د حفیظ الله امین په خلاف حرکت پیل کړي. خو نور محمد تره کی نه یوازې د امین سره مخالفت نه کاوه هغه ته یې د پرمختګ، کار او فعالیت زمینه برابروله په مقابل کې حفیظ الله امین هم نور محمد تره کی په ټولو غونډو کې د استاد او ځان یې د وفادار شاگرد په نوم یادوه مګر حفیظ الله امین واک ته رسیدو لپاره هلي ځلي کولي. ډاکتر شاه ولي، د اسد الله د خور زوي عبدالقدیر چې اکسا (دولتي اشخاراتو) کې لوی مقام درلود او د تره کی نظامي سریاور و. او سید داود تړون ته یې دنده وسپارله چې د نور محمد تره کی او عبدالعزیز د کتنو او فعالیتونو په اړه ده ته منظم راپور ورکړي. په همدې وخت کې حفیظ الله امین د دفاع وزیر شو چې د مرکزي کمیټې ډیر غړي د تره کی په دې کار خفه شول چې تیروتنه یې وکړه حتی د شوروي اتحاد سفير پوزانف هم په دې کار خفه شو. خو نور محمد تره کی استدلال کاو چې زه په حفیظ الله امین باور لرم هغه زما زوی دی. سید محمد گلاب زوي او محمد اسلم وطنجار د امین له لاسه نور محمد تره کی ته د وژنې خبر هم ورکړل شوی. خو هغه نه منله. حفیظ الله امین ډیر ژر په وزارت دفاع کې د نور محمد تره کی طرفدارانو پر ځای خپل ملګري مقرر کړل. په دې ترتیب خلقي جناح دوه ځایه شوه چې د تره کی طرفدارانو د ترکیزم او د امین پلویان د امنیانو په نامه یاد شول. نور محمد تره کی وروسته پوه

شو چې امين د ده د له مينځه وړلو پروگرام طرحه کړې دی. (۱- م : ۳۰۷ عطايي)

د ننگرهار پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي استاد پوهندوي فضل ولي ناگارد دي اختلاف په اړه داسې نظر لري: «دوي ټول چپ او راست قوتونه وټکول، زيات خلک يې مهاجرت ته اړايستل، امين الله لويديځ خواته تمايل او ميلان پيدا کړ بل پلوت ته شورويانو غوښتل چې د ادواړه پښتانه يو د بل په وسيله له مينځه يوسي ترڅو ببرک کارمل ته چې د اقليت نماينده دی او سور استعمار غوښتل چې د اقليتونو په ملاتړ خپل حاکميت تامين کړي. (۱ مخ مرکه)

د ننگرهار پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي استاد پوهنوال شاه ولي خان د عطايي صاحب سره هم نظر دی وايي: د ثور د اوومې نيتي څخه تقريباً د دوو رهبرانو څرک تر سترگو کيده. او حفيظ الله امين ځانگړي مقام درلود، امين د ځان غوښتني پر بنا غوښتل د گوند رهبري په لاس کې واخلي. کله چې نور محمد تره کی باندې د پرچم د اړخ په واک کې شريکول تحميل شول دي موضوع د او اټن نور هم زيات کړ ځکه نور محمد تره کی د ببرک کارمل راتگ مانه وي، حفيظ الله امين ته دا کار د منلو وړ نه و. د دي اختلاف په زياتيدو کې د شوروي اتحاد کې، چې، بې هم مداخله کوله. بالاخره د وسله وال برخورد په پايله کې سيد داود تړون ووژل شو او امين وتوانيده چې نور محمد تره کی ووژني. خود خلق او پرچم تر منځ هيڅکله يو واقعي وحدت تامين نشو. (۲)

پوهاند محمد بشير دوديال د يادې موضوع په اړه داسې نظر لري: «کله چې تره کی د هاوانا غونډې ته ولاړ او له هغه ځايه بيرته راستون شو د

^۱ محمد ابراهيم، عطايي د افغانستان په معاصر تاريخ لنډه کتنه. مخ ک

^۱ پوهندوي، فضل ولي ناگارد د ننگرهار پوهنتون د ژبو او ادبياتو د پښتو څانگې استاد

^۲ پوهنوال شاه ولي خان د ننگرهار پوهنتون د ژبو او ادبياتو د پښتو څانگې استاد

حفيظ الله امين د قدرت غوښتنې عنصر لوړ حد ته رسيدلى و. دا وخت د گوند وضعيت داسې و، چې د دوو جناحو ترمنځ د رزمخ په زياتيدو وه. حال دا چې له دې څخه يو کال مخکې ببرک او تره کى د متحد گوند لپاره يو بل ته لاس ورکړي و. او دواړه جناح يو شوي وي او تره کى نه غوښتل چې دواړه جناحى سره متفرق شي. حفيظ الله امين دغه تصور درک کړ نو ځکه د قدرت افراطي ليوال (امين) بوډا رهبر (تره کى) ته يوه داسې لار جوړه کړه چې په آسانه يې هغه نه قدرت (د انقلابي شورا له رياست او وسله والو پوځ اعلى قومانداني) د گوند د مرکزي کميټې د عمومي منشي توب او جمهوري رياست څخه لري او په خپله واک ته ورسيد او ډير ژر يې هغه له منځه يوړ. ...
(¹ م: مرکه)

حفيظ الله امين او نور محمد تره کى د ببرک کارمل له ليري کولو وروسته د واک پرسر د يو بل سره مخالفت پيل کړ د صدارت په څوکى د حفيظ الله امين مقرري د دفاع وزارت سرپرستي له هغه څخه د افسرانو ملاتړ نور محمد تره کى نگران کړي و. کله چې نور محمد تره کى د هاوانا څخه راتللو پر مهال مسکو کې تم شو بريښيف سره ليدنه کې د شوروي اتحاد مشر نور محمد تره کى ته د پرچميانو په مقابل کې د حفيظ الله امين د تندروي په اړه وويل چې دغه حاکم رژيم چې شوروي اتحاد هغه اميد ته چې يې کم تر کمه نيمه پيري انتظار ايستلي زيان رسوي. ځکه حفيظ الله امين نظر تره کى ته د کنترول وړ نه وه په دې خاطر شورويانو د تره کى ملاتړ وکړ مگر دغه ملاتړ د نور محمد تره کى په مړينه تمام شو. (² م: ۱۹۳)

نور محمد تره کى د روسانو د غوښتنې سره سم د هاوانا له سفر وروسته په مسکو کې د بريښيف او گرو ميکو سره وکتل، هغوى دستور ورکړ چې کابل

¹ پوهاند محمد بشير ډوډيال د ننگرهار پوهنتون د اقتصاد پوهنځي استاد

مرکه

² سرمحقق شاه محمود مهين ورد () روايت سياسي و ديپلوماتيک افغانستان و روسيه سالهاى (۱۱۰۸ هـ ۱۳۸۱ هـ ش) اکاډمي علوم، معاونيت بخش علوم بشرى مرکز علوم اجتماعي، انيتون تاريخ و اتنوگرافي مخ: ۱۹۳

ته له رسيدو سره سم حفيظ الله امين قتل کړي او خپل سفير پوزانوف ته يې هم دستور ورکړ چې په دې برخه کې له تره کې سره مرسته وکړي. مگر حفيظ الله امين د مسکو له پريکړې او د تره کې له ماموريت څخه د خپل ملگري سيد داود تړون پواسطه چې له نور محمد تره کې سره ملگري و خبر شو او د دې توطيې له پاره يې ځان آماده کړ. د ۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر په ۱۴ مه د ۱۳۵۸ ل کال د سنبلې په ۲۳ مه تره کې حفيظ الله امين خپل دفتر ته وغوښت ترڅو دا ستونز د شوروي سفير په موجوديت کې سره حل کړي خو هغه له را تللو انکار وکړ، وروسته دوی سيد داود تړون (پوزانوف او تره کې) حفيظ الله ته ور واستوه تړون حفيظ الله امين ته ډاډ ورکړ چې د حملې په وخت کې به له ده څخه دفاع کوي. حفيظ الله امين د تړون له ډاډ وروسته د خلکو کور ته لاړ خو د نور محمد تره کې د دفتر سالون ته د رسيدو سره سم په دوي ډزي وشوي. يوه مرمۍ د ده په بني اوږه ولگيده ده ځان موټر ته ورساوه خو د ده محافظين سيد داود تړون، د اکسا معاون تواب او د امين ياوړ خير محمد ووژل شول، امين د صدارت ماني ته ځان ورساوه او دستوريې ورکړ چې جمهوري رياست کلا بند کړي او د ښار امنيت ونيسي. د ۱۳۵۸ ل کال د سنبلې په ۲۵ مه نيټه د سهار ۹ بجې د مرکزي کميټې غونډه د ډاکتر شاه ولي په مشرۍ دايره او تره کې يې له دولتي او گوندي څوکيو څخه ليرې کړ. (۱ - م م: ۴۵ لومړي جلد)

¹ ډاکتر نصري حق شناسي (۱۳۵۸ ل)، تحولات سياسي جهاد افغانستان، مطبعه نعماني، بره کې شهرارا، مارکېت تجارتي گلزاده کابل افغانستان. مخونه: ۴۵ - ۴۶

۱۰. ۲_ د هرات پيښه :

په هرات کې د سواد زده کړي کورسونه په تيره بيا د ښځو لپاره په جبيري ډول د هغه ځاي د ولايتي او ولسواليو د مسولينو له خوا دايريدل او د ځمکو د اصلاحاتو په تطبيق کې هم تيروتنې وشوي بل پلوت ته د هرات والي نهضت الله د ۱۷ مې فرقي قوماندان سيد مکرم هم د حوصلي او تدبير څخه کا وانخست ، ايران هڅه کوله چي د خلک مخالفت ته وهڅوي او وسلي ورکولي خو والي له شدت څخه کار و احيست د خلکو شکايت ته يې پام ونکړ . عبدالباقي مجددي يې او د کرخ د حضرت سيد معظم کورنيو ۲۰ کسان يې ونيول په مقابل کې د هرات ښار د جامع مسجد خطيب مولوي عبدالعزيز ، پوهني مدير قاري ابوبکراو سيد اسحق د لږو خلک پاڅون ته دعوت کړل . صبغت الله مجددي هم د هرات خلک تشويق کړل . يودم په ښار او اطرافو کې شديد قيام پيل شو . په لومړيو ورځو کې يو شمير شوروي مشاورين او افغاني افسران ووژل شول ، د دولت له خوا هم قوي حمله وشوه له ځمکېنو او هوايي قواو څخه يې گټه واخيسته بيا هم نږدي وو چي پاڅون کوونکي ټول هرات ونيسي . خو حفيظ الله امين له کندهار څخه يوه غټه قوه هرات ته واستوله او د وسايطو په سر يې شنه او سپين بيرغونه ځړولي و . مخالفينو داسې فکر کاوه چي کندهار هم قيام کړي دي . کله چي دغه قوتونه ښار ته ننوتل په شدت سره يې قيام کوونکي وځپل دا شورش د ۱۹۷۹ ز کال په مارچ کې پای ته ورسيد قيام په سر کې جکتورن محمد اسمعيل ، جکتورن علاوالدين ، جکتورن نور محمد ، ډگرمن محمد انور نصرتی ، جگړن عبدالعزيز او جگړن غلام رسول بلوخ ولاړ و و . وروسته کابل کې هم د چند اول ، بالاحصار او ريشخوو پيښې را منځ ته شوي . (۱_ م : ۳۰۲ عطايي)

¹ محمد ابراهيم ، عطايي د افغانستان معاصر تاريخ لنډه کتنه مخ ۳۰۲

۱۰,۷- د امریکا د سفیر وژنه

De Bs ادولف دبز د ۱۹۷۹ ز کال د فبروري په ۱۴ مه سهار د کابل په شهرنو کې له خپله کوره څخه راووت. سفارت ته روان و چې د عامي روغتيا څلور لاري ته څيرمه کله چې موټريې د تره باز خان له څلور لاري را تير شو غوښتل يې هغه سپرک ته ور برابر شي چې د ايران د سفارت مخي ته تير شوی و ، دلته درې کسه ترورستان د ترافيکو په جامو کې ورته و دريدل لاس يې ور کړ کله چې موټر ودرید دوی په چټکۍ موټر ته وختل ، ډريور او سفیر يې دواړه تهديد کړل او موټر يې کابل هوټل* ته روان کړ ، هلته يې سفیر له موټر څخه ښکته او د هوټل د دوهم منزل په يوه کوټه کې واچوه . په همدغه وخت کې د لويديځو هيوادونو سفيران را غلل او غوښتل يې چې د اختطاف کوونکو سره خبرې وکړي خو پوليسو اجازه ور نکړه ، په دغه وخت کې سفیر په کوټه کې ترلې پروت و . له باندې خوا پر دغه کوټه فيرونه وشول په نتيجه کې ترورستانو سفیر مړ کړ . پوليس چې ماهر نښان زن وو ترورستان يې هم مړه کړل . د کابل پوليسو په څيرنو کې وويل چې ترورستانو د ستميانو د مشر بحرالدين باحث خوشي کول غوښتل د دوی په غوښتنه لا غور روان و . چې سفیر يې وواژه ، خو د امریکا د پوليسو لوی دفتر (ايف ، بي ، اي) خپل قوي نماينده گان را وليږل هغوی په تحقيقاتو کې دا څرگنده کړه چې دغه قتل د شوروي د جاسوسي دفتر (کې ، جي ، بي) له خوا سرته رسيدلی دی .¹

* دغه هوټل اوس د کابل سرينا هوټل په نوم ياديږي ، چې د حامد کرزي په واکمنۍ دغه هوټل شخصي شو .

¹ - محمد ابراهيم ، عطايي ، د افغانستان په معاصر تاريخ لنډه کتنه مخ :

۱۰. ۸_ د نور محمد تره کی وژنه

۱۳۵۸ ل کال د میزان ۱۷ مه

۱۹۷۹ ز کال اکتوبر ۹ مه

د خلقي دولت د ترکېب اړول او پرچميانو ته پکې ځای ورکول له حفيظ الله امين څخه پرته د بل چا په وس کې نه وه. خو حفيظ الله امين دا کار نه کاوه، د نور محمد تره کی په وس کې دا هم نه وه چې حفيظ الله امين له صدراعظمۍ څخه گوښه او د بهرته يې د سفير په توگه واستوي بل دا چې په دې اړه د نور محمد تره کی سره د حفيظ الله امين ليري کېدو له پاره کوم دليل هم موجود نه و، چې خپل لوړ پوړي خلقيان پري قانع کړي خوشروي اتحاد مشران په دې فکر ټينگ وو چې د دوی د پام وړ پلويان بايد په حکومت کې برخه ولري. دا کار بايد په يو ډول سره وشي، شوروي مشرانو د دې لپاره خپلې هڅې پيل کړي، او دې کار لپاره په ظاهر کې خلقيان په تيره د اسد الله سروري ډله غوره شوه خو دا يوه عجيبه پيښه وه چې د کابل ښار ډير ژر د خلقيانو د وژنې ډگر شو. (۱_ م: ۳۴۵)

د شوروي اتحاد د څارگرې ادارې (کې، جې، بې) او په خپله بريښيف په دې باره کې نور محمد تره کی ته ډاډ ورکړ او په ليدنه کې ورته وويل چې د ده له رسيدو څخه مخکې به حفيظ الله ووژل شي ځکه اسد الله سروري د حفيظ الله امين د وژلو پلان لاهوا وانا ته د نور محمد تره کی له تللو څخه دمخه طرحه کړې و، پلان داسې و چې هغه وخت به امين د ماشين گڼو پواسطه له مينځه وړل کېږي. چې کله نوموړی د نور محمد تره کی د هر کلي له پاره هوايي ډگر ته روان شي، د دې امر د تطبيق دنده اسد الله سروري دخپلې خور زوي عزيز اکبري ته چې د اگسا مرستيال و، سپارلې وه. (سروري) لس تنه د دې کار له پاره تربيه کړې وو پرته له دې چې هغوی د پلان په مقصد پوه شي. خو عزيز اکبري هم د شوروي مشاورين او هم حفيظ الله امين په پلان خبر کړل. شوروي مشاورينو او امين په گډه د لوي درستيز

^۱ کاکړ، محمد حسن د ثور کودتاه او د هغې ژورې پايلې مخ: ۳۴۵

محمد یعقوب سره دهغه په دفتر کې د پورته پلان د ناکامولو له پاره بل پلان جوړ کړ. په نتیجه کې امین هوایی ډگر ته روغ رمت ورسید پوښتنه دا ده چې په افغانستان کې شوروي مشاورینو ولي د خپل مرکز په خلاف د امین له منیځه وړلو د پلان په شنډولو کې برخه واخیسته، یا خودوی د مرکز له پریکړو څخه ناخبره و و یا دوي ډاډه و چې اندروپوف او بریژنیف د وینا مطابق د نور محمد تره کی د رسیدو سره سم به امین له واک څخه لیري شوی وي. (۷- م: ۳۴۵)

کله چې حفیظ الله امین ځان په خطر کې ولیده د وفادار شاگرد اوستر لارښود تر مینځ بی باوري پیدا شوه، پرچمیان په کابل کې فعال شول او اصولی خلقیانو سره یې د وحدت خبري کولي. خو کابل ته له هاوانا څخه د نور محمد تره کی له را رسیدو وروسته تره کی د ارگ د گلخانې په ماڼي او حفیظ الله امین د دلکشاه په ماڼي کې اوسیدل. ۱۳۵۸ ل کال د وږي له ۲۰ می څخه تر ۲۵ می د ۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر د ۱۱ می د سپتمبر تر ۱۲ مه پورې ډیری سترې او مهمې پیښې را منځته شوي. په دې ورځو کې نور محمد تره کی بي واکه او یو شمیر خلقیان ووژل شول، نور محمد تره کی مړینه هم ۱۳۵۸ ل کال د میزان په ۱۷ مه د ۱۹۷۹ ز کال د اکتوبر په ۹ مه پنجشنبې ورځ اعلان شو او حفیظ الله ټول واک تر لاسه کړ. دا پیښې په ډیرو کتابونو کې په مختلفو بڼو بیان شوی. خو دلته هڅه شوې ده چې د پیښو جریان په اصلي بڼه ذکر او واقعیتونه روښانه شي. د پیښې جریان په دي ډول و (۸- م: ۳۴۷) کاکړ

۱۳۵۸ ل کال د سنبلې ۲۰ مه د ۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر په ۱۱ مه نور محمد تره کی کابل ته له رسیدو سره سم د انقلابي شورا غونډه جوړه کړه. د هاوانا او مسکو د خبرو په اړه یې معلومات ور کړل خو د بریژنیف سره یې د پټو خبرو په اړه څه ونه ویل په همدې ورځ نور محمد تره کی له پوزانوف سره هم ولیدل. د ۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر په ۱۲ مه سهار مهال نور محمد

۷- کاکړ د ثور کودتاه مخ: ۳۴۵

۸- کاکړ د ثور کودتاه مخ: ۳۴۷

تره کی. اسدالله سروري خپل حضور ته وغوښت او حفيظ الله امين يې هم را وغوښت خو حفيظ الله امين هم ور څخه غوښتنه وکړه چې اسد الله سروري بايد دده سره په ځواکي نه وي. خو تره کی. کونښن کاوه چې امين سروري او د هغو ملگرو بښنه وکړي او موضوع ختمه وگڼي. د ۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر ۱۳ مه ۱۳۵۸ ل کال د سنبلې په ۲۲ مه سهار اسدالله سروري خپلو دريو ملگرو سره د تره کی. دفتر ته کلاشنکوفونو په لاس راغي، خو حفيظ الله امين د تړون پواسطه خبرېږي او د گارد د قوماندان جانداد او د پوځ لوي درستيز محمد يعقوب ته يې قومانده ور کړه چې د تره کی. د امر له منلو څخه ډډه وکړي. دواړو خواو (نور محمد تره کی. او حفيظ الله امين) کونښن کاوه چې په دي مقابله کې د شوروي د مشرانو ملاتړ تر لاسه کړي. په همدې ورځ اندروپوف ته په يو تلگرام کې له کابل څخه خبر ور کړ شو تره کی. کونښن کوي چې حفيظ الله امين وهڅوي د هغه استوگنځي ته ورشي او څرگنده يې کړه چې د هغه ټولي غوښتنې بايد ومنل شي خو تره کی. دا ادعا نه منله دا يوه دسيسه يې وگڼله. (۱- م: ۳۴۹ کا کړي)

(۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر ۱۳ مه) ماښام اسدالله سروري، سيد محمد گلاب زوی، محمد اسلم وطنجار او شير جان دوريار د شوروي اتحاد سفارت ته ولاړل هلته د تره کی. له خوا اسدالله سروري وغوښتل چې يوه ډله شوروي ملگري د امين په نيولو کې له دوی سره مرسته وکړي، محمد اسلم وطنجار عسکرو ته قومانده ور کړه چې د تره کی. ژوند په خطر کې دی، د امين پر ضد يې حرکت ته رابولي خو هيڅوک له ځايه ونه خوځيده مگر صاحب جان صحرايي هاند او کونښن وکړ، تره کی. او امين يې د تره کی. په استوگنځي کې سره پخلا کړل، نور محمد تره کی. هغو څلورو تنو ته چې د شوروي په سفارت کې وو تيلفون وکړ او ورته يې وويل چې بچو خپلو کورونو ته راشئ امين دا اوس زما په کور کې ناست دی. مونږ سره پخلايو، بيایي تيلفون

¹ محمد حسن، کاکړ د ثور کودتاه او د هغي پايلي مخ: ۳۴۹

امين ته ورکړ هغه هم محمد اسلم وطنجار سره خبرې وکړې او دا پخلاينه تائيد وي (۱-م: ۳۴۹)

اسد الله سروري گلاب زوی ، وطنجار او شیرجان مزدوریار هم دا پخلاينه ومنله ، د شپې په دولسو بجو په مکرويانو کې خپلو کورونو ته ولاړل . خو کله چې سبا سروري او ملگري یې له دې خبر شول چې دوي د سفيرانو په توگه مقرر شوي . بیرته وتبستيدل (۱۳۵۸ ل کال د سنبلې په ۲۳ مه) د ۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر په ۱۴ مه یې د کې ، چې ، بې د یو چارواکې کور کې پناه واخستله . په همدغه نېټه د امین پلوي او اکسا مرستیال نوري هم ترور شو خو اسد الله سروري په تېلفون کې تره کی ته وویل : چې امین د ده پر ضد توطیه کوي ، دوي حاضر دي چې د ده د ساتنې له پاره واسله وال راشي خو تره کی دغه وړاندیز قبول نه کړ . یو ورځ مخکې د شوروي سفير ورته ویلي وه که چیرې مونږ د امین په نیولو کې مرسته وکړو دا د افغانستان په کورنیو چارو کې مداخله ده خو افسوس شوروي ته دا مداخله ښکاریده خو بل پلوه وزیرانو ته یې د صدراعظم پر ضد پناه ورکوله ، جمهور رئیس یې د صدراعظم پر ضد هڅه ترڅو د دوي ترمنځ اختلاف زیات او خپل اعتباري کسان پرچمان په حکومت کې ځای پر ځای کړي خو بر خلاف د بریښنېف د پیغام په بهانه یې غوښتل چې امین گلخانې ماڼۍ ته وغواړي او هلته یې د روسي کوماندو عسکرو له خوا چې د شوروي د ځانگړي استازي جنرال ابوانوف د ساتونکو په نوم په ځانگړي موټر کې د هغه سره راغلي وو ونیسي . د تره کی ساتونکو (قاسم او ببرک ته دنده سپارل شوي وه چې د تره کی دفتر ته راننوتلو پر مهال امین ووژني . (۲-م : ۳۵۱-۳۵۳ کا کر)

حفیظ الله امین د تره کی په غوښتنه او د شوروي سفير پوزانوف په ضمانت د ورتگ لپاره زړه ښه کړ ، خو ځیني وایي چې پوزانوف د کې ، چې ، بې لوړ پوړی چارواکي د بریښنېف پیغام را وپرونکې جنرال ابوانوف د تره کی دفتر ته راغلی و خو پوزانوف ضمانت ورکړ او ورته یې وویل که چیرې په دې

۱ محمد حسن ، کا کر د ثور کودتاه او د هغې پایلې مخ ۳۴۹

۲ محمد حسن ، کا کر د ثور کودتاه او د هغې پایلې مخ ۳۵۱-۳۵۳

اړه وی د خپلو ساتونکو سره دي راشي ، حفيظ الله امين ، حبيب الرحمن ، مصطفى ، وزير او خبرک بوتلل ، امين د گلخاني ماڼۍ ته ننوت مخه يې سيد داود تړون ورپسې وزير خيرک او په وزيرپسې امين او د هغه شاته مصطفى او حبيب الرحمن روان وو. د تره کې ياوران مهال زيني ته وختل ډزې پرې وکړې ، تړون ووژل شو ، وزير سخت ټپي شو ، امين خيرک په لاسونو کې نيولی او په بېړه خپل موټر ته وخوت په چټکۍ سره يې د لکشا ماڼۍ ته ځان ورساوه . خود گلخاني ماڼۍ له بام څخه د شوروي کوماندو له خوا پرامين ډزي وشوي . امين دا صحنه هم وليدله ځان يې له دې ځايه روغ ، رمت د دفاع وزارت ته ورساوه . (۱ م : ۳۵۴ کاکړ)

ځينې وايي چې سيد داود تړون لومړي پريو محافظ باندي ډزې وکړي او هغوی بيا د سمدلاسه دی وواژه کوم شي چې دلته ډير مهم دي هغه د نور محمد تره کې په دفتر کې د دغي پيښي پر مهال د پوزانوف او دري تنو شوروي جنرالانو شتون وو . شايد دوي ته به دنده ورکړل شوي وه چې د امين په لاندې کولو کې تره کې سره مرسته وکړي او هغي پخلاينې ته يې اهميت ورنکړ . چې څلورويشت ساعته د مخه يې د صاحب جان صحرايي په منځگړيتوب په پايله حفيظ الله امين سره کړي وه . ځکه په پخلاينه کې تره کې منلي وه چې اسدالله سروري او ملگري به يې سفيران کوي خو هغوي له دي پريکړي سرغړونه وکړه او شوروي ته يې پناه يوړه . د سروري ملگري ياغي وگڼل شول د هغه پر ځای د امين د له منځه وړلو له پاره د شورويانو سره لاس يو کړ . بل داسې معلوميږي چې نور محمد تره کې دي روغي جوړي ته چندان خوشحاله نه وو په بدل کې يې مسکو د پلان عملي يې کول غوښتل . (۱ م : ۳۵۵)

حفيظ الله امين د ثور بدلون په خپل نوښت او قومانده سرته رسولی و او خلقي نظام يې په خپل فعاليت سره په پښو درولي و . نور محمد تره کې بايد دا په نظر کې نيولي واي : ځکه کارمل ، سروري ، گلاب زوي او وطنجار د

¹ محمد حسن ، کاکړ د ثور کودتاه او د هغي پايلي مخ ۳۵۴

^۱ محمد حسن ، کاکړ د ثور کودتاه او د هغي پايلي مخ ۳۵۵

امين پر ځاي د بل واکي ته هم تيار وو لکه څرنگه چې دوي (کارمل ، سروري ، گلاب زوري او وطنجار) د شوروي اتحاد د يرغل پر مهال د هيواد په مهمو څوکيو کې کار کاوه ، حتی کارمل د شوروي اتحاد پوځونو وتلو سره هم مخالفت کاوه چې بالاخره استعفا ته اړايستل شو .

حفيظ الله امين له ډزو وروسته وضع ډيره کړکېچنه شوه . نور محمد تره کي او امين هريوه د خپل دريځ د پياوړتيا لپاره کونښن کولو ، تره کي ته حفيظ الله امين په تيلفون کې وويل : « زه ستا په دفتر کې په ډزو استقبال شوم خو تاسي او سفيرزما دفتر ته راشئ زه به مو په گلونو استقبال کړم . »^۲
 - م : ۳۵۲)

پوزانوف هم د خپلو ملگرو سره د حفيظ الله امين سره وليدل د پيښي په اړه يې خواشيني ښکاره کړه او وعده يې ورکړه چې ماښام په اوه نيمو بجو يعني دونيم ساعته وروسته به بيا سره ووينو . د امين له دفتر څخه ووت په همدغه وخت کې نور محمد تره کي د گارد قوماندان جانداد ته امر وکړ چې د دلکشا ماڼۍ له خاورو سره برابره کړي خو هغه ورته وويل هلته امين او نور ملگري دي نشي کولی چې په خپلو ملگرو بريد وکړي . نور محمد تره کي د هوايي پوځ د قوماندانۍ مرستيال حاجي محمد ته تيلفون وکړ چې په بگرام کې د شوروي پوځ پراشوت کندک د ده مرستي ته ور ودانگي . نوموړي ورته وويل هغوي دا کار نه کوي يوازي دخواجه روش په هوايي ډگر کې د سياسي څانگي مرستيال دوست محمد د يو جنگي ماشين سره را ووت او په ارگ باندې ډزې وکړي ، خو ماشين تسليم او دوست محمد ونيول شو . د امين پر ضد د نور محمد تره کي کونښنونه کوم ځاي ته ونه رسيدل ، پوزانوف او ملگرو يې هم ورته شاه کړه . تره کي په يوه بي واک واکمن بدل شو . ښه به دا وائي چې حفيظ الله امين ته تللي وای او ښښې غوښتني يې کړي وای خو دا کار يې ونکړ . ولي د تره کي پر ضد دامين کونښنونه بريالي و ، هغه د تيلفون مزي پرې کړل ، تره کي يې په خپل دفتر کې گوښه کړ ، د امين په قوماندو وسله والې قطعې ښار ته ننوتلې او د ښار امنيت يې ونيو د

^۲ محمد حسن ، کاکړ د ثور کودتاه او د هغي پايلي مخ ۳۵۲

افغانستان په راډيو کې سروري او ملگري يې له وظيفو گوښه اعلان شول. د ۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر په ۱۵ مه پنځلسمه ۱۳۵۸ ل کال د سنبلې په ۲۴ مه امين په واقعې توگه په گوند او حکومت کې د تره کې-ځای يې ونيو. ځکه ده په همدې ورځ د دلکشاه په ماڼۍ کې مرکزي کمېته راوغوښته د گلخانې او نور اړوند پېښو په اړه يې را پور وړاندې کړ. په دې مهال په گوندي او دولتي ارگانونو کې د امين پلويان اکثريت وو. په غونډه کې د ستگير پېنجشيري وړاندیز وکړ چې نور محمد تره کې-دې غونډې ته راوغوښتل شي او په دې خبره ډير بحث وشو امين هم سر خور او په اخر کې يې وويل چې د نور محمد تره کې-د محافظانو اخطار ورکړي چې که چيري څوک ور نږدې شي ډزې به پرې وکړي او د دغه کار مسوليت اخستلي نشي.

د ۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر په ۱۲ مه ۱۳۵۸ ل کال د سنبلې ۲۵ مه د مرکزي کمېتي په غونډه کې د امين په وړاندیز د تره کې-په مستعفي کولو بحث وشو. د صالح محمد زيري په وينا: تر بحث او سوال پرته نور محمد تره کې-مستعفي او حفيظ الله امين د گوند د عمومي منشي په توگه وټاکل شو انقلابي شورا هم د نور محمد تره کې-گوښه کېدل ومنل او امين يې د هغه پر ځای د رئيس په توگه وټاکه. خو حفيظ الله امين ته د تره کې-شتون د انديښني وړ و. ځکه هغه په گوند او دولت کې تر اوسه پلويان لرل او هم يې په مسکو کې د ليونيد بريژنيف سره د امين په ليري کېدو موافقه کړې وه.

درې اونۍ وروسته د ۱۹۷۹ ز کال د اکتوبر په لسمه د ۱۳۵۸ ل کال د ميزان په ۱۷ په يورسمي څرگندونې کې په لنډ او عادي ډول وويل شول چې نور محمد تره کې-د هغې ناروغتيا له امله چې ور پېښه شوې وه مړ شو. او په قول ابچکان کې خاورو ته وسپارل شو، نور محمد تره کې-د ځيگر او معدې او ساه بندۍ ناروغي درلوده. خودومره جدي نه وه چې د يوې ناڅاپي مړينې سبب شي. د بي، بي سي، استازي ته حفيظ الله امين د هغې پوښتنې په ځواب کې

وويل : زه طبيب نه يم چې ناروغي راته په دقيق ډول معلومه وي . (۱ - م : ۳۵۸)

نور محمد تره کی د لوي درستيز محمد يعقوب او د گارد قوماندان جانداد په څارنۍ سره عبدالودود د گارد د مخابراتي رئيس او وزير ځيرک د ۱۳۵۸ ل کال د میزان په ۱۷ مه ۱۹۷۹ ز کال (اکتوبر پر ۹) د ارگ په کوټي کې چې کورنۍ يې ور څخه بيله کړي وه ، په بالښت سره وواژه . (۲ - م : ۳۶۰)

په بل روايت نور محمد تره کی هغه وخت له مينځه يوړل شو چې د شوروي مشر ليونيد بريژنيف د هغه د برخليک په اړه علاقه ونه بنودله او د امين د هغه پيغام په ځواب کې چې له بندي نور محمد تره کی سره څه وشي ؟ ويلي يې وو « دي ته اړتيا نشته چې تره کی مسکو ته واستوي دا ستاسي مسله ده .

په کوم ډول چې ته ښه پوهيږي حل يې کړه » خود گروميکو په وينا د بريژنيف تره کی له بندي کېدو څخه دخبريدو سره سم ښه بدله شوه خود بريژنيف موخه له واک څخه د حفيظ الله امين ليري کول او پر افغانستان باندي نظامي يرغل وه . (۳ - م : ۳۶۰)

د نور محمد تره کی وژنه چې د شوروي اتحاد کې ، جې ، بې په مستقيمه لاس وهنه او د دي دواړو د اختلاف په پايله کې سرته ورسیده ، حفيظ الله امين واردمخه د ببرک کارمل و بريژنيف له توطيې څخه اگاهي درلوده دا کار د اخلاقي او سياسي مصلحت څخه ليري و . ځکه د سليم عقل او د هغه مهال سياسي وضعيت په پام کې نيولو سره دهغو څلورو اشخاصو (اسدالله سروري ، سيد محمد گلاب زوی ، شيرجان مزوريار او محمد اسلم وطنجار) له گوښه کيدو څخه وروسته د نور محمد تره کی په بندي کېدو بايد اکتفا کړی وای . ځکه دهغه اړيکې له بيرون سره شلیدلې وې او شايد د امين او خلقي

۱ محمد حسن ، کاکړ د ثور کودتاه او د هغي پايلي مخ ۳۵۹

۲ محمد حسن ، کاکړ د ثور کودتاه او د هغي پايلي مخ ۳۶۰

۳ محمد حسن ، کاکړ د ثور کودتاه او د هغي پايلي مخ ۳۶۰

واکمنی ته د خطر له پیدا کېدو څخه ډډه کړې وای. بل دهغه په وژنه په
گوند کې د تره کی طرفداران او هغه کسان چې د امین پلوي نه و د ده مقابل
کې ودریدل. امین ته دهغوي زغمل هم یو گران کار و خوزمونږ دولتي چارواکي
د ملي چارو په اجرا کې هیڅکله له مصلحت څخه کار نه اخلي او د هیواد گټې
په پام کې نه نیسي.

۹، ۱۰- اته فرمانونه

د نور محمد تره کی په واکمنۍ کې د انقلابي شورا لاندې ۸ فرمانونه صادر شول .

۱- لومړي فرمان : لومړي فرمان د برياليتوب څخه دري ورځې وروسته د ۱۹۷۸ ز کال د اپريل په ۳۰ مه د ۱۳۵۷ ل کال د ثور په ۱۵ مه صادر شو چې په هغه کې د دولت تشکيلاتې او اداري ارگانونو بڼه ته معرفي شوي وه . چې نور محمد تره کی ، ببرک کارمل ، حفيظ الله امين او د نور دولتي اراکين په ترتيب سره معرفي شول . نور محمد تره کی د انقلابي شورا رئيس او صدراعظم او ببرک کارمل يې د مرستيال په توگه وټاکل شول .

۲- دويم فرمان : انقلابي شورا دويم نمبر فرمان د ۱۹۷۸ ز کال د مې په لومړي نيټه ۱۳۵۷ ل کال د ثور په ۱۱ مه صادر کړ ، د پخوانۍ پاچا محمد ظاهر شاه ، محمد داود خان او د نادر خان د کورنۍ او دځينو نورو سردارانو جايدادونه ضبط . او د هغوي د کورنۍ د غړو څخه د تابعيت حق واخستل شو .

۳- دريم نمبر فرمان : دريم نمبر فرمان چې د ۱۹۷۸ ز کال د مې په ۱۵ مه او د ۱۳۵۷ ل کال د ثور په ۲۰ مه صادر شو . د دې فرمان سره سم د داود خان د ۱۹۷۷ ز کال قانون لغوه او د نوي دولت اساسي کړنې اعلان شوي .

۴- د دولتي نښان ، بيرغ او ملي سرود بدلول .

۵- پنځم نمبر فرمان : څلورم نمبر فرمان د ۱۹۷۸ د جون په ۲ مه چې د ۱۳۵۷ ل کال د جوزا له ۲۲ مې سره سمون لري صادر شو . د دې فرمان په اساس ټولي ژبي خوندي وبلل شوي . اوزبکې ، ترکمنۍ ، نورستاني او بلوخي ژبو د نشراتو حکم وشوه . (۱- مخونه : ۳۰۲ عطايي)

۶- شپږم نمبر فرمان : شپږم نمبر فرمان د ۱۹۷۸ ز کال د جولايي ۱۲ مه د ۱۳۵۷ ل کال د سرطان په ۲۱ مه صادر شو چې د گروي او سود په باره کې وه .

۱- عطايي محمد ابراهيم ، (۱۳۸۹) افغانستان پر معاصر تاريخ لنډه کتنه مخ

۷- اووم نمبر فرمان: اووم نمبر فرمان د ۱۹۷۸ ز کال د اکتوبر ۱۷ مه د ۱۳۵۷ ل کال د میزان په ۲۵ مه صادر شو نوموړي فرمان کې د انجلي د واده عمر ۱۲ او د هلک عمر ۱۸ کاله و او ولور ۳۰۰ افغانۍ ټاکل شوي وه .
۸- اتم نمبر فرمان: د ۱۹۷۸ ز کال د نوامبر په ۲۸ مه د ۱۳۵۷ ل کال د قوس په ۸ مه صادر شو . نوموړي فرمان د ځمکو د اصلاحاتو په اړه وه . (۱ مخونه : ۳۹۲ - ۳۰۳)

په پورته فرمانونو کې ۷-۲ او ۸ نمبر فرمانونو د لویو پېښو د را منځ ته کېدو سبب وگرځیدل . د فرمانونو په تطبیق د ټولني موجوده عیني او ذهني شرایط په پام کې ونه نیول شول . بل پلوه یې د تطبیق پروسه ډیره چټکه وه . همدا علت وه چې دغو فرمانونو د خپل محتوا او ماهیت سره سم تطبیق صورت ونه موند د باتریه او فني اشخاصو څخه واکي گټه وانه خستل شوه او حتي د ډیرو گوندي غړو نظریاتو ته هم پام نه کېده . همدا لاملونه و چې د ۷ او ۸ نمبر فرمان په مقابل کې په ځینو سیمو کې مخالفتونه او ستونزي پیدا شوي ، په مقابل کې د مقابل لوري تبلیغات هم بي اغيزي نه وه چې په کلو او بانډو کې د هغوي له خوا کېدل .

نباغلي عبدالقدوس غوربندي د دي فرمانونو په اړه داسې لیکي : « فرمانونه یو رښتیني لاسته راوړنه وه کوم عیب یې نه درلود . عیب او نیمگرتیا د هغوي په تطبیق په کې وه ، چې په د کار کونکو له بي تجربه گي څخه یې سرچینه اخیستنه چې دا ستونزه هم په د ور کېدو وړو (۳ - مخ : ۱۲۲)

۱- فرهنگ محمد صدیق () افغانستان دریځ قرن اخیر مخ ۳۹۲ جلد سوم
۲- عطایي محمد ابراهیم ، (۱۳۸۹) افغانستان پر معاصر تاریخ لنډه کتنه مخ ۳۰۳ .

نوټ: دي فرمانونو په اړه د عطایي صاحب او فرهنگ صاحب اثارو څخه گټه اخستل شو .

۳ غوربنده ، عبدالقدوس (۱۳۷۹) د افغانستان د خلکو دیموکراتیک گوند تاریخ ته یوه لنډه کتنه . ژباړه : نور محمد کړاو ، گل حاجي پلازه پېښور مخ : ۱۲۲

۱۰،۱۰- د پاکستان سره سیاسي اړیکې

پاکستان زمونږ ګاونډی هیواد دی له ۱۹۴۷ ز کال څخه بیا تر ننه پوري د دغه هیواد سیاسي بدلونونو او پرمختګونو د افغانستان پر حالاتو مستقیمه اغیزه کړې ده د ګاونډیو او د سیمې د نورو هیوادونو په څیر له تیرو دیرشو کلونو راهیسې بیا تر ننه پاکستان د افغانستان په کورنیو چارو کې لاسوهنه کړې ده. د روانې دیرش کلنې جګړې له امله د افغانستان په مسائیلو کې د پاکستان رول او اغیز زیات شو.^۱ - مخ: ۱)

ډاکټر حسن رضوي د افغانستان او پاکستان تر منځ د اړیکو د خپر تیا او پاکستان د مداخلې لاملونو په اړه داسې نظر لري: «د پاکستان په خاوره د افغانستان د عوي د پاکستان د امنیتي اندیښنو اساس جوړوي. ځکه افغانستان پر شمال لويديځ ایالت او بلوچستان باندې د پاکستان حاکمیت په رسمیت نه پیژندي، د افغانستان حکومت د شمال لويديځ ایالت او بلوچستان پښتنو له پاره خود ارادیت د جلا دولت جوړیدو او یا له افغانستان سره د یادو ایالتونو د یو ځای کېدو غوښتنه کوي، هندوستان د پاکستان پر خاوره د افغانستان له دعوي څخه ملاتړ کوي د پاکستان پالیسي جوړونکې د شوروي له ملاتړ څخه د برخمنو افغان او هندي پوځونو د فشار له امله په ویره کې دي د یادو ګواښوونو پر وړاندې د پاکستان د امنیت خوندي کول د دغه هیواد اصلي او اساسي اندیښنه ګڼل کیږي. (۱۲ - مخونه: ۶-۷)

د ۱۳۵۷ ل (د ۱۹۷۸ ز کال) له بدلون وروسته د امریکا جمهور رئیس د پاکستان د ولسمشر جنرال ضیاالحق څخه په یو لیک کې غوښتنه وکړه چې د نور محمد تره کی د واکمنۍ او د ثور د بدلون په اړه امریکا ته دقیق معلومات

^۱ - رضوي، حسن، عسکر (۱۳۹۲ ل). د پاکستان بهرنۍ پالیسي ته یو کتنه، ژباړن څیرنیار محمد سرور صمدزي، مومند خپرندویه ټولنه جلال آباد - تنګرهار مخونه: ۱ - ۶ - ۷

^۲ - رضوي، حسن، عسکر (۱۳۹۲ ل). د پاکستان بهرنۍ پالیسي ته یو کتنه، ژباړن څیرنیار محمد سرور صمدزي، مومند خپرندویه ټولنه جلال آباد - تنګرهار مخونه: ۱ - ۶ - ۷

ور کړي . دهمدي مقصد لپاره جنرال ضياوالحق د ۱۹۷۸ ز کال د جولای په میاشت کې په یو ورځي سفر کابل ته راغی او په پغمان کې چې د افغانستان د یموکراتیک جمهوریت له جمهور رئیس نور محمد تره کی سره وکتل دواړه خواوي له خبرو څخه راضي وي . نور محمد تره کی د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند د سیاسي بیرو په غونډه کې د دي لیدني په اړه وویل : «په افغانستان کې سیاسي او نظامي وضع داسې ده چې ترهر څه وړاندي باید له پاکستان سره اړیکې نرمي شي اودا کاملاً زمونږ په ګټه ده .» (۱ - مخ : ۳۰۹)

حفیظ الله امین ځیني تحریکونکي ویناوې کولي او شوروي هم په دي خوښ نه و چې د افغانستان او پاکستان اختلاف رفع شي خو د تره کی تلاش د اړیکونو مال ساتلو ته متوجه و . ځکه نور محمد تره کی د ۱۹۷۹ ز کال په سپتمبر کې د غیر منسلکو هیوادونو په کنفراس کې چې کله د کپوبا مرکز هاوانا ته ولاړ هلته یې د پاکستان له جمهور رئیس جنرال ضیاءوالحق سره لیدنی وکړي د تره کی د سفر ملګري د هغه د اطلاعاتو کلتور وزیر بی بی سی سره په مرکه کې وویل : «یو ځل جنرال ضیاءوالحق قرار ګاه ته ورغی هغه یې فوق العاده احترام او هر کلي وکړ بل ځل جنرال ضیاءوالحق د تره کی مقر ته راغی او په دواړو غونډو کې د افغانستان او پاکستان د اړیکو په اړه کې د ډاډ وړ نظریات تبادله شول .» (۲۱ - مخ : ۳۰۹)

دوی خپلو موافقو د پیلوماتیکې ټپي غور کولو په خاطر ومنله چې د پاکستان د بهرنیو چارو وزیر اغاشي به افغانستان ته سفر وکړي . د اغاشي د راتګ له پاره زمینه او ټاکلي موده په رانژدي کیدو وه ، خو شوروي اتحاد په هغه راتګ معطل کړ داسې چې (کې ، جی ، بی) د امین د وژنې زمینه برابره کړي وه . د نور محمد تره کی په واکمنۍ کې د دغو اړیکو د نورمال کېدو لپاره ځیني ګامونه واخستل شول ، خو شوروي اتحاد په دي راضي نه و چې د افغانستان او پاکستان ترمنځ اړیکې نورمال شي او په هره برخه کې به یې

^۱ - عطایي ، محمد ابراهیم ، ۱۳۸۹ (افغانستان معاصر تاریخ ته لنډه کتنه

مخ : ۳۰۹)

تفتيش کاوه خويي فضا داسې نا سالمه کړه چې پاکستان د افغانستان د رژيم
ضد اډې په توگه عيار شو. (¹ - مخ: ۳۰۹)

د شوروي اتحاد له يرغل وروسته د افغانستان او پاکستان په اړيکو کې
بدلون راغی. پاکستان د شوروي اتحاد لښکرو پر ضد د غربي نړۍ د اډې په
توگه استعمال او د افغان مهاجرينو پنډه غالی پکې جوړ شو چې وروسته يې د
افغان مجاهدينو او مهاجرينو سره يې پوره مرستې وکړې او د جگړې او لا پسې
تازه شو.

¹ - عطايی، محمد ابراهيم. د افغانستان پر معاصر تاريخ لنډه کتنه مخ:

۱۰. ۱۱- د نور محمد تره کی ژوند او تیروتنی.

ژوند :

نور محمد تره کی د نظر محمد زوی او په رسمي خپرونو کې د ده زیږیدو نیټه د ۱۹۱۷ز* کال د جولایي ۱۴ مه چې ۱۲۹۲ ل کال د چنگاښ له ۱۷ مې سره سمون لري ده د غزنی ولایت د مقر ولسوالۍ په سره کلي کې زیږیدلې دي . د ۱۹۷۹ ز کال د اکتوبر په ۹ مه _ ۱۳۵۸ ل کال د (میزان) په ۱۷ مه یې مړینه اعلان شوه . د ډیر منابعو په استناد دي مړینې پر مهال ۲۲ کلن و . (۱_ مخ : ۳۲۱)

د نور محمد تره کی سترگې شنې ، اوږې یې پلنې ، پر ځان منډلې ، پند ، ټینگ او زیر پښتون و . لومړي څو ټولگي یې لوستلي و او په خپل شخصي زیار سره یې ځان دي حد ته رسولی و چې د کندهار د موسی خان شرکت له خوا بمبۍ ته واستول شو وروسته د محمد زمان خان په مرسته د مالیې وزرات په مجله کې د محرر په توگه مقرر شو ، بیا دملي بانک سروال عبدالمجید زابلي په مرسته په دولتي انحصاراتو کې مقرر شو . له دویمې نړیوالې جگړې وروسته د وینس زلمیانو په گوند کې یو فعال غړی شو ، د شاه محمود خان د صدارت پر مهال د بینوا په سپاریښتنه په باختر اژانس کې په کار وگومارل شو نوموړي له امریکاڅخه د محمد داود خان د صدارت پر مهال بیرته هیواد وغوښتل شو . ځکه چې تره کی د افغانستان د حکومت پر خلاف یې هلته مرکه کړې وه وروسته د محمد اکبر پروانۍ او بینوا په شفاعت وېنل شو او کابل ته راغی .

* خو عبدالقدوس غوربندی د تره کی له دندو لریکول د شوروي اتحاد د مشرانو دسیسه گنې او لیکې : (۱۳۵۸ ل کال د سنبلې په ۲۵ مه مرکزي پلنوم تره کی له ټولو دولتي دو گوندي مقاماتو لري کړ ، غونډه د امین په گټه پای ته ورسیده ، امین گوندي او دولتي مقاماتو ته اړ شو . په دي توگه د اندروپوف او بریژنیف د پلان لومړي مرحله چې امین تر ور کړي او هر څنگه چې وي امین برطرف کړي او پر ځای ببرک کارمل ته ورسوي ناکامه شو خو په مقابل تره کی واک لري او مړ شو . (غوربندی مخ :)

^۱ حسن ، کاکړ د ثور کودتاه د هغي پایلي مخ : ۳۲۱

له هغه وروسته د ثور تر کودتاه پورې يې کومه رسمي دنده نه درلوده . له واک وروسته او مخکې يې د شوروي چارواکو ته سر تيت نکړ . کله چې زه په ۱۹۲۸ ز کال له انگلستان څخه وطن ته ستون شوم د تره کۍ د يوې پوښتنې په ځواب کې مي وويل چې ما د يو څيرنيزه تيزس په ليکلو سره د لندن پوهنتون څخه ماسټري اف ، ايم ، فل (M ,P,Hil) شهادتنامه تر لاسه کړې ده . هغه سمد لاسه وويل هر هغه اثر چې د امير پالستي اثارو پر بنسټ ليکل شوی وي مونږ ته د منلو وړ نه دی . د حيراني ځای دی چې د داسي ذهنيت په لرلو سره په ۱۹۲۵ ز کال په دي بريالي شو چې افغانۍ عنعنوي ټولنه کې تعليم لرونکې ځوانان د خلق ديموکراتيک گوند په نامه سره تنظيم او پر ځان را ټول کړي . ده په ساده او عامه ژبه ويناوې کولې ځان يې د خلکو بچۍ او خدمتگار گانه . (۱_ مخونه : ۳۲۰ ، ۳۲۲ او ۳۲۴)

بناغلي غلام محمد زرمالوال په خپل اثر د افغانستان تر وروستي افغانه کې د نور محمد تره کۍ د ژوند په اړه په ځينو برخو کې د محترم پوهاند محمد حسن کاکړ سره يو شان نظر لري خو د هغه د ژوند په ځينو نورو برخو يې هم رڼا اچولې ده مونږ دلته د هغه نظرياتو اوليکني يوه بيلگه را اخلو : « د ۱۹۷۸ ز کال د اپريل په ۳۰ مه نيټه د افغانستان جمهوري دولت د افغانستان ديموکراتيک جمهوريت په نامه ونومول شو او د پنځو افسرانو په گډون يوه ۳۵ کسيزه انقلابي شورا . نور محمد تره کۍ د دولت د رئيس او لومړي وزير په توگه وټاکه ، نور محمد تره کۍ د غزني ولايت د مقر ولسوالي د سره کلي په نيمه شپنه او نيمه بزگره کورنۍ کې زيږيدلی دی . نوموړی په پنځه کلني کې له يوې کونډې سره مزدور شو چې د هغې غواوي به يې څرولي تر ۱۲ کلنۍ پورې د مقرر ولسوالۍ په لومړني ښوونځي کې ليک او لوست زده کړ . کله چې د کندهار د عبدالمجيد دميوې ليرلو شرکت (پښتون شرکت) کې يې کار کاوه . خپلې زده کړې يې سرته ورسولې . نوموړي د پښتون شرکت سره کار کاوه . په ۳۲ کلنۍ کې د هغې شرکت د يو تيت رتبه مامور په توگه بمبي ته واستول شو بيا يې هلته د شپي لیسې کې خپلې زده کړې پاي ته ورسولې ، نور

¹ محمد حسن ، کاکړ د ثور کودتاه ، ژوري پايلي مخونه . ۳۲۴ ، ۳۲۲ ، ۳۲۱)

محمد تره کی په هند کې انگریزي ضد خپلواکۍ غوښتونکو غورځنگونو سره آشنا شو او خان عبدالغفار خان سره یې هم پیژندگلوي پیدا شوه. ده ددې ځینې مقالې د وینس زلمیانو په خپروني (انگار) کې نشر شوي دي. (۱- مخونه ۲۳- ۲۴)

دیادوني وړ ده چې له سیاسي ژوند او شهرت نه د لامخه نور محمد تره کی د ریاست مترقي لیکوال په توګه په ټولنه کې د لوړ او نیک شهرت خاوند و. ده په پښتو معاصر ادبي نثر سره دا لاندې اثار چې ټولنیز طبقاتي ماهیت لري او ورسره ورسره سوسیولوژیک اړخ پکې جوت او څرګند دي لیکلي او چاپ شوي دي.

د بنگ مسافري، څړه، د غوايي لاندې، سپین یې غوره پښتو ناولونه دي.

د بزګر لوري د پښتو لومړنیو لنډو کیسویو لنډه کیسه ده.

دغه راز دوه تیوریک فلسفي سیاسي اثر د (زندګي نوین) په دري نثر سره هغه مهال د چاپ ډګر ته را ووت او د دغه ډیر لږ میندل کیږي.

د نور محمد تره کی د ژوند مبارزي او شخصیت په اړه د ډیرو لیکوالانو له خوا مختلف مطالب لیکل شوي دي خو ټولو دا مطلب تائید کړی چې نوموړی په غزني کې زیږیدلی په کندهار، بمبي او واشنگتن کې یې دنده اجرا کړې دي. ښاغلي سر محقق شاه محمد میهن ورد په اثر روابط سیاسي و دیپلوماتیک روسیه و افغانستان کې د ده ژوند او واکمنۍ د اخرو وختونو په اړه لیکي: «۱۹۷۹ ز کال د ستمبر په ۱۵ مه ۱۳۵۸ ل کال د سنبلې په ۲۴ مه وروسته له هغه چې تره کی د ارګ په حرمسرای کې بند شو، حفیظ الله امین خپل ځان د تره کی پر ځای د ګوند د عمومي منشي او د انقلابي شورا رئیس توګه اعلان کړ. د ۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر په ۱۷ مه یې د مرکزي کمیټې پلنوم د ایرکې په دي پلنوم کې یې نور محمد تره کی، محمد اسلم وطنجار، شیرجان مزدوریار، سید محمد ګلاب زوی او اسدالله سروري له ټولو

^۱ زاملوال، غلام محمد ()، افغانستان تر وروستي افغانه مخونه ۲۳- ۲۴

ګوندي او دولتي دندو څخه ګوښه کړل. د ۱۹۷۹ ز کال د اکتوبر په ۸ مه د تره کی د مړینې خبر د جريدو په وروستيو مخونو کې نشر شو. شوروي اتحاد چې د تره کی په مړینه کې غافلگیره شوی و. پرته له کوم عکس العمل څخه د لومړني هیواد په توګه د امین دولت په رسمیت وپیژنده او هغه ته یې مبارکې وویلې، د حفیظ الله امین په غوښتنه یې شوروي سفير پوزانوف شوروي ته وغوښته او پر ځای یې فکرت تابیف د سفير په توګه مقرر شو. (۱ مخ: ۱۹۳)

¹ سر محقق (شاه محمود) مهین ورد روانو سیاسي و دیپلوماتیک افغانستان و روسیه طی سالهای (۱۱۰۸ - ۱۳۸۰ هـ ش) اکاډمي علوم اجتماعي مخ ۱۹۳

۱۰. ۱۲ - تیروتني :

نور محمد تره کی د یو سیاسي شخصیت او د افغانستان د واکمن په توګه د مثبتو کړنو په څنګ کې د نورو واکمنانو په څیر یو څه تیروتني کړي او دا حتمي ده چې د کار او دندې د اجرا پرمهال هر څوک تیروتنه کوي دا تیروتني د هغه کوم جرم نه ګڼل کېږي. خو د نورو لپاره اړینه ده چې د هرې واکمنۍ د مثبتو او ښو کارونو په ځواکې د هغه تیروتنو ته هم اشاره وشي دلته د نور محمد تره کی د ځینو تیروتنو په اړه د شنونکو ځینې څرګندونې را اخلو .

– دنور محمد تره کی له خوا حفیظ الله امین ته زیات واک ورکول او د ګوند د رهبرۍ له نورو غړو څخه هغه ته یو امتیازي مقام ورکول چې بیا د ده له کنترول څخه هم ووت .

– د هاوانا له سفر څخه د را ګرځیدو پرمهال د بریښیف او اندروپوف له پلان سره موافقه کول چې اصلاً د ببرک کارمل له خوا هغوی دي کار اړ شوي وو چې حفیظ الله امین له واکه لیرې کړي او د پرچم ډله په ځانګړي ډول ببرک کارمل په واک کې شریک کړي. چې دا کار د ده له وسي څخه بهر او د افغانستان په ګټه هم نه و ځکه وروسته د کارمل واکمنۍ کومه ځانګړې لاس ته راوړنه نه درلوده. خو نور محمد تره کی د دې پلان په تطبیق کې خپل ژوند او واکمنۍ له لاسه ورکړه .

– کله چې اسدالله سروري او دهغه ملګري د امین په مقابل کې ودریده ده د دي اختلاف زیاتوالي کې د شوروي سفیر پوزانف ډیره ونډه درلوده ده دغه یوازې شوروي سفیر د اسدالله سروري او امین حرکتونه کنترول نشو کړلي بلکه د ګوند غړو او نوري رهبري ته یې هېڅ معلومات ور نکړل له هغوي څخه یې په دې برخه کې هېڅ مرسته ونه غوښتله ، صفوف تر ډیره وخته له اصلي موضوعاتو څخه ناخبره وو چې وروسته یې ډیري ستونزي پیدا کړي .

– د ګوند او دولت د داخلي ستونزو په حل کې یې له خپل نفوذ څخه هېڅ ګټه وا نه خپستله ځکه چې نوموړی د ډیر نفوذ خاوند وه او کولی یې شول چې ډیري ستونزي په خپل نفوذ سره حل کړې وای .

– له ببرک کارمل سره د ده له خوا د واک شریکول یوه تیروتنه وه ځکه ده ببرک کارمل له ډیرو پخوا څخه بڼه پیژانده او پر چمیان په سلیقوي لحاظ د خلقیانو سره هیڅکله په رښتني توګه اتحاد نه و کړی د ۱۳۵۲ ل کال له یووالي څخه وروسته هم د پرچم جناح خپل پخوانی تشکلات په مخفي توګه ساتلي و. ده ته لازمه وه چې د دې ټولو حقایقو په پام کې نیولو سره یې په دې برخه کې یې د شوروي اتحاد د چارواکو ته له قناعت وړ کولو څخه وروسته له هغوی څخه یو څه وخت غوښتنه کړې وای ترڅو په داخل کې د ده د واکمنۍ ستني ټینګي شوي وایې.

– یو دم او په چټکۍ سره د اصلاحاتو عملي کول په ځانګړي ډول د ۲_۷ او ۸ نمبر فرمانونو تطبیقول، او د مخالفینو حرکتونو او تبلیغاتو ته پاملرنه نه کول چې په کلیو او بانډو کې یې د ده د واکمنۍ پر ضد خلک پاڅون ته هڅول په ځانګړي ډول د سواد زده کړي په کورسونو باندې یې ډیر ټینګار د ده مخالفینو ته د تبلیغ بڼه زمینه برابره کړه.

۱۱. حفيظ الله امين واکمني

۱۳۵۸ ل کال د سنبلې ۲۵ مه - ۱۳۵۸ ل کال د جدي ۲ مه

۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر ۱۲ مه - ۱۹۷۹ ز کال د ډسمبر ۲۷ مه

د ۱۳۵۸ ل کال د سنبلې په ۲۵ چې د ۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر ۱۷ مې سره سمون لري د افغانستان خلق ديموکراتيک گوند په ۱۹ پلینوم کې نور محمد تره کی له گوندي او دولتي دندو څخه گوښه او حفيظ الله امين د گوند د عمومي منشي، انقلابي شورا رئيس او صدراعظم په توگه وټاکل شو. چې له همدې نيټې څخه د حفيظ الله امين دري مياشتنۍ واکمني پيل شوه. د حفيظ الله امين لومړنی کار دا و چې ۱۳۵۸ ل کال د میزان ۱۲ مه ۱۹۷۹ له راپو او تلویزون څخه د نور محمد تره کی مړینه اعلان کړ. خو گومان دا وه چې نور محمد تره کی له مخکې وژل شوی و. (۱ - مخ: ۳۱۳)

حفيظ الله امين د شوروي سفير پوزانوف سره په لومړۍ لیدنه کې دخبرو پر مهال پرده نیوکه وکړه. چې د پلوماتیک ادب او مقررات تقضوي خو ځيني وايي چې پوزانوف له حفيظ الله امين څخه وغوښتل چې ببرک کارمل د خپل صدراعظم په توگه مقرر کړي، په همدې خاطر امين پر هغه باندي سخت قهر شو. د شوروي سفير پوزانوف يې په خپره ووايه شوروي ته يې خبر ورکړ چې پوزانوف وغواړي او عوض يې را واستوي، شوروي اتحاد هم د پوزانوف پر ځای فکرت احمد جانو ويچ تاييوف را واستوه. او ده ته يې د امين د وژلو دنده ورکړه. حفيظ الله امين نور پر چميان هم پسې ونيول دنور محمد تره کی ملگرو سره يې هم ډير بد برخورد کاوه. څلورو وزيرانو اسدالله سروري، سيد محمد گلاب زوي، شيرجان مزدوريار او محمد اسلم وطنجار پسې ډيره هڅه وکړه چې ونيول شي. خودوی د شوروي اتحاد د سفارت په مرسته لومړی بلغاريا او بيا له هغه ځايه مسکو ته وليږدول شول. خود ببرک کارمل سره بيا افغانستان ته راغلل. امين د شوروي سره په اړيکو کې هم سخت برخورد کاوه د گازو د قيمت د لوړویدو په اړه يې شوروي چارواکو ته وويل که په ټاکلي قيمت يې اخلي ښه ده که نه افغانستان به په خپلو

^۱ - عطايي، محمد ابراهيم، افغانستان معاصر تاريخ ته لنډه کتنه مخ ۳۱۳

انتقالاتو فکر وکړي . ده پر شوروي باور نه درلود پاکستان او امریکا سره یې د اړیکو د پراختیا کونښن کاوه خو هغه مهال شرایط داسې وو چې شوروي څخه دامین نجات یو ستونزمن کار و . (۱_ مخ : ۳۱۴)

حفیظ الله امین د نور محمد تره کی د وخت داگسا (افغانستان د گټو ساتونکې اداره) د کام (د کارگری اطلاعاتو موسسه) په نامه یاده کړه . استخباراتي ادارې ته یې دنده وسپارله چې د شوروي مشاورینو د فعالیت څارنه وکړي . ده د څارگری ادارې په سر کې د اسدالله سروري د خور زوي وگوماره خو ډیر ژر یې خپل وراره او زوم اسد الله امین د هغه پرې ځای مقرر کړ . حفیظ الله امین که څه هم د نور محمد تره کی د وخت کابینه و ساتله خو د گونډه کړل شویو وزیرانو پر ځای یې خپل ټینگ ملگري مقرر کړل . ده فقیر محمد د کورنیو چارو وزیر ، انجنیر محمد ظریف د مخابراتو وزیر و صاحب جان صحرایی د سرحداتو د وزیر په توگه مقرر کړل . مخکې هم ذکر شوي چې خپل وراره او زوم اسدالله امین یې د کام د ریس په توگه مقرر کړ د ده په کابینه کې اته وزیران پښتانه ، پنځه تاجک یوازېک یو هزاره ، یو فزلیاش وو . د پولیسو او فوځ چارې زیاتره د پښتنو په لاس کې وې د پوځ لوی درستیز محمد یعقوب د ده ټینگ پلوی و . (۲_ مخونه : ۳۲۵ - ۳۲۶)

د نور محمد تره کی له وژل کېدو وروسته سروري او نور پرته له شیر جان مزدوریار پرته چې بندي شوی و له بې درکه کېدو سره په گوند کې کړکېچ نور هم پسې زیات او د گوند د کمزورۍ سبب شو ، د حفیظ الله امین په واکمنۍ کې دویم شخص ډاکتر شاه ولي چې د صدراعظم مرستیال او د بهرنیو چارو وزیر و ، باید ووایو امین پخواني په کار پوه مامورین گونډه او نوي بې تجربه کسان یې د هغوي پر ځای مقرر کړل . د صالح محمد زیري په وینا حفیظ الله امین او دهغه پلویانو (صالح محمد زیری ، دستگیر پنجشيري او عبدالکریم میاشاق د کنجکېانو په نوم یادول) او دوي یې خپل پخوانۍ مخالفین بلل او کنجکېانو د امین پلویان د امینانو او یا سرو خلقیانو په نوم

^۱ عطایي ، محمد ابراهیم ، افغانستان معاصر تاریخ ته لنډه کتنه مخ ۳۱۴

^۲ پوهاند وصن کاکړ (۱۳۸۹) د ثور کودتاه او د هغې ژوري پایلې مخونه : ۳۲۵ - ۳۲۶

يادول چې انقلابي غوڅ عمل کوي. د تره کي پلويان د اصولي خلقيانو په نوم ياديدل. دوي کوم مخکښ نه درلود. د ريشخورو پاڅون به ښايي د دوي کار وه. (۱- مخ: ۳۲۷) خو په خلقيانو کي يوه بله ډله د زرغون په نوم هم شتون درلود چې د امين سره کلک مخالف وو.

د شوروي اتحاد استخباراتي سازمان د کي، جي، بي چارواکو هم د حفيظ الله امين پر ضد فعاليت پيل کړ. دوي د صولت شاه چې تاجک و خود پښتو متلونو په څيرنه کي ډاکټري شهادتنامه اخيستي وه. او کانکوف چې په افغانستان کي د شوروي سفارت دويم سکرټرو. دوي دواړو لومړي د ماليي وزير عبدالکريم ته وويلي که دلته يي ژوند په خطر کي وي شوروي اتحاد به ورته سياسي پناه ورکړي، عبدالکريم ميشاق نه يوازي هغه ته د رد ځواب ورکړ بلکه امين يي پري خبر کړ. اقبال وزيري ته يي هم بلنه ورکړي وه خو امين اقبال وزيري ته ويلي و چې کانکوف دا د پنجشيري ته هم د همدې مقصد لپاره ويزه اخيستي وه. مگر حفيظ الله امين کانکوف او صولت شاه په ۲۴ څلرو شت ساعتو کي له افغانستان څخه ايستل، يوازي دستگير پنجشيري د دي هڅونو په پايله کي شوروي اتحاد ته ولاړ. د امين د واکمنۍ په اخرو وختونو کي را ستون شو او په هغه ملمستيا کي گډون وکړ. چې له ده څخه پرته د حفيظ الله امين په گډون ټول مسموم شول په دي کار سره د ستگير پنجشيري مشکوک وگڼل شو. (۲- مخ: ۳۲۸)

پرچميانو هم د کابل په ښار کي د امين پر ضد شب نامي خپرولي په دي اړه نبي عظيمي وايي (عده يي را عقیده بر آن بود که برخی ازین شب نامه در سفارت شوروي ترتيب و از طرف شب پخش ميشد، در شب نامه به ضرورت

^۱ - کاکړ، پوهاند محمد حسن، (۱۳۸۹ ل) د ثور کودتاه او د هغي پايلي مخ

۳۲۷:

^۲ - کاکړ، پوهاند محمد حسن، (۱۳۸۹ ل) د ثور کودتاه او د هغي پايلي مخ

۳۷۲:

وحدت و همبستگی حزب خلق و پرچم بخاطر از بین بردن امین تاکید میگردید. (۱- مخ: ۳۷۲)

حفیظ الله د واکمنی پر مهال (۵۰) کلن و په جسمي لحاظ ډیر تکړه معلومیده لومړی کاري په گوند او حکومت کې دخپل مقام ټینگول و، دتره کی د پلوي خلقیانو او پرچمیانو په وړاندې یې غوڅ عمل کاوه، دتره کی یو شمیر ملگري او پیژندل شوي خیري له دندو څخه لرې کړل. له پرچمیانو سره خوله پخوا څخه مخالف و. د پرچمي ډلې مامورین یې هم له دندو لرې کړل پرچمیانو امین د (سی، ای، آی، A، I، C) اجنت و باله. خوله پرچمي بندیانو سره یې د شوروي مشاورینو د مداخلې له امله سخت چلند نه شو کولی. (۲- مخ: ۳۷۲)

د امین په واکمنۍ کې د ریشخورو فرقي له د پاڅون څخه بله غټه پېښه نه وه لیدل شوي. که څه هم د هیواد وضع نا ارامه وه بیا هم د ښه کېدو په لري روانه وه په بدخشان او لغمان کې مخالفین موجود وو خو دولتي ځواکونو سره یې مخامخ جگړه نه شوه کولی. امین د ۱۹۷۹ ز کال د نوامبر ۲۴ مه د ۱۳۵۸ ل کال د ليندې په ۳ مه په یوې مطبوعاتي مرکه کې وویل: «په ټول افغانستان کې ارامي ده او خلاف ویناوي ټولي د بین المللي امپریالیزم او ارتجاع اختراعات دي.» (۳ مخ: ۳۸۰)

حفیظ الله امین د چارو د سمون په اړه غوڅ قدمونه اخیستل د اساسي قانون تصویب، امنیتي موضوعات او اقتصادي چارې یې تر جدي کنترول لاندې سرته رسولې خو د شوروي اتحاد د کې، جی، بی سازمان او د هغه هیواد چارواکي پر نوموړي بی اعتماد شول او ده د واکمنۍ دله مینځه وړلو له پاره یې اقدامات پیل کړل په دې اړه د شوروي یو پوځي چارواکي جنرال بگدانوف دا رنگه نظر لري «لږ موده وروسته د حفیظ الله امین او د امریکا د مخفي سازمان (S.R.U) تر مینځ اړیکې ښکاره شوې چې د تحصیل پر مهال

^۱ کاکړ، پوهاند محمد حسن، (۱۳۸۹ ل) د ثور کودتاه او د هغې پایلې مخ:

۱ پوهاند، محمد حسین کاکړ (۱۳۸۹) د ثور کودتاه او د هغې پایلې مخ ۳۸۰

د نوموړي سازمان سره اړیکې درلودې. ده د محصلینو ترمنځ بې اتفاقي اچوله قومي، ژبني او سمی بې اتفاقیو ته یې لمن وهله، نو ځکه د امریکا د مخفي سازمانونو لکه (S.R.U او F.B.I د پام وړ وگرزید مگر د شوروي د دفاع وزارت په دې اړه کوم اسناد نه درلودل خو کله چې د نور محمد تره کی له وژنې وروسته واک ته ورسید په افغانستان کې را منځ ته شوي پېښې شوروي اتحاد ته یوه لویه ستونزه شوه، بل پلو ته په پاکستان کې د مخالفو ډلو تنظیم او پیاوړتیا شوروي لاه تشویش کړ. (۱- مخ: ۳۹)

د پاکستان او امریکا سره د اړیکو د ټینګولو موضوع د پاکستان لوري د امریکا له سفارت سره شریکه کړه او د امریکا سفارت ته یې په ۱۹۷۹ ز کال د اکتوبر په ۳۱ مه د امین له یوې نیمې میاشتې حکومت وروسته ته خبر ور کړ، په دې لیک کې داسې لیکلي و: «حفیظ الله امین په ډیر شوق او علاقي سره د افغانستان او پاکستان ترمنځ اړیکو او د دواړو هیوادونو د لیدنو په اړه خبري کوي...» (۲- مخونه: ۲۴۸ - ۲۴۹)

د حفیظ الله امین د واکمنۍ د بهرنیو چارو وزیر او د صدراعظم مرستیال ډاکتر شاه ولي د امریکا او پاکستان سره د حفیظ الله امین له خوا د اړیکو ټینګولو په اړه داسې نظر لري: د نورو لویديځو هیوادونو سره زمونږ اړیکې عادي وي خو له امریکا سره په استثنایي ډول زمونږ اړیکې د دې هیواد سفير دابس درېز DaBs چې د ۱۹۷۹ ز کال د فبروري په میاشت کې لومړی وټنستول شوه دولت مکلف درلود چې له ټنستونکو څخه د سفير خلاصون له پاره لازمي کړنې ترسره کړې خو هغه د ځانګړو حوادثو په پایله کې ووژل شول له دې وروسته د افغانستان په اړه د امریکا سیاست تغیر وکړ او خپلې مرستې یې بندي کړې. امین غوښتل چې له امریکا سره خپلې اړیکې عادي کړي، ده په

^۱ جنرال جګوانوف - اي (۱۳۸۲ هـ ش) جنگهای افغانستان از سال ۱۹۷۹ - ۱۹۸۹ ز مترجمين انجينر عیدالواحد لعل زاده و سلطان محمود عزيز پنجشيري، نگاه انتشارات میوند، کابل افغانستان مخ: ۳۹

^۲ - اندیشمند، محمد اکرم (۱۳۹۱ هـ ش) ما و پاکستان انتشارات میوند - کابل افغانستان مخونه: ۲۴۸ - ۲۴۹)

کابل کې د امریکا له شاژدافیر سره وکتل ما هم په نیویارک کې د ملګرو ملتونو د ۳۴ غونډې پر مهال د امریکا د بهرنیو چارو وزیر له مرستیال سره ولیدل او په لیدنه کې مو د افغانستان او امریکا ترمنځ د اړیکو مساله طرح او بحث پرې وکړ....^(۱- مخونه: ۲۷۸- ۲۷۹) مونږ د ۱۳۵۸ ل کال د سنبلې په ۲۲ مه نیټه دوه لیکونه یو د پاکستان جمهور رئیس جنرال ضیاءوالحق او بل لیک د هغه هیواد د بهرنیو چارو وزیر اغا شاهي ته ولیږل. په لیکونو کې د افغاني دولت نیک نیت او اخلاص سره د اړیکو ټینګولو او بهبود ته اشاره شوي وه. د پاکستان لوری حاضر شو چې د بهرنیو چارو د وزیر په کچه دې خبرې ترسره شي او موافقه شوې وه چې د پاکستان د بهرنیو چارو وزیر اغا شاهي به د شوروي له یرغل څخه یوه اونۍ مخکې افغانستان ته راشي خو د مختلفو عواملو په اساس د اغا شاهي سفر بلې اونۍ ته معطل شو.^(۲- مخ: ۲۷۹)

ځینې په دې عقیده دي چې د اغا شاهي سفر د شوروي اتحاد د مداخلې په اساس وځنډید ځکه پریکړه داسې وه چې اغا شاهي به د ۱۳۵۸ ل کال د مرغومي په ۴ مه نیټه. افغانستان ته راشي. خو د ۱۳۵۸ ل کال د جدي ۲ مه په کابل کې د شوروي اتحاد د سفیر احمد جانوویچ تابیوف د حفیظ الله امین سره وکتل او هغه ته یې د بریښنې پیغام ورکړ. په دې پیغام کې ویل شوي وو شوروي غواړي چې د افغانستان او پاکستان په ارتباط د نظرونو ټکي درولېږي چې تاسي یې د اغا شاهي سره په مذاکراتو کې تریبڅلاندې ونیسئ نوایجاب کوي چې د اغا شاهي سره دا ملاقات د ډسمبر له ۲۵ څخه تر د ډسمبر ۲۹ یا ۳۰ می ته معطل کړئ. حفیظ الله امین په همدغه ورځ دا یادښت د گوند د سیاسي بیرو په غونډه کې مطرح کړ او هلته جالب ډیالوک پرې جوړ شو. چې تاریخي ارزښت لري. په غونډه کې دیادښت ترلوستلو وروسته ډاکتر صالح محمد زیري وویل: څه فرق کوي پاکستان ته به خبر ورکړو چې

^۱ - طنین، طاهر (۱۳۸۴) افغانستان د قرن بیستم، تهران، ایران مخونه:

۲۷۸ - ۲۷۹

^۲ طنین، طاهر (۱۳۸۴) افغانستان د قرن بیستم، تهران، ایران مخ: ۲۷۹

اځا شاهي په ۲۹ تاريخ راشي و به گورو چي ملگري بريژنيف شه يادښتونه راليرلي پردي مساله د جلسي ځينو غړو د تائيد نظر ورکړ خو خارجه وزير ډاکتر شاه ولي پته خوله و امين پر هغه ښځه وکړ .

رفيق ډاکتر شاه ولي چه نظر داريد ؟

ډاکتر شاه ولي وويل :

جناب امين صاحب در فکر هستم به نظر من هر دو جهت مساله خيلي مغلق وبغرنج است .

په دي وخت کي بيا زيري وويل :

ښه خبره داده چي د ملگري بريژنيف يادښت ته انتظار و وايستل شي شاه ولي وويل :

خوب است ولي من تشويش دارم .

زيري بيا تکراره کړه .

ناحقه په تشويش کي يي يو درې ورځي معطلي دونه شي نه دي .

شاه ولي ځواب ورکړ .

شهر روم در يک شب به خاکستر تبديل شد .

په دي وخت کي امين خپل مخ ته په پرتي کتابچي دا يادښت وليکه .

به وزارت محترم خارجه کشور دوست جمهوري اسلامي پاکستان !

به خاطر جمع اوري بعضي اسناد برای بحث اگر جلالتماب اځا شاهي وزير خارجه بتاريخ ۲۹ يا ۳۰ دسامبر به کابل تشریف آورد ممنون خواهيم بود . با احترامات فايقه .

امين يادښت يو ځل قرائت کړ بيا يي ډاکتر شاه ولي ته ورکړ چي اسلام اباد ته يي مخابره کړي ، دغه معطلي د شوروي له خوا د دي لپاره وه چي د ۱۹۷۹ ز کال دسامبر په ۲۷ مه امين له مينځه يوسي دا يوه بر بنده توطئه وه . (۱_ ۳۱۸_ ۳۱۹)

¹ عطايي ، محمد ابراهيم ، افغانستان پر معاصر تاريخ يولنډه کتنه ،

مخونه : ۳۱۸_ ۳۱۹

پاکستان او امریکا سره د حفیظ الله امین له خوا د اړیکو ټینګولو موخه دا وه چې دا کار به د ده پر ضد د شوروي د اقداماتو مخنیوي وکړي. خو جنرال ضیاوالحق د افغانستان له دولت سره د اختلافاتو حل ته ور خطا نه و ، افغانستان باندې د شوروي اتحاد له یرغل وروسته د حفیظ الله امین او پاکستان ترمنځ اړیکو باندې داسې ادعا کېدله. چې حفیظ الله امین د مخالفینو سره یوه ائتلافي حکومت جوړاوه او خپل مخالفین یې له مینځه وړل خود حزب اسلامي امیرانجنر گلبدین دا ادعا ردوي او وایي: (زه صادقانه عرض کوم چې ما د امین سره هیڅ ډول اړیکې نه درلودې او د هغه سره هیڅ ډول رسمي او غیر رسمي مذاکره نه ده شوې او بیا هم صادقانه وایم چې امین فقط یوه اونۍ مخکې له پاکستان سره اړیکې نیولې وې او دا جریان ما ته مرحوم ضیاءالحق وویل چې امین پیام رالېږلي خودا پیام هغه مهال ما ته را ورسید چې نور مونږ نشو کولی چې هغه ته ځواب ووايو. (۲- مخ : ۲۸۰)

پاکستان او امریکا سره د حفیظ الله امین لخوا د اړیکو ټینګول شوروي اتحاد د چارواکو په فکر کې داسې انځور پیدا کړ چې حفیظ الله امین هم لکه انور سادات په قسر به له امریکا سره خپلې اړیکې ټینګې او شوروي اتحاد سره به قطع کړي. بریژنف وویل چې افغانستان به د شوروي ضد نظامي اډې باندې بدل شي ځکه امین به شوروي مشاورین له خپلې خاورې وباسي ، همدا علت وه چې د نور محمد تره کی د مړینې وروسته د شوروي استخباراتي سازمان (کی ، جی ، بی) د ببرک کارمل تر رهبري لاندې د تره کی پلویان (اسدالله سروري ، سید محمد گلاب او محمد اسلم وطنجار) سره ائتلاف جوړ او د امین پر رژیم باندې یې د یرغل تیاري ونيوه. خو شیرجان مزدوریار د خپلې کورنۍ سره پغمان ته د استراحت له پاره تللي و. د پغمان څخه د راتللو وروسته بندي شو پر افغانستان باندې د شوروي اتحاد د یرغل پر مهال لومړي لاندې ۸ نفرې ګروپ افغانستان ته راغي. چې عبارت دي له : ببرک کارمل ، اناهیتا راتب زاد ، جنرال گل اقا ، عبدالوکېل او نور احمد نورد

۲- طنین ، ظاهر (۱۳۸۴) افغانستان د قرن بستم مخ : ۲۸۰

پرچم د اړخ څخه او دري تنه حلقيان لکه اسدالله سروري ، محمد اسملم وطنجار او سيد محمد گلاب زوي وو . چې د شوروي اتحاد په عمده ډول په دې اته کسانو باندې اتکا وکړه .^(۱- مخونه : ۲۸۲ - ۲۸۳)

د شوروي اتحاد د کمونست گوند لوړ پوري چارواکې د ۱۹۷۹ ز کال په نوامبر کې د دې پايلې ته رسيدلي وو چې په افغانستان کې سياسي بدلونونه د امريکا په گټه دي . په همدې مهال د شوروي اتحاد د جمهوررئيس ليونيد بريژنيف د بهرنيو چارو مشاور الکساندر اکتوف بريژنيف ته وويل : د دې وېره شته چې افغانستان په شوروي ضد اډه باندې بدل شي . بل پلو ته د امريکا ، ايران او پاکستان لاسوهنو د مسکو وېره لارياته کړه چې د ايران پر ځای به افغانستان د مرکزي آسيا په گاونډ کې د امريکا په نظامي هډه بدل شي . بالاخره د شوروي اتحاد رهبري هيئت پريکړه وکړه چې افغانستان ته نظامي قوتونه راوليږي . د نور محمد تره کی مړينې او د اوضاع کړکېچن حالت پر افغانستان باندې د شوروي يرغل گرځېدې کړ . پر افغانستان باندې د يرغل پريکړه د شوروي د رهبرۍ د يوې کوچنۍ حلقې پواسطه شوې وه . په دې حلقه کې د شوروي جمهوررئيس بريژنف ، د بهرنيو چارو وزير گروميکو ، يوري اندروپوف ، (کی ، جی ، بي) رئيس ، د دفاع وزير استينوف او د سياسي بيرو غړي سوسلوف گېدون درلود او د سياسي بيرو غړي د راډيو له اعلان څخه وروسته پر افغانستان باندې د شوروي له يرغل څخه خبر شول : «ادوارد شيوارد نادرزې چې د سياسي بيرو غړی و وايي زه او گربا چوف د گرجستان په مرکز کې وو چې افغانستان ته د شوروي پوځ له ليرلو څخه خبر شو . په دې مهال مونږ دواړو د سياسي بيرو غړي وو مونږ وويل چې دا يوه تيروتنه ده او دې جگړې ته بايد د پای ټکی کېښودل شي .^(۱- مخ : ۲۸۴)

د ۱۹۷۹ ز کال د ډسمبر ۲۷ مه د ۱۳۵۸ ل کال د مرغومي پر ۲ مه د شوروي اتحاد پوځونه د هوا او ځمکې له لاري افغانستان ته راغلل حفيظ الله امين په همدې (۱۳۵۸ ل کال د جدي ۲ مه) ورځ مرکزي کميټې غړو ته د تاج

^۱ طنين ، ظاهر (۱۳۸۴) افغانستان د قرن بيستم (مخونه : ۲۸۲ - ۲۸۳)

^۱ طنين ، ظاهر (۱۳۸۴) افغانستان د قرن بستم مخ : ۲۸۴

بيک په قصر کې ميلمستيا جوړه کړې وه دوی ټولو ته د روسي اشپزپ واسطه په سوپ کې مسوم کونکي مواد اچول شوې وو چې له ډوډۍ خوړلو وروسته ټول مسموم شول ، له مسوميت وروسته ټول لوړ رتبه دولتي او گوندي مشران ماني يوپل شول ، د دوی لپاره طبي مرستي وغوښتل شوې ، ډير ژر روسی ډاکتر الکي پف د شوروي له سفارت څخه تر ټولو مخکې را ورسيد او ماني ته داخل شو . د هر کلي په سالون کې څو تنه د مختلفو وضعيتونو په درلودلو سره بې هوشه وو ، په دوی کې حفيظ الله امين هم و ، خود امين وضع ډيره خرابه وه او په سختۍ سره يې ساه اخيسته او کاملاً بې هوشه و ، کله چې په هوش راغی د تيلفون گوښي يې را واخيسته مگر د تيلفون لين له کاره غورځيدلي و . د امين حرکات لا تراوسه عادي نه وو . خو کله چې نوموړی متوجي شو يو څه مصيبت منع ته راغلی نو هر څه عاجل بايد يوه چاره ولټول شي . دا وخت د ماښام اوه بجي وي ، امين په بستره کې و حالت يې ښه نه وه ، وضع يې لږ لږ ښه کېده چې دده د اوسيدو په ځاي (تاج بيک په قصر) د مرميو فيرونه شروع شو . د کې ، جي ، بي ۳۳۳ نمبر قطعي نوموړي قصر په ښه کړ . خود حفيظ الله امين د کورنۍ غړي نه پوهيدل چې حمله کوونکې څوک دي په دې اړه د حفيظ الله امين ميرمن وايي : « څو تنه ډاکتران را غلل امين ته يې دوا ورکړه ، سيروم يې تطبيق کړل تر څو زما د خاوند وضعيت لږ لږ ښه شو . د ماښام اوه بجي وي چې زه له اطاق څخه خارج شوم او د قصر يو لوی دهليز ته ورغلم ، هلته مې ناڅاپي د مرمۍ ډير دروند اواز واوریده ، ژر هغې کوټي ته ورغلم چې امين هلته استراحت و . و مې ليدل چې امين له ځايه پورته شوی او له ما څخه يې پوښتنه وکړه څه وشول ؟ ما ورته وويل د مرميو فيرونه دي . په همدې وخت کې په ديوالونو مرمۍ ولگيدلې د دې خبرو له اوریدو سره سم له ځايه اوچت شوه ، دهليز ته ووت چې په دې مهال له څلور خواو څخه په ډير شدت سره فيرونه شروع شول . د دې فيرونو له اوریدو سره ټول بيداره شول ، له دريم پور څخه دويم پور ته رانښکته شول له مونږ سره د ډاکتر صالح محمد زيري او ډاکتر شاه ولي ميرمنې هم وې . ټول په دهليز کې کښينا ستو زما زوی عبدالرحمن ، د امين د کاکا زوی اوساتونکې

ټولو د زینې په پاتکیو کې موضع ونيولې ما ورته وسله راوړه هغوی له قصر څخه بهر لورې ته ډزې کولې ، مونږ نه پوهیدو چې څوک فیرونه کوي ماله خپل میره امین څخه پوښتنه وکړه څوک دي چې فیرونه کوي ، هغه د گارد قوماندان جانداد ته دستور ورکړ چې په احتیاط سره دریم منزل ته ولاړ شي او وگوري چې چا حمله کړي ده ، کله چې جانداد بیرته را وگرځېد وي ویل : ماته ښکاري چې شورویان دي په دي وخت کې شورویانو د قصر مقاومت مات کړ ، قصر ته داخل شول د داخلیدو سره یې سم د کوچنیانو او ښځو په لور فیرونه وکړل له شورویانو څخه یو تن سره چې د حفیظ الله امین عکس یې په لاس کې و او هغه یې په نښه کړي و . تر څو چې مونږ مهمات درلودل هیڅوک ونه توانیدل چې قصر ته داخل شي ، یو شمیر شورویان ووژل شول ، دا چې مونږ اول نه پوهیدو چې شورویان دي . کله چې زمونږ مهمات خلاص شول هغوي قصر ته داخل او د داخلیدو سره سم یې څلور خواو ته فیرونه وکړل د دوي د فیرونو په پایله کې زما لورگاني ، ملالی ، گلالی ، او زما زوی خوازک په مرمیو ولگیدل . په داسې حال کې چې له هغوی سره د امین عکس په لاس کې وه زما د لور غوټی خواته نږدې شول ، غوټی هغوی ته وویل چې ولي فیرونه کوئ امین صاحب دلته دی هغوي وویل امین چیرته ده په دي وخت کې متوجي شول چې امین هلته ناست دی ، پر هغه یې فیرونه وکړل ، هغه یې وواژه زما لورگاني او زامن زخمي شوي وو دوی ولیدل چې څوک پاتې نه دي نورغلي شول .^(۱- مخونه : ۲۸۸ - ۲۸۹)

په دي ترتیب د حفیظ الله امین دري میاشتي حکومت پای ته ورسید او د ۱۳۵۷ ل کال د ثور له ۷ مې نیټې څخه د ۱۳۵۸ ل کال د جدي تر ۲ شپږمي نیټې پورې دا دویم جمهور رئیس و چې ووژل شو او شوروي د خپل یرغل پواسطه په یو مستقل هیواد کې یو مستقل حکومت له منځه یوړ . د شوروي اتحاد لخوا د حفیظ الله امین له مینځه وړلو او د دوی ترمینځ اختلاف په اړه محترم پوهنوال شاه ولي خان دا رنگه نظر لري :
 « حفیظ الله امین د کارمل منلو ته تیار نه و ، حفیظ الله امین یو زیرکه او

^۱ طنین ، ظاهر (۱۳۸۴) افغانستان د قرن بستم مخونه : ۲۸۸ - ۲۸۹

چالاکه انسان و چې د هري توطي مخنيوي کې يې مهارت درلود ، او په هغه راز باندي ډير ژر پوه شو چې نور محمد تره کې او بريښيف د ببرک کارمل د راتلو په اړه کومه پريکړه کړې وه ، امين ډير ژر د کډو باسفير راوغوښت او غوښتنه يې ترينه وکړه چې دوستانو (شوروي) ته وويست چې د افغانستان په کورنيو چارو کې مداخله ونکړي او هم يې د شوروي اتحاد سفير پوزانف يې راوغوښت او هغه ته يې هم يادونه وکړه چې شوروي اتحاد بايد زمونږ په کورنيو چارو کې مداخله ونکړي . د دواړو چې خبري دومره ترخي شوي چې امين سفير په مخ وواهه او له افغانستان څخه وويست بل پلوته امين غوښتل چې پاکستان او په ځانگړي ډول انجينر گلبدين حکمتيار سره اړيکې ټينگي کړي . شوروي اتحاد دي پايلي ته ورسيد چې حفيظ الله امين د دوی غوښتنې نه عملي کوي بالاخره ببرک کارمل يې د چکوسلواکيا څخه مسکو ته راوغوښت له محمد اسلم وطنجار ، اسدالله سروري ، سيد محمد گلاب زوي يې د شوروي په مرسته له افغانستان څخه شوروي اتحاد ته بوتلل او هلته يې له کارمل سره يې کښينول او افغانستان باندې د يرغل لپاره سره يو شول .^(۱-مرکه)

په دي ترتيب ۱۳۵۸ ل کال د جدي ۲ مه _ ۱۹۷۹ ز کال د سمبر ۲۷ مه د حفيظ الله وژلو سره سم د شوروي يرغل پيل او د حفيظ الله امين واکمني ختمه شوه .

^۱ _ مرکه ، پوهنوال شاه ولي د ژبو او ادبياتو پوهنځي استاد

۱.۱۱ - له شوروي سره د نور محمد تره کی او حفیظ الله امین

اړیکې

د ۱۳۵۷ ل کال د ثور د ۷ مې نېټې له بدلون وروسته د افغانستان او شوروي اتحاد تر منځ اړیکې د ځانګړې دوستۍ په بڼه بنودل کېدلي خو برعکس په دغو اړیکو کې ډیر کړکېچ موجود و. دغو اړیکو څو پړاوونه درلودلي. لومړی پړاو د ثور د ۷ مې نېټې له بدلون څخه د حفیظ الله امین تر لومړي وزیر کېدو پورې، دویمه پړاو د نور محمد تره کی تر وژل کېدو پورې او دریم پړاو د حفیظ الله امین د واکمنۍ پورې بللي شو، خو اصلي خبره دا وه چې شوروي اتحاد د ۱۳۵۷ ل کال د ثور د اوومې نېټې د بدلون سره موافق نه و، دلیل یې دا و چې افغانستان د سوسیالستي انقلاب له پاره تیار نه و، بله خبره دا وه چې د ۱۳۵۷ ل کال د اوومې نېټې بدلون په اساسي ډول د خلقيانو او په خاص ډول د حفیظ الله امین کار و، نه د پرچميانو ځکه پرچميانو په دی بدلون کې هېڅ رول نه درلود، خو شوروي اتحاد مجبور و چې د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند واکمني په رسمیت وپېژني او ډیره مرسته ور سره وکړي. شورويانو له خلقيانو څخه دواک په لومړیو ورځو کې دوه امتیازونه ترلاسه کړل، یو یې پرچميانو ته له خلقيانو سره برابر مقامونه ترلاسه کړل بل دا چې پوزانوف له نور محمد تره کی څخه د دغه وعده و اخستلو په اړه وویل چې افغانستان به د مارکیزم سیزم په پیروۍ د سوسیالیزم د ودانولو په لور روان وي. خو نور محمد تره کی وویل چې په دغې کرښې باندې باید په احتیاط سره تګ وشي، ګوند به له دې موخو څخه خلک وروسته خبر کړي. افغانستان به په خپل باندني سیاست کې د ناپیلیو هیوادونو په لور روان وي. خولومړۍ درجه همکاري به یې له شوروي اتحاد سره وي. (۱ - مخ: ۳۸۱)

د پرچميانو له پاره دغه امتیاز ګټل سمدلاسه مهم و، شوروي اتحاد د پرچميانو مشران په ځانګړي ډول ببرک کارمل خپل منونکي پلویان ګڼل ځکه چې حکومت کې یې د هغوي شتون مهم ګانه. پوزانوف پرچميانو ته اعتبار

^۱ محمد حسن کاکړ، د ثور کودتاه او د هغې پایلې مخ: ۳۸۱

ورکاوه . او شوروي مشرانو ته به يې ويل چې د شور انقلاب د ببرک کارمل د نوبت زېږنده ده . خود پرچميانو او خلقيانو ترمنځ دا اختلاف بهرنيو هيوادونو ته د هغو د ليرلو او بيا د پرچميانو له خوا د سفارتونو پرېښودلو په اړه شوروي اتحاد په رسمي ډول څه ونه ويل خو کله چې نور محمد تره کی مسکو ته تللی و ، شوروي جمهور رئيس بريژنيف د هغه سره حفيظ الله امين ته د زيات واک ورکولو په اړه خپل مخالفت وښود او له تره کی څخه يې وغوښتل د امين د واک د زياتوالي مخنيوی وکړي ، د دفاع وزارت بايد له هغه څخه واخلې کله چې امين (لومړي وزير) او د ملي دفاع وزير شو . شوروي د هغه سره په ظاهر کې دوستي کوله مگر په پټه يې هغه تخريبوه ، ځکه د شوروي د کمونست گوند سياسي بيرو د هرات له پاڅون وروسته د افغانستان د چارو د څارنې له پاره د کی ، جی ، بی د مشرانو دروپوف ، بهرنيو چارو وزير اندري وگرومبکو ، د ملي دفاع وزير ديمتري اوستينوف او د مرکزي کميټې د بين المللي څانگې له امر بوريس پانومارييف څخه يو کميسون جوړ کړ . چې د افغانستان لپاره د شوروي اتحاد د سياسي کړنلاره جوړه کړي بيا د همدي کميسون په سپارښتنه دوه نظامي کميسونونه افغانستان ته را واستول شول . بريژنيف چې مخکې (۱۹۷۷ ز کال) څخه راپدې خوا يې د فعال کار کولو توان له لاسه ورکړي و . کميسون وکولي شو چې خپلي پريکړي پر هغه په آسانه ومني . (۱ - مخ : ۳۸۲)

په خلقي دوره کې د شوروي مشاورينو شمير په يقين سره معلوم نه دی د ۱۹۷۹ ز کال په مارچ کې د کوسيگين په وينا د مشاورينو شمير ۵۵۰ تنه و خو د تره کی او امين په واکمنيو کې د دوی شمير وار په وار دومره ډير شو ، چې د شوروي سفارت مجبور شو چې نوې څلور پورپريزه ودانۍ او اپارتمانونه جوړ کړل ، د امريکا د استخباراتو په حواله د شور د کودتاه په وخت کې ۳۵۰ نظامي مشاورين د افغانستان په پوځ کې وو ، چې د ۱۹۷۹ ز کال تر سپتمبر پوري د هغوی شمير ۲۵۰۰ دوه نيم زرو ته ورسيد . خود ۱۹۷۹ ز کال په

¹ - محمد حسن کاکړ ، د شور کودتاه او د هغي ژوري پايلي مخ : ۳۸۲

پای کې په افغانستان کې ټول ټال ۵۵۰۰ پنځه نیم زره مشاورین په ملکې او نظامي ساحو کې کار کولو. ^۱ - مخونه: ۳۸۸-۳۸۹

د شوروي مشاورینو غټه ستونزه دا وه چې دخپل حکومت په دستور د خپلو مسلکې کارونو تر څنګ د سیاسي فعالیت هم وکړي دوی پخوا له دې چې افغانستان ته راشي ، په مسکو کې د مرکزي کمیټې د باندنیو اړیکو په څانګه کې د افغانستان د وضع د تحلیل په جریان کې به دوی ته ویل کېدل چې په افغانستان کې باید د پرچمیانو په ګټه کار وکړي او خلقيان دې د شوروي مخالفینو په څیر وپیژندل شي چې دې کار دوی له ستونزو سره مخ کول ځکه د ۱۹۷۸ ز کال له اګست څخه وروسته په ګوند او دولت کې خلقيانو حاکمیت یو واقعیت وو او واقعیت بینو مشاورینو دا واقعیت له نظره نه شو غورزولی ، نو ځکه یو شمیر مشاورینو د خپل مشرتابه د هدایت پر ضد عمل کاوه ، د پرچمیانو پر ځای یې له خلقيانو څخه ملا تر کاوه ، دلته مشاورین په دوه ډلو وویشل شول چې په مرکزي کمیټه او د ګوند په څانګو کې د خلقيانو ملګري په اګسا کې او په شوروي سفارت کې مشاورین د پرچمیانو ملګري وو ، خو امین د شوروي مشاورینو په جلوبلو کې غټ لاس در لود هغه ډله چې د سایمونینکو په مشرۍ له کودتا څخه درې اونۍ وروسته کابل ته ورسیده تر خپل اثر لاندې یې راوستل او د خلقيانو ملاتړ به یې کاوه .

^۲ - مخ ۳۸۹

شوروي مشاورینو په ټولو دولتي څانګو کې د جاسوسي دنده اجرا کوله چې په دوي کې افغانان هم شامل وو خو دوی په ځانګړي ډول په امنیتي برخه کې چې هویت یې خلقي دولت ته هم نه و معلوم خلقي دورې کې په استخباراتي برخه کې ډیر کار وکړ ، او حتي د امین حکومت د دي دواړو د شوروي افغاناني شوروي مشاورینو جاسوسانو (د راپورنو په پایله کې له مینځه ولاړ . ځکه دوی د نورو مشاورینو راپورونه چې د خلقيانو په ګټه وو هغه یې بي ځایه بنودل لکه د واسيلي ، زیلاینین او جنرال پاونوفسکي چي

^۱ - محمد حسن کاکړ ، د ثور کودتاه او د هغې پایلې مخونه : ۳۸۸-۳۸۹

^۲ - محمد حسن کاکړ ، د ثور کودتاه او هغې پایلې مخ : ۳۸۹

کونښن يي کاوه چې د شوروي يرغل په بي ځايه ښودلو يې ټينگار کاوه چې خلقي دولت په ستونزو بريالي کېدلی شي ، شوروي اتحاد ته ښايي مرسته ورسره وکړي . خو شوروي هغه دخپل حکومت د سياست په مخکې يو خنډ گڼلو چې د يرغل پر مهال د اندروپوف لخوا زياتين شوروي اتحاد ته په ځانگړي الوتکه کې وغوښتل شو .¹ - مخ : ۳۹۲

د شوروي مشاورينو لوړ پوړو چارواکو او خلقيانو ترمنځ د اختلاف او بې باوري په اړه غواړم د شوروي اتحاد د صدراعظم الکسي کاسيگن نظرا نقل کړم ترڅو د لوستونکو د قناعت وړ وگرځي . الکسي کاسيگن په دې اړه داسي نظر لري : «... غواړم د دې خبرې يادونه وکړم . هر څه چې وي تره کې او امين دواړه له مونږ څخه د حالاتو ريښتيني خبره پتوله غواړي ، مونږ تر اوسه پورې له جزياتو څخه خبر نه يو ، چې په افغانستان کې څه تيرېږي . د دې په هکله د هغوی نظر څه دی ؟ دوی خو بيخي له خونې ډک انځور وړاندې کوي مگر مونږ او تاسي خو وينو چې په حقيقت کې هلته څه تيرېږي ، دوی به ښه خلک وي خو ډير شيان زمونږ له سترگو پتول غواړي دا چې د دې کار دليل څه دي پوهيدل پري گران دي .»² - مخ : ۳۴

د امين سره د شوروي د اختلاف زياتوالي پر افغانستان باندې شوروي د يرغل تدابير ونيول ، په دې اړه د شوروي اتحاد د بهرنيو چارو وزير اندري گروميکو داسې نظر لري : زما په فکر بايد افغانستان سره د مرستې په وخت کې يو عمده ټکی په پام کې ونيسو او هغه دا چې مونږ په هېڅ ډول نشو کولی چې افغانستان له لاسه ورکړو ، شپته کاله مونږ يو له بل سره په سوله او ښه گاونډيتوب کې ژوند کړي که اوس افغانستان له لاسه ووځي او د شوروي

¹ - محمد حسن کاکړ ، د ثور کودتاه او دهغي پايلي : ۴۰۷

² گروموف ، ب (۱۳۷۵ هـ ش) سري لښکري په افغانستان کې ، ژباړن داود جنبش ،

دانش خپرندويه ټولنه پېښور مخ : ۳۴

اتحاد له څنگه ليري شي نو دا به زمونږ په سياست باندې يولوی
گوزاروي. «³ - خ ۲۹
شوروي چارواکو د همدې دلايلوله مخي د ۱۳۵۸ ل کال د مرغومي
په ۲ مه د ۱۹۷۹ ز کال د ډسمبر په ۲۷ مه پر افغانستان يرغل وکړ.

³ - گروموف ، ب (۱۳۷۵ هـ ش) ، سري لښکري په افغانستان کې ، ژباړن داود جنبش ،
دانش خپرندويه ټولنه پيښور مخ : ۲۹

۱۱. ۲_ د حفيظ الله امين ژوند او تيروتيڼی.

ژوند ليک :

حفيظ الله امين د حبيب الله خان زوی د کابل ولايت د پغمان ولسوالۍ د قاضي خيلو په قريه کې زيږيدلی دی. د ده د زوکړې نيټه په انټرنیټي سايټ کې د نصير احمد حسين زاده له خوا ۱۳۰۰ لمريز کال ښودلې شوي ده محمد اقا شيرزاد په خپل اثر د افغانستان او سياسي خوځښتونو کې د ده د زوکړې نيټه ۱۹۲۹ ز کال ښودلې ده. خو پوهاند محمد حسن کاکړ په خپل علمي تاريخي اثر کې د ثور کودتاه او د هغې پايلې کې ليکلي چې حفيظ الله امين د واکمنۍ پرمهال (۵۰) پنځوس کلن و. که چيرې د محترم حسن کاکړ ليکنه اساس ونيسو نو د حفيظ الله زوکړه د ۱۳۰۸ لمريز کال سره سمون لري.^۱

نوموړی په قوم پښتون خروټی و لومړنۍ زده کړې يې په پغمان کې بشپړې کړې. د بکلوريا دورې زده کړې يې د ابن سينا په ليسه کې سرته ورسولي، وروسته د کابل پوهنتون له ساينس پوهنځي څخه يې د ليسانس سند ترلاسه کړ چې له فراغت وروسته د ابن سينا په ليسه کې د ښوونکي په توگه مقرر شو خو لږه موده وروسته په ۱۳۳۴ ل د همدې ليسې د مدير په حيث مقرر شو، حفيظ الله امين د خپل استعداد په اساس امريکا متحده ايالاتو ته د ماسترۍ د سند ترلاسه کولو لپاره ولاړ، هلته يې د کولمبيا په پوهنتون کې زده کړې پای ته ورسولي، دويم ځل د ډاکټرۍ د زده کړې بشپړولو لپاره بيا د امريکا متحده ايالاتو ته لاړ خو دا ځل د يو کال تيريدو وروسته د مختلفو عواملو په اساس بيرته هيواد ته راغی او د ډاکټرۍ سند په اخيستلو بريالی نه شو خو د همدې زده کړو له امله د شوروي اتحاد د ځينو چارواکو او پرچميانو له خوا د C, I, A سې، آی، ای د اجنټ په تور تورن شو.

حفيظ الله امين د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند د غړيتوب له حاصلولو څخه لږه موده وروسته د ببرک کارمل سره سخت مخالف شوه،

نوموړی د ځانگړي استعداد له امله د نور محمد تره کی د اعتماد وړ وگرځید . چې د ۱۳۵۷ لمريز کال د بدلون قوماندې هم ده صادره کړه او د خپلي ترتيب شوي نقشي او پلان پواسطه وتوانیده چې دا بدلون عملي او د داود خان واکمنۍ ته سقوط ورکړي . د ۱۳۵۷ لمريز کال له بدلون وروسته په ډیرې زیرکۍ او چالاکی سره یې گوند او دولتي حساس مقامونو تر لاسه کړل او ډیرو گوندي او دولتي مقامونو کې یې خپل خاص ملگري مقرر کړل . پرچميان یې په ډیر مهارت له څوکېو لیري او له هیواده بهر په نورو هیوادونو کې د سفیرانو په توگه مقرر کړل . شوروي اتحاد سره یې هم د یو مستقل واکمن په توگه برخورد کاوه ، شوروي اتحاد کونښن کاوه چې پرچميان د ده په ژوند کې د ده په لیري کېدو د افغانستان دیموکراتیک جمهوریت په دولتي مقامونو کې شریک کړي خو ونه توانیدل او دې کار د امین په ژوند کې هېڅ امکان نه درلود چې پرچميان دي واک تر لاسه کړي . همدا علت و چې شوروي د ده د وژلو لپاره اقدامات پیل کړل او د ۱۳۵۸ ل کال د جدی په ۲ مه ۱۹۷۹ ز کال د ډسمبر په ۲۷ مه نیټه په دې هیواد یې یرغل وکړ هغه هم په داسې حال کې چې امین یې لومړی بې هوشه کړ او بیا یې خپل پوځي عملیات پیل کړل ، که چیرې امین په عادي حالت کې وای د شورويانو عملیات ناشوني وو په همدې اساس نوموړی یې په یاده نیټه وواژه او ببرک کارمل یې واک ته ورساوه .

۱۱. ۳- تیروتنې :

– واک ته د رسیدو پر مهال د بندیانو او وژل شویو کسانو لست څوړندول چې دا کار د ده د محبوبیت پر ځای په خلکو د ده پر ضد کرکه زیاته کړه ځکه خلکو (امین) په دې وژنو او نیولو کې شریک گانه .

– دي د شوروي اتحاد د کی ، جی ، بی سازمان په پټو توطئو نه پوهیدل . حتی د مرگ تر شپو پورې نوموړی د شوروي د راتگ په موخه پوه نشو . د یرغل په شپه نه پوهیده چې دا د چا کار دی . د روسي اشپز استخدامول چې بالاخره د هغه پواسطه ده او د ده ملگرو ته یې په سوپ یا آش کې زهري مواد واچول .

– د نور محمد تره کی وژل چې د هغه د مړینې په وجه د خلق جناح ډیره
ضعیفه شوه په تیره د هغه د ملگرو تعقیب او تهدید چې په دې جناح کې یې
زیات ملگري او طرفداران لرل .
– د اتسخباراتي دستگاہ (کام) ضعیفه فعالیت ته پاملرنه نه کول چې
هغوي د افغانستان په داخل کې د کی ، جی ، بی توطیې کشف نه کړای شوې .
– د بریښنیز په غوښتنه د پاکستان د بهرنیو چارو د وزیر د سفر خنډول .
– د هیڅ یو سیاسي گروپ سره سازش نه کول .
دا ټولې تیروتنې وې چې د ده په مشرۍ د رژیم د ډنگولو اسباب یې برابر
کړل .

بزرگترین درسی که در زنده گی گرفتم این بود که
هیچ کشوری نمی تواند په اتکای نیروی خارجی به
ازادی، استقلال و پیشرفت دست یابد. باید به اراده
مردم احترام گذاشت و از استقلال کشور دفاع کرد. هر
ملت باید روی پای خود بایستد ببرک
کارمل ۱. (ویب پانه) ۱۳۷۴ ل کال

۱۲- پر افغانستان د شوروي يرغل او د ببرک کارمل واک به

رسیدل

۱۳۵۸ ل کال جدي ۲ مه - ۱۳۲۷ ل کال د دلوي ۲۲ مه

۱۹۷۹ ز کال دسمبر ۲۷ مه - ۱۹۸۹ ز کال د فبروري ۱۵ مه

1

د يرغل پوځي موخې :

پر افغانستان د شوروي اتحاد د پوځي يرغل موخو په اړه ژورس مددوف
په خپل کتاب «گربا چوف وقضيه تجاوز روسها به افغانستان» کې داسې
ليکلي دي : بريژنف په دې عقیده و چې د شوروي سور پوځ به په دي وتوانېږي
چې په دوه ورځو کې د مجاهدينو کار يو طرفه کړي. دوی گومان کاوه چې د
شوروي پوځونه به بريالی شي چې د کابل او د افغانستان په نورو ښارونو او
دهغو داخلي لارو امنیت ټينگ کړي چې شوروي اتحاد سره وصلېږي. دوی په
۱۹۲۹ ز کال کې د تجربه په چکوسلواکيا کې عملي کړې وه. خو پر افغانستان
باندي د شوروي د ۱۳۵۸ ل کال لښکر کشي د شوروي په معاصر تاريخ کې په
يوې اوږدې بارتيزانۍ جگړې بدله شوه. ۲ - مخ : ۱۲۲

* - نوټ : دغه پورته وينا ببرک کارمل د بی بی سی د فارسي برخي خبريال له مصطفی
دانش سره په ۱۹۹۵ ز کال کې د شوروي اتحاد د يرغل پنځه ويشتم تسيلن دي سره سمون
درلود دا هغه وخت چې کارمل د حيراتانو په بندر کې اوسیده. وروسته د فارسي برخي ويب
سایت نشر شوي ده

¹ - [http // Pashto .ru/](http://Pashto.ru/) 2014 . 02. 15// 128767881

۲ دانشيار ، امير اعتماد (۱۳۷۱ هـ ش) جنگ افغانستان و شوروي عامل فروپاشي
جهانی کمونيستم . جلد اول مرکز تحقيقاتی انقلاب اسلامي افغانستان ، موسسه انتشارات
بهیبه مخ : ۱۲۲

یلسین چې کله په ۱۹۸۹ز کال د لنینګر او د ښار د خلکو له خوا د مشر په توګه وټاکل شو د پورته موضوع په اړه داسې نظر لري: افغانستان ته د پوځونو لیرېل د څلور کسانو تصمیم او پریکړه وه چې دغه څلور کسانو عبارت دي له، بریټن، ګرومیکو بهرنیو چارو وزیر، اوسنیتوف دفاع وزیر او سوسلوف د ګوند د بهرنیو اړیکو مسئول. ۱- مخ: ۱۲۲

د شوروي پوځونو یرغل په اړه بریټن داسې نظر لري: د افغانستان رهبري له شوروي اتحاد څخه د مرستې غوښتنه وکړه ترڅو د انقلاب ضد پرې سرکوب کړي او دغه مرسته د ۱۹۷۸ز کال د دوستۍ تړون له مخې شوې ده. (مخ: ۱۲۳)

یان داربی شاره په خپل کتاب، (تحولات سیاسي در شوروي) کې لیکلي: شورويانو د بریټن د دکتري د عملي کېدو په بهانه پر افغانستان یرغل وکړ، دهغه دکتري مطابق شوروي اتحاد باید چې افغانستان کې د هغه حکومت چې د ۱۹۷۸ز کال له کودتاه وروسته منځ ته راغلی دفاع او ملاتړ وشي ترڅو په واک کې پاتې شي. او بل هدف یې ګرمو او بو ته ځان رسول وو. ۳- مخ: ۱۲۳

هغه مختلف عوامل چې د شوروي اتحاد د ستراتیژیکو موخود عملي کېدو او پر افغانستان باندي د یرغل باعث شوځیني یې په لاندې ډول دي.

۱- د افغانستان د جغرافیایي موقعیت اهمیت چې دغه سیمه په مرکزي اسیا باندي حاکمه او د هند سمندر ته د رسیدو لپاره د وروستیو یرغلونو لپاره مناسبه ده.

۲- د شوروي د امنیتي کمربند او ساتنې له پاره د ګاونډیو هیوادونو تر کنترول لاندې را وستل د شوروي د نفوذ او حتی اشغال پواسطه.

۱- دانشیار، امیر اعتماد (۱۳۷۱ هـ ش)، جنگ افغانستان و شوروي عامل فروپاشي جهانی کمونیسم. جلد اول مرکز تحقیقاتی انقلاب اسلامی افغانستان، موسسه انتشارات بهیبه مخ: ۱۲۲

۲- دانشیار، امیر اعتماد، جنگ افغانستان و شوروي مخ: ۱۲۳

۳- دانشیار، امیر اعتماد، جنگ افغانسان و شوروي مخ: ۱۲۳

۳- په افغانستان باندې تسلط به وکولې شي چې د شوروي ځينې اقتصادي اړتياوې پوره کړي .

۴- د افغانستان بدلول په يو کمونستي هيواد باندې څو په نړيواله کچه ن دسيوسيالستي کولو هدف ته ورسېږي .

۵- د اسلامي نهضت ټکول او ضعيفه کول تر څو د شوروي په گاونډ افغانستان کې د شوروي ضد اسلامي دولت جوړ نشي .

۶- په نړيوال دوه قطبي سيستم کې د نړيوال قدرت په توگه د خپل قدرت د بنودلو په موخه .

۷- شوروي په خپل برياليتوب باوري و ځکه په ۱۹۲۹ ز کال په چکوسلواکيا کې د شوروي پوځ بريالی شوی و .

۸- په ايران کې د شاهي رژيم سقوط او د اسلامي انقلاب برياليتوب د شوروي ضد دولت منځ ته راتگ او پر افغانستان باندې يې اغيزه دوی وارخطا کړل .^۱ - مخونه : ۱۲۴- ۱۲۵

د يرغل پيل :

افغانستان په ۱۹۱۹ ز کال د فبرورۍ په ۲۸ مه له انگليسانو څخه ازادي واخسته ، شوروي اتحاد د مارچ په ۲۷ مه د افغانستان استقلال په رسميت وپيژانده . او افغانستان سره يې د ۵۰۰ ميلو ټوپکو او څو الوتکو بلاعوضه مرسته وکړه . د ۱۹۲۱ ز کال فبرورۍ کې د افغانستان او شوروي اتحاد ترمنځ تړون لاس ليک شو . په ۱۹۲۴ او ۱۹۲۷ ز کالونو کې د کابل قندهار او کابل مزار شريف ترمنځ لارې جوړې شوي ، په ۱۹۷۸ ز کال کې د شور له بدلون وروسته دغه اړيکې نوې مرحلې ته داخلې . او په نظامي برخه کې په ځانگړي ډول د مشاورينو د راليږلو په اړه يو تړون لاس ليک شو . د ۱۹۷۸ کال په ډسمبر کې د دواړو هيوادونو ترمنځ د متقابلې مرستې او ښه گاونډيتوب تړون لاس ليک شو ، چې شوروي اتحاد د ۱۹۷۹ ز کال له يرغل وروسته نوموړی

^۱ - دانشيار ، امير اعتماد ، جنگ افغانستان و شوروي مخونه : ۱۲۴- ۱۲۵

تړون د سند په توګه یاد او په چټکۍ د شوروي اتحاد رهبري د يرغل پریکړه وکړه او افغانستان ته یې خپل پوځونه راولیږل. (۱- ج)

د امین پر ضد د شوروي يرغل پر حسد او غرض باندي ولاړ و ځکه د هغوی د سفير شړل، د شينډنډ د هوايي اډې له مطلقې سپارنې څخه ډډه، د پرچمي مشرانو د شړلو او تبعیدولو، د تره کی وژنه او ځان دمسکو د یو سړي په حیث د نه را وستلو په خاطر.... بل پلو ته شورویان په دې فکر کې وو چې صرف د تره کی پر ځای د امین را وستل او یا هم د خلق د ډلې پر ځای د پرچم ډلې را وستل به ستونزه حل کړي. (۲- مخونه: ۲۹۴ - ۲۹۴)

د شوروي اتحاد مشرتابه مخکې داسي پلان درلود چې داود خان د له مینځه تلو وروسته خپل نږدې ملګری او کی، جی، بی ته وفادار ببرک کارمل واک ته ورسوي خو د میر اکبر خیبر د جنازې مراسمو داود خان بی حوصلې کړ او د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند درهبري غړي یې بنديان کړل، پوځي پاڅون په پایله کې د داود خان رژیم له مینځه ولاړ. نور محمد تره کی واک ته ورسید خو د شوروي استخباراتي دستگاه (کی، جی، بی) هڅه کوله چې واک له خلقیانو څخه پرچمیانو ته ولېږدوي، دوی هڅه کوله چې دا کار په لومړي قدم کې د دسیسو له لارې عملي کړي او دا دسیسي روانې وي تر څو په افغانستان کې دوی خپل پوځي موجودیت ته لاره هواره کړي او د تزاری روسي پخواني خوبونو ته د عمل جامه واغوندي او ګرمو اوبو ته د رسیدو په لار کې مهم ستراتیژیک هیواد افغانستان ونیسي. (۳- مخونه: ۱۴۸ - ۱۴۹)

^۱ بګدا انوف - اي (۱۳۸۲ هـ ش) جنگهای افغانستان از ۱۹۷۹ - ۱۹۸۹ مترجم سلطان

محمود عزيز پينجشري، بنگاه انتشارات ميوند، کابل افغانستان مخ: ج

^۲ - مصداق، نبی (۱۳۸۹ هـ ش) د افغانستان د سياسي کمزوري او بهرنۍ مداخله مترجم ډاکتر نثار احمد صمد، علامه رشاد خپرندويه ټولنه کندهار، افغانستان مخونه: ۲۹۳ - ۲۹۴

^۳ - وزير اقبال (۱۳۸۲ ل) د شور پاڅون د کی، جی، بی دسیسي او شوروي يرغل، د پښتونخوا د پوهي دیره، پېښور، دانش خپرندويه ټولنه مخونه: ۱۴۸ - ۱۴۹

د ۱۳۵۷ لمريز کال د ثور د اوومې نېټې له بدلون وروسته ډير ژر د شوروي اتحاد مشرتابه د افغانستان له نويو مشرانو څخه وغوښتل چې د افغانستان او مسکو تر مينځ د مستقيمو اړيکو ټينګولو په خاطر دمخبرې دستګاه افغانستان کې نصب کړي چې د هغې سره به يو بلوک شوروي سرتيري ملګري وي. د افغانستان مشرانو دا غوښتنه ومنله، د مخبرې نوموړې دستګاه يې په عسکري کلوپ کې ځای پر ځای کړه. په دې ترتيب د شوروي اتحاد د سرو لښکرو يو ټولګی زمونږ په پاکه او سپيڅلي خاوره کې ميشت شو، خو دا کړنې په سر کې د مرستي په خاطر وې نه د رژيم د له مينځه وړلو. په غرض ځکه د بگرام په هوايي ډګر کې د پراشوت يو کنډک هم د مرستي په خاطر ځای پر ځای شو. تر څو د افغانستان له هوايي ځواک سره مرسته وکړي. خو د تره کې او امين د واکمنۍ پر مهال دغه کنډک د اندورپوف د لارښونۍ سره سم کومه مرسته ونکړه، مګر د ۱۳۵۸ لمريز کال د جدي په ۲ نېټه د حفيظ الله امين د رژيم په سقوط کې يې د خپلو قوتونو سره مرسته وکړه، د تره کې او حفيظ الله حکومتونو ته دمیک ۲۴ او میک ۲۵ ډوله الوتکو ورکړه هم د ځينو اړينو پرزو د برابرولو په بهانه وځنډيده. د مشاورينو د مشورې په اساس تره کې او امين د نورو طيارو غوښتنه وکړه، يو څه طياري ورکړل شوې خو د افغاني پيلوتانو د نه شتون له امله، شوروي پيلوتانو الوتنۍ کولې په دې ترتيب شورويانو خپل پوځي شتون پر لپسې زياتوه تر څو د خلقيانو پر ضد کودتاه کې ورڅخه ګټه واخلي. ۱- مخ: ۱۵۰

شوروي اتحاد د تره کې په خير د امين د تير ايستلو په خاطر هغه مسلمان کنډک چې په تاشکند کې وه راوليږه، دا د شوروي لپاره يو چانس و چې د امين پر ضد يې بياترې ګټه واخسته چې د زښت په نوم يو ځانګړې قطعې د مسلمان کنډک څخه په دار لا امان کې د امين د رژيم په سقوط کې خو ځنډه ونډه درلوده ځکه شوروي اتحاد د ۱۹۷۹ ز کال د ډسمبر د شپاړسمې نېټې له

۱ اقبال وزري (۱۳۸۲ ل)، کال د ثور پاڅون کې، جی، بی، دسیسي او شوروي اتحاد

ناکامې⁺ دسیسې وروسته په دې پوه شول چې پرچمیان په افغانستان او په خاصه توګه په وسله وال پوځ کې هېڅ نفوذ نه لري او هغه پوځونه چې دوی په بیلا بیلو پلمو را استولي دي د حفیظ الله امین د رژیم د سقوط لپاره بسنه نه کوي. له همدې کبله شوروي مشرتابه د یو سلو شلوزرو شوروي پوځیانو د یرغل او افغانستان ته د داخلیدلو لپاره د شرایطو د برابرولو کونښن پیل کړ، دې موخې ته د رسیدو لپاره اندروپوف په کابل کې خپل ځانګړي استازي جنرال ایوانوف ته دنده وسپارله چې افغاني چارواکو په ځانګړي ډول امین ته ووايي چې د کی، جی، بی د معلوماتو له مخې د پاکستان وسله وال پوځ پلان لري چې په نورستان برید وکړي او هغه ونیسي بل طرف ته اندروپوف د بریژنف د غولولو په غرض د ایوانوف په وسیله هغه ته د پاکستان له خوا د کابل د نیولو راپور ورکړ، هغه په راپور کې وویل چې مجاهدین به په نورستان کې موقتي حکومت اعلان کړي، امریکا، سعودي عربستان، پاکستان، چین او نور لویډیخ هیوادونه به یې سمدلاسه په رسمیت وپېژني دا موضوع جدي ده او کېدای شي د دریمې نړیوالې جګړې د پیل ټکی شي.¹

— مخونه: ۱۵۲ – ۱۵۳

د دې پورته پېښې د مخنیوي په خاطر باید له مرکز او ننگرهار څخه پوځي قطعات نورستان او بدخشان کې پوځي عملیات ترسره کړي که چیرې مرکز کې د قوتونو خلا ایجاد شي، شوروي به درې ګڼه عسکر بالاحصار، بامیانو او ګلپه ګي کې ځای پر ځای کړي. امین پرته له دې چې خپلو ګوندي او دولتي ملګرو سره مشوره وکړي دا پورته طرحه یې قبوله کړه خو دا موضوع یې د ۱۳۵۸ ل کال د جدي په پنځه نیټه یعنی له یرغل څخه یو ورځ مخکې د سیاسي بیرو د له غونډې وروسته هغه وخت یاده کړه چې د ډوډۍ خوړلو خونې ته د ناشتې د خوړلو لپاره د سیاسي بیرو غړي ننوتل، امین وویل په

⁺ په دې نېټه (۱۹۷۹ ز کال دسمبر ۱۲ مه شوروي اتحاد د کارمل او یوڅو تنه نور پرچمیانو د خپلو تیارو وسیلو بگرام ته راوستل چې کودتاه وکړي خو امین پدې خبر شو. دوي ژر بیرته شوروي لورته پرواز وکړ.

¹ اقبال وزیري کی، جی، بی توطیه مخونه: ۱۵۳ – ۱۵۴

افغانستان کې سوسیالیزم جوړیدل تضمین شو او دا هغه وخت و چې شوروي پوځونه د الوتکو په ذریعه د خواجه رواش هوايي ډگر ته په راتلو پیل کړی وو ، خو د هغو دري کنډکونو له جملې څخه هغه کنډک چې په بالاحصار کې باید ځای پر ځای شوی وایی د الوتکو په ذریعه د خواجه رواش په هوايي ډگر کې ځای پر ځای شو. هغه کنډک چې باید بامیانو کې ځای پر ځای شوی وای هغه د بگرام هوايي ډگر کې او هغه کنډک چې د کپله گې په دښته کې ښایې ځای پر ځای شوي وایی د ځمکې له لاري يعني د حیرتانو د بندر له لاري را ولیږل شو. خو حفیظ الله امین بیا هم د دی دري کنډکونو په راتگ باندې خفه و ، ځکه ده وویل چې دا کار د ثور د انقلاب ملي ارزښت کموي ، امین زیاته کړه چې شورویانو ته مې ویلي دي چې د دغو دریو کنډکونو عسکر باید پټ وساتل شي چې افغانان یې ونه ویني که نه نیمایي افغانان به هیواد پرېږدي د ده په وینا شورویانو دا منلي ده هغه وخت چې افغاني قطعات له عملیاتو بیرته راستانه شي د دوی دا دري کنډکونه به سمدلاسه شوروي اتحاد ته استول کېږي .^۱ - مخونه : ۱۵۳ - ۱۵۴

شوروي اتحاد خپلو ۱۲۰۰۰۰ یوسلو شول زرونو پوځیانو د راننوتلو توطیه او یرغل د دوستۍ او مرستې په نوم په ښه توگه پلې کړه ، خواجه رواش او بگرام هوايي ډگرونو ته یې د یو کنډک پر ځای یوه یوه فرقه را نقل کړه . د اموډ سیند پرسر د استحکام په ذریعه یې موقتي پل جوړ کړ . او له دې لارې څخه یې د یو کنډک پر ځای زیات پوځونه د افغانستان شمال ته ننېستل چې بیا د سالنگ له لارې کابل ، غزنی ، پکتیا او ننگرهار ته یې ولیږل او هلته یې ځای پر ځای کړل ، برسیر پردې له ترکمنستان څخه یې د تور غونډۍ له لارې زیات پوځونه د هرات او کندهار په لورې واستول چې د هرات ، شینډنډ او کندهار هوايي ډگرونو کې ځای پر ځای کړل . د ۱۳۵۸ ز کال د جدي په شپږمه هغه پوځونه چې د خواجه رواش او بگرام هوايي ډگرونو ته رالیږل شوي وو . د امین د رژیم په راپرزولو کې یې ونډه واخېسته . په دې

^۱ - اقبال وزیري (کې ، جی ، بی) بی توطی مخونه : ۱۵۳ - ۱۵۴

ترتيب کي ، جی ، بی د دوستي تر پردې لاندې پر افغانستان يرغل وکړ. ^۱ -
مخ: ۲۵۵

په دي اړه اقبال * وزيرې وايي «هيڅوک پردي نه پوهيدل چې شوروي به د افغانانو سره دومره ستر خيانت وکړي هېچا د شوروي د يرغل اټکل نشو کولی. له دې کبله زمونږ ملگرو او پوځي قطعاتو د شوروي د يرغل په وړاندې هيڅ تياري نه درلوده په داسې وخت کې مقاومت يوازې د بي خايه تلفاتو بله نتيجه نه درلوده زمونږ په نظر د عقب نشينۍ وخت و. ^۲ مخ: ۱۲۲

عبدالوکېل * د شوروي له يرغل دوه ورځې وروسته په داسې حال کې چې د شورويانو سره يو ځای گرځيده د افغانستان د راډيو په تالار کې هغو وزيرانو او لوړ پوړو گوندي چارواکو ته چې د حفيظ الله امين سره د ملگرتوب په تور بنديان وو داسې وويل: د حفيظ الله امين په واکمنۍ کې مخالفين موجود نه وو هغه مونږ وو چې يو ځای او بل ځای به مو ډزي کولی، خلک مو تحريکول چې د امين په مقابل کې پورته شي. ، مونږ به خپل سرحدونه په اغزن سيم بدل کړو ، هغه وخت چې سيوسياليزم جوړ کړو بيا که تاسي ژوندي واست ټول به له زندان څخه راوباسو. ^۳ - مخ: ۱۲۷

همدارنگه د شوروي د يرغل په اړه محمد اسلم وطنجار او اسدالله سروري دواړه د جلا جلا نظرونه لري دوي وايي: چې شوروي مشرانو په افغانستان باندې د وسله وال يرغل له کبله وړاندوينه کړې وه چې د دې تيري په وړاندې به ټول خلک پاڅون وکړي ، يو ميلون افغانانو ته به د سرزيان

^۱ اقبال وزيرې (کې ، جی ، بی) بی توطي مخونه: ۲۵۵

* اقبال وزير د حفيظ الله امين په واکمنۍ د پوځ د سياسي چار رئيس ، اوزده کړي يې په شوروي اتحاد کې سرته رسولي دي .

^۲ اقبال وزيرې ، د ثور وسله وال پاڅون ، کی ، جی ، بی توطي مخ: ۱۲۲

* د کارمل د ترور زوي و چې بيا د کارمل په واکمنۍ د بهرنيو چارو وزير نوموړي د پرچم

جناح غړي و

^۳ اقبال وزيرې ، د ثور وسله وال پاڅون ، کی ، جی ، بی توطي مخ: ۱۲۷

واوړي او اسد الله سروري وايي چې بريژنف تصميم درلوده چې د پښتنو غروربايد مات شي.^۱ - مخ: ۱۶۸

د شوروي اتحاد يرغلگرو پوځونو د حفيظ الله امين له وژنې وروسته د خپل ډاډ د حاصلو لپاره اسد الله سروري او سيد محمد گلاب زوی راوستل چې مړي وگوري چې د امري په خپله امين دی او که نه؟ سروري او گلاب زوی تائيد کړه چې دا مړی د امين دی. د کي، جي، بي يرغلگرو د امين مړی د يولاس څخه ونيو او د مانۍ په دهليز کې يې کش کړ ترڅو دا مين لاس وځوت، په اخر کې يې د امين مړی د کي، جي، بي مسلمان کنډک يو افسر چې انور ستارو و پيچ ستاروف نومیده د ښخولو لپاره وسپارل. انور ستاروف د حفيظ الله امين مړی په بي، ام، پي * ماشين کې واچوه، د دارلا امان د غره لمن کې يې د امين د ښخولو لپاره کنده وکېندله، موظف جنرال له ليرې څخه دا جريان په دوږبين کې څاره او د مخابرې په ذريعه يې لارښوونه ورته کوله، البته مخکې شورويانو پلان درلود چې د امين مړی کندي ته وغورځوي. بنزين ورباندې تويی کړي او بيا اور ور واچوي، خوله دې څخه وويريدل چې توره شپه ده که څوک د اور لمبې ووينې په بې خبرۍ کې به د خپلو پوځونو له خوا ورباندې ډزې وشي. بيا يې د امين مړی په کېندل شوې کنده کې واچوه، تيرې او خاورې يې ورباندې واړولې او د پاسه يې ور باندي بم وغورځاوه چې د وجود توتې يې د خاورو او تيرو د کوچنيو توتو سره يو ځای انفجار وکړ. د بم له چادونې وروسته يې بيا خاورې ورباندې هوارې کړې او غټه تيگه يې ورباندې ودروله چې د انسان نيمايي قد په اندازه يې لوړوالی درلود. له دې وروسته انور ستارويچ د خپلو عسکرو سره بي، ام، پي ماشين ته وځوت او په مانۍ کې يې جنرال ته د خپلې دندي د پلي کولو را پور ور کړ. د امين دوه زامن يې د دارلا امان مانۍ سره نږدې

^۱ اقبال وزيري، د ثور وسله وال پاڅون، کي، جي، بي توطيې مخ: ۱۶۸

* بي، ام، پي يوچين داره ټانک و چې په ماشين محاربوي مشهور و چې واړه چينونه يې لرل البته په شوروي پوځ درې ډوله ټانکونه وه. ۱ - زرهپوش، ۲ - زره دار يا غول پيکپر او ماشين محاربوي

ځښ کړل. د حفيظ الله امين ساتونکو او افسرانو په ماڼۍ کې د شوروي افسرانو له خوا د روسي ژبي په استعمال سره فکر کاوه. چې دوستان مرستې ته راغلي دي له مقاومت څخه يې لاس واخست دوی هغوی بنديان او څو ورځي وروسته يې ټول ووژل. ^۱ - مخونه: ۱۷۱ - ۱۷۲

شوروي خپل پوځونه د دوستۍ او مرستې په بهانه افغانستان ته راوليږل او خپل ناولي او کرغېرن يرغل يې پيل کړ، چې د دغې پروسي رهبري او په افغانستان کې د شوروي پوځونو اداره د شوروي اتحاد د کمونست د سياسي بيرو غړو اود دولتي لوړ پوړو چارواکو څخه دلاندي با صلاحيتته کميسون پواسطه کېدلي.

۱ - اندروپوف د کی*، جی، بی مشرد کميسون د رئیس په توگه.

۲ - اوستينوف د دفاع وزير د غړي په توگه.

۳ - اندری گروميکو د بهرنیو چارو وزير د غړي په توگه.

۴ - پاناماريوف د گوند د سياسي بيرو د بهرنیو اړيکو مسول د غړي په توگه

پورته کميسون چې د کی، جی، بی د مشر بهرنیو چارو وزير، دفاع وزير او د کمونست گوند د باندنيو اړيکو له مسول څخه جوړ وو د يرغل او پوځي عمليات د افغانستان اداري او گوندي چارې د دوی په لارښونه سرته رسيدلي. ^۱ - مخ: ۱۷۲

^۱ - اقبال وزيري د ثور وسله وال پاڅون. کی، جی. بی توطیه مخونه ۱۷۱ - ۱۷۲

* کی، جی، بی. د شوروي اتحاد د دولتي مسطونيت (استخباراتي) سازمان وه.

^۱ اقبال وزير، د ثور وسله وال پاڅون د کی، جی، بی توطیه مخ: ۱۷۲

۱۲. ۱. د ببرک کارمل واکمنۍ

۱۳۵۸ ل د جدي ۲ مه - ۱۳۶۵ ل کال د قوس ۲۹ مه

۱۹۷۹ دسمبر ۲۷ مه - ۱۹۸۲ ز کال د نوامبر ۲۰ مه

د افغانستان غرنيز او کوچنی هیواد د خپل جغرافيايي موقعیت له امله د تاریخ په اوږدو کې دنړۍ د استعماري هیوادونو پام ځان ته اړولی، دنړۍ ډیرو استعماري هیوادونو زموږ په هیواد یرغل کړی. خو دویار ځای دا دی چې د افغانستان قهرمان ملت د پردیود یرغلونو په مقابل کې مقاومت کړی. د خپلې قربانۍ په وجه یې د نړۍ لوی استعماري هیوادونه د هغوی لاس پوڅو سره یو ځای په خپل هدف یې ناکام کړی. ددې هیواد سرحد ونه دروس او انگلیس د تم کېدو ځای و خو اوس د معاصر تاریخ په دې حساسه مرحله کې هم افغانستان خپل تیر اهمیت ساتلی او د شوروي او امریکا پام یې ځانته اړولی دی. ۱. مخ: ۲۲

کله چې ببرک [د ۱۹۷۹ ز کال د دسمبر په ۲۷ مه د ۱۳۵۸ ل کال د مرغومي په ۲ مه] د شوروي اتحاد د مستقیم یرغل په پایله کې واک ته ورسید لومړۍ بیانیه یې د تاشکند له راډیو څخه د افغانستان د راډیو په فریکونسی څپره کړه، ده په خپله وینا کې وویل: «زه ببرک کارمل د امین د فاشیستي رژیم د سقوط دا د امریکا د امپریالیسم جاسوس، دیکتاتور او بې ساری عوام فریب مړینه تاسې د افغانستان مسلمان خپل شویو، زجر لیدونکو هیوادوالو ته چې تر اوسه پورې د دي جلاد حفیظ الله امین او امینان د له مینځه تللو په خاطر په تاسې باندي درود او شادباش وایم.» ۲. مخ: ۲۹۳

ببرک کارمل کابل ته له رسیدو سره سم یو اووه پنځوس کسيزه انقلابۍ شورا او شل کسيزه کابینه اعلان کړه. ده خپل ځان جمهور رئیس د وسله وال پوځ د علی قوماندان د انقلابۍ شورا رئیس او د خلق دیموکراتیک ګوند

^۱ محمد داود، عابدي (۱۳۸۴) افغانستان و عملکرد هاي استعمار اداره

نشراتي و تحقیقاتي قلم، پېښور گل حاجي پلازا مخ: ۲۲

^۲ طنین، ظاهر (۱۳۸۴) افغانستان در قرن بیستم، محمد ابراهیم شریفی افغانستان

تهران، ایران مخ: ۲۹۳

عمومي منشي په توگه وټاکه. د ۱۳۵۸ ل کال د جدي په ۲۰ مه د ۱۹۸۰ ز کال د جنوري په لسمه يې يوه سياسي بيرو جوړه کړه چې غړي يې عبارت وو: ببرک کارمل، سلطان علي کشتمند، نور احمد نور، ډاکتره اناهيتا راتب زاد، اسدالله سروري، ډاکتر صالح محمد زيري، او دستگير پنجشيري څخه ببرک کارمل غوښتل چې له کابينې، سياسي بيرو، مرکزي کميټې او د انقلابي شورا څخه د خلقيانو لاسونه لنډ کړي. فقط دومره استازيتوب ورکړي لکه په اوږو کې مالگه... د ۱۹۸۰ ز کال په لومړيو کې يې د خلقيانو ۱۵ مخکښ غړي د امين سره د ملگر توب په جرم ووژل، له پوهنې وزارت څخه دوه سوه لوړ پوري خلقي مامورين له څوکيو څخه ليري او يا يې تنزيل کړل. په پوځ کې يې د خلقي منصبدارانو شمير کم کړ. ^۱ مخ: ۱۲ د سياسي بيرو غړي صالح محمد زيري سره د خلقيانو د يو متحد په توگه نا برابره برخورد کېده د شورويانو د تجاوز سره سم د سياسي بيرو او مرکزي کميټې اکثريت غړي اعدام بنديان بیکاره او يا بي صلاحيت شول، خلقي کادرونو د عادي مامورينو حيثيت درلود او يا بیکاره وو. ^۲ مخ: ۳۰۳ د انقلابي شورا د رئيسه هيثت ترکيب کې څلور پرچميانو درې خلقيان وو چې عبارت دي له ۱. ببرک کارمل، ۲. اسدالله سروري ۳. سلطان علي کشتمند ۴. نور احمد نور ۵. عبدالقادر ۶. محمد اسلم وطنجار ۷. او جنرال گلاقا. ^۳ م: ۲۳۵.

د پرچميانو له خوا په کابينه او انقلابي شورا کې هم خلقيانو ته د پرچميانو سره مساوي ونډه نه وه ورکړل شوې. ځکه د گوند عمومي منشي او انقلابي شورا رياست صدارت، بهرنيو چارو او دفاع وزارت ټولې څوکۍ پرچميانو ته ورکړل شوي وې.

ببرک کارمل په يوه تلويزوني وينا کې حفيظ الله امين يې د امريکا د جاسوس په نوم ياد او نوموړي يې د امريکا ايجنټ او د C,I,A د استخباراتي

^۱ - محمد ولي (۱۹۹۹) روسي پراختيا غوښتنه او افغانستان، دانش کتابتون، پېښور

^۲ - ظاهر، طنين د افغانستان در قرن بيستم مخ: ۳۰۳

^۳ - کشتمند، سلطان علي () يادداشت های سياسی و رویداد های تاريخی، جلد سوم

مخ: ۲۳۵

سازمان غړی وگانه او زیاته یې کړه که چیرې د شوروي اتحاد محدود پوځي قطعات راغلي نه وای د ثور انقلاب به د ناکامۍ سره مخامخ و، خود شوروي اتحاد دا انترناسیونالیستي مرستې وې چې د ثور انقلاب یې نوي پړاو ته داخل کړ. مگر کله چې د شوروي اتحاد د پوځونو د راتګ مسئله مطرح کېږي د هغوی راغونښتل د مخکیني حکومت له خوا گڼي، بېرک کارمل د فینلیند د یو ژورنالست د دې پوښتنې په ځواب کې چې شوروي پوځونه چا راغونښتي وویل: «د پخواني حکومت د غوښتنې د انقلابي شورا د پریکړې او د گوند د موافقې له مخې شوروي اتحاد موافقه وکړه. خپلې محدودې نظامي قطعې یوازې د هیواد له پولو څخه د باندي د امریکا د امپریالیزم او د سیمې د مرتجعینو چې د چین مرسته ورسره ده، د تیري د مخنیوي د پاره په کار واچوي او د انقلاب د دویم پړاو تر بریالیتوب وروسته په دې مرستو تائید او ټاکېد وشو. ۱- م: ۵۱

د بېرک کارمل په پورته ځواب کې درې خبرې دي.

۱- شوروي پوځونه د حفیظ الله امین له خوا را و غوښتل شول.

۲- د دې له پاره چې د ثور انقلاب د خپلو ځپولو لپاره باندنۍ خطر موجود

و.

۳- مونږ تائید کړي.

د بېرک کارمل ځواب له واقعیت څخه لیرې ښکاریده، د ده دا ادعا د حفیظ الله امین د وخت وزیر عبدالرشید جلیلي رد وي او وایي: «هیڅوک خپل دښمن او یا داسې خلک چې د هغه د پرزیدو او وژل کېدو سبب کېږي نه را غواړي، دا هغه ډرامې دي چې شورويان د نړیوالو په سترگو کې د خاورو اچولو او له مسئولیت څخه د ځان د خلاصولو د پاره یې جوړ کړي چې مونږ افغانانو را غوښتي یو. خو بریښیف او د شوروي نورو لوړ پوړو چارواکو په وار وار ویلي چې زموږ جنوبي سرحدې پولې په خطر کې وې». همدارنگه د امین د تشریفاتو رئیس محمد ولي مندوزي د عبدالرشید جلیلي خبره تائید وي وایي: «امین هیڅکله هم د شوروي د نظامي مداخلې غوښتنه نه ده کړې

^۱ محمد ولي (۱۹۹۹ ز) د روسي پراختیا غوښتنه او افغانستان، دانش کتابتون مخ: ۵۱

ځکه هغه يو ملت پال ناسيونا리스트 و ، ده هيڅکله هغه ځواکونه نه را غوښتل چې نوموړي يې وواژه .^۱ م : ۵۲-۵۳

د ببرک کارمل دا خبره رښتيا نه ده ځکه که شوروي پوځونه د امين په غوښتنه راغلي وای . نو ولې يې هغه وواژه او د هغه رژيم او کابينه يې له مينځه يوړله خو امين به تل دا هڅه کوله چې پرچميان او شورويان افغانستان ته پرې نږدې ځکه ده د پاکستان او امريکا سره ښې اړيکې غوښتې ، دده له خوا لوی خطر شوروي اتحاد ته متوجې و ځکه شوروي او ببرک کارمل امين د امريکا جاسوس گناه او ويل به يې چې د امريکا او چين له خوا افغانستان ته خطر متوجه دی . شورويانو د امين تگلاره نه خوښوله د تره کی له مينځه وړل هم شوروي ته د منلو وړ نه و ، خو اصلي خبره دا ده چې شوروي اتحاد يې نه د تره کی مړينې او نه کارمل دي ته اړايستلي شو چې افغانستان ته خپل عسکر را وليږي . دا د هغوي بهرنۍ کړنلاره وه چې د افغانستان له نيولو وروسته نور گاونډي هيوادونه تر اغيزې لاندې راولي ، دوی کارمل شوروي ته را وغوښت او د امين له وژنې وروسته هغه خپله واکمني اعلان کړه .^۲ م :

۵۴

پوهاند محمد حسن کاکړ له پورته نظر سره ورته نظر لري او وايي » روسي غوښتل چې په افغانستان کې خپل لاس پوځي حکومت را منځ ته او د بخارا چارې يو ځل بيا تکرار کاندې ، هلته شپيته کاله د مخه يوه وړوکې ډلې په اقتدا را وستله ، وروسته يې بخارا د شوروي جزو گرځوله . په افغانستان کې هم د خلقي حکومت مخصوصاً حفيظ الله امين په مشرتابه سره دغه علامي ښوولې وې . چې کاملاً د شوروي او امرو ته غاړه نږدې . نو دوی په دغه موقع فيصله وکړه چې خلقي حکومت ضعیفه شوی دی د افغانستان مشران او لويان پخوا له مينځه تللي او هلته يو سياسي خلا هم موجود ده . د حفيظ الله امين د حکومت مخالفان ډير دي نو همدا موقع ده چې دوی به وکولی شي د

^۱ محمد ولي (۱۹۹۹) د روسي پراختيا غوښتنه او افغانستان دانش کتابتون مخونه

^۲ محمد ولي (۱۹۹۹) د روسي پراختيا غوښتنه او افغانستان دانش کتابتون مخ : ۵۴

پرچم له لارې په افغانستان باندې خپل تسلط جاري وساتي او کوم حکومت چې دبېرک کارمل په مشرۍ جوړېږي کولی شي مونږ خپل هدف ته چې هغه پر افغانستان باندې تسلط لرل دي ورسوي.^۱ مخ

۳۱۴_۳۱۵

خو بېرک کارمل به ويل: «د شوروي پوځونه د خپلي انټرناسیو نالستي دندې له سرته رسولو، د سولې او امنیت له ټینګښت وروسته به زموږ هیواد ترک او دوباره به خپل هیواد ته ستانه شي.»^(۲_مخ: ۲۲۲)

بېرک کارمل مسکو کې د سفر پر مهال افغانانو ته په یوې وینا کې وویل: «وطن پرست افغان هغه دي چې د افغان شوروي دوستي ته وفادار پاتې شي، ملګرو په ښکاره سره باید درته څرګند کړم چې څوک څوک دي او څنګه باید هغه وپیژندل شي وطن پال افغان څوک دي. هغه اتشین وطن پرست څو ک دی په نوي افغانستان کې هغه افغان دي چې د افغان شوروي دوستۍ ته وفادار وي.»^{۳_مخونه: ۳۴۰_۳۴۱} دبېرک له دي وینا سره د هغه ځینې ګوندي ملګري او عام افغانان موافق نه وو. خو کله چې ۴۰ څلویښتم پوځ افغانستان ته داخل شو دوی لومړی د افغانستان په داخلي جګړو کې ګډون نه کاوه، دوی په لومړیو وختونو کې لویو لارو کې امنیتي پوستې ایجاد کړې او په مهمو ځایونو لکه اقتصادي موسسې، هوایي ډګرونو، بریښنا بندونو د ساتنې دنده په غاړه واخېسته، خو وروسته یې په ټول افغانستان کې نظامي عملیات سرته رسول خو بريالي نشول.^(۳_مخ: ۲۳۵)

^۱ _ ارغنداوي، عبدالعلي (۱۹۹۷) ژوندي خاطري، بي، بي، سي پښتو څانګه پلک

انټ پروس پېښور، مخونه: ۳۴_۳۵

^۲ _ عظیمي، محمد نبی (۱۳۷۸) اردو سیاست درسه ده اخير، چاپ سوم میوند سبا کتابخانه چاپ سوم، پېښور مخ: ۲۲۲

^۳ _ ارغنداوي، عبدالعلي (۱۹۹۷) ژوندي خاطري، بي، بي، سي پښتو څانګه پلک

انټ پریس، پېښور، مخونه ۳۴۰_۳۴۱

^۳ _ عظیمي، محمد نبی (۱۳۷۸) اردو سیاست درسه ده اخير، چاپ سوم میوند سبا

کتابخانه چاپ سوم، پېښور مخ: ۲۳۵

په لومړيو وختونو کې د شوروي د سرتيرو شمير ۸۱۸۰۰ يو اتيا زرو او ته سوه رسیده د ځواکونو اعظمي شمير په ۱۹۸۵ کال ۱۰۸۰۰ يولک اته سوه کسوته ورسید ، د شوروي اتحاد د دفاع او کورنيو چارو وزارتونو او کی ، جی ، بی په افغانستان کې د وژل شوو پوځيانو شمير ۱۴۴۳۳ تنه بنودلی او له دې سربيره ۱۸۰ پوځي مشاورين او ۵۸۴ نور متخصصين وژل شوي دي . او د ټپيانو شمير يې ۴۹۹۸۵ تنه او د اسيرانو ۴۱۷ تنه چې له دې جملې څخه ۱۳۷ تنه له اسارت څخه خوشي شوي او خپلو کورونو ته راستانه شوي وو . د رسمي معلوماتو له مخې شوروي اتحاد په دې جگړه کې ۱۴۷ ټانکونه ، ۱۳۱۴ زره پيوشونه ، ۴۳۳ توپچي سيستمونه ، ۱۱ زره موټر ، ۱۰۸ الوتکې ، ۳۳۳ هليکوپترونه له لاسه ور کړل . همدارنگه شوروي ځواکونو د وتلو پر مهال افغان پوځ ته ۲۳۰۰ بيلابيل تاسيات له هغې جملې ۱۷۹ پوځي ښارگوټي ۳۲ ، گارنيزونونه ، ۹۹۰ زره پيوشونه ، درې زره موټر او داسې نور تسليم کړل . په ټوليزه کې شوروي اتحاد په افغانستان کې تر ۵۰ زياتې پروژې ودانې کړې دي . خود دوی په عملياتو کې ډير کلي او باندې وراني او خلک يې مړه او يا هم معيوب شول . (۱ - مخ : ويب پاڼه

ديکوکور دوويز په خپل اثر حقايق پشت پرده افغانستان کې د ببرک کارمل د دولت کړنلاره د حفيظ الله امين د دولت سره پرتله کړې او داسې ليکي : « سياست کارمل ، در مقايسه با سياستهای دوره حفيظ الله امين ، بيشتر با تمايل روسها برای حرکت در جهت یک رژيم فراگیر منطقه بود ، رژيم برای مقابله با اين تبليغات که کمونيست ها مخالف اسلام هستند ، به سبيلها وسنتهای مذهبی از جمله مساجد توجه می کرد یک اداره حکومتی برای اعمار و مرمت مساجد به بهترين شکل ، ايجاد شد ، معاف شدن زمينهای متعلق به رجال مذهبي از طرح اصلاحات راضی و اينکه زارعان می توانستند تا حد (۱۵) جريب مالک زمين شوند ، هردو دوری از سياستهای امين که به شورش (۱۹۷۸) کمک کرد و سياستهای کارمل هنوز نه مسکور راضی می

¹ http : // Pashto , ruvr , ru /2014 . 02-15 / 128767881

کړد و نه حمایت مردم از رژیمش را جلب کرده
مخ: ۱۲۲)

ببرک کارمل د امین تروژل کېدو وروسته کابل ته را ورسید وروسته خلکو ورته د دوهم شاه شجاع نوم ورکړ، ده د دولت نوی پروگرام خپور کړ. چې د تره کی او امین پروگرام و. صرف د پلار وطنه ملی جبهه پري زیاته شوې وه. چې په دې وسیله یې پراخه پرگنې د گوندي دولت سره همکارۍ ته را بللې، بالمقابل د خلکو نفرت اوج ته ورسید او ټول پوهیدل چې د دا ځل بهرني قدرت له خوا دولت اداره کېږي که څه هم ده په پوځ کې رفیع د دفاع وزیر، ډگرمن گلاقا داردو د سیاسي چارو عمومي رئیس تورن جنرال بابا جان لوي درستیز، ډگرمن خلیل الله د مرکزي قول اردو قوماندان، ډگرمن نورالحق علمي د مرکزي قول اردو د ارکان ریس، ډگرمن محمد نبي عظیمي داومی فرقي قوماندان، جگړن شهنواز ټني د اتمې فرقي قوماندان، ډگرمن عبدالقادر میاخیل د ننگرهار د یولسمې فرقي قوماندان، جنرال میر طهماس روف د کندهار د قول اردو قوماندان او جنرال غلام نبي فراهي د پکتیا د قول اردو قوماندان په توگه وټاکل. خوپه حقیقت کې ټول صلاحیت د شوروي د هغو مشاورینو سره وه چې د دغو جنرالانو او افسرانو سره مقرر وو. مشاورینو هرو دوه ورځو کې د شوروي په سفارت او اپراتیفي غونډې جوړولې او په هفته کې یو ځل مشاورینو په کابل کې د شوروي د نظامي قواو لوي قوماندان مارشال سکولوف سره ناسته درلوده. او د هغه له خوا به د ایرکتیفونه ورکول کېدل دا ټولې پېښې خلکو لیدلي او د ببرک پر ضد یې نفرت زیاتېده. (۱- مخ: ۳۲۷ - ۳۲۸)

کارمل د ۱۳۵۸ ل کال د مرغومي په ۱۲ مه د ۱۹۸۰ ز کال د جنوري په لومړۍ نیټه د پلچرخي له بنديخاني څخه پنځه زره بندیان خوشې کړل چې ډیر

^۲ د یو گو کوردوز، سلیک اس، هارسیون (۱۳۷۹ هـ ش) پشت پرده افغانستان مترجم:

اسدالله شفايي، انتشارات بین المللی المهدی، تهران مخ: ۱۲۲

^۱ عطایي، محمد ابراهیم (۱۳۸۹ هـ ش) د افغانستان پر معاصر تاریخ یو لنډه کتنه، میوند خپرنډویه ټولنه، پېښور مخونه: ۳۲۷ - ۳۲۸

يې سياسي بنديان وو په دوی کې عبدالرب رسول سیاف هم و چې بیا يې په پاکستان کې د اتحاد اسلامي تنظيم جوړ کړ. خو اصلي خبره دا ده چې د يو کال په موده کې دغه زندان بيرته د ببرک له مخالفينو څخه ډک شو. ده خپل مخالفين لکه اسد الله امين چې د شوروي په يوروغتون کې بسترو د شورويانو پواسطه يې را وست او په عام محضر کې يې اعدام کړ، عبدالله امين، صاحب جان صحرايي، انجينر ظريف، صديق عالميار، اسدالله پيمان او يو شمير نور کسان محاکمه او اعدام يې رسماً اعلان شو، د ۱۹۸۰ ز کال د جنوري په ۱۳ مه د ۱۳۵۸ کال د جدي په ۲۳ مه د تره کې او امين په وخت کې وژل شوي کسان د شهيدانو په نامه فاتحه په عمومي صالونونو کې واخېستل شوه، چې په خپله ببرک د شهرنو دفاتحې صالون ته ورغلي وه. بيا يې رسماً اعلان وکړ چې دا ورځ به هر کال د شهيدانو د ورځې په نامه يادېږي او عمومي رخصتي به وي.^۱ مخ ۳۳۰

شورويانو په اطلاعاتي او امنيتي ادارو کې کار کاوه د شپې به يې خلک له کورو را ايستل بيا به هغه خلک ورک شول کله به چې د هغوی خپلوانو دولتي مقاماتو ته مراجعه کوله نو هغوی به ځواب ور کاوه چې پاکستان ته تللي دي، دوه کاله لانه وو تير شوي چې د پلچرخي بنديخانه ډکه شوه او امنيتي مقاماتو د صدارت او دفاع وزارت ځانو ځيني برخې بنديانو ته تحصيل کړي. په عامه توگه هر چا دا فکر کاوه چې بنايي سبا سهار يا ماښام ونيول شي سره د دې چې ببرک کارمل د ۱۹۸۰ ز کال د اپريل په ۲۱ مه د ۱۳۵۹ ل کال د حمل په لومړۍ نيټه اساسي اصول اعلان کړل څو خپل دولت ته قانوني بڼه ورکړي خو بيا هم د ده ټول کارونه د شوروي مشاورينو د مشورو په واسطه پرمخ بيول کيده له همدې امله بريښيف اعلان وکړ چې کارمل د افغان شوروي دوستۍ ته ډير خدمت کړی بيا ده ته د لينن نښان ورکړل شو، په دې پسې کارمل بريښيف ته د افغانستان ډير لوړ مډال (زرين لمر) د بريښيف په ټټرو څړاوه، چې دې کار سره د خلکو نفرت نور هم زيات شو. نو ځکه يې

^۱ عطايي، محمد ابراهيم (۱۳۸۹)، د افغانستان پر معاصر تاريخ يولنډه کتنه، ميوند

خپرندويه ټولنه، پيښور مخ: ۳۳۵

د مډال خبر په ورځ پانېو کې نشر نه کړ. یوازې د راډیو په خبریې بسنه وکړه د کارمل د واک په اخرو کې په افغانستان کې هیڅ داسې سیمه نه وه چې هلته د شورویانو پر ضد مجاهدینو جگړه نه کوله. کابل هم د مجاهدینو راکټي برید لاندې راغی. هرې خواته د وحشت فضا خپره وه. رشوت، غلا او اختلاس ډیر شو د شپې په گرځیدو بندیز اعلان شو، د دولت په دستگاه کې کار کوونکو د دولت د سقوط وړاندوینه کوله جیبونه یې ډکول او خارج ته په تېښته وولکه چې خو واره د افغان کارت رښیانو چې یو ځل د کارمل د خور خپلوان و دا موسسه لوټ او تالان کړه او په لکونو ډالره یې وتښتول.^(۲- مخ: ۳۳۱)

ببرک کارمل د شوروي د هر رهبر د مړینې په مراسمو کې گډون کاوه، دی د بریښنیز، اندروپوف او په ۱۹۸۵ ز کال کې د چرښنکو جنازې ته ورغی، خو کله چې واک گرباچوف ته ورسید، هغه کارمل د یو شمیر گوندي او دولتي واکمنانو سره مسکو ته وغوښتل، گرباچوف دوی ته وویل: که چیرې شوروي خپلي قواوې وباسي تاسې ځانونه ساتلای شئ، په دې خبرې سره د کارمل په خیره کې تغیر راغلی او په ځواب کې یې ورته وویل: که شوروي نن یولک عسکر له افغانستان څخه وباسي نو په یقین سره داسې وضع به راشي چې بیا به یو میلون عسکر راوړي، گرباچوف نجیب مخاطب کړ او ورته یې وویل ته څه نظر لرې؟ نجیب وویل: زه نه پوهیږم چې شوروي به تر څه وخته مونږ ساتي، که مونږ په خپله ځان ونه شو ساتلای په رښتیانو باید پاتې هم نشو، خوزه باور لرم چې اوس تر ډیره ځایه مونږ ښه امکانات لرو او ځان هم ساتلای شو، تردې خبرې وروسته ټول پوه شول چې د ببرک کارمل دنده پای ته ورسیده او د نجیب په تندي کې د رهبرۍ ستوری وځلیده، دوی له مسکو څخه راغلل خو ببرک کارمل په مسکو کې پاتې شو، درې میاشتې هلته و په کابل کې اوازې وې چې شورویانو ببرک بندي کړې، درې میاشتې وروسته ببرک کارمل کابل ته را ورسید، خو گوندي او دولتي خلکو چندان ورته هر کلی ونکړولې د کابل ښارد ښوونځیو ځینو نجونو او هلکانو هوايي ډگر سره یو توده

^۲ عطایي، محمد ابراهیم، (۱۳۸۹) افغانستان پر معاصر تاریخ یو لنډه کتنه مخ: ۳۳۱

مظاهره وکړه چې ببرک زنده باد!، گرباچوف او شوروي ته د مرده باد شعارونه ورکول، خو ورځي وروسته د ۱۹۸۲ ز کال د مې په ۴ مه د ۱۳۲۵ ل کال د ثور په ۱۴ مه د گوند د اتلسم پلینوم د پریکړې پر اساس ببرک کارمل د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند د عمومي منشي له مقام څخه گوښه او ډاکترنجیب الله د هغه پر ځای وټاکه، همدارنگه د ۱۳۲۵ ل کال د عقرب په ۲۹ مه ۱۹۸۲ ز کال د نوامبر په ۲۰ مه د گوند مرکزي کمیټې د شلم پلینوم د پریکړې په اساس ببرک کارمل د انقلابي شورا له ریاست څخه لیرې او پر ځای یې یو غیري گوندي شخص حاجی محمدخمکنی د موقت رئیس په توگه وټاکه. له دې وروسته د ببرک کارمل ماموریت ختم شو او مسکو ته ولاړ. په دې توگه د پرچم جناح هم لکه د خلق د جناح په څېر دوه ټوټې شوه. چې د یوې مشر ډاکترنجیب الله او د بلې ډلې ببرک کارمل یادیده. (۱- مخ: ۳۳۲)

د ببرک کارمل په واکمنۍ کې افغانستان دومره زیان ولید چې د هغې اثرات تر ډیره وخته زمونږ په هیواد کې پاتې شوي او د هیواد سیاسي وضعیت له یو اوږد سیاسي کړکېچ سره مخ کړ.

فرهنگي وضع:

د کارمل د دولت پر ضد د مخالفینو عملیاتو ډیري فرهنگي موسسې زیانمنې کړې. په ۱۹۸۳ ز کال کې د کابل پوهنتون د محصلینو شمیر کم شو او په همدې کال ۱۴۰۰ تنه محصلین شوروي ته د تحصیل له پاره واستول شول چې په دې کار سره مخالفین نور هم عصبي شول ځکه شوروي مشاورینو ځوانان داسې روزل چې یوازې شوروي دوستۍ ته وفادار اوسېږي. او افغانۍ کلتوري له یاده ووځي په دې دوره کې باختراژانس، راډیو، تلویزیون، سینما، تياتر او د مطبوعاتو ټولې چارې شوروي مشاورینو څارلي او د دوي او امریې تطبیقول، په کابل کې د شور انقلاب حقیقت ورځپاڼه چې د گوند نشراتی ارگان په لوي تیراژ په دوه ژبو پښتو او دری خپریدله، خو پښتو ورځپاڼې بندۍ کېدې او د دری ژبې ورځپاڼې د هغه په عوض توزیع کېدلې. د دې ورځپاڼې په خواکې انیس، هیواد، کابل ټایمز، درفش جوانان، مجله کار، پیغام وطن، ژوندون

۱- عطایي، محمد ابراهیم، افغانستان پر معاصر تاریخ یو لنډه کتنه مخ: ۳۳۲

نشریدلي او علمي مجلي لکه اریانا ، کابل ، پښتو ، باستان شناسی تحقیقات
کوشاني ، د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا
(^۱ - مخ : ۳۳۳)

شوریانو په خپل نظامي قوت ځینې ښارگوټي او دهیواد اطرافي سیمي
تهدید ولي او د دوي په عملیاتو او مخامخ جگړه کې هم ډیر ښوونځي یا ادارې
او فرهنګي موسسې وړانې شوې . د کابل دولتي مطبعه هم د ستونزو سره مخ وه
. د هیواد کلتوري وضعیت په ځانګړي ډول د هیواد په اطراف کې ډیر زیان
ولید او د هغې اغیزې تر اوس مهال لیدل کېږي .

^۱ - محمد ابراهیم ، عطایي (۱۳۸۹) افغانستان پر معاصر تاریخ یو لنډه کتنه مخ : ۳۳۳

۲. ۱۲- د شوروي يرغل پر ضد د افغانانو جهاد او د بهرنيانو

غبرگون

– هيواد دننه :

افغانانو تل د خپل دين او هيواد څخه د دفاع په خاطر ځانونه قربان او د نړۍ ډير قوي استعماري هيوادونه يې په خپلو موخو کې ناکام کړي دي چې خپل هيواد يې د استعمار له تسلط څخه ژغورلی دی. د شوروي د يرغل سره سم په ټول هيواد کې جهاد پيل شو. او شوروي پوځونو ته يې ماتې ورکړه او بيرته وتلو ته يې اړ کړل. په افغانستان کې د جهاد، د پيل په اړه مرحوم يعقوب شرافت په خپل اثر سپيڅلي پاڅون کې داسي ليکي: «..... کله چې حاجي بنایسته خان ۱۳۵۷ ل کال د ثور په ۱۳ مه د چهارشنبې په ورځ له غرمی څخه مخکې ۱۱ بجې چې د ۱۹۷۸ ز کال د می له دریمې نېټې سره سمون لري د زیږو کې د علاقدارۍ ودانۍ ته خپل شل ډزی ټوپک ونيو او جاغوري ورتش کړ، د کمونسټ رژیم پر ضد د جهاد له اعلان وروسته دا لومړنی ډز گڼل کېږي. چې د زیږو کو د علاقدارۍ په ودانۍ باندې د بنایسته خان ډزی وشوې چې همدغه فیر په افغانستان کې د جهاد پیل گڼل کېږي. ۱- مخ: ۲۹

له دې وروسته په ټول افغانستان کې د دولتي قوتونو پر گارنیزونونو او امنیتي پوستو باندې چریکي حملي پیل کړې. او ډیر خلک پاکستان، ایران ته مهاجر شول. په پاکستان او ایران کې له میشت کېدو وروسته دوی هلته نظامي زده کړې کولې او بیا وروسته په افغانستان ته د جهاد له پاره را تلل له موضوع د اوږدېدو څخه د مخنیوي په خاطر یوه پېښه د مثال په توگه لیکو. د لومړي ځل له پاره د ۱۳۵۸ ل کال د ثور په میاشت کې ۷۰ تنو مجاهدینو له پېښور څخه حرکت وکړ، دغه مجاهدین د پاره چینار د زیرانو کنډو په سختو لارو باندې په غرونو کې چې له واورو څخه ډک و دا گام د تنگي له لارې د

^۱ – شرافت، محمد یعقوب (۱۳۹۱ هـ ش). سپيڅلي پاڅون. دوهم چاپ النور نشراتی.

خوږيانيو پچير سيمي ته ورسيدل . دوى د پچير ملا د قبر په خوا كې مركز ونيو او له دې ځايه يې په امنيتي پوستو بريد كاوه .^۱ - مخ : ۸۷

كله چې شوروي اتحاد پر افغانستان يرغل وكړ او ببرك كارمل يې واك ته ورساوه . د افغانستان ديني عالمانو او روحانيونو سخت عكس العمل وښود . د ۱۹۸۰ ز كال په پيل كې د شوروي د يرغل د غندلو له پاره په سعودي عربستان كې د اسلامي هيوادونو كنفرانس جوړ شو په همدې كنفرانس كې د ديني علماو له خوا د شوروي او كارمل پر ضد يې جهاد اعلان كړ . د قران كريم د توبې د صورت د ۴۱ ايت له حكم سره سم چې په نوموړي ايت كې خداي (ج) حكم كړي دي . «راووزى د جهاد له پاره په سپكو درندو بار (وسلو) سره د خداي (ج) په لار كې جهاد وكړئ په خپلو مالونه او نفوسونه د خداي (ج) په لاره كې قربان كړئ . ستاسي لپاره دا بهتره ده كه پوهيدلي يې .»^۱ - مخونه : ۳۲۴ - ۳۲۵

له شوروي يرغل وروسته په ډله ايزه توگه بهرنيو او گاونډيو هيوادونو ته د كډوالو بهير پيل شو او د نړيوالو پام يې ځان ته راواړه او د نړۍ ډيرو هيوادونو د دې يرغل د غندلو په خوا كې يې شوروي اتحاد ته د ورتلو او د المپيک په لوبو كې له گډون څخه ډډه وكړه .^۲ - مخ : ۱۳۲

په دې كار كې د پاكستان دولت او استخباراتي سازمان فعاله ونډه واخېسته . د افغانستان مهاجرنيو ته يې په مختلفو سيمو كې پند غالي (كمپونه) جوړ كړل او بيا يې هغوى ته ځانگړې نظامي تعليمات ور كول . د افغانستان په اړه د پاكستان د سياسي او نظامي پاليسۍ د ټاكلو په اړه پاكستاني ليكوال او ژورناليست احمد رشيد داسې ليكلي : «..... د پاكستان د نظامي برخي پوځي مشران د بهرني سياست په ټاكلو كې غښتلي ونډه لري او

^۱ - شرافت ، محمد يعقوب (۱۳۹۱ هـ ش) . سپيڅلي پاڅون . دوهم چاپ النور نشراتي .

اداره مخ : ۸۷

^۱ - عطايي ، محمد ابراهيم . افغانستان پر معاصر تاريخ لنډه كتنه . مخونه ۳۲۴ او ۳۲۵

^۲ نيازي ، شهنسوار ، سنگروال (۱۳۸۳ ل) ، كشتمند ، كارمل د تاريخ په تله كې ، په لندن

كې افغان ادبي جرگه مخ : ۱۳۲

بهرنۍ سیاست تل پخپله نظامیان ټاکي . په بهرني سياست کې په ځانگړي توگه د هندوستان ، افغانستان او د امريکا د متحدايالاتو پروړاندې د پالیسۍ په ټاکنه کې د نظامیانو ونډه زیاته ده . دوی د ملکې بودیجې ۳۰ سلنه مصرفوي او څو ډوله استخباراتي ادارې دغه سياست پر مخ بیایي په څو لسيزو کې دوی د افغانستان او هندوستان په مقابل کې همدغه استخباراتي اداري خپله بهرني سياسي اجندا پر مخ وړي)^۱ - مخ : ۲۱

د امریکا متحده ایالاتو هم د مجاهدینو سره مرسته کوله . په ۱۹۸۸ ز کال سی ، آی ، ای ، C, I, A په اسلام اباد کې موافقه وکړه چې شیرون به د سی ، آی ، ای په استازیتوب به د مجاهدینو قوماندانانو سره اړیکې ونیسي . شیرون د قوماندانانو سره اړیکې ټینګي کړي چې تقریباً څلویښت تنو قوماندانانو ته یې د میاشتي ۵۰۰۰ زره ډالر او لویو قوماندانو ته (۵۰۰۰۰) پنځوس زره ډالر ورکول . او په همدې کال یې د احمد شاه مسعود سره خپله مرسته د میاشتي (۲۰۰۰۰) دوه سوه زرو ډالرو ته لوړه کړه . لامل یې دا و چې پاکستان د مسعود سره مرسته نه کوله او د امریکا په کانګریس کې د مسعود طرفدارانو د مسعود سره د مرستو په زیاتوالي باندې ټینګار کاوه ، خودا مرستي ټولې پټې وې .)^۲ - مخ : ۱۷۸

د شوروي اتحاد پوځونه له خپلو پوځي عملیاتو وروسته دې پایلې ته ورسیدل چې یوازې په نظامي قوت نشي کولی هدف ته ورسېږي . جهادي قوماندانانو سره د اړیکې ټینګولو کوښښ یې پیل کړ . شوروي په ۱۹۸۳ ز کال له احمد شاه مسعود څخه وغوښتل چې له شورویانو څخه د یوې معاملي په اساس ډیر امتیازات ترلاسه کړي . ده په ۱۹۸۳ ز کال د شورویانو سره اوربند اعلان کړ او موافقه یې وکړه چې د پنجشیر د درې په جنوب کې دي د شورویانو یو گارنیزون پاتې وي او په بدل کې به شورویان د پنجشیر پردري

^۱ - احمد رشید (۱۳۹۱ ل) . پاکستان د ګرنگ په غاړه . ژباړن فیض محمد ځلاند ،

مومند خپرندویه ټولنه جلال اباد ننگرهار مخ : ۲۱

^۲ - ستيو کول . (۱۳۹۰ هـ ش) جنگ اشباح ، مترجم محمد اسحاق ، ننگاه انتشارات

میوند ، کابل افغانستان مخ ۱۷۸

حمله نه کوي خو دا موافقه د دریو کالو خبرو وروسته وشوه . احمد شاه مسعود د دي اوربند په اړه د اسلامي جمعیت له رهبرۍ سره خبري نه وې کړې ، نو ځکه هغوی پرې خفه وو .^۱ - مخ : ۱۱۱

د شوروي اتحاد پوځونو د زور ، فشار او تطميع سره سره د افغانستان مجاهدين و توانيدل چې په لږ وخت کې ډيرې سيمې فتحه او د خپل کنترول لاندې راولي البته په دې برياليتوب کې زمونږ د قهرمان ملت سربسندنې ټاکونکې رول درلود . دلته مونږ د مجاهدينو د فتوحاتو يو جدول ليکو چې په ټول افغانستان کې د عمومي پاڅون او جهاد بنکارندوی دی .

په ۱۳۵۸ ، ۱۳۵۹ ، ۱۳۶۲ ، ۱۳۶۳ ، ۱۳۶۵ ، ۱۳۶۶ ، ۱۳۶۸ ، ۱۳۶۷ ، ۱۳۶۹ او ۱۳۷۰ لمريز کلونو کې د مجاهدينو لخوا د فتحه شويو سيمو جدول .
۱ - ۱۳۵۸ ل کال د مرغومي په ۲ مه نيټه د تخار ولايت د اشکمش ولسوالۍ فتحه کړ .

۲ - د مرغومي په ۲ مه نيټه يې د کندز ولايت د دشتي ارچي ولسوالۍ فتحه کړ .

۳ - د مرغومي په ۷ مه نيټه يې د لومړي ځل لپاره خواجه غار ولسوالۍ فتحه شو .

۴ - د مرغومي په ۱۰ مه نيټه يې د کندز ولايت د خان آباد ولسوالي فتحه کړ .

۵ - د مرغومي په ۱۸ مه نيټه يې د تخار د ولايت په لومړي ځل ونيو .

۶ - د مرغومي په ۲۱ مه نيټه د لغمان ولايت د مرکزي بنديخانې فتحه کړ .

۷ - د مرغومي په ۲۲ مه نيټه د لغمان د اليشنگ ولسوالي فتحه .

۸ - د مرغومي په ۲۲ مه نيټه د ننگرهار ولايت د کامي د ولسوالۍ فتحه کړه .

۹ - د مرغومي په ۲۲ مه نيټه د کندز ولايت د امام صاحب ولسوالۍ فتحه کړه .

^۱ بتيوکول . (۱۳۹۰ هـ ش) ، جنگ اشباح ، مترجم محمد اسحاق ، نيگاه انتشارات ميوند ، کابل افغانستان مخ ۱۱۱

- ۱۰ - د د لوي په ۲ مه نيټه د ننگرهار ولايت د لعل پورې ولسوالي فتحه کړه .
- ۱۱ - د حوت ۳ مه نيټه د کابل ښار د خلکو پاڅون .
- ۱۲ - د حوت ۳ مه نيټه د کندوز ولايت د خلکو پاڅون او د دې ولايت د بنديځاني فتحه کول .
- د ۱۳۵۹ ، ۱۳۶۰ ، ۱۳۶۱ او ۱۳۶۲ لمريز کلونو په اوږدو کې د افغانستان د مجاهدينو فتوحات .
- ۱ - ۱۳۵۹ لمريز کال د وري په ۷ مه نيټه يې د کندوز ولايت د چادري ولسوالۍ فتحه کړه .
- ۲ - ۱۳۵۹ لمريز کال د ثور په ۹ مه نيټه يې د کندوز ولايت د خان آباد ولسوالۍ فتحه کړه .
- ۳ - ۱۳۶۲ لمريز کال د وري په ۸ مه يې د قندهار د ولايت د خاکريز ولسوالۍ فتحه کړه ،
- ۴ - ۱۳۶۲ لمريز کال په ۲۰ د قوس د لغمان ولايت د قرغه ولسوالۍ فتحه کړه .
- ۵ - ۱۳۶۲ لمريز کال ۲۴ د قوس د ننگرهار ولايت د هسکي ميني د عسکري کندک فتحه کړه .
- ۶ - ۱۳۶۵ لمريز کال د سنبلې په ۲۲ مه د تخار ولايت گارنيزيون فتحه کړه .
- ۸ - ۱۳۶۲ د ثور ۸ مه د تخار ولايت درقد ولسوالۍ دينگي قلعه لوائ ونيوله .
- ۹ - ۱۳۶۲ د سرطان ۱۶ مه د تخار ولايت کلفگان گارنيزيون فتحه کړه .
- ۱۰ - ۱۳۶۲ په عقرب د بدخشان ولايت د کران او منجان ولسوالۍ گارنيزيون يې فتحه کړه .
- ۱۱ - د ۱۳۶۲ ۲۲ عقرب د نهرين گارنيزيون فتحه .
- ۱۲ - ۱۳۶۷ لمريز کال ۲۸ مه د حمل د تخار په ولايت کې د خواجه غار په ولسوالۍ کې د ۷۹ کندک فتحه .

- ۱۳ - ۱۳۲۷ د حمل په میاشت کې د پروان په ولایت کې د غوربند ولسوالۍ فتحه ..
- ۱۴ - ۱۳۲۷ د ثور ۲ مه د کونړ په ولایت کې د بریکوت غنډا فتحه .
- ۱۵ - ۱۳۲۷ د ثور د ۱۸ مه د پکتیا په ولایت کې د حکمنیود غنډه فتحه .
- ۱۶ - ۱۳۲۷ د ثور ۱۹ مه د وردگو په ولایت کې د سید اباد ولسوالۍ فتحه .
- ۱۷ - ۱۳۲۷ د ثور ۲۵ مه د خاخیود ۳۲ غنډه فتحه .
- ۱۸ - ۱۳۲۷ د ثور په ۲۸ مه د ۲۸ - ۲۹ د گلشاه کوت کندک فتحه .
- ۱۹ - ۱۳۲۷ د جوزا ۹ مه د میدان وردک د ولایت مرکز د میدان شهر فتحه .
- ۲۰ - ۱۳۲۷ د اسد لومړي نیټه د پکتیا د ولایت د ۲ او ۵ غنډونو فتحه.
- ۲۱ - ۱۳۲۷ د اسد ۱۲ مه د کابل د ولایت د شکردری ولسوالۍ فتحه .
- ۲۲ - ۱۳۲۷ د اسد ۲۰ مه د کندز ولایت د مرکز فتحه .
- ۲۳ - ۱۳۲۷ د اسد ۲۴ مه د تخار ولایت د مرکز فتح د دویم ځل لپاره .
- ۲۴ - ۱۳۲۷ د اسد ۲۵ مه د تخار ولایت د ینګي قلعه ولسوالۍ فتح چه د دویم ځل لپاره .
- ۲۵ - ۱۳۲۷ د اسد ۳۰ مه د بامیان ولایت فتحه .
- ۲۶ - ۱۳۲۷ د سنبلې ۹ مه د بدخشان ولایت د کشم ولسوالۍ فتحه .
- ۲۷ - ۱۳۲۷ د سنبلې ۱۸ مه د قندهار ولایت د سپین بولدک نیول .
- ۲۸ - ۱۳۲۷ د سنبلې ۱۸ مه د پکتیا ولایت د کټوازد لوا فتحه .
- ۲۹ - ۱۳۲۷ د میزان ۹ مه د اسمار ولسوالۍ فتحه .
- ۳۰ - ۱۳۲۷ د میزان ۱۵ مه د پکتیا ولایت د زرمت د ولسوالۍ فتحه .
- ۳۱ - ۱۳۲۷ د میزان ۱۵ مه د غزني ولایت د خواجه نور د غنډ فتحه .
- ۳۲ - ۱۳۲۷ د میزان ۲۷ مه د بغلان ولایت د اندراب د ولسوالۍ نیول .
- ۳۳ - ۱۳۲۷ د میزان ۲۹ مه د کاپیسا ولایت د مرکز فتحه .

- ۳۵- ۱۳۲۷ د میزان ۳۰ مه د قندهار ولایت د ارغنداب ولسوالۍ فتحه .
- ۳۶- ۱۳۲۷ د عقرب ۵ مه د غور ولایت د فارسی ولسوالۍ نیول .
- ۳۷- ۱۳۲۷ د عقرب ۲ مه کابل د ولایت د احمد بیک د نظامي پایگاه نیول .
- ۳۸- ۱۳۲۷ د عقرب اوله د ننگرهار ولایت د تورخم بندر نیول .
- ۳۹- ۱۳۲۷ د عقرب ۲۵ مه د تخار ولایت د دشت قلعه ولسوالۍ د اړوند علاقه داري فتح .
- ۴۰- ۱۳۲۷ د عقرب ۳ مه د پروان ولایت د رباط کندک فتح .
- ۴۱- ۱۳۲۷ د قوس ۴ مه د ننگرهار ولایت د گوشتي ولسوالۍ فتح .
- ۴۲- ۱۳۲۷ د قوس ۷ مه د ننگرهار ولایت د دره نور علاقه داری فتح .
- ۴۳- ۱۳۲۷ د جدي ۲ مه د تخار ولایت د باغ ذخیره ولسوالۍ فتح .
- ۴۴- ۱۳۲۷ د جدي ۵ مه د رقد ولسوالۍ دینګي قلعه او علاقه داري فتح .
- ۴۵- ۱۳۲۷ د جدي ۱۰ مه د چاه آب ولسوالۍ فتح .
- ۴۶- ۱۳۲۷ د جدي ۱۲ مه د کابل په ولایت کې د قره باغ ولسوالۍ او قلعه په سیمه کې د روسانو د پایگاه فتح .
- ۴۷- ۱۳۲۷ د جدي ۱۵ مه د ننگرهار د خیوي ولسوالۍ فتح .
- ۴۸- ۱۳۲۷ د جدي ۲۱ مه د کابل د کلکان ولسوالۍ فتح .
- ۴۹- ۱۳۲۷ د حوت ۲ مه د کابل ولایت د قره باغ ولسوالۍ فتح .
- د ۱۳۲۸- ۱۳۷۰ کلونو فتوحات :
- ۱- ۱۳۲۸ لمریز کال د اسد ۱۲ مه د بدخشان د ولایت د زیباک د علاقه داری فتح لومړي خپل لپاره .
- ۲- ۱۳۲۹ لمریز کال د حل ۷ مه په هرات کې د مجاهدینو عملیات یا د جنرالانو د مرګ عملیات .
- ۳- ۱۳۲۹ لمریز کال د میزان ۵ مه د ارزگان د ولایت مرکز ترینکوټ فتحه .

- ۴_ ۱۳۷۰ لمريز کال د سرطان په مياشت کې د تخار په ولايت کې د خواجه غار ولسوالۍ فتحه .
- ۵_ ۱۳۷۰ د سرطان په مياشت کې د بدخشان په ولايت کې د اشکاشم ، زيباک او واکان ولسوالیو فتحه .
- ۶_ ۱۳۷۰ لمريز کال د اسد په مياشت کې د تخار ولايت د چاه آب ولسوالۍ فتحه د دريم ځل لپاره .
- ۷_ ۱۳۷۰ د سرطان په مياشت کې د بدخشان په ولايت کې د شغنان علاقدارۍ فتحه .
- ۸_ ۱۳۷۰ د سرطان په مياشت کې د اشکاشم ولسوالۍ د زيباک علاقدارۍ فتحه د ویم ځل لپاره .
- ۹_ ۱۳۷۰ د حمل ۱۱ مه د پکتيا ولايت د خوست د ولسوالۍ د لوی فتحه .
- پورته جدول د افغانستان له ځينو سيمو څخه ترتيب شوي دي . (^۱ - مخونه : ۱۴۲ ، ۱۴۸ ، ۱۴۷ ، ۱۴۹)

^۱ - دانشيار ، امير اعتماد (۱۳۷۱ هـ ش) . جنگ افغانستان و شوروي عامل فروپاشي جهاني . کمونيسم جلد اول ، موسسه انتشارات بهينه مخونه : ۱۴۲ ، ۱۴۷ ، ۱۴۸ ، ۱۴۹

۱۲.۳- د بهرنیو هیوادونو غبرگون

کومو هیوادونو چې د شوروي يرغل په مقابل کې د افغانستان سره ګډه ستراتیژیکه موضع ونيوله هغه: پاکستان، ایران، سعودي عربستان، مصر، امریکا، انگلستان، فرانسه، لويديځ المان او چین وو. د پاکستان جمهور رئیس جنرال ضیاوالحق، د ایران مذهبي مشر حیات الله خمینی، د سعودي عربستان پادشاه خالد پادشاه، د امریکا جمهور رئیس جیمی کارتر، د چین جمهور رئیس لېي زیان یانې، د انگلستان صدراعظم مارګرېت ټاچر، د فرانسې مشر ژیسکار دسن، د لويديځ المان مشر هلموت شمیت د خپلو هیوادونو د مشرانو په توګه پر افغانستان باندي د شوروي اتحاد يرغل د دغدنې تر څنګ یې د افغانستان له مجاهدینو څخه خپل کلک ملاتړ اعلان او د هر راز مادي مرستو یې وعده ورکړه. (۱- مخ: ۱۰۶)

په ۱۳۵۸ ل (۱۹۸۰ ز) کال کې د ملګرو ملتونو د سازمان په عمومي غونډه کې د شوروي اتحاد د يرغل په اړه بحث پیل شو. او په همدې غونډه کې د دې يرغل په اړه د نړۍ هیوادونه په دریو ډلو وویشل شول:

۱- لومړۍ ډله هغه هیوادونه وو چې د شوروي اتحاد يرغل دغندلو او محکومولو په خوا کې یې غوښتنه وکړه چې شوروي پوځونه باید په عاجله توګه له افغانستان څخه ووزي دا هیوادونه عبارت دي له:

۱- امریکا.	۳۱- .	۲۱- .
۲- انگلستان.	۳۲- .	۲۲- .
۳- فدرالی المان.	۳۳- .	۲۳- .
۴- اتریش.	۳۴- .	۲۴- .
۵- استرالیا.	۳۵- .	۲۵- عمان.
۶- ارجنټاین.	۳۶- .	۲۶- کاناډا.
۷- ایران.	۳۷- .	۲۷- کلمبیا.
۸- ایرلند.	۳۸- .	۲۸- کومورو.

^۱ - نیازي، شمسوار سنگروال (۱۳۸۳ ل). کښتنه کارمل د تاریخ په تله کې. په لندن کې افغان ادبي جرګه. مخ: ۱۰۶

- ۹_ ایسلیند .
۱۰_ البانیا .
۱۱_ مرکزي افريقا
۱۲_ السلوادور .
۱۳_ اسپانيا
۱۴_ اندونيزيا
۱۵_ ايتاليا .
۱۶_ اسيرائيل .
۱۷_ اردن .
۱۸_ باربادوس .
۱۹_ بلژيک .
۲۰_ بحرين
۲۱_ بنگلديش
۲۳_ بوليوی
۲۴_ بوتسوانا .
۲۵_ برازيل .
۲۶_ برونډوي .
۲۷_ پاکستان .
۲۸_ پاراگوي .
۲۹_ پرتگال .
۳۰_ ترکیه
۳۹_ تونس .
۴۰_ تایلند .
۴۱_ توگو .
۴۲_ تانزانيا .
۴۳_ ډنمارک .
۴۴_ دومنيکين .
۴۵_ داراسلام .
۴۶_ سويډن .
۴۷_ سوري نام .
۴۸_ سويسرلينډ .
۴۹_ سنيگال .
۵۰_ سيرالون .
۵۱_ سنگاپور .
۵۲_ سومالي .
۵۳_ سريلانکا .
۵۴_ سودان .
۵۵_ عاج ساحل
۵۶_ .
۵۷_ نايجيريا
۵۸_ نيپال
۵۹_ ناروي
۶۰_ سعودي عربستان
۶۹_ کامرون .
۷۰_ کويت .
۷۱_ ماليزيا .
۷۲_ ملاوي .
۷۳_ مالت .
۷۴_ مراکش
۷۵_ موريس ټاپو .
۷۶_ موريتانيا .
۷۷_ زاپير .
۷۸_ زامبيا .
۷۹_ زچب بوی .
۷۲_ لوگرامبورک .
۷۷_ لبنان .
۷۸_ ليبريا .
۷۹_ کيسوتو .
۸۰_ فرانسه .
۸۱_ فيجي .
۸۲_ غنا .
۸۳_ جيبويي .
۸۴_ فليپين .
۸۵_ گواتيمالا .
۸۶_ گينه .
۸۷_ هاندوراس .
۸۸_ هايټی . (۱_ مخ : ۱۰۸-۱۰۹)

^۱ _ دانشيار ، امير اعتماد (۱۳۷۱ هـ ش) . جنگ افغانستان و شوروي و عامل فروپاشي جهاني . کمونيسم مخونه : ۱۰۸-۱۰۹ .

۲- هغه ډله هیوادونه چې پر افغانستان یې د شوروي یرغل مشروع وګاڼه اود ورورګلوي د مرستې تر نامه لاندې دې یرغل ته مثبت ښه رایه ورکړه . دغه هیوادونه عبارت دي له .

- ۱- المان دیموکراتیک . ۷- بلغاریا . ۱۳- مغولستان .
- ۲- انګولا . ۸- کیوبا . ۱۴- موزمبیګ .
- ۳- ایتوپیه . ۹- مجارستان . ۱۵- لهستان .
- ۴- اوکراین . ۱۰- لاوس . ۱۲- سوریه .
- ۵- شوروي اتحاد . ۱۱- لیبیا . ۱۷- چکوسلواکیا .
- ۶- سپینه روسیه . ۱۲- مادغاسکر . ۱۸- ویتنام . ۲- مخ : ۱۱۰
- ۳- دریمه ډله هغه هیوادونه وو چې ممتنع رایه یې ورکړه دا دی .
- ۱- الجزایر . ۷- نیکاراګوا .
- ۲- یوګاندا . ۸- دماغه سبز .
- ۳- بورګینا . ۹- تیبین .
- ۴- هندوستان . ۱۰- قبرس .
- ۵- ګینه بساوو . ۱۱- کانګو .
- ۶- عراق . ۱۲- فنلند .

هغه هیوادونه چې دملګرو ملتونو د سازمان په عمومي غونډه کې د رای گیرې پر مهال حضور نه درلود عبارت دي له .

- ۱- یونان .
- ۲- سیسل .
- ۵- یمن . (۱- مخ : ۱۱۰)

^۲ دانشیار ، امیر اعتماد (۱۳۷۱ هـ ش) . جنگ افغانستان و شوروي و عامل فروپاشي جهاني . کمونیسم مخ : ۱۱۰

^۱ دانشیار ، امیر اعتماد (۱۳۷۱ هـ ش) . جنگ افغانستان و شوروي فروپاشي کمونیسم . مخ : ۱۱۰

په دې ترتيب د ملگرو ملتونو د سازمان په عمومي غونډه کې پر افغانستان باندې د شوروي اتحاد پوځي يرغل محکوم او ژر تر ژره يې د دغو پوځونو د وتلو غوښتنه وکړه .

هغه مهاجرين چې پاکستان او ايران ته تللي وو ، د جهادي تنظيمي رهبرانو له خوا جگړايزو روڼيزو مرکزونو ته واستول شول چې وروسته يې بيا له هغوی څخه د شوروي پوځونو ضد جگړه کې گټه واخيسته هغوی هم دخپلو قربانيو په پايله کې د شوروي نظامي قواو ته درنه مرگ ژوبله واړوله . ځکه دوی په پارتيزاني جگړه کې پوره مهارت درلود . بل لوري ته يې د بهرنيو هيوادونو مجاهدينو ته د زمينه برابره کړه چې د راډيو گانو ، کتابونو . مجلو او ورځپاڼو پواسطه د شوروي اتحاد د يرغل او اشغال پر ضد پراخ تبليغ وکړي او د ټولې نړۍ مجاهدينو ته يې ډاډ ورکاوه . د دوی يې بې دریغه نظامي او مالي ملاتړ کاوه چې د امريکا هدف شوروي اتحاد ته ماتۍ ورکول او د ويتنام بدل اخيستل و . خود شوروي اتحاد د يرغل سره سم د پاکستان جمهور رئيس جنرال ضياءالحق او د هغه د استخباراتي سازمان (اي ، اس ، ای) رئيس اختر عبدالرحمن يوه طرحه جوړه کړه . د شوروي پر ضد د د موضع گیری په اړه د امريکا د کانگرس غړي چارلس ويلسن داسې نظر لري : « در ويتنام ۵۸۰۰۰ پنجاه و هشت هزار امريکا يي کشته شده و ما در زمينه مقروض روسها هستيم ... من به خاطر ويتنام با آن يک عقده روانی گرفته ام و شورويها نيز بايد مزه انرا به چشد . »^۱ مخ : ۳

پاکستان د جهاد په خاطر اوه تنظيمونه جوړ کړل ، د دوي استدلال دا وه ، چې مونږ مجاهدين ځکه په اوه تنظيمو وویشل چې په جهاد کې يو د بل په وړاندي مثبته سيالي وکړي ، خو حقيقت دا وو چې ضياوالحق پوهيده کومه وسله او پيسې چې مجاهدينو ته راځي که دا ټوله وسله يو تنظيم ته ورکړل شي او په افغانستان کې يو تنظيم وي بيا به دا تنظيم د دوي له قوماندې څخه سرغړونه وکړي ، نو ځکه يې دا لاندي اوه تنظيمونه جوړ کړل او د هريو تنظيم

^۱ - محمد يوسف ومارک ، ادکين () فاجعه قرن ما ، تک خرس ، مترجم داکتر نثار احمد د

په سر کې یې یو مذهبي او روحاني شخصیت وټاکه ، لکه حزب اسلامي ، په سر کې گلبدين حکمتيار ، جمعيت اسلامي د برهان الدين رباني په مشرۍ دوی دواړو د اخوان المسلمین د ايديالوژۍ سره سم فعاليت کاوه ، حرکت انقلاب اسلامي د مولوي محمد نبی تر مشرۍ لاندې ، حزب اسلامي د مولوي خالص چې د حکمتيار د حزب اسلامي څخه یې انشعاب کړي و د مولوي محمد یونس خالص په مشرۍ ، محاذ د پير سيد احمد گيلاني په مشرۍ ، د ملي نجات جبهه د حضرت صبغت الله مجددي په مشرۍ او اتحاد اسلامي د استاد عبدالرب رسول سیاف په مشرۍ فعال شول . خو جنرال ضياء والحق په دوی ټولو کې په گلبدين حکمتيار باندې ډيره پيرزوينه درلوده ^۲ - مخ : ۳۲۲

بناغلي ډگروال محمد يوسف په خپل اثر تلک خرس کې د پاکستان موخي روښانه کوي او داسې ليکي : «من به حيث رئيس شعبه افغانی در» اي ، اس ، ای» نه تنها مسولیت آموزش و تسليح مجاهدين را بعهدده داشته بلکه عمليات ايشارات در داخل افغانستان نيزي پريزي مینمودم هدف من این بود تا افغانستان را بحیث ویتنام شورویها در اورم ... افغانستان را باید اهسته اهسته به آتش کشانید . ما در سال ۱۹۸۳ تقریباً ۱۰۰۰۰ ده هزار تن اسلحه و مهمات را تسلیم شدیم . در حالیکه این مقدار در سال ۱۹۸۷ م به ۲۵۰۰۰ شصت و پنج هزار تن رسید . قسمت عمده و بیشتر این اسلحه از چین ، مصر ، و بعداً از اسرائیل سرازیر میشد یگانه ذریعه ای که بر طبق آن تنظیم ها و قوماندانان را تحت اثر خود در آورده میتوانستم و یا انها را به خط و سیر مطلوب سوق داده میتوانستم . همان تخصیص یا دریغ داشتن اکمالات و آموزش بود ما به غرض طرح اهداف خویشتن مصروف کاری بودم که بر مبنای آن فیصدی اسلحه برای هر تنظیم را تعیین مینمودیم . محک یا معیاریکه بر وفق آن ما این فیصدی های واقعینانه را تدوین میکردیم کاملاً وابسته به شایستگی آنان در جنگ بود فیصدی تخصیص ای که در سال ۱۹۸۷ به احزاب داده میشد ازین قرار بود انجینر حکمتیار ۱۸-۲۰ فیصد ، استاد ربانی ۱۸-۱۹ فیصد ، استاد سیاف ۱۷-۱۸ فیصد ، مولوی صاحب

^۲ - عطايي ، محمد ابراهيم . افغانستان معاصر تاريخ لنډه کتنه . مخ : ۳۲۲

خالص ۱۳-۱۵ فیصد ، مولوی صاحب محمد نبی ۱۳-۱۵ فیصد ، پیر گیلانی ۱۰-۱۱ فیصد و صبغت الله مجددی ۳-۵ فیصد . در سال ۱۹۸۴ بتعداد بیست هزار مجاهدین از پروگرام آموزشی ما مستفید شده اند . ما در ۱۹۸۵ به تعداد ۱۷۷۰۰ و در سال ۱۹۸۶ به تعداد ۱۹۴۰۰ نفر را آموزش نظامی داده ایم تا ۱۹۸۷ یعنی در زمان چهار سال دست کم (۸۰۰۰۰) هشتاد هزار مجاهدین در پاکستان تربیه نظامی شده در حالیکه تعداد بیشتر ازین در افغانستان نیز تحت آموزش قرار گرفته اند ... هدف ما ... نه تنها خروج شورویها از افغانستان بلکه طرد و مفرور ساختن کمونست های افغان از کابل نیز بود جنرال اختر هم همین عقیده ای را داشت ، در حالیکه ارمان ما نیز چنین بود . روی همین ملحوظ بود که کابل باید مشتعل و تباہ میگردید ... این بود سرمنزل مقصود ما از ده مطالب دلخراش کننده دیگر)^۱ - مخ : ۳

له هند خخه د پاکستان بیلیدل ، پاکستان ته حساس موقعیت ورکړې ، د پښتونستان پرسر د افغانستان سره اختلاف د پاکستان د پوځ ارزښت زیات کړې . د پاکستان حکومت واک د اردو په لاس کې و پوځ نه یوازې په کورنیو چارو کې فعال رول درلود بلکه په بهرنیو مسایلو کې هم وروستی خبره د پوځ خبره وه د بغداد او د نړیوال تړونونو سیتو او سنتو سره د پاکستان په یو ځای کیدو کې یې هم فعال رول لوبولی دی ، همدارنگه پاکستان چې د هند او افغانستان په گاونډی او له شوروي اتحاد سره نږدې پروت دی مجبور وو ، ترڅو یو پیاوړی متحد پیدا کړي . چې د خپلو گاونډیو په منځ کې د دوی ټینګه مرسته او ملاتړ وکړي . امریکا هم د یو داسې دوست متحد په لټون کې و . چې د آسیا په زړه کې د چین او هند په گاونډی کې د هند ساحل شوروي اتحاد او فارس خلیج ته نږدې پروت و . له همدې ځایه د دواړو هیوادونو ګټې یو له بل سره تړاو پیدا کوي او د دوی ترمنځ د ستراتیژیکو اړیکو د ایجاد سبب ګرځي . د اړیکو له ټینګیدو وروسته امریکا په پېښور کې د معلوماتو یو مرکز پرانیست . په مرکزي آسیا او افغانستان کې پر مسلمانانو د فشار د زیاتیدو

^۱ - محمد یوسف ومارک ادکین () . فاجعه قرن ما . تلک خرس . مترجم . داکتر نثار

سره د پاکستان د موقف د پیاوړي کیدو له پاره ښه چانس و. او پاکستان د امریکا سره په نظامي تړونونو کې شامل او له دې موقع څخه یې ښه گټه واخیسته.^۱ مخ: ۵۲

د پورته موخې سره سم په ۱۹۷۹ ز کال د ډسمبر په ۲۷ د شوروي له یرغل څخه وروسته د افغانستان او پاکستان اړیکې ډیرې بحرانی شوې. خو کله چې په (۱۹۸۸ ز) کال د اگست په ۱۷ مه جنرال ضیاوالحق او جنرال اختر عبدالرحمن په یوې هوائی سانحه کې د یو شمیر جنرالانو سره له مینځه ولاړل او غلام اسحق خان واک ته ورسید. د هغه اړیکې هم د افغانستان د دولت او ډاکتر نجیب سره خرابې وې. خو د ۱۹۹۲ لمریز کال په اپریل کې مجاهدین واک ته ورسیدل میا محمد نواز شریف د پاکستان صدراعظم کابل ته راغی او حضرت صبغت الله مجددي سره یې د مرستو وعده وکړه. د طالبانو د نظام سقوط پورې د دواړو هیوادونو تر مینځ اړیکې دوستانه وې.^۱ مخ: ۱۲۰

جنرال ضیاوالحق به په خپلو خبرو کې په دې ټکي ډیر ټینګار کاوه چې د افغانستان مجاهدین د پاکستان د دفاع لپاره جنگیږي او دا خبره په ټول پاکستان کې مشهور وه چې (جنگ افغانستان دفاع پاکستان) د نړۍ لري او نږدې هیوادونو خپلو موخو ته د رسیدو په خاطر د افغانستان د مجاهدینو کلک ملاتړ وکړ. او د افغانانو د قربانیو په پایله کې هغوی خپلو موخو ته ورسیدل او شوروي پوځونو په افغانستان کې داسي ماتي وخوړله چې د نورو لاملونو په خوا کې د شوروي اتحاد درنګیدو سبب وگرځید.

^۱ انصاري، خواجه شیر احمد (۱۳۸۳ ل). افغانستان د تپلو په لمبو کې، ژباړن سید

عبدالله پاچا، مومند خپرندویه ټولنه، کابل افغانستان مخ: ۵۲

^۱ احمد سعیدی (۱۳۹۱ هـ ش). پاکستان محور شرارت. چاپ سوم مطبعه سعید. کابل

افغانستان مخ: ۱۲۰

۱۲. ۴_ د شوروي اتحاد د کمونست ګوند په سياسي بيرو کې د نظر

اختلاف

د ۱۹۸۲ ز کال د نوامبر ۱۳ مه چې د ۱۳۲۵ ل کال د لړم له ۲۲ می سره
برابره ده د شوروي اتحاد د کمونست ګوند د مرکزي کميټې د سياسي بيرو
غونډه دايره شوه ، د غونډې په جريان کې ګورباچوف د غونډې ګډونوالو ته
وويل : ايا ټولو ملګري (چيريکوف ، شيوارد نازي او ايلسن) له ياداشتونو
سره اشنا شول . د سياسي بيرو غړو وويل : هو : آشنا شو .

ګورباچوف : چې داسې ده نورائې د نظريو را کړه ور کړه پيل کړو ما ته
خو زړه وايي چې په کار نه دي چې فرصت له لاسه ور کړو . نجيب زموږ مرستي
ته اړ دی . هغه د پيښو سم جاج اخلي او د ځان په وړاندې د پرتو ستونزو په
سختوالي ډير ښه پوهيږي . هغه د ملي روغې جوړې له پاره د هڅو چټکوالی ،
له بزگرانو سره د يووالي د پياوړتيا او دهيواد د ګوندي او دولتي مشرتابه
يو موټي والی خپله اساسي دنده بولي کارمل لور په لويه تيره کوي . (۱_
مخ : ۳۲۷)

دا شپږم کال دی چې په افغانستان کې جنگيږو که نورې لارې چارې ونه
سنبول شي نو ۲۰ يا ۳۰ کاله به نور هم د جګړې لپاره هلته پاتې کيږو ، دا
کار کولای شي پر حالاتو د اغيزې ښيندلو په هکله زموږ وړتيا تر پوښتنې
لاندې راوړي ، زموږ پوځيانو ته هم بايد وويل شي چې د جګړو له بهير څخه يې
کافي لوست نه دي زده کړی ، ښايي د دې کار له پاره زمينه نه وي برابره شوي
چې زموږ ستر درستيز په خوځيدو راشي . اصلاً د دې ستونزې د هوارولو لپاره
سمه لار نه ده غوره کړي . ځکه موږ مجبور يو چې د يوې ناپايه مودې لپاره
وجنگيږو او په دې توګه نړيوالو ته ثابته کړو چې د حالاتو د رغولو وس نه لرو

۱_ ګروموف ، ب (۱۳۷۵ هـ ش) . سري لښکري په افغانستان کې . مهم او ژباړه ، داود

جنبش دويم چاپ دانش خپرندويه ټولنه ، پښور مخ : ۳۲۷

موږ بايد دا پروسه په ډيره لنډه موده کې غوڅه او ختمه کړو. (۱- مخ: ۳۲۸)

گروميکو: بايد ستراتيژيک هدف وټاکل شي. څه موده وړاندې مو په دې هکله بحث وکړ، چې بايد له پاکستان سره د افغانستان پولې وتړل شي. تجربې وښودله چې موږ د دې کار له بشپړې اجرا څخه د سيمې د گران جغرافيايي موقعيت او سلگونو غربي لارو شته والي له امله عاجز پاتې شوو. نن بايد په رسا ټکو کې دا خبره وشي. ستراتيژيکي دنده دا ده چې بايد د جگړې د ختم لارې چارې وموندل شي. گورباچوف: په پريکړه ليک کې بايد د يو کال يا د دوو کلو په موده کې د دغې جگړې د ختم خبره ياده شي.

گروميکو: دا کار بايد داسې پاي ته ورسېږي چې افغانستان د بيطرفه دولت په توگه پاتې شي. داسې ښکاري چې موږ د افغانستان مشرتابه ته د پوځي مرستو د موافقي څرگندولو په وخت کې احتمالي ستونزې پوره نه دي شميرلي. د افغانستان ټولنيزو لاندو په لنډه موده کې د دې ستونزې هواري ناشونې کړ، د دې هيواد دننه چا زمونږ ملاتړ ونه کړ، د افغانستان پوځ به چې څومره کسان جلبېږي، هومره ترې تېښتي تر کومه چې د افغانستان د کورنيو حالاتو په جاج اخستلو او تحليل پوري اړه لري. د نجيب هره خبره سړي تقريبا منلي شي. خو لازمه ده چې د کارمل سټه دې يو ځل غوڅه کړي شي. ځکه چې هغه په يو ډول سمبول بدل شوی دی. په کار ده چې زمونږ استازي له هغه سره يو ځل وغږېږي. بايد هڅه وشي چې هغه په عمومي خط السير کې باقي پاتې شي. د هغه بشپړ غوڅول سمه خبره نه ده، غوره دا ده چې هغه همدا سې زمونږ تر څنگ پاتې شي. (۲- مخ: ۳۲۹)

۱- گروموف، ب (۱۳۷۵ هـ ش). سري لښکري په افغانستان کې. مهم او ژباړه، داود جنبش دويم چاپ دانش خپرندويه ټولنه، پېښور مخ: ۳۲۸

۲- گروموف، ب (۱۳۷۵ هـ ش). سري لښکري په افغانستان کې. مهم او ژباړه، داود جنبش دويم چاپ دانش خپرندويه ټولنه، پېښور. مخ: ۳۲۹

نجیب د پراخو اقداماتو د کولو وړاندیز کوي. هغوی ته پاملرنه کول په کار دي. یو اقدام له دولتي واکمنۍ څخه د بزرګانو د ملاتړ جلبول دي او بل اقدام د افغانستان دننه او بهر له هغو اسلامي ډلو او تنظیمونو سره خبرې کول دي. چې د روغې جوړې خبرې مني، دویم اقدام له پخواني پاچا سره د تماس ټینګول دي، فکر کوم چې د هغوردول غوره خبرنه بریښي. کیدای شي دا کارونه په کومه بله بڼه هغسې چې د نجیب وړاندیز دی ترسره نشي. اوس یو بل مشخص او مهم ټکی له هغو سره د دې ستونزو د څیړنې لپاره په کار دی. د کار مشخص پلان په کار دي ښه به وي که په دي کار کې له پاکستان سره د تماسونو د ټینګولو له لارې مونږ هم ونډه واخلو. تر کومه ځایه چې د امریکایانو خبره ده. هغوی د افغانستان د لانجې په غوڅولو کې خپلي ګټې نه ویني. برعکس د جګړې لا اوږدیدل د هغوی په ګټه دي.

ګورباچوف: رښتیا همداسې ده: (۱_ مخ: ۳۳۰)

ګرومیکو: په دي هکله فکر کول په کار دي چې څنګه کیدای شي چې دروغي جوړې بهیر ته هندوستان را جلب کړی شي. د دغو خبرو په سپینولو کې د حل د لارې د موندلو لپاره زموږ د امکاناتو له زیاتوالي سره مرسته نشي کولای. لنډه دا چې د لانجې سوله ایزه حل دي نور هم چټک شي که موږ په دې لاره کې ګامونه اوچت کړو زموږ اولس به ارامه ساه واخلي. سالو منخوف: په زړه پورې به وي که د اکتوبر د انقلاب تر اويايمې کاليزې پورې سیاسي حل بشپړ شي.

ګرومیکو: د د غسې یوې مودې ټاکنه ګرانه ده.

چیري کوف: د دي مسلي په هکله ډیري پریکړې شوي دي، خو له بده مرغه د افغانستان دننه او د هغه چار چاپیره حالات لا هماغسې خړپړ دي. زه د میخایل سرګوویچ ګورباچوف د هغه وړاندیز ملاتړ کوم چې وایي باید هڅې ګړندی او یوې منطقي پایلې ته ورسولی شي. رښتیا ده چې موږ د پولو د تړلو تصمیم نیولی و، اندر یوویچ ګرومیکو تر دې اندازې په حقه دی چې

^۱ ګروموف، ب (۱۳۷۵ هـ ش). سري لښکري په افغانستان کې. مهم او ژباړه، داود

جنش دویم چاپ دانش خپرندویه ټولنه، پښور. مخ: ۳۳۰

د جغرافيايي يا نورو عواملو له امله د دغسې يو عمل د سرته رسولو ستونزي يې په گوته کړي. خو تريوې اندازې د پولو په تړلو کې زموږ د پاتې راتللو بل دليل دا دی چې د هر هغه څه د کولو، وس مو درلود. سرته نه دي رسولي. غليم اوس خپل تاکتيکونه بدلوي هغه تر ځمکې لاندې فعاليت ته لاس اچولی دی بايد د ستونزې د سياسي حل لارې چارې وموندل شي. پوځي تاکتيکونو په تيرو شپږو کلونو کې نتيجه ور نه کړه.

څه کولی شو؟ په لومړي گام کې به غوره وي چې نجيب مسکو ته راوبولو. هغه هيڅکله د لته نه دی راغلی. بنایي د کارمل د دې اوسنيو نورو دليل هم دا وي چې موږ تر اوسه نجيب رسمي نه دی ميلمه کړی. له هغه سره موږ يوازې په تيلفون کې او هغه هم د منځگړو له لاري خبرې کړي دي. خو دا بيخي بل شي دی مخامخ خبرې اترې ضروري دي. کيدای شي د هغه په ترڅ کې ډيرې خبرې روښانه شي مهمه ده چې په دغو خبرو کې نور ځنډ ونشي. په کار ده چې د هغو د سرته رسولو له پاره يوه يادوه ورځې وخت ومومو. بله مهمه خبره د ځينو کسانو تغير او تبديل دی. (۱- مخ: ۳۳۱)

گورباچوف: د دغو تغيراتو په راوستلو کې څوک د هغه د لارې ځنډ گرځي؟

چيري کوف: تريوې اندازې موږ ټول د (دوست*) د بدلولو په سر خبره همداسې ده. د دفاع وزير په سر همدا لانجه راپورته شوي ده او د افغانستان دخلکو ديموکراتيک گوند د سياسي بيرو د نورو غړو د ټاکنې په وخت کې هم همداسې وشول.

گورباچوف: ما فکر کاوه چې شاه محمد دوست ته مو د دغو خبرو د غوڅولو په هکله خپله رضا څرگنده کړي ده.

چيري کوف: چې داسې ده نو ولې هيڅ شي نه هوارېږي؟ زموږ زيات وخت د افغانستان د لانجي خپرل نه نيسي. بلکه په دې هکله غږېږو چې دوست چيرته

^۱ - گروموف، ب (۱۳۷۵ هـ ش). سري لښکري په افغانستان کې. مهمت او ژباړه، داود

جنبش دويم چاپ دانش خپرندويه ټولنه، پېښور. مخ: ۳۳۱

* - دوست څخه مطلب محمد دوست د بهرنيو چارو د وزارت څخه وو.

ولېرل شي او د دفاع وزير چيرته كار وكړي . په دې صورت كې بايد ملگري كړيوچكوف ته چې اوس په كابل كې دى لارښوونه وشي چې له نجيب سره په خبرو كې دې د دې لانجو له خپرلو څخه ځان تير نه كړي او مخامخ دي ورته :
د لانجي هسې چې معقولې بولي پخپله حل كړي

دوبرينين : نجيب ته بايد د عمل خپلواكي وركړل شي دلته دوه پوښتنې منځ ته راځي . لومړى د ملي روغې جوړې تگ لاره او دوهمه د افغانستان د شاوخوا حالاتو سياسي حل .

كارمل بايد له لارې ليرې كړل شي . خو دا خبره هم بايد له ياده ونه ايستل شي چې د افغانستان د خلکو د موكراتيک گوند د سياسي بيرو يو غړى هم د ملي روغې جوړې په برخه كې له نجيب سره توافق نه لري ... د دغسې يوې روغې جوړې په برخه كې له نجيب سره توافق نه لرى . له بله پلوه د دغسې روغې جوړې نقشه هم وجود نه لري (¹ - مخ : ۳۳۲)

گورباچوف : د حل له پاره نقشه شته موږ هغه تصويب كړي هم ده ، خو په عمل كې هيڅ كار مخ ته نه ځي . سرگي فيود وروپچ (اخراميف) كيدای شي ته د دې لانجې غوڅولو ته لاس واچوي .

اخراميف (د شوروي اتحاد دفاع د وزير مرستيال : د دې لانجې حل شونى نه دى .

دوبرينين : د افغاني مشرتابه له پاره د نقشي طرح لا اساسي خبره نه بريښي . زه مسكوت ته د نجيب د رابللو غوښتنه كوم اوس كيداي شي ملگري كړيوچكوف ته له نجيب سره د كتنې لارښوونه وكړو . كړيوچوف دې نجيب ته ووايي چې هغه په خپله كولى شي د شاه محمد دوست او كارمل برخليک وټاكي خو دا كار دي داسې وشي چې د گوند دننه فرکسيوني شخړې بيارا پورته نه شي .

¹ - گروموف ، ب (۱۳۷۵ هـ ش) . سري لښكري په افغانستان كې . مهم او ژباړه ، داود

جنبش دويم چاپ دانش خپرندويه ټولنه ، پېښور . مخ : ۳۳۲

اخراجياف: په افغانستان کې زموږ د جنگيدو دا دی اووه کاله پوره کيدونکي دي. د دغه هيواد د خاورې داسې ټوټه نشته چې يو ځل د شوروي عسکرونه وي نيولې. خوله دې سره سره د هيواد زياته برخه د باغيانو په لاس کې ده. د افغانستان حکومت کافي وسله وال ځواک لري: ۱۶۰ زره تنه په اردو کې، ۱۱۵ زره تنه په څارندوی او شل زره تنه په استخباراتي ارگانونو کې تنظيم دي. داسې هيڅ پوځي هدف نشته چې لاس ته نه وي راغلي خو بيا هم نتيجه هيڅ ده. د دې ټولو خبرو دليل دا دی چې پوځي بریاوې له سياسي ملاتړ څخه بې برخې دي. (۱- مخ: ۳۳۳)

په مرکز کې واکمني شته خو په ولايتونو کې وجود نه لري، کابل او د ولايتونو مرکزونه زموږ په لاس کې دي، خو په نيول شويو سيمو کې د واکمنۍ ټينګول شوني نه شول. د افغانستان د اولس پر سر مبارزه موباييلې ده. د اولس کمه برخه د حکومت ملاتړ کوي. زموږ لښکرو پنځه کاله جګړه وکړه هغه اوس د دي وس لري چې حالات په همدې اوسنۍ بڼه وساتي خو په دې عمل سره به جګړه اوږدې مودې پورې دوام ومومي.

پنځوس زره شوروي عسکر د پولې تړلو ته اړم شوي دي خو بيا هم نه شي کولای ټولي هغه لارې نشي بندولي چې له بهر څخه پرې بارونه را وړل کيږي. يو ځل بيا وایم چې موږ حالات په اوسنۍ بڼه ساتلی شو خو بايد چې د حل يوه لاره وموندل شي او لانجه هسي چې اندره يوييچ گروميکو وويل هڅه بايد وشي چې له پاکستان سره تماسونه پيل شي. (۱- مخ: ۳۳۴)

وارنخوف (د شوروي اتحاد د بهرنيو چارو د وزير لومړی مرستيال: غواړم دملګري اخراجياف له خوا د څرګندو شويو نظريو په اړوند يو څو خبرې وکړم. افغانستان يو کرنيز هيواد دی. (د وګړو په سلو کې اتيا برخه بزگران دي) خو انقلاب همدوی ته له هر چا نه کم خیر رسولي دی. د انقلاب په اتو کلونو کې

^۱ گروموف، ب (۱۳۷۵ هـ ش). سري لښکري په افغانستان کې. مهمت او ژباړه، داود

جنبش دويم چاپ دانش خپرندويه ټولنه، پېښور. مخ: ۳۳۳

^۱ - گروموف، ب (۱۳۷۵ هـ ش). سري لښکري په افغانستان کې. مهمت او ژباړه، داود

جنبش دويم چاپ دانش خپرندويه ټولنه، پېښور. مخ: ۳۳۴

د کرنیزو محصولاتو اندازه یوازې په سلو کې اووه زیاته شوې او بزگران له انقلاب څخه په مخکې شرایطو کې ژوند کوي. د سیاسي بیرو غړي ملگري زیری* له ماسره د خبرو په ترڅ کې دا ومنله چې «ګوند لاتر اوسه د بزگرانو منځ ته نه دی ورننوتی» د ځمکو او اوبو اصلاحات ناموثر را وختل او په عمل کې پلي نه شول. اوس ملگری نجیب هڅه کوي ګټوري خواته د هغو د ورګرځولو په منظور په هغو کې تجدید نظر وکړي، بزگرانو له انقلاب څخه کومه غټه مادي ګټه نه ده ترلاسه کړې. له بلي خوا اوسني وخت کې لکه هغسې چې ملگري زیری وویل د هیواد د اتلسو میلیونو وګړو له ډلې څخه یوازې پنځه میلیون د دولت تر کنترول لاندې دي. له دي ډلې څخه درې میلیون وګړي په بنارونو کې او یوازې دوه میلیون یې په کلیو کې اوسیدلي او دالیه ۳۰ یا ۴۰ زرو کورنیو څخه نه زیاتیدلي. د دولت او ګوند مخکښ مشرتابه ته داسې مشخص پلانونه نه دي پاتې چې څرګنده کړي څه ډول کیدای شي د دغو درې څلور سوو زرو بزګري کورنیو مادي حالت چې د دولت تر اغیز لاندې سیمو کې ژوند کوي. په پشپړه ډول ښه کړی شي. د سیاسي بیرو غړي د اقتصادي او کرنیزو چارو د مسئول ملگري زیری په وینا: «د بیلابیلو عواملو له امله په ځینو برخو کې د دولت تر کنترول لاندې د میشتو بزگرانو حالت له هغه چا څخه ډیر بد دی چې د انقلاب ضد ځواکونو د اغیزې لاندې سیمو کې ژوند کوي» د انقلاب ضد ځواکونو تر اغیزې لاندې سیمو ته د لومړۍ اړتیا وړ شیان په ښه ښه ورسیدلي. (غنم په قاچاقي توګه له پاکستان څخه هلته راځي) په خوست، ارزګان او نورو سرحدي سیمو کې حالت همداسې دی. د زیری په وینا ځیني وخت داسې ضد او نقیض حالت هم منځ ته راځي چې زموږ تر کنترول لاندې سیمو کې میشتو بزگرانو ته مواد زموږ له خوا نه بلکه د باندونو له خوا ورکول کیږي.» په دې مهمه برخه کې باید عاجل اقدامات

* - له زیری څخه هدف ډاکتر صالح محمد زیری دي. چې د سیاسي بیرو غړو او کرنی وزیر

وشي يعني د دولت تر کنترول لاندې سیمو کې یې بزگرانو حالت ښه کړای شي. (۱- مخ: ۳۳۵)

د افغانستان د خلکو دموکراتیک گوند د مشرتابه ډیر غړي هسې لټ او بې نوبته عادت شوي دي. ودریږي چې مشاور صاحب څه وایي او پخپله خس له ځایه نه خوځوي. خو ملگری نجیب داسې نه دی، د هغه په څیره کې استعداد او قاطیعت له ورايه ښکاري هغه ته باید د چارو په اجرا کې استقلال ورکړل شي. خو په عین حال کې دي د هغه د اعمالو څارنه هم کیږي چې د عمر د کموالي په وجه افراطي اعمال راو نه وځي. هغه ته باید امکان ورکړو چې خپل ټیم په خپله غوره کړي.

گورباچوف: د تیر کال په اکتوبر کې موږ د سیاسي بیرو غونډه کې د افغان لاندې د غوځولو اصلي کرښه وټاکله. هغه هدف چې موږ غوره کړي و دا و چې باید د شوروي پوځونو د ایستلو بهیر گړندی کړای شي. خو په عین حال کې باید دوست افغانستان ته هم د هغه د اړتیا وړ ټول شیان ورپوره کړي شي. ټاکل شوې ده چې دا مقصد د پوځي او سیاسي اقداماتو سره په جوخت په سرته رسولو سره ترلاسه شي. خو له دغو برخو نه په یوه برخه کې هم پرمختګ نه لیدل کیږي. د افغاني حکومت د پوځي دریځ د پیاوړتیا مقصد ترلاسه نه شو. ملي وحدت هم زیات له دې امله تامین نه شو چې ملګري کارمل هیله در لوده چې وړاندې به هم همداسې په کابل کې ناست او زموږ مرستې به ورسره وي. دې خبرې هم ناوړه اغیزه وښودله چې موږ د افغاني مشرانو د پریکړو په لاره کې خنډونه اچول او هغه مو کمزوري کړل. (۱- مخ: ۳۳۲)

له بلې خوا په مجموع کې ټاکل شوې نقشه په ښه توګه نه ده پلې شوې خو خبره په خپله نقشه کې نه بلکه د هغې د پلې کولو په څرنگوالي کې ده. باید هڅې گړندی شي خو په عین حال کې ددې دوو خبرو دقیق روښانول هم په کار

^۱ - گروموف، ب (۱۳۷۵ هـ ش). سري لښکري په افغانستان کې. مهم او ژباړه، داود جنبش دویم چاپ دانش خپرندویه ټولنه، پېښور. مخ: ۳۳۵

^۱ - گروموف، ب (۱۳۷۵ هـ ش). سري لښکري په افغانستان کې. مهم او ژباړه، داود جنبش دویم چاپ دانش خپرندویه ټولنه، پېښور. مخ: ۳۳۲

دي . لومړی د دوو کلو په اوږدو کې له افغانستان څخه زموږ د پوځونو ایستل په ۱۹۸۷ ز کال کې دې په سلو کې پنځوس او پاتې نیمایي برخه دي په راتلونکي کال کې وایستل شي . دوهم د سیاسي ځواکونو د حقيقي دريځونو په پام کې نیولو سره د رژیم د ټولنیز بنسټ پراختیا . په دې اړه دي له ملګري نجیب او کیدای شي د افغانستان د خلکو د موکراتیک گوند د مرکزي کمیټې د سیاسي بیرو له نورو غړیو سره لیده کاته وشي . باید له پاکستان سره خبرې پیل کړو . مهمه داده چې افغانستان ته د امریکاییانو پښه را اوږده نه شي . خو زه فکر کوم چې د امریکي متحده ایالات به په افغانستان کې پوځي لاس وهنې ته زړه ښه نه کړي

اخرامیف : هغوی به خپل وسله وال ځواکونه افغانستان ته ونه لیري .
دوبرینین : په دې لاندې کې کیدلی شي د امریکي له متحده ایالتو سره یوې موافقې ته ورسېږو . (۱ - مخ : ۳۳۷)

د شوروي اتحاد د کمونست گوند د سیاسي بیرو په غونډه کې د پوره بحث او نظریاتو له ارایه کولو وروسته چې په هغوی کې د افغانستان او سیمې وضع بررسی شوه ، دوی ټولو له افغانستان څخه د شوروي د پوځونو د ایستلو په اړه یو شانته نظر درلود او تاکید یې وکړ چې د افغانستان له حکومت سره باید مرسته وشي . په گوندي او دولتي رهبرۍ کې باید بدلون راشي ترڅو د شوروي د پوځونو وتلو وروسته له ځان څخه د دفاع توان ولري .

^۱ - گروموف ، ب (۱۳۷۵ هـ ش) . سري لښکري په افغانستان کې . مهمت او ژباړه ، داود جنبش دویم چاپ دانش خپرندویه ټولنه ، پېښور . مخ : ۳۳۷

۱۳- میخانیل سرگوویچ گرباچوف واک ته رسیدل

میخانیل سرگووچ گورباچوف په ۱۹۸۵ ز کال د شوروي اتحاد د نوي مشر په توگه وټاکل شو. چې نوموړی په شوروي اتحاد کې د بیا جوړونې، ازادۍ او ازاد خیالۍ د مفکورې خپرونکې گڼل کېږي. گرباچوف په ۱۹۸۵ ز کال واک ته له رسیدو وروسته په شوروي اتحاد کې د بدلونونو د عملي کولو په خاطر د همدې د (۱۹۸۵) ز کال په اپریل کې د شوروي د کمونسټ گوند پلینوم دایر کړ. د دې پلینوم غونډې په افغانستان کې د شوروي پریوځي مداخلې باندې کلکه نیوکه وکړه، د دې مداخلې او اوږدې جگړې د تلفاتو او زیانونو بررسی یې پیل کړه. د افغانستان د قضي د حل لپاره د گورباچوف په اړه درې لارې موجودې وې.

۱- د نظامي عملیاتو زیاتوالي چې پایله یې دواړو خواوو ته زیات تلفات اړول دي.

۲- د شوروي پوځونو فوري ایستل چې په دې صورت کې باید ماته قبوله شي او دې کار د شوروي حیثیت ته یې ډیر زیان اړوه.

۳- د سیاسي حل له پاره د لارو پیدا کول ترڅو په دې کار سره شوروي خپل حیثیت وساتي.^۱ مخ: ۳۴۹

گورباچوف دریمه لاره وټاکله او د ۱۹۸۵ ز کال له مني څخه یې د سیاسي حل له پاره هلې ځلې پیل کړې د گورباچوف دویمه طرحه د نوي سیاسي تفکر پربنسټ د ختیځ او لویديځ ترمنځ د اړیکو ښه کیدل وو. ده د همدې موخې په خاطر په ۱۹۸۵ ز کال په ژنیو او ۱۹۸۲ ز کال په ریکجاویک کې د امریکا له جمهور رئیس رونالد ریگن سره وکتل او له هغه سره یې له افغانستان څخه د پوځونو د ایستلو په اړه خبرې وکړې ځکه د نوي سیاسي تفکر طرحې په نړیواله کچه د اړیکو ښه کیدل او یو بل سره د گډ فعالیت مفهوم درلود. گورباچوف تحلیل کاوه چې نړۍ د بدلون په حال کې ده. د ټولې نړۍ خلک یو له

^۱ پې بران و دیترکلي (۱۳۸۳ خورشیدي) قپقان افغان (حقیقت تجاوز شوروي بر افغانستان) مترجم عبدالرحیم احمد پروانی، انتشارات میوند، کابل افغانستان مخ: ۳۴۹

بل سره د يو د بل په خوا کې د گډې همکاري هيله لري ، د نظامي مقابلي پر ځای بايد سياسي همکاري زياته شي . چې دا کار دوه اړخيزه همکاري او فعاليت ته اړتيا لري . گورباچوف ته د لويديځ سره د اړيکو ټينگول او داخلي اصلاحاتو ډير ارزښت درلود .

گورباچوف د شوروي د کمونست گوند په ۲۷ مه کنگره کې له افغانستان څخه د شوروي پوځونو ايستل بحث اود بهرنۍ سياست له پاره يې لاندې خلور اصله وټاکل .

۱- امنيت بايد دوېرې ، انتقام او مقاومت په دکتريڼ باندي استوار نه وي

۲- د امريکا او شوروي تر منځ اړيکي بايد په هر اړخيزه توگه برسي شي .
۳- که څه هم امريکا خپلو موخو ته د رسيدلو له پاره په نظامي ، او لوکوموتيف يا تحريک باندي اتکا لري ، مگر د امريکا د نظامي صنعت د کمپلکس اهداف د امريکا د خلکو له اهدافو سره تفاوت لري .

۴- ننۍ نړۍ د جگړې له پاره ډيره کوچنۍ ده ، ډير زيان ويني نور بايد تسليحياتي مسابقه او هستوي جگړه و درول شي .^۱ - مخ : ۳۵۱

گورباچوف په هلېنډي کې د لويديځو هيوادونو او شوروي گډه غونډه دايره کړه . دې غونډه کې د شوروي او لويديځو هيوادونو اړيکو په ښه کيدو ، د جگړې د خطر د کموالي د اروپا امنيت او نورو موضوعاتو باندي بحث وشو ، دغه غونډه د ۱۹۸۲ ز کال د ډسمبر په ۲۲ مه (۱۳۲۵ د سنبلې ۳۱ مه) پای ته ورسیده ، دواړو خواو موافقه وکړه چې د اتلانتيک ساحه به ديورال تر غرونو پوري د هوا له لاري کنټروله وي . هروخت چې وغواړي يو د بل نظامي منابع او مرکزونه تفتيش کړي او همدارنگه يو د بل په نظامي تمريناتو کې برخه واخلي دهلسنګي موافقه د ختيځ او لويديځ په نږدې کيدو کې لومړنۍ گام و . بيا د ۱۹۸۲ ز کال د اکتوبر ۱۰ مه (۱۳۲۵ ل کال تلې ۱۸ مه) د امريکا جمهور

^۱ - پې بران و ديتراکلي (۱۳۸۳ خورشيدې) قيقان افغان (حقيقت تجاوز شوروي بر افغانستان) مترجم عبدالرحيم احمد پروانۍ ، انتشارات ميوند ، کابل افغانستان مخ :

رئیس روناالد ریگن او گورباچوف په اسلنډ کې لیدنه وکړه د گورباچوف دا وړاندیز وکړ چې دواړه خوا به تر لسو کالو پوري د هوا پیمارا کتونو تولید او آزمایش څخه ډډه وکړي. خو د امریکا جمهور رئیس روناالد ریگن دا وړاندیز رد کړ. د امریکا د عمل په مقابل کې شوروي اتحاد د امریکا (۵) پنځه دیپلوماتان د ۱۹۸۲ ز کال د اکتوبر پر ۱۸ مه له شوروي څخه خارج کړل امریکا هم د شوروي د عمل په مقابل کې ۵۰ پنځوس شوروي دیپلوماتانو ته له واشنگتن څخه د وتلو امر (د ۱۹۸۲ ز کال د اکتوبر پر ۲۲ مه) صادر کړ.^۱ مخ: ۵۳۲

د ۱۹۸۲ ز کال د اکتوبر په میاشت وه چې د اتریش په بنار کې د شوروي او امریکا د بهرنیو چارو وزیرانو لیدني هم مثبت په پایله ورنکړه، د دې هڅو په لړ کې د شوروي مشر گورباچوف یو لیک د انگلستان د صدراعظمي مارگریټ تاچر په نوم لندن ته ولیږه، د شوروي سفیر د ۱۹۸۲ کال د نوامبر په نیمايي کې دا لیک هغې ته تسلیم کړ. یوه اونۍ وروسته تاچر امریکا ته ولاړه ترڅو د ریگن سره خبرې وکړي. د خبرو موضوع له امریکا او لویډیځو هیوادونو سره شوروي اړیکې وې. تاچر هم غوښتل چې د امریکا او شوروي ترمنځ روغه وشي.^۲ مخ: ۳۵۲

گورباچوف ۱۹۸۲ ز کال د نوامبر ۲۰ مه (۱۳۲۵ ل کال د قوس ۵ مه) ډهلي ته ورسید، نوموړي ژورنالستانو ته د خپل سفر موخه د دواړو هیوادونو ترمنځ د بنو اړیکو موجودیت په آسیا کې په موجوده ستونزو خبرې کول، د هستوي جگړې څخه مخنیوي د یو نړیوال سالم محیط منځ ته راوړل په ځانگړي ډول د هند سمندر او اروپا پاسفیک کې د وضعي په اړه خبرې دي. گورباچوف د افغانستان په اړه وویل: مونږ قصد نلرو چې هلته پاتې شو د افغانستان خلک هم دا خبره نه مني مونږ د یو مستقل او ناپیلي افغانستان پلوي یو هغه

^۱ _ حق شناس، شر احمد نصري (۱۳۸۵ خورشیدي). تحولات سیاسي جهاد افغانستان.

جلد اول مطبعه نعماني، کابل افغانستان مخ: ۵۳۲

^۲ _ حق شناس، شر احمد نصري (۱۳۸۵ خورشیدي). تحولات سیاسي جهاد افغانستان.

جلد اول مطبعه نعماني، کابل افغانستان مخ: ۵۳۲

ورځ لري نه ده چې مونږ يو سياسي حل ته ورسېږو چې دا کار به له افغانستان څخه د شوروي عسکرو د وتلو زمینه برابره کړي. که امریکا او پاکستان موافقه وکړي ممکن ډیر ژر یو سياسي حل ته ورسېږو.^۱ - مخ: ۵۴۵

د ۱۳۶۵ ل کال د ليندۍ د مياشتې په ۲۰ مه د افغانستان د حکومت په رهبري کې لاندې بدلونونه اعلان شو، جنرال محمد رفيع د ملي دفاع وزير په توگه، نظر محمد د هغه په عوض د صدراعظم د مرستيال په توگه، شاه محمد دوست د بهرنيو چارو له وزارت څخه ليري په ملگرو ملتونو په سازمان کې د افغانستان استازي په توگه عبدالوکيل دويتنام د سفارت څخه د بهرنيو چارو د وزير په توگه، ببرک کارمل هم له گوندي او دولتي دندو څخه سبکدوش د هغه په عوض حاجي محمد ځمکنی چې يو غيري گوندي شخص و د انقلابي شورا د رئيس په توگه وټاکل شو. نجيب له دې تغير او تبديل څخه وروسته دخپلو ملگرو سره شوروي ته سفرو کې گورباچوف نجيب ته وويل چې شورويان خپل دوستان يوازي نه پرېږدي او خپلو انترناسيوناستي مرستو ته به دوام ورکړي. مگر اراده نلرم چې سور پوځ په افغانستان کې ډیر پاتې شي ولي هر هغه څه چې د شوروي اتحاد د پوځونو ايستل چټک کوي هغه د افغانستان د شاوخوا مسایلو د حل عادلانه موافقه ده.^۲ - مخ: ۵۴۸

گورباچوف په ۱۹۸۶ ز کال په ولادي واستوک کې د وينا پر مهال له افغانستان څخه د شوروي پوځ د ۶ شپږو غونډونو د ايستلو اعلان وکړ او زیاته يې کړه چې د سياسي توافق په صورت کې به ټول پوځونه وباسي. د ۱۹۸۶ ز کال په اکتوبر کې د وعدې سره سم د غه غونډو نه ووتل گورباچوف د

^۱ - حق شناس، شر احمد نصري (۱۳۸۵ خورشیدي). تحولات سياسي جهاد افغانستان.

جلد اول مطبوعه نعماني، کابل افغانستان مخ: ۵۴۵

^۲ - حق شناس، شر احمد نصري (۱۳۸۵ خورشیدي). تحولات سياسي جهاد افغانستان.

جلد اول مطبوعه نعماني، کابل افغانستان مخ: ۵۴۵

سیاسي بیرو په غونډه کې وویل : زموږ ځانگړې موخه له افغانستان څخه د پوځونو ایستلو چټکتیا او د یو دوست افغانستان موجودیت ده .^۳ - مخ : ۳۵۳

د شوروي د بهرنیو چارو د وزارت مرستیال کارینکوف او لوی درستیز اخیامیف داسې نظر درلود چې د افغانستان دولت د شوروي پوځونو له وتلو وروسته ژوندي نه شي پاتې کیدلې . نو د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند باید په داوطلبانه توگه واک پرېږدي او یو ائتلافي حکومت دې جوړ کړي . خود بهرنیو چارو وزیر ادوارد شووارد نادزي او د کې ، جی ، بی رئیس کریوچکوف داسې نظر درلود چې د شوروي د پوځونو له وتلو څخه وروسته هم به د افغانستان اوسنی حکومت رهبري کوونکی نقش ولري . مگر د گورباچوف موخه تر هر څه ژر د شوروي پوځونو وتل او دنجیب په رهبري د دولت ساتل وو . د همدې موخې ته درسیدو په خاطر نجیب د ملي روغې جوړې کړنلاره اعلان کړه .^۱ - مخ : ۳۵۴

په پای کې د گورباچوف د غوښتنې سره سم په ۱۹۸۹ ز کال کې د شوروي ټول پوځونه له افغانستان څخه ووتل . گورباچوف په خپله وینا کې د اتریخ حقیقت په ډاگه کړ : « که کمونست گوند خپله بقا غواړي د کلکو مارکسیتی نظریاتو څخه دې لاس واخلي ، گوند ته په کار ده چې یواځې د زیارکښې ډلې پر ځای د ټولو ډلو د تنظیم رول ولوبوي . » ده په بوریس یلسن باندې نیوکه وکړه چې د کارکولو پرځایونو باندې یې د سیاسي فعالیتونو بندیز لگولی وو . ده وویل په تیږو نیم کال کې په سلگونو او زرگونو غړو کمونست گوند پرایښی دی ، د گوند بقا په انقلابي اصلاحاتو کې ده .^۲ - مخ ۱۷۲ - ۱۷۳

^۳ - پې بران و دیترکلي (۱۳۸۳ خورشیدي) قیقان افغان (حقیقت تجاوز شوروي بر افغانستان) مترجم عبدالرحیم احمد پروانی ، انتشارات میوند ، کابل افغانستان مخ : ۳۵۳

^۱ - پې بران و دیترکلي (۱۳۸۳ خورشیدي) قیقان افغان (حقیقت تجاوز شوروي بر افغانستان) مترجم عبدالرحیم احمد پروانی ، انتشارات میوند ، کابل افغانستان مخ : ۳۵۴

^۲ - ولی محمد ، روسی اولني پراختیا غوښتنه مخونه ۱۷۲ - ۱۷۳

گورباچوف په شوروي کې د کي ، جي ، بي استخباراتي سازمان پنگ کړ او کار کوونکي يې دفاع وزارت ته معرفي کړل. د ۱۹۹۱ ز کال د اگست په ۱۹ مه د گورباچوف مرستيال گينادي کيانوف د ده پر ضد کودتاه وکړه ، خو بوريس يلسن کودتاه شنډه کړه او د کودتاه په تور د نورو کودتاچيانو سره يې د کې ، جي ، بي مشر کوچکوف هم ونيول . کوچکوف سترې محکمي ته په خپل بيان کې وويل : د گورباچوف د حکومت د پنگولو موخه د شوروي اتحاد د مسکين کولو او پر هغه د واکمنۍ کولو په ترڅ کې د غربي هيوادونو د دسيسو څخه مخنيوی و . خوزه په دې خفه يم چې په دې هڅو کې بريالی نه شوم . د ناټو غړو هيوادونو پريکړه کړې وه چې لومړی شوروي اتحاد مسکين او بيا پری واکمني وکړي .^۱ - مخ : ۱۷۳

ميخايل سرگوويچ گورباچوف د يو لړ اصلاحاتو په اساس په لويديځ او امريکا کې ډير محبوبيت پيدا کړ په امريکا کې چې کله سرشميرنه وشوه او وه خلويښت ۴۷ سلنه وگړو د خپلې خوښې د شخص په توگه د گورباچوف نوم واخېست . او ۷۹ سلنه خلکو د ده وړاندیز د اتمې وسلو د بندیز د تړون په اړه د کال د شخص په توگه گورباچوف غوره کړ . امريکايي مجلي ۱۹۸۸ ز کال دې دي غوره شخصيت په نامه ونوماوه . د واکمنۍ په وروستي پړاو د ۱۹۹۱ په جنوري کې نوموړی ته د سولي د نوبل د جايزي گټونکې اعلان شو . او د ۱۹۹۱ په جون کې د ناروي د اوسلو په ښار کې د يوې سترې غونډې په ترڅ کې د جايزې ترلاسه کولو په مراسمو کې يوې ۲۱ کلنې افغاني مهاجره شهلا سلطاني د گورباچوف په خبرو کې درې واړه ورولویده خودناروي پوليسو هغه له غونډې وويستله .^۲ - مخ : ۱۷۴

د شوروي عسکرو د ويستلو پسرره گورباچوف د سولي د نوبل جايزه واخېسته ، خوا افغانستان کې تردې مهاله (۲۰۱۴ ز کال د اگست ۲۳) او ۱۹۹۳ ل کال اسد ۳۱ مه پوري سوله رانغله او د افغانانو د سولي ارمان پوره نه شو .

^۱ - ولي محمد ، روسي پراختيا غوښتنه : مخ : ۱۷۳

^۲ - ولي محمد ، روسي پراختيا غوښتنه : مخ : ۱۷۴

د ۱۳۵۷ لمريز کال څخه تر ۱۳۷۱ زلمريز کال پوري
 ۱۹۷۹ ز کال - ۱۹۹۱ ز کال پوري د شوروي او افغانستان واکمنان

ګڼه	د واک موده	د شوروي اتحاد واکمنان	د افغانستان واکمني
۱	۱۹۷۸-۱۹۷۹	بريژنيف	نور محمد تره کې او حفيظ الله امين
۲	۱۹۸۲ ډسمبر	بريژنيف وروستی دوره	ببرک کارمل
۳	ډسمبر ۱۹۸۲ - اپريل ۱۹۸۴	اندروپوف	ببرک کارمل
۴	اپريل ۱۹۸۴ - مارچ ۱۹۸۵	کانستاتين چرينينکو	ببرک کارمل
۵	مارچ ۱۹۸۵	ميخايل گورباچوف	ببرک کارمل
۶	۱۹۸۲-۱۹۹۱	گورباچوف	نجيب الله ^۱ - مخ ۱۲۷

^۱ - ولي محمد ، اولني پراختيا غوښتنه : مخ : ۱۲۷

۱۴- د بیرک کارمل گونښه کیدل او د ډاکټر نجیب الله واک ته رسیدل

[۱۳۷۱ ل - ۱۳۲۵ ل]

[۱۹۸۲ ز - ۱۹۹۲ ز]

په شوروي اتحاد کې له گرباچوف سره د افغانستان د ديموکراتيک جمهوريت د لوړ پوړي هئيت تر ليدنې وروسته شوروي مشران دې پايلې ته ورسيدل چې کارمل بايد گونښه شي ، کارمل هم د خپلو شوروي ملگرو په دريځ پوه شوه ، څرگنده يې کړه ، موافق دی خو بايد کابل ته ولاړ شي او له خپلو همکارانو سره خبرې وکړي ، فکر وکړی چې هر څه به په سمه توگه سرته ورسېږي ، ده هڅه کوله چې له وخت څخه استفاده وکړي . خو شوروي مشرانو له کارمل څخه د استعفا اخيستلو لپاره کړيوچکوف چې له اندروپوف سره په «کی ، جی ، بی ،» کې کار کاوه او د کابل د رژيم له لوړ پوړو چارواکو سره يې پوره بلديت درلود وټاکه .

هغه ته ويل شوي وو چې پرته له شورماشوره له کارمل څخه استعفاواخلي کړيوچکوف چې کله کابل کې له کارمل سره ليدنه پيل کړه ، کارمل د گواښ په توگه وويل : د شوروي د ډاکترانو د غمخوړۍ له برکته زه ځان ډير ښه احساسوم او روغ ، رمتيم . کړيوچکوف ورته وويل : په افغاني مشرتابه کې ستونزې را منځ ته شوي . شوروي مشران له تاسې غواړي چې د يو صادق (انترناسيونالست) ملگري او د هغوی د همکار په توگه خبرې وکړي چې تل يې ټولنيزې گټې له خپلو شخصي گټو څخه لوړې گڼلې دي . کارمل وويل ټول هغه معلومات چې په دې وروستيو وختونو کې سفير او د «کی ، جی ، بی ،» استازي مسکو ته ورکړل هغه ټول دروغ دي . (۱- مخ : ۱۲۳)

کارمل فکر کاوه چې اوس څه وکړي د شوروي مشرانو سلا ومني او که د شوروي په گټو گوزار وکړي ، په دې وخت کې کارمل په خبرو کې بند بند شو

¹ - شيبارشين . ل ، و (۱۳۸۲ ل) . د مالتکولاس ، ژباړن محمد طاهر کانی ، د افغانستان نشرات کلتوري ودي ټولنه ، چاپ دانش کتابتون پيښور . مخ

او ناخا په يي سمدستي چيغه کړه مامر کړئ ، ما قرباني کړئ ، خو چي دا قرباني ملت ومني ، د کړيوچکوف خبرو ته غوږ نه نيوه او اجازه يې نه ور کوله چې دده خبرې ورغوځي کړي ، قهر او غضب يې زياتيده او په لوړ اوازيې کې خبرو ته ادامه ور کړه او د شوروي رهبري يې ملامته کړه . کړيوچکوف ورته وويل چې د مسکو له خبرو په افغانستان کې څوک خبر نه دي . په دې وخت کې کارمل په غضب شو ځواب يې ور کړ . تاسو فکر کوئ چې افغانان خړه دي ، کارمل زياته کړه داسې پلان جوړ شوی چې ماله مينځه يوسي ، زما په زرگونو ملگري او همکاران به بنديخانې ته وغورځول شي . تاسي پر مونږ باور نه لرئ ، او مونږ ته دا را يادوئ چې په ۱۹۷۹ ز کال په مسکو کې د تره کي او بريښيف له تودي ليدنې يوه اونۍ وروسته تره کي د امين له خوا ووژل شو . ولي شورويان زموږ د هيواد په کورنيو چارو کې لاسوهنه کوي؟^۱ (مخ : ۱۲۸)

کړيوچکوف د کارمل د دې خبرو په ځواب کې وويل چې شوروي حق لري ځکه هغوی په افغانستان کې انترناسيوناستي دنده سرته رسوي او وژل کيږي ، تاسې بايد خپل ځان او د افغان انقلاب وساتئ ، کارمل په لوړ آواز وويل د افغان انقلاب په ارامه پريږدئ . تاسې وايې چه په افغانستان کې شورويان وژل کيږي خپل پوځونه مو وباسئ ، پريږدئ چې افغانان په خپله د انقلاب ساتنه او دفاع وکړي . خو کړيوچکوف ټينگار وکړ چې د استعفا موضوع له کابل پيل شوې ده . مسکو يوازي مرسته کوي چې وضع خرابه نه شي د ورځې په نيمايي کې د دفاع ، کورنيو چارو او دولتي امنيت وزيران کارمل ته ورغلل او په زغرده يې کارمل ته وويل چې استعفا ور کړه ، کارمل هغوی ته هم سخت ځواب ور کړ خو نور نا اميده شو او هيڅوک د هغه په دفاع کې ونه دريدل بالاخره کارمل تسليم شو او خپله استعفا يې ور کړه .^۲ (مخ : ۱۷۰)

دې سره جوخت د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند د پرچم په اړخ کې اختلاف پيدا شو . د دې اختلاف پر مهال د گوند د سياسي بيرو اکثريت غړي

^۱ - شيبارشين . و ، ل (۱۳۸۲ ل) ، د مسکولاس . مخ : ۱۲۸

^۲ - شيبارشين . و ، ل (۱۳۸۲ ل) ، د مسکولاس . مخ : ۱۷۰

د رهبرۍ د بدلیدو پلوي وو ، اودا کاريي يوه اړتيا بلله دوی دې پایلې ته رسیدلي وو چې د ببرک کارمل پر ځای نجیب وټاکي .

د ۱۳۲۵ ل کال د ثور په ۱۴ مه (۱۹۸۶ ز کال د می په ۴ مه) د گوند د مرکزي کمیټې په اتلسم پیلنوم کې د ببرک کارمل پر ځای ډاکټر نجیب د گوند د عمومي منشي په توگه وټاکل شو . همدارنگه د ۱۳۲۵ ل کال د قوس په ۲ مه حاجی محمد څمکنی د ببرک کارمل پر ځای د انقلابي شورا د رئیس په توگه وټاکل شو ، په دې اړه د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند د سیاسي بیرو غړي او د خلق جناح ته منسوب میر صاحب کاروال داسې نظر لري : « په رهبرۍ کې بدلون د شورویانو د فشار په اساس صورت وموند او د کارمل په استعفا کې د گوند داخلي فشار هم موجود و ، ځکه چې ببرک کارمل له شوروي څخه کابل ته راغی ، له ده څخه دولتي لوړپوړو چارواکو لکه د گوند د سیاسي بیرو غړي صالح محمد زیري د ملی دفاع وزیر نظر محمد ، د کورنیو چارو وزیر سید محمد گلاب زوی ، د دولتي امنیت وزیر یعقوبي د استعفا غوښتنه وکړه ، په کابل کې فوق العاده حالت و ، د کارمل د طرفدارانو تېلفوني اړیکې قطع شوي هوايي پروازونه بند شول ، خو کارمل خپله استعفا د شوروي استازي کریوچکوف ته ورکړه ، وروسته تر هغه د گوند په اتلسم پیلنوم کې یې استعفا ومنل شوه . (۱ - مخ : ۴۳۳ - ۴۳۴)

د ببرک کارمل له استعفا وروسته په گوند کې اختلاف زیات شو د خلق اړخ هم په دوو ډلو وویشل شو هغوی چې له نجیب سره کار کاوه عبارت ووله : (محمد اسلم وطنجار ، راز محمد پکتین ، شیرجان مزدوریار ، انجینر نظر محمد او هغه ډله چې د نجیب مخالف شوي وو عبارت دي له : سید محمد گلاب زوی ، شهنواز تنی ، نیاز محمد مومند ، میر صاحب کاروال . مگر د امین پلویان لکه عبدالرشید جلیلي ، ډاکټر شاه ولي ، عبدالحکیم شرعي جوزجاني ، عبدالقدوس غوربندی ، محمود سومال له بندي څخه تر خوشې کیدو وروسته بي طرفه پاتي شول ، عبدالکریم میشیاق او د ستگیر

^۱ - اندیشمند محمد اکرم . (۰) حزب دیموکراتیث خلق افغانستان . کودتاه

پنجشيري په دولت کې شامل وو خوله نجيب سره جوړ نه وو . او کارمل ته يوازي محمود بريالي ، انا هيتا راتب زاد ، نور الحق علومي ، مجيد سر بلند ، سرور منگل ، امتياز حسن ، واسع کارگر ، عبدالستار پردلی وفادار پاتې شول .^(۱- مخ : ۹۸۰ - ۹۸۱)

د پرچم د اړخ نورو غړو د لاندې دلايلو پر بنسټ د نجيب په گټه خپله موضوع بدله کړه .

۱- د ببرک کارمل د ليري کيدو تصميم ، د شوروي له خوا نيول شوی دی نو د هغوی په مقابل کې مقاومت بې گټې دی .

۲- که چيرې مقاومت وکړي پرچميان متلاشي کيږي .

۳- ببرک کارمل په خپله استعفا ورکړې ده .

دستگير پنجشري وايي دا يوه سپينه کودتاه وه چې د امنيتي وزارتونو د مسئولينو له خوا پرته له وسله وال پاڅون څخه سرته ورسیده . مگر د خلق جناح د نجيب په ملاتړ کې هيڅ گټه ونه کړه او په پايله کې يې ډيرزيان وليد .^{۲ مخونه : ۴۳۵ - ۴۳۶}

حاجي محمد څمکنی د ۱۳۲۵ ل کال د سنبلې له ۲۹ می (۱۹۸۲ ز د سپتمبر له ۲۰ می) څخه ۱۳۲۵ ل کال د قوس تر ۹ پورې د انقلابي شورا د سرپرست په توگه دنده اجرا کړه ، چې ۱۳۲۵ ل کال د قوس په ۹ مه د لوی جرگې له خوا ډاکتر نجيب دهغه په عوض . د جمهور رئيس او حاجی محمد څمکني يې د مرستيال په توگه وټاکل شول ، په ياده لويه جرگه کې نوی اساسي قانون تصويب او د هيواد نوم د افغانستان له ديموکراتيک جمهوريت څخه د افغانستان په جمهوريت باندې بدل شو . د نجيب تر ټولو سخته مقابله د جلال اباد جگړه وه چې پوځ د ده سخت ملاتړ وکړ . او د ۱۹۸۹ ز کال په

^۱ - کښمند ، سلطانی . () . يادداشت هاي سياسي و رویداد هاي تاريخي
مخونه : ۹۸۰ - ۹۸۱

^۲ - انديشمند ، محمد اکرم . (۱۳۹۱ هـ) . حزب ديموکراتيک خلق افغانستان
کودتاه و فروبي مخونه : ۴۳۵ - ۴۳۶ .

جولای کې پېښه شوه . همدارنگه ډاکټرنجیب الله د ۱۹۹۰ ز کال په جولای کې د گوند دویمه کنگره دایره کړه ، په دې کنگره کې د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند نوم د وطن د گوند په نوم تصویب شو . (۱- مخ: ۹۸۵- ۹۸۲)

^۱ - کښتمند ، سلطانصی . (۰) یاداشت های سیاسي و رویدادهای تاریخي
مخونه: ۹۸۲-۹۸۵)

۱۴،۱ - د ډاکټر نجيب الله کورنۍ او بهرنۍ پالیسي :

کله چې نجيب الله د گوند د عمومي منشي په توگه وټاکل شو له انتخابیدو سره سم په گوندي او دولتي سياست کې بدلون راغی. ډاکټر نجيب الله د هيواد د عيني واقعیتونو پر بنیاد خپله طرحه يې (د ملي روغې جوړې سياست) چې په حقيقت کې د شخړو د هوارولو نوې لاره و او ژورې انساني محتوا په لرلو سره د افغانانو له جگړو څخه د افغانانو د ژغورلو او په هيواد کې د تل پاتې سولې د ټينگښت لاره وه. د ۱۳۲۵ ل کال د جدي د مياشتې په ۱۳مه نيټه يې په گوندي غونډه کې د يو ستراتيژيک هدف په توگه وړاندې کړه ، په پای کې د غونډې د گډونکونکو له خوا تصويب شوه. او د همدغې ورځې له غرمې څخه وروسته په يوې درنډې غونډه کې چې په هغې کې گوندي او غير گوندي مشران راټول شوي وو ، د نجيب الله له خوا د ملي روغې جوړې سياست رسماً اعلان شو. د ۱۳۲۵ ل کال د جدي په ۲۵ نيټه يې يو اړخيز اوربند اعلان کړ او د ملي روغې جوړې سياست عملي پلي کيدل پيل کړل ، همدا ډول د نوي سياست څخه په پيری د ۱۳۲۵ کال د دلوې د مياشتې په لومړۍ نيټه د سياسي بنديانو د ازادولو په اړه د ډاکټر نجيب الله له خوا د بخښني عمومي يو فرمان صادر شو چې د هغې په اساس په زرگونو بنديان خوشې کړل شول. (۱- مخ : ۱۵)

د ملي روغې جوړې سياست هغه وخت په لاندنيو څلورو اصولو ولاړ و .

۱ - له پوځي پلوه په ټول افغانستان کې د سولې بسيا کيدل (يعني د وسلې ټولول او يوې قانوني افغاني مرجع ته سپارل .

۲- په سياسي ډگر کې ائتلاف ، سياسي پلورالنيزم ، دموکراسي او يوه پراخ بنسټه حقوقي اداره جوړول .

۳- له اقتصادي ، ټولنيز پلوه د اقتصاد د ټولو ډولونو همزمان ممکنه وده او پرمختيا او د ازاد بازار اقتصادي سيستم تقويه .

۴- د ملي روغې جوړې په برنامه کې درې مسئلې د پرمخني عملي اقدام په توگه په گوته شوې وې .

الف : شپږ مياشتنۍ يو اړخيز اوربند .

¹ - نوید ، نورالبشر (۱۳۷۸ ل) . وطن يا کفن مخ : ۱۵

ب : دوسله وال اپوزسيون په گډون د ملي وحدت د حکومت تشکيل .
ج : تقريباً د پنځه ميليونو په شاوخوا کې د افغاني مهاجرينو له
پاکستان او ايران څخه راستنيدل . (^۱ - مخ : ۱۵)

د دې سياست معني دا وه چې د افغانانو تر مينځ د ورور وژنې او وينې
تويولو بهير پاي ته ورسېږي . تر څو خپل مينځي ستونزې ته د تيريدنې او
گذشت په روحيه د افغانانو د خپل منځي ډيالوک له لارې د حل امکان پيدا
کړي ، د قدرت له يو اړخيز انحصار څخه ډډه وشي او يو پراخ بنسټه ملي اداره
جوړه شي . او داسي فضاء را منځ ته شي چې ټول افغانان د ازادو ټاکنو له لارې
د خپل سرنوشت د ټاکلو وس پيدا کړي ، ډاکتر نجيب الله د همدې سياست د
پلي کولو په خاطر (۱۳۲۲ کال) د سرطان په مياشت کې د نوي اساسي قانون
مسوده خپره کړه . د مخالفينو په شمول له ټولو خلکو څخه غوښتنه وشوه چې
په دغه مسوده کې د بدلون په اړه خپل رغنده نظريات د اساسي قانون
کميسیون ته واستوي ، څو مياشتې وروسته د نوي اساسي قانون د تائيد او
تصويب په خاطر لويه جرگه په کابل کې دايړه شوه د نوي اساسي قانون
مسوده له يو لړ تغيراتو او بدلونونو څخه وروسته د لويې جرگې د برخه والو
له خوا د ۱۳۲۲ ل کال د قوس د مياشت په نهمه نيټه تصويب شوه او ډاکتر
نجيب الله يې د نوي جمهور رئيس په توگه وټاکه . (^۲ - مخ : ۱۶)

د ملي روغې جوړې د سياست ستره بريا د ۱۳۲۷ ل کال د حمل د مياشتې
په ۲۴ مه نيټه د ژنيو تړون لاس ليک کيدل وو چې د دې تړون پر بنسټ د
۱۳۲۷ ل کال د دلوې د مياشتې په ۲۲ مه نيټه د شوروي پوځونه په بشپړه توگه
له افغانستان څخه ووتل او ډاکتر نجيب الله دا ورځ د ملي نجات ورځ اعلان
کړه . نوموړي د گوند د نوم او کرڼلارې د بدلون لپاره د ۱۳۲۹ ل کال د
سرطان د مياشتې په شپږمه نيټه د گوند کنگره دايړه کړه . گوند د وطن د
گوند په نوم ياد شو او د پخوانيو بنياد گريوو او غيري عملي شعارونو سره
يې مخه ښه وکړه . او په گوند کې د روغې جوړې تگلاره په نوې روحيې سره

^۱ - نويد ، نورالبشر (۱۳۷۸ ل) . وطن يا کفن مخ : ۱۵

^۲ - نويد ، نورالبشر (۱۳۷۸ ل) . وطن يا کفن مخ : ۱۶

سمبال کړه. د ملگرو ملتونو د دفتر تر مستقيمي سرپرستۍ لاندې او د هغوی په ضمانت د قدرت د ویش او یا بې طرفي شورا ته د ليرېدولو میکانیزم د خبرو مهمه موضوع وه. د دغو خبرو رغنده پایلې د ملگرو ملتونو په پنځه فقریزه پلان کې انعکاس وموند. (۱- مخ: ۱۷)

ټول تدبیرونه په چټکه توگه سرته رسیدل ترڅو د ۱۳ کلني جگړې له ناوړین څخه ستړي افغانان د یوې همیشنۍ سولې د بری لور ته ورسوي. نجیب د ملگرو ملتو د سکرتر جنرال پطروس غالي د غوښتنې په اساس او د هغه د ځانگړي استازي او مرستیال بنین سیوان د پنځه فقره ایزه پلان له مخي د دولتي واکه څخه د گوښه کیدو او د قدرت د ليرېدولو د ژمنې په اړه د ۱۳۷۰ ل کال د حوت د میاشتې په ۲۷ مه نیټه خپله تاریخي اعلامیه صادره کړه. په دې ترتیب د ملي روغې جوړې په لار کې ټولې بهانې او خنډونه عملاً ایسته شول، نجیب ټولو ژمنو ته وفادار پاتې شو. (۲- مخ: ۱۸)

په نړیواله کچه سیاسي بهیر د ډاکتر نجیب الله په زیان وو ځکه ده د ۱۹۹۱ ز کال د اگست ۱۹ نیټې له کودتاه وروسته په مسکو کې د نجیب ملاتړ ضعیفه شو او د ۱۹۹۱ ز کال په سپتمبر کې شوروي او امریکا موافقه وکړه چې د ۱۹۹۲ ز کال له جنوري په وروسته به د دواړو لوریو له ملاتړ څخه لاس اخلي. مسکو د دې سربیره اعلان وکړ چې کابل ته به دهغوي د اړتیا وړ غله د سوزیدو توکي او وسله لږه او یا بنده کړي او خپل ټول مشاورین به له افغانستان څخه وباسي. د ۱۹۹۱ ز کال د نوامبر په دولسمه د پروفیسور برهان الدین رباني په مشرۍ د څلورو تنظیمونو استازي مسکو ته لاړل. د دې لیدني په پای کې یوه اعلامیه خپره شوه چې د مجاهدینو په رسمیت پیژندلو معنی یې درلوده. ځکه دواړو لوریو اظهار وکړ چې په افغانستان کې مجاهدینو ته د واک په انتقال موافق دي. مسکو مجاهدینو ته د قدرت انتقال قبول کړ خو د نجیب د رژیم سرنوشت نامعلوم و، د مجاهدینو تر مینځ د اختلاف موجودیت، بنسټ پالني څخه د امریکا او

^۱ نوید، نورالبشر (۱۳۷۸ ل). وطن یا کفن مخ: ۱۷

^۲ نوید، نورالبشر (۱۳۷۸ ل). وطن یا کفن مخ: ۱۸

لویدیځ ویره او د خپل پیاوړي پوځ د موجودیت په وجه نجیب عقیده درلوده چې د ده رژیم به په خپل ځای پاتې شي (۱- مخ: ۳۵۲)

ځکه ډاکټر نجیب الله د دې پوښتنې په ځواب کې چې د ملي روغې جوړې سیاست له کومه ځای څخه سرچینه اخلي؟ داسې ځواب ورکړ. خو ځله ما په مختلفو غونډو کې دې مسالې سره تماس نیولی چې پنځه کاله مخکې د ۱۳۵۷ ل کال د ثور د ۷ مې نېټې له بدلون وروسته ټول تجارب جمعبندي کړل. او د دیني علماو او روحانیونو او د افغانستان د مختلفو شخصیتونو سره له لیدني وروسته د ملي روغې جوړې لومړنۍ مفکوره له همدې ناستو او د نظر له تبادلي وروسته د ملي روغې جوړې کړنلاره مینځ ته راغله په تدریجي بڼه د مختلفو ډلو او شخصیتونو له نظریاتو څخه وروسته دې نتیجې ورسیدو چې د جگړې د بندیدو لپاره یوازینی لاره ملي روغه جوړه ده. (۲- مخ: ۴۸۲)

نجیب الله د ۱۳۲۵ ل کال د مرغومي په ۲۵ مه نېټه شپږ میاشتني اور بند اعلان او په اعلامیه کې له ځینې نظامي ځایونو څخه اصلي مرکزونو ته د نظامي قطعاتو د راګرځیدو یادونه شوې وه. نجیب د ملګرو ملتونو د عمومي منشي او د هند صدراعظم راجیو ګاندي، دزیمبابوي صدراعظم رابرت موګابی چې د نا پیلیو هیوادونو د جنبش نوبتي غونډی ریس و. د پاکستان او ایران رهبرانو ته لیکونه واستول او له هغوی څخه یې وغوښتل چې د ملي روغې جوړې د سیاست په عملي کیدو او له مخالفینو سره د ائتلافي دولت په جوړیدو کې مرسته وکړي، خو په پېښور کې د مجاهدینو د ګوندونو رهبرانو په یو پراخه غونډه کې چې د (۱۳۲۵ کال د جدي په ۲۷) دایره شوه د نجیب

۱- طنین، ظاهر (۱۳۸۴ هـ ش). افغانستان در قرن بیستم. مخ: ۳۵۲

۲- اندیشمند، محمد اکرم. (۱۳۹۱ هـ ش). حزب دموکراتیک خلق

افغانستان کودتاه.

الله د دولت طرحې رد کړې مگر د نجیب دولت د خپلې کړنلارې تطبیق ته ادامه ورکړه. (۱- مخ : ۴۹۱)

نجیب د خپلې کړنلارې د تطبیق په خاطر مسکو ته د دریو اونیو له سفر (۱۹۸۷ ز کال په جولای او اګست کې) څخه تر راګرځیدو وروسته د مجاهدینو سره د ائتلافي حکومت د جوړیدو له پاره خپل تیاري وښود. ده وړاندیز وکړ چې مجاهدینو ته به نوموړی د انقلابي شورا، جمهور رئیس او وزیرانو شورا د مرستیالانو څوکۍ، لویه څارنوالی او ۱۳ وزارتونه ورکړي، او د ګوند په سرتاسري کنفرانس کې چې ۱۹۸۷ ز کال د اکتوبر په ۱۸ - ۲۰ نېټې پورې دایر شو، د ملي روغې جوړې د سیاست اساسي کړنې ترسیم او مشخصې شوې. لکه د ګوندونو ازادي، د ائتلافي ادارو جوړول، د ګوند له چپي سازمان سره اتحاد، یو اړخیزه اوربند د نوي اساسي قانون تصویب د جمهور رئیس ټاکنه. (۲- مخ : ۴۹۲)

ډاکټر نجیب الله په واکمنۍ کې د ملي روغې جوړې د سیاست د عملي تطبیق په خاطر د ژانیو تړون او یوشمیر نور اړین تضمین لیکونه او تړونونه د نړیوالو سترو قدرتونو (امریکا او شوروي) تر مینځ لاس لیک شول تر څو په افغانستان کې سوله راشي. مونږ دلته د لوستونکو د معلوماتو لپاره دغه تړونونه کټ مټ لیکو:

د ژنیو تړون :

د افغانستان د جمهوري دولت او د پاکستان اسلامي جمهوریت تر مینځ دوه اړخیزه تړون او د دواړو هیوادو تر مینځ د اړیکو د اصولو پر ځانګړي توګه د نه مداخلې په اړه موافقه.

د افغانستان جمهوریت او د پاکستان اسلامي جمهوریت وروسته له دې څخه د متعاهدینو په نوم یادېږي.

^۱ - اندیشمند، حاکمیت فروپاسي. انتشارات میوند، کابل افغانستان مخ :

^۲ - اندیشمند، محمد اکرم. (۱۳۹۱ هـ ش). حزب دیموکراتیک خلق افغانستان

– د اړیکو د عادي کولو د نه مداخلې د اصولو رعایتول ، په مقابل کې د
ښه ګاونډیتوب رواجول ، د نړیوال او سیمه ایزه امنیت د ټینګښت په خاطر
مرسته .

– د یو بل په کورنیو چارو کې د نه لاس وهنې د اصل بشپړ مراعتول او په
نظر کې نیولو سره لوی دولتونه هم د نړیوالې سولې د ساتنې په احترام او لکه
څرنگه چې د ملګرو ملتونو منشور ته ژمن دي .

– د هیوادونو د دې حق مراعتول چې هغوی د خپلو خلکو ارادې سره سمه
ازادي او حق لري چې خپل سیاسي ، اقتصادي ، ټولنیز او فرهنګي نظامونه
وټاکي ، تاکید کېږي چې په دې برخه کې به دهیڅ ډول فشار ، تهدید او قهر
څخه کار نه اخستل کېږي .

– د ملګرو ملتونو د منشور او هغې قطعه نامي ته وفاداري چې د ملګرو
ملتونو له خوا د نه مداخلې په اړه تصویب شوي په ځانګړي توګه د نړیواله
حقوقو هغه اعلامیه چې د دولتونو تر مینځ د دوستانه اړیکو مرستې چې د
ملګرو ملتونو د منشور سره مطابقت ولري د (۱۹۹۰ ز کال) د اکتوبر په ۲۴ مه
تصویب شوې ده . همدارنګه ملګرو ملتونو د هغې اعلامیې سره سم چې د
۱۹۸۰ ز کال د ډسمبر په ۹ مه نیټه تصویب شوې ده په لاندې موادو موافقه
وشوه . (۱- مخ : ۴۰۱) .

لومړۍ ماده :

د دواړو متعاهدینو تر مینځ اړیکې ښایي . د دولتو د نه مداخلې د اصولو
سره سم تنظیم شي .

دویمه ماده :

۱- د یه ګو ګودووز ، سیلګ اس . هار سیون . (۳۸۹ هـ ش) پشت پرده
افغانستان . مترجم : اسدالله شقایي ، چاپ اول . انتشارات بین المللي الهیدي .
تهران مخ : ۴۰۱

د نه مداخلې د اصل د تطبيق او تحقق په خاطر ، دواړه خواوي وعده کوي چې لاندې تعهدات به اجرا کوي .

۱_ ملي حاکميت ، سياسي ازادي ، ځمکنۍ بشپړتيا ، ملي وحدت او د نه مداخلې په اړه تعهد کوي او هم دواړه هيوادونه به د يو بل فرهنگي ميراث او ملي هويت ته به احترام کوي .

۲_ خپل سياسي حاکميت اقتصادي ، کلتوري او ټولنيز نظام به له هر راز بهرني مداخلې ، فشار او تهديد پرته دخلکو د غوښتني سره ټاکي . دواړه خواوي به د يو بل ټولو حقوقو ته درناوي کوي

۳_ د يو بل سرحدی پولو باندېنه تيري ، د هر راز زور او تهديد څخه ډډه کول ، د يو بل نظام او کورنۍ چارو کې نه مداخله چې د هيوادونو نظامونو ته خطر پېښوي او د تاوتريخوالي لامل گرځي . د متعاهدينو ژمنتيا .

۴_ د دې ډاډ ور کول کيږي چې يو د بل د هيواد په قلمرو کې د هغه هيواد حاکميت ، ازادي ځمکنۍ بشپړتيا ، ملي وحدت ، د سياسي ، اقتصادي ، اجتماعي ثبات د له مينځه وړلو په غرض له هيڅ ډول طريقي څخه استفاده نه کوي .

۵_ له وسله والې مداخلې څخه ډډه کول چې هغه د سياسي نظام د له مينځه وړلو ، نظامي اشغال او يا بله کومه بڼه ولري . يو د بل په کورنيو چارو کې د پټې مداخلې او يا هر ډول کرڼه چې د مداخلې بڼه ولري . چې د غه مداخلې په کورنيو چارو کې د نظامي ، سياسي يا اقتصادي بڼه ولري . معظم متعاهدين بايد له هر ډول عمل څخه چې د زور بڼه ولري ډډه وکړي .

۶_ معظم متعاهدين بايد له هر ډول کرڼې څخه چې د مقابل هيواد د وضعې د بي ثباتۍ او ضعيفه کيدو لامل گرځي ډډه وکړي .

۷_ دواړه متعاهدي خواوي بايد له هر ډول تحريک ، هڅونې او تشويق څخه ډډه وکړي چې په مقابل هيواد کې د ملي وحدت د نظام د کمزورۍ کيدو او له مينځه تگ سبب کيږي .

۸_ د يو بل مخالفينو ته نظامي زده کړې ، هغوی ته وسله او مالي مرستې په واک کې ور کول چې پايله يې يو نظامي قوت جوړه وي د يو بل پر ضد دسيسه

گڼل کيږي. دغه راز د يو بل هيواد قومونو ته پسي او وسله ليرل د يو بل په داخل کې لاسوهنه ده. ترې ډډه کول د هري خوا ضمه واری ده.

۹- د هغه هيواد سره د موافقي يا تړون لاس ليک کول څخه ډډه کول کوم چې د مقابل هيواد په کورنيو چارو کې د مداخلې سبب کيږي.

۱۰- د مقابل لوري په کورنيو چارو کې د مداخلې په منظور د هر ډول توهين، بد ويلو او پرو پاگندي فعاليتونو څخه ډډه کول.

۱۱- د متعاهد لوري پر ضد بايد د هر ډول تروريستي او ورانکارې ډلې له ملاتړ څخه مقابل لوري دی ډډه وکړي. کوم چې د هغه هيواد په کورنيو چارو کې د مداخلې بنه ولري.

۱۲- هغو ډلو ته د پناه مرستي، تربيه او وسله وال کولو چې د قومي يا سياسي او دي ته ورته په خپلو سرحدونو کې د مقابل لوري د نظام د له مينځه وړل چې په بې نظمۍ گډوډۍ کې ترې گټه اخلي ډډه پکار وه. او رسنۍ هم بايد د ناوړو تبليغاتو څخه خود داري وکړي.

۱۳- د هر هغه عمل ته اجازه نه ورکول چې مداخله گڼل کيږي دريمه ماده:

نوموړی تړون د ۱۹۸۸ ز کال د مې له ۱۵ مې نېټې څخه د اجرا وړ دی. څلورمه ماده:

هغه کړنې او اقدامات چې دواړو خواو ته د دي تړون د دويمې مادې د موادو د تطبيق لپاره اړين دي. د دي تړون د اجرا تر نېټې پورې بايد بشپړ شي.

پنځمه ماده:

دغه تړون په انگليسي، پښتو او اردو ژبو ليکل شوی دی. د اختلاف د پيدا کيدو په صورت انگليسي متن د اعتبار وړ دی.

د دي تړون پنځه اصلي نسخي نن ۱۹۸۸ ز کال د اپريل ۱۴ مه په ژنيو کې تهيه شوی دی.

د بهرنيو چارو وزير عبدالوکيل د افغانستان د جمهوري دولت استازي.

د بهرنیو چارو وزیر زین نوراني د پاکستان د اسلامي دولت استازي . (۱_ ۴۰۲-۴۰۳)

د نړیوال تضمین اعلامیه :

— د امریکا د متحد ایالاتو او شوروي اتحاد د سیوسیالستي جمهوریت .
— د افغانستان جمهوري دولت او د پاکستان د اسلامي دولت له سیاسي توافق څخه چې د مذاکراتو له لارې یو تړون لاس لیک او غواړي خپلې اړیکې عادي کړي ، د ښه ګاونډیتوب روحیه په دواړو هیوادونو کې تبلیغ کړي تر څو په سیمه او نړۍ کې سوله ټینګه کړي ملاتړ یې کوي .

— د پاکستان او افغانستان د دولتونو تر مېنځ چې کوم اهداف په تړون کې وټاکل شول عملي او ددې اصولو په رعایت د حاکمیت استقلال ، ځمکنۍ بشپړتیا تضمین او له هغوی سره د چارو په اجرا کې مرسته کوي .

— د افغانستان جمهوري دولت او د پاکستان اسلامي جمهوریت به یو د بل په کورنیو چارو کې د هر ډول لاس وهنې څخه ډډه کوي . ټولې دوه اړخیزه اړیکې په ځانګړي ډول د نه مداخلې اصولو ته متعهد او له ټولو هیوادونو څخه غوښتنه کوي چې همداسې عمل وکړي .

— دغه اعلامیه له (۱۵ / می ۱۹۸۸) څخه د اجرا وړ ده .

— دغه اعلامیه د ۱۹۸۸ ز کال د اپریل په پنځلسمه په ژنیو کې په پنځو اصلي نسخو کې چې هر یوه یې په انګلیسي او روسي ژبو تهیه شوې ده د ټول متونو معتبر دی . د امریکا د متحد ایالاتو استازی جورج بی شولنتر . د شوروي د سیوسیالستي جمهوریت استازی ادوارد شوارد نادزي (۱_ مخ : ۴۰۴-۴۰۵)

^۱— ديه گو کودووز ، سيلگ اس . هارسيون . (۳۸۹ هـ ش) پشت پرده افغانستان . مترجم : اسدالله شقايبی ، چاپ اول . انتشارات بين المللي الهیدي . تهران مخ : ۴۰۲-۴۰۳

^۱— ديه گو کودووز ، سيلگ اس . هارسيون . (۳۸۹ هـ ش) پشت پرده افغانستان . مترجم : اسدالله شقايبی ، چاپ اول . انتشارات بين المللي الهیدي . تهران مخ : ۴۰۴-۴۰۵

د ملي روغې جوړې د کړنلارې سره سم د ولاياتو له سطحې څخه تر قريو او کليو پورې به ائتلافي ادارې جوړې کړي. تر څو محلي قوماندانان د دوی سره يو ځای شي. ځکه وسله والو هم کولای شول چې دروغې جوړې د کميسون د غړي او رئيس په توگه وټاکل شي. د سياسي گوندونو فعاليت هم ازاد شو. جهادي تنظيمونه هم کولی شي په ولايتونو کې دفترونه پرانيزي دولت به د هغوی امنیت ونيسي. ^۲ مخ: ۸۸۹. د ډاکتر نجيب الله د واکمنۍ پر مهال د موجودو سياسي گوندونو څخه په لاندې ډول يادونه کوو. چې د دولت په چوکاټ کې يې فعاليت کاوه.

۱- وطن گوند (د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند) د نوم په تغيير سره له ۱۹۹۰ ز کال څخه وروسته رئيس يې ډاکتر نجيب الله.

۲- سازا (سازمان انقلابي زحمتکشان افغانستان چې په ۱۹۲۸ کال کې تاسيس شوه. رهبر يې محبوب الله کوشاني و. او بنسټ ايښودونکي يې محمد طاهر بدخشي، بشير بغلاني، ظهور الله ظهور او محمد اسحق کاوه وو.

۳- سزا (د افغانستان د زحمتکشانو گوند، د خلق ديموکراتيک گوند څخه يوبيله شوې څانگه وه رهبر يې حمد الله گران و.

۴- د افغانستان د خلکو اسلامي گوند. لارښوونکی يې عبدالستار سيرت.

۵- د افغانستان د دهقانانو د عدالت گوند. لارښوونکی يې عبدالحکيم توانا.

۶- د افغانستان د خلکو د همبستگۍ گوند. مشري سرور نورستاني.

۷- کجا: د افغانستان د ځوانو کارگرانو گوند مشري عبدالعزيز تره خيل.

۸- د افغانستان ملي رستکار. د ټولني مشرپوهاند اضغر

۹- حزب الله د شيخ وثوق اسلام په مشرۍ.

۱۰- ملي جبهه په ۱۹۸۰ ز کال د عبدالرحيم هاتف په مشرۍ تاسس شوه.

۲- سلطاني علی کښتمند، ياداشت هاي سياسي و رويدادهاي تاريخ مخ:

- ۱۱- جنش ملی اسلامي . د عبدالرشید دوستم په مشرۍ .
پورته گوندونو د ټولني په مختلفو قشرونو پوري اړه
درلوده (۱- مخ: ۳۴۵)
- د ملي روغې جوړې د پالیسۍ ستره بریا د ژنیو د تړون لاس لیک کول و .
چې د دې موافقې پواسطه د شوروي پوځونو بیرته ستنیدو له پاره لاره هواره
شوه . کله چې دغه تړون د ۱۹۸۸ ز کال د اپریل په ۱۴ مه د افغانستان او
پاکستان د دولتونو ترمنځ لاس لیک شو مهم ټکي یې دا وو .
۱- ددغې لوظنافی له مخي په نهو میاشتو کې له افغانستان څخه په بشپړه
توگه د شوروي پوځونو وتل .
۲- خپل هیواد ته په خپله خوښه د مهاجرینو بیرته راستنیدل .
۳- د افغانستان او پاکستان د دولتونو له خوا یو د بل په کورنیو چارو کې
مداخله نه کول .
۴- د امریکا متحده ایالاتو او شوروي اتحاد د دغه تړون د تضمینونکو
په توگه د تطبیق ژمنه د اعلامیې په شکل کې لاس لیک کړه . (۲- مخ: ۴۱)
ډاکتر نجیب الله د ملي روغې جوړې پالیسۍ د پلي کیدو په خاطر د کنړ ،
پکتیا او پکتیکا ولایتونو له ځینو برخو څخه د افغانستان د جمهوري دولت
ځواکونو وویستل ترڅو مهاجر وروڼه په خاطر جمعۍ سره د غو سیمو ته ستانه
شي . همدارنگه د مجاهدینو اووه گوني اتحاد دفترونه په دغو سیمو کې خپل
کار پیل کړي او بل یې د مجاهدینو بنديان ازاد کړل . (۳- مخ: ۴۲)
- د ژنیو توافقات چې د دوه اړخیزه اړیکو د نه مداخلې او نه تجاوز په
منظور د افغانستان او پاکستان ترمنځ لاس لیک شول . شوروي او امریکا د
تضمینونکو په توگه په یوه اعلامیه کې خپله اماده کي وښودله . د مهاجرینو
د بیرته ستنیدو په اړه د افغانستان او پاکستان ترمنځ یو جلا تړون لاس لیک

۱- د پورته گوند په اړه معلومات د سلطان کشتمند له اثر او د محترم محمد
ابراهیم عطایي اثر څخه گټه اخیستل شوي . مخ: ۳۴۵

۲- کشتمند ، یاداشت ها افغانستان تاریخ معاصر : مخ: ۴۱

۳- نوید ، نور البشر ، (۱۳۷۸ ل) . وطن یا کفن . مخ: ۴۲

شو . سندونه په پښتو او انگلیسي ژبو لیکل شوي دي خو د دې سند عملي کیدو ته هیچا دومره اعتبار نه ورکاوه او حتی کله چې د شوروي قواوې له افغانستان څخه ووتلې . پاکستان وروسته له هغه څرگنده مداخله پیل کړه .^(۱- مخ : ۳۳۸)

په کابل کې د لویې جرگې له دایریدو پنځه میاشتې وروسته د پارلمان له پاره ټاکنې وشوې . د پارلمان څلورمه برخه څوکۍ اپوزیسیون (مجاهدینو) ته پرېښودل شوې ، ۲۲ سلنه د افغانستان د خلکو دیموکراتیک گوند غړو وگټلې ، په جرگه کې د نجیب له خوا مجاهدینو ته د اپوزیسیون نوم ورکړ شو او بلنه یې ورکړه ترڅو په نوي پارلمان کې برخه واخلي خو هغوی منفي ځواب ورکړ . خو کله چې په دیکو کورددويز لخوا په کابل کې ډاکتر نجیب الله ته د نوي حکومت د جوړیدو وړاندیز وشو ، نجیب الله په ځواب کې ورته وویل : «زه پوهیږم چې تاسې څه وایاست زه چمتو یم ، زه تیار یم چې گوښه شم که تاسې کافي ډاډینه را کولای شئ ، چې پاکستانیان او دهغوي ملگري به هم ستاسې وړاندیز سره همغږي کوي ، زه به ترهغه مهاله ایسته نه شم چې کورټ ډاډه شوي نه یم هغوی دا تړون نه توهین کوي او زما هیوادوال نه وژني . زه به هله گوښه شم چې بشپړه ډاډگیرنه را کول شي داسې چې لویه جرگه به جوړېږي او په هغې کې به زموږ گډون تضمین شوی وي .»^(۲- مخ : ۳۵۰)

د ژنیو د تړون له لاس لیک کیدو وروسته ملگرو ملتو ، عمومي آسامبلې ته صلاحیت ورکړ چې په افغانستان کې د یو نماینده حکومت د جوړیدو له پاره کار وکړي د همدې موخې له پاره د ملگرو ملتو د سرمنشي ځانگړي استازي دیه کوکودووز د ۱۹۸۸ ز کال د مې په میاشت کې تهران ، اسلام آباد او کابل ته سفرونه وکړ ، ترڅو د دغسې یو حکومت د جوړیدو له پاره نوموړي

^۱ - محمد ابراهیم ، عطایي د افغانستان معاصر تاریخ ته لنډه کتنه . مخ :

^۲ - مصداق . ، نبي . (۱۳۹۸ ش) . د افغانستان سیاسي کمزوري او بهرنیو مداخله

هيوادونه هم غربي وکړي، ډاکټرنجيب الله او شوروي اتحاد د ملي روغې جوړې سياست پلې کاوه او د گډ حکومت غوښتونکي وو مگر مجاهدينو او امريکا هغه په زغرده ونه مانه د امريکا د بهرینو چارو وزير جورج شولتز وويل: «چې په دغسي يو حکومت کې به کمونستان د مهمو وزارتونو په اخستلو سره خپل برياليتوب ته دوام ورکړي.» (۱- مخ: ۳۳۴)

حکومت لوړ رتبه کسان يې د شوروي د يرغل الې بللې او هغوی يې د اشغال د بې رحميو عاملين گڼل. خود دې سره سره ملگرو ملتونو له دواړو خواوو څخه غوښتل ترڅو يو عبوري حکومت جوړ کړي او په دې حکومت کې به هغه کار پوهان وي چې د کمونستانو او د جهادي تنظيمونو څخه ليرې وي ونډه ولري. (۲- مخ: ۳۳۴)

د ملگرو ملتو په منځگړيتوب د ۱۹۸۸ ز کال د اپريل په ۱۴ مه نيټه د ژنيو شوروي لښکري افغانستان څخه ووتلي. په ۱۹۹۱ ز کال شوروي هم ټوټې شو، له دې وروسته د افغانستان حکومت خپلې ورځې شميرلې. خود ملگرو ملتو ځانگړي استازي د يه کوکودووز د افغانستان او پاکستان ترمنځ د ستونزو د حل له پاره کوښښ کاوه چې د ژنيو د تړون مطابق ټولي خواوي د تړون پلي کيدو ته وهڅوي ځکه ددې تړون په موادو کې داسي ذکر شوي وو: «د شوروي سوسيالستي جمهوري حکومت او د امريکا متحدايالتونه د دې ملاتړ کوي چې د افغانستان جمهوريت او پاکستان اسلامي جمهوريت د خبرو اترو له لاري د سياسي هوارې هغه تړون لاس ليک کوي. چې د دوو هيوادونو تر مينځ د اړيکو سمون او ښه گاونډيتوب

¹ - مصداق،، نبي. (۱۳۹۸ ش). د افغانستان سياسي کمزوري او بهرنيو مداخله

مخ: ۳۴۴

² - مصداق،، نبي. (۱۳۹۸ ش). د افغانستان سياسي کمزوري او بهرنيو مداخله

مخ: ۳۴۴

پر مخ بیایي او هم په سیمه کې نړیواله سوله او امن
تینګوي.)) (۳- مخ : ۳۴۹)

د وتلو په عملیه کې ۶ غنډونو وتل پیل شول په هغې کې درې غنډونه
پیاده او درې غنډونه د افغ هوا وو ، له کابل څخه د وتلو پر مهال ډاکتر
نجیب ، سلطان علی کښتمند او کارمل چې لا تر اوسه په کابل کې و . په
بالاحصار کې په لوړو او عالي تشریفاتو خدای په امانی وویل او د هغوی
تیری یې د انټرناسیونالستي خدمت په توګه وستایه . دولسي جرګي رئیس
ایوبي او د مشرانو جرګي رئیس محمود حبیبی وټاکل شول ، د پارلمان
وکیلانو هم ځانګړی کارنه درلود . زیات یې د کورونو په اخستلو او پلارلو
بوخت وو . نجیب غوښتل چې په پارلمان کې د استضاح غونډه جوړه کړي تر
څو سلطانعلی کښتمند پري تهدید کړي او پارلمان د دې دواړو د اړیکو د
خرابولو کوښښ کاوه .^۱ - مخ : ۳۳۷)

۱۴،۲ - د ډاکتر محمد حسن شرق د صدارت دوره :

د ژنیو له موافقې وروسته د نجیب لخوا د ښه نیت د ښودلو او غیري
ګوندي حکومت د جوړولو په خاطر سلطان علي کښتمند چې د ګوند غړی و
له صدارت څخه لیرې او د هغه پر ځای یې حسن شرق چې ویل یې دا د ګوند
غړی نه دي د صدراعظم په توګه وټاکه . خو هغه باندې هم د کې ، چې ، بې د
غړي تورو . خو بیا هم دده په کابینه کې د دفاع ، کورنیو چارو او دولتي
امنیت وزارتونه د ګوند غړو ته ورکړل شو ، ځیني وزارتونه هم د نجیب له خوا
اپوزیسیون (مجاهدینو) ته پرېښودل شوي وو . د دفاع وزارت یې دري
میاشتي احمدشاه مسعود ته وساته خو هغه د ګډون له پاره زړه ښه نه کړ
حسن شرق دعوه کوله چې مجاهدین به له دولت سره یو ځای کړي خو

^۳ - مصداق ، ، نبي . (۱۳۹۸ ش) . د افغانستان سیاسي کمزوري او بهرنیو مداخله

مخ : ۳۴۹

^۱ - محمد ابراهیم ، عظیمي . د افغانستان په معاصر تاریخ لنډه کتنه . مخ :

۳۳۷

مجاهدينو د ده يو ليک ته هم ځواب ور نه کړ، د حسن شرق فکر دا و چې مجاهدين به ډاکټر نجيب نفی کړي او دی به رئيس شي. شوروي اتحاد ته يې سفر وکړ او د نجيب په اړه يې گرباچوف ته خبرې وکړې. د هغو خبرو مفصل معلومات د شوروي د بهرنیو چارو وزير ادوارد شيوارد نازی نجيب ته ور کړل. له همدې نيتې څخه نجيب د هغه د ليري کيدو کار پيل او پر هغه يې دمنافق نوم کيښود. (۱- مخ: ۳۳۹)

کله چې شوروي پوځونه د ۱۳۲۷ ل کال په دلو (۱۹۸۹ فبروري ۱۵) کې له افغانستان څخه ووتل د پاکستان له خوا د يوې حملې د کولو را پورونه را ورسيدل يو مياشت وروسته ډاکټر نجيب الله اضطراري حالت اعلان کړ. په دې توگه يې حسن شرق له مينځه وايست او سلطان علي کښتمندي بيرته د صدراعظم په توگه وټاکه.

۱۴،۳ - د جلال آباد جگړه :

د ۱۹۸۹ ز کال په فبروري کې شوروي پوځونه له افغانستان څخه ووتل او يو مياشت وروسته د ۱۹۸۹ ز کال په مارچ کې د پاکستان له خوا پر جلال آباد حمله وشوه چې لس زره مجاهدين، يو شمير عربان او پاکستاني ورسره ملگري وو. له دې حملې دمخه ډير تبليغ کيده چې د شورويانو له وتلو وروسته افغان حکومت د ځان دفاع نه شي کولای. ډير ژر به کابل د مجاهدينو لاس ته ورشي دغو تبليغاتو ډير گوندي او دولتي کسان وارخطا کړل او له وطنه وتښتيدل او ځينو دولتي سرمايي هم وتښتولې. د سفارتونو غړو دندې پرېښودلې او سياسي پناه وې واخيستي. خو ډاکټر نجيب خپلو ملگرو ته يو تونده وينا وکړ. د وطن يا کفن شعار يې ورکړ، بيا يې جلال آباد ته خپل قوتونه سوق کړل. يو ورځ له سهار څخه تر ما سپينښه د ښار په څنډو کې جگړه جاري وه دواړو خواو درنې وسلې استعمالولې او د دولت له خوا د سکات توغندي هم استعمال شول، جگړه ډيره سخته وه په يوه شپه کې له بگرامه څخه ۲۳۰ پروازه اجرا شول، چا فکر نه کاوه چې دولت به دفاع

^۱ - محمد ابراهيم، عطايي د افغانستان پر معاصر تاريخ يوه لنډه کتنه. مخ

وکړي. په اخر کې مجاهدين شاته ولاړل ، دواړو خواوو ته درانه تلفات واوښتل په جلال آباد کې قوتونو مستقیمه دفاع وکړه . له دې جگړې وروسته د ډاکتر نجیب الله اعتبار زیات شو ، ولې په گوند او دولت کې د هغه مخالفینو نجیب الله ضعیفه کړ ، دده مخالف پروگرام فعال غړي فرید مزدک ، نجم الدین کاویاني ، محمود بریالی او د ببرک کارمل نور طرفداران وو چې له احمد شاه مسعود سره یې په پټه همکاري کوله . (۱- مخ : ۳۴۰-۳۴۱)

د عیني شاهدانو د وینا پر اساس دغه جگړه ډیره سخته و ، حتی د پاکستان د پلان خنثی کیدل او ماتې وو .
۱۴،۴ - شنهواز تنی کودتاه :

د شنهواز تنی کودتاه د نجیب دولت ته سخت ټکان ورکړ ، د شوروي پوځونو تر وتلو وروسته ، گلبدین حکمتیار داسې تبلیغ کاوه چې یو پوځي کودتاه به وکړي ، نجیب تبلیغ کاوه چې تنی له گلبدین حکمتیار سره اړیکې لري . خو تنی دا یو تبلیغ گانه او ویل یې چې دا یوه توطئه ده ځکه ډاکتر نجیب غواړي د دفاع وزارت صلاحیتونه د ولتي امنیت (خاد) ته ورکړي چې اردو او د دولتي امنیت (خاد) د عین رتبي افسرانو په معاش کې یې تفاوت پیدا کړ چې د اردو د افسرانو د معاش په پرتله د دولتي امنیت د افسرانو معاش یې څلور چنده زیات کړ . نجیب زما وړاندیزونه نه منل ، همدا کارزمونږ تر منځ د ټکر سبب شو . (۲- مخ : ۳۴۱)

ښاغلي گلبدین حکمتیار د اسلامي گوند امیر د پورته کودتاه جنرال شهنواز سره د اړیکې په اړه داسې نظر لري : د جلال آباد د عملیاتو ناکامي د نجیب د حکومت دوام ، او له هغه سره د ځینو ډلو ټپلو او رښتو له خاد سره د ځینو تش په نامه با نفوذه قوماندانانو یو ځای کیدل ، د رژیم له خوا د کابل

¹ - محمد ابراهیم ، عطایي . د افغانستان معاصر تاریخ ته یو لنډه کتنه . مخ : ۳۴۰ - ۳۴۱

² - محمد ابراهیم ، عطایي . د افغانستان معاصر تاریخ ته یو لنډه کتنه . مخ : ۳۴۱

گردیزد لوي لاري پرانیستل ، ترلوگر او میدان شهر پوري د کابل د امنیتي کمربند پراخیدل ، د سالنگ په لوی لاري د رژیم د اکمالاتي کاروانونو مصون تگ راتگ ، د مجاهدینو د موقت حکومت انحلال په شمال کې د حزب اسلامي پر خلاف د مسعود جگړي چې په مدار مدار نورو سیمو ته خوریدې ، د کابل د رژیم په گټه او د مجاهدینو په خلاف د غربي اژانسونو شدید تبلیغات د پاکستان له خوا د مجاهدینو په موقت حکومت عدم اعتراف ... په یو داسې خطرناک حالت او وروسته په داسې رکود منتج شو چې د ماتولوله پاره یې یو جدي ابتکار ته ضرورت وو . دا ابتکار باید د تل په شان حزب اسلامي کړی وای ، په بلې ډلې کې د دې استعداد او توان نه وو . په پوځ کې د ناراضی افسرانو له لاري رژیم ته له دننه څخه د یوه سخت گوزار د ورکولو فیصله مو وکړه چې په دې سره به رژیم را نسکور شي او یا لږ تر لږه موجود رکود به ختم شي ، له جنرال آصف شور سره چې په حربي بنوونځي کې ځما همصنفي وو او د کمونستانو د اقتدار په دوران کې یوه موده په ننگرهار کې او څه موده په گردیز کې د دولت د قطعاتو قوماندان و . تماس و نیول شو که څه هم په دې وخت کې نوموړي په کورس (آ) کې استاد و . خو د یو با اعتباره افسر په حیث یې په پوځ کې د کار کولو ښه چانس درلود ، هغه د پته چمتو شو چې له خپل اعتبار څخه په استفادي سره هغه افسران تنظیم کړي چې د روان وضعیت له دوام سره موافق نه وو . او له بحران نه دهیواد د ایستلو په فکر کې وو . (۱_ مخونه . ۶۰ - ۶۱)

دلته باید دا خبره توضیح کړم چې ما له شپږم څخه تر نهم ټولگي پورې په حربي بنوونځي کې سبق ویلي ، په شپږم ، اوم او اتمو صنفونو کې زه اول نمره وم او آصف شور به کله دریم او کله دوهم نمره شو . خوله اتم څخه نهم صنف ته هغه اول نمره او زه دوهم نمره کامیاب شوم . ما ته د دې ناڅاپي تبدیلی وجه حربي بنوونځي ته د آصف شور د تره راتگ بریښید و ، او دا گومان مي وکړ چې د هغه نفوذ په استادانو د دې باعث شو چې زما په هکله بی انصافي

۱_ حکمتیار ، گلبدین (۱۳۷۸ هـ ش) . پټي توطی ، برېښي خبري . مخونه

وشي . په همدې خاطر ما د حربي ښوونځي د پريښودو پريکړه وکړه ، خودرې کاله حربي ښوونځي کې د پاتي کيدو نتيجه دا وه چې گڼ شمير زما هم دوره افسران په پوځ کې د جنرالي رتبې ته رسيدلي وو ، او ما ته يې د دې امکان را په برخه کولو چې د دوی ترمنځ کار وکړی شم .

جنرال آصف شور له لنډې مودې وروسته ما ته د يوه تفصيلي ليک په ذريعه اطلاع را کړه چې تر ډيره حده په خپل کار کې موفق شوي يو او زيات شمير افسران موليدلي دي اکثرو را سره موافقه کړې او نورو باندې کار روان دي . (۱- مخ : ۲۱)

وروسته له څه مودې د ده کار داسې يو پړاونه ورسيدو چې له ما نه يې د راډيو او تلويزوني وينا متن او کسټي وغوښتي مالیکلی متن وروليرې چې د وينا اساسي ټکي دا وو .

۱- ملت ته د پخوانۍ کرغېړن رژيم د نسکوريدو مبارکي وايو .

۲- د جگړې له شرخه د هيواد د ژغورني له پاره افسرانو د دي عسکري اقدام څخه بله لار نه درلوده .

۳- مونږ هغه افسران چې د خپل هيواد په استقلال او اسلامي هويت باور لري او غواړي چې د ملت د خوښي سره سم منتخب اسلامي حکومت ته اقتدار انتقال شي .

۴- د ټولو جهادي تنظيمونو رهبرانو ته بلنه ورکوه چې په يو موقت بي طرفه حکومت او بيا د همدې حکومت تر نظارت لاندې په ټاکنو کې ونډه واخلي .

ځينو دا نظر وړاندې کولو چې په کار ده دا اقدام د مخه د ټولو يا ځينو موثرو تنظيمونو توافق تر لاسه شي ، که څه هم مونږ ته دا معلومه وه چې تنظيمونه له دي کار سره په څو دلايلو موافقه نه کوي .

الف: ځيني له عبوري حکومت او انتخاباتو سره په دې خاطر مخالفت کوي چې نه يواځې له دې لارې قدرت ته د رسيدو کوم چانس نه لري بلکې په دې کار سره له صحنې څخه وځي .

۱- حکمتيار ، گلبدين (۱۳۷۸ هـ ش) . پټې توطی ، بربنډي خيري . مخ : ۲۱

ب: ځينې په بهرنيو قوتونو خصوصاً په غرب پورې دومره تړلي دي چې دوي د هر هغه پلان او اقدام به حتماً مخالفت کوي چې د دغو ځواکونو له مداخلې او موافقې څخه پرته ترسره کېږي. (۱ - مخ: ۲۲)

له دې وروسته ما د تنظيمونو د مشرانو په يوې غونډه کې دا خبره په مجمل انداز کې وکړه چې ځينې عسکري صاحب منصبان په دې نظر دي او مونږ ته يې احوال رالېږلي که ټول رهبران له يو موقت دولت او انتخاباتو سره موافقه وکړي، دوي د نجيب را پر زولو ته تيار دي. عکس العمل هماغه وو چې مونږ يې اټکل کولو په دغو رهبرانو کې دوو کسانو د کابل رژيم ته اطلاع ورکړه، چې پام کوئ، حزب اسلامي د کومې کودتاه پلان لري او مونږ ته يې په غونډه کې دا او دا ويلي ... مونږ فيصله وکړه چې دا کار بايد په هر صورت کې ترسره شي. په دغه وخت کې د دفاع وزير شهناز ټنې او نجيب تر منځ اختلاف هومره تشديد شوي وو چې د روسانو سفير او گڼ شمير لوړ رتبه هئيتونه د دوی په روغې جوړې موفق نشول، شيوارد نادزي د شوروي اتحاد د خارجه چارو وزير او ورنخوف په کابل کې د دوی ځواکمن سفير د نجيب ملاتړ کولو او په همدې خاطر مسکو په دې اختلافاتو کې د نجيب مرسته کوله، په خلقيانو مخصوصاً د امين په پلويانو شکمن وو، چې گواکې دوي د روسانو له گټو سره خاصه علاقه نه لري او نشنلستي روحیه ورباندې غالبه ده. د گوند د خلق جناح غړي اکثراً د پښتنو له غړيو او نيستمونو کورنيو څخه او د پرچم غړي زياتره د تاجکو له شتمنو کورنيو را ولاړ شوي وو، په جگړه کې اصلي ونډه د خلقيانو وه خو په واکمنۍ کې د دوی برخه د پرچميان د برخې په انډول نه وه. (۲ - مخ: ۲۲)

اصف شور ووتوانيدو چې له دې وضعيت څخه پوره گټه اوچته کړي، د اوږدې جگړې څخه د پوځ ستومانه کيدل د جگړې د مستقبل په هکله بې باوري، د افغاني پوځ له افسرانو سره د روسي مشاورينو له غروره ډک اوسپکونکی چلند، دا هغه عوامل وو چې اکثر افسران په ځانگړي ډول هغه افسران چې

۱_ حکمتيار، گلبدین (۱۳۷۸ هـ ش). پټي توطی، برېښي خبري. مخ: ۲۲

۲_ حکمتيار، گلبدین (۱۳۷۸ هـ ش). پټي توطی، برېښي خبري. مخ: ۲۲

کمونستان نه وو ، یا له کمونیزم نه بیزاره شوي وو او غوښتل یې د ملت غیږي ته راوگرځي . د یته هڅول چې د دغسې یوه عسکري بدلون بلنې ته مثبت ځواب ووايي . جنرال آصف شورپه وروستیو څلورو لیکونو کې ماته اطلاع را کړه چې د دفاع وزارت په قرارگاه او د شهنواز ټپي په ماحول کې زموږ کار ډیر مخکې تللی دی . قرارگاه او دده دفتر ټول زموږ په کنترول کې دی . خو دی مو له جریان څخه نه دی خبر کړی ، د اقدام په وخت کې به قوتونو د سوق او ادارې کار کاملاً زموږ په لاس کې وي ، دوی غوښتل چې خپل اقدام په داسې وخت کې پیل کړي چې د نجیب او ټپي تر منځ شخړه په مخامخ تصادم بدله شي خو دا تصمیم د دي باعث شو چې اقدام وځنډیږي او نجیب ته له خطر سره د تیاري کولو فرصت په لاس ورشي . (۱ - مخ :

(۲۳

له نجیب سره د وزارت دفاع په مقابل کې د خاد مسلح ځواکونه او د هوايي قواو په مقابل کې د مزار هوايي ځواکونه ملگري وو ، نجیب خپل اقدام مخکې کړ ، د خاد د پنځم ریاست د ځواکونو په واسطه یې د وزارت دفاع قرارگاه محاصره کړه ، عملي تصادم پیل شو آصف شور د قوتونو سوق او اداره په لاس کې واخیسته ، شهنواز ټپي د دې په ځای چې خپلي قرارگاه کې پاتې شي په یو جیپ په کې یې ځان د بگرام هوايي میدان ته ورسولو . د بگرام میدان د نجیب د پلویانو نه تصفیه شوي او عملاً د مخالفو ځواکونو په لاس کې وو . په ارگ یې مسلسل بمباري پیل کړه ، خود بگرام هوايي ډگر له مزار شریف نه پرله پسې تر بمبارۍ لاندې ونيولی شو . پدې بمبارۍ کې د جنرال مصطفی لویه ونډه وه . د بگرام هوايي ډگر فلج شو جنرال ټپي ارتباطات له خپلي قرارگاه سره قطع شول ، غوښتل یې د جنرال قادر اکا د هوايي قواوو قومندان او ځنو نورو ملگرو سره د کوم هیلکوپتر په ذریعه د مجاهدینو کومې جبهې ته پناه یوسي ، خو وروسته نوموړی او ملگري یې په یو هیلکوپتر او یو آن ۱۲ کې سواره شول او د پاکستان په لوري

^۱ - حکمتیار ، گلبدین (۱۳۷۸ هـ ش) . پټي توطی ، برېښي خبري . مخ : ۲۳

يې حرکت وکړ چې هیلکوپر په جمرود کې او ان ۱۲ د پاړه چنار په هوايي ډگر کې را کوزې شوې .^(۱- مخ: ۲۳)

جنرال اصف شور ، جنرال کبیر کارواني او جنرال جعفر سرتبیر چې د اقدام لارښوونه یې کوله یو په ریشخور کې او نور د وزارت دفاع په قرار گاه کې د جگړې په جریان کې ووژلې شول او په دې ترتیب نجیب د خاد په مرسته په خپل اقدام کې بریالی شو . مونږ د تصادم له پیل سره سم خپل ملاتړ اعلان کړ او له ټولو مجاهدینو نه مو وغوښتل چې د نجیب حکومت د پرزولو لپاره له دې فرصت نه اعظمي استفاده او د هغو ځواکونو مرسته وکړي چې د نجیب پر خلاف را پورته شوي دي .^(۲- مخ: ۲۴)

د تنظیمونو یو مشر له بي بي سي سره په خپلې یوې مرکې کې نه یوازې د دې اقدام مخالفت وکړ بلکې ویی ویل : ان شاء الله د نجیب ځواکونه د بر لاسۍ په حالت کې دي . که څه هم نجیب له دې خطرناکې پېښې نه روغ رمت ووتو او په ظاهر کې یې بریا په برخه شوه خو په حقیقت کې د ده د زوال ستر عامل همدا اقدام وو . د فوځ زیات شمیر افسران و تنبستیدل . په سلگونو بندیان شول ، ډیر ووژلې شول . په فوځ او وطن گوند کې بې باوري انتها ته ورسیده . د رژیم اعتبار په داخل او خارج کې سخته جټکه وخوړه ، رکود مات شو د مجاهدینو ضعیفه روحیه لوړه او مړاوې هیلې یې را ژوندۍ شوې . خود پاکستان ISI نه غوښتل دا اقدام کامیاب شي . د نوموړي ادارې مخالفت دوه اساسي وجهې درلودې .

۱- د اقدام په هکله مخکینی را پورته درلودل او په ناڅاپي ډول له یوې سترې پېښې سره مخامخ کیدل ، دې کار د پاکستاني لوړو مقاماتو په وړاندې د دې ادارې د هغه وخت د مسولینو بې کفایتی په گوته کوله ، نو ځکه یې له مونږ نه د غچ اخیستلو په خاطر د دې اقدام د ناکامولو هڅه وکړه .

۱- حکمتیار ، گلبدین (۱۳۷۸ هـ ش) . پټې توطی ، برېښي خبري . مخ: ۲۳

۲- حکمتیار ، گلبدین (۱۳۷۸ هـ ش) . پټې توطی ، برېښي خبري . مخ: ۲۴

۲- پاکستان او امریکا په گډه دي نتيجه ته رسيدلي وو چې په عسکري اقدام کې د کابل رژيم نسکور بدل د دوی په گټه کار نه دی. (۱- مخ: ۲۴)

زه بايد دا ټکی واضح کړم چې مونږ د دې اقدام په وخت کې د قوي نشراتو لپاره د (۵۰) کيلو واټه MW ترانسميټر په بهر کې اخيستي وو او د پاکستان له لاري مو داخل ته انتقالولو، خو آی، اس، آی د هغه له سپارلو نه ډډه وکړه او نژدي يو کال يې له ځان سره وساتله او له اقدام ډير وروسته يې مونږ ته تسليم کړه. د اقدام د شنډولو لپاره ISI شهنواز ټني له خپلو ملگرو سره په هماغو حساسو شيبو کې چې جگړه لا روانه وه دوی په اسلام آباد کې په يوه مخفي ځای کې تر نظارت لاندې وساتل او د ده رابطه يې له مونږ سره قطع کړه چې اقدام کاملاً شنډ شوه جگړه پای ته ورسیده او نجيب په اوضاع مسلط شو هغو ته يې اجازه ورکړه چې له ما سره وگوري. (۲- مخ: ۲۵)

ډاکتر نجيب د کودتاه تر ناکاميدو وروسته ډير خلقي افسران له پوځ څخه وويستل او ډير يې بنديان هم کړل. او دهغوی پر ځای يې پرچيمان مقرر کړل د دفاع په عالي شورا کې يې پر جنرال محمد رفيع ډيره اتکا کوله، خو ټني او د هغه ملگري د شورا غونډې ته راتلل، شهنواز ټني د نجيب اوامرو ته اعتانه کوله، د نجيب او ټني د اختلاف د حل لپاره شوروي سفارت مداخله وکړه، خود کې چې بې مداخلې ټني غافل کړ. تر څو نجيب پري ناڅاپه حمله وکړه دا پلان دومره دقيق و چې ټني څو ساعته وروسته پوه شوه او د نجيب تر حملي وروسته يې په هوايي بمبار د لاس پوري کړ. داسې معلومیده چې لومړي حمله ټني کړي وي. خو لومړۍ حمله د نجيب گارد په امر دريمي ليواد دفاع وزارت په قرار گاه باندې وکړه. دا کودتاه د ۱۹۹۰ ز کال د مارچ په پنځمه وشوه. له دي ورځې څخه يو ورځ مخکې، صالح محمد زيري، نیاز محمد موند، د دفاع پخواني وزير نظر محمد، دستگير پنجشيري، هاشم څارنوال، قادر اکا په دارالامان کې د ټني سره غونډه وکړه، دوی غوښتل چې د نجيب او ټني تر منځ روغه وکړي. خو وروسته نجيب دا ټول د کودتاه د عاملينو په

۱- حکمتيار، گلبدین (۱۳۷۸ هـ ش). پټي توطی، برېښي خبري. مخ: ۲۴

۲- حکمتيار، گلبدین (۱۳۷۸ هـ ش). پټي توطی، برېښي خبري. مخ: ۲۵

توگه بندیان کړل ، د ټنې په امر جيت الوتکو پښتونستان واټ ، ارگ ، د سلام خاني ماني او استقلال ليسي باندې بمباري وکړه ، په بالاحصار او دارالامان کې يې يو پر بل ډزې کولې . جگړه تر مازيگره پورې ډيره سخته وه ، د شپې سسته شوه کله چې د بگرام هوايي ډگر فلج شو . ټنې خپل گوندي کارت او کمر بند په وزارت دفاع کې د ميز پر سر کيښودل اود خپلو ملگرو هريو نياز محمد مومند ، جنرال قادر اکا ، جنرال حمزه او نورو سره په يوه هليکوپټر او ان ۱۲ کې پاکستان ته ولاړل . زيری ، دستگير او نظر محمد بندیان شول او هغه افسرانو چې په کودتاه کې دنجيب په گټه فعاليت وکړ عبارت دي له : جنرال آصف دلاور ، جنرال سيد اعظم سعيد ، جنرال جلال رزمنده ، جنرال عبدالرزاق ، جنرال عبدالستار ، جنرال عبدالروف بيگي ، ډگروال بابه جان ، عبدالمجيد روزي ، او جنرال دوستم چې يو شمير خلقي افسران هم ورکې شامل وو ، دوی ته غټې رتبې او بخششونه ورکړل شول ، جنرال ټنې ته په اسلام آباد کې کور او نور اړين څيزونه ورکړل شول خونجيب د دفاع وزارت محمد اسلم وطنيار ته ورکړ خو خلکو ته زيات زيان ورسيد .
(^۱ - مخونه : ۳۴۲ - ۳۴۳)

۱۴،۵ - د فضل الحق خالقيار حکومت :

د ۱۹۹۰ ز کال په می کې داکتر نجيب الله د اساسي قانون د تعديل له پاره جرگه دايره کړه . قضا او څارنوالي يې غيری گوندي کسانو ته ورکړه ، نجيب په خپله وينا کې په اروپا ، امريکا او نورو هيوادونو کې مهاجرو افغانانو ته بلنه ورکړه چې افغانستان ته راشي . په همدغه غونډه کې سلطان علي کشمند يې د صدارت له څوکۍ څخه ليري او فضل الحق خالقيار يې د هغه پر ځاي وټاکه ، فضل الحق خالقيار د هرات د يو ځمکه وال زوی و . چې د پښتون زرغون ولسوالي کې د تسليميانو له خوا زخمي شو . نوموړی له اقتصاد پوهنځي څخه فارغ او د هرات تنظيمه رئيس او مشاور وزير دندې يې هم اجر ا کړې وې . د ده په کابينه کې محمود بريالی ، عبدالصمد سليم ، محمد انور

^۱ - عطايي ، محمد ابراهيم . افغانستان پر معاصر تاريخ لنډه کتنه مخونه :

ارغنديوال او عبدالقيوم نورزی ، د صدار اعظم مرستيالان ميرمن معصومه عصمتي وردگه د پوهنې وزيره ، غلام محي الدين انيس دريځ د عدلي وزير ، ډاکتر مهر محمد اعجازي د عامي روغتيا وزير ، عبدالوکیل د بهرنیو چارو وزير ، ډاکتر راز محمد پکتين د کورنیو چارو وزير ، محمد اسلم وطنجار د ملي دفاع وزير ، غلام فاروق يعقوبي د دولتي امنيت وزير ، محمد صديق سيلاد اسلامي شونو وزير محي الدين شهباز د کرنې وزير ، محمد انور دوست د خفیفه صنايعو وزير ، فقير محمد نیکزاد ساختماني وزير ، انجينر عبدالصمد صلاح د کار او صنايعو وزير ، ډاکتر ودير ساپي د ملکي هوا نوردی وزير . انجينر محمد نسيم علوي د مخابراتو وزير ، مير عبدالغفور رحيم د اوبو او بریښنا وزير ، احمد بشير رويگر د اطلاعاتو او کلتور وزير ، ډاکتر محمد انور شمس د عالي تحصيلاتو وزير ، فتح محمد ترين د عودت کوونکو وزير ، ذکیم شاه د سوداگرۍ وزير ، انجينر حيات الله عزيز د کلیو د بيا ودانولو چارو وزير ، خليل الله د ترانسپورت وزير ، شاه ولي مشاور وزير ، سيد اکرام پيگير مشاور وزير ، فقير محمد يعقوبي مشاور وزير ، دې پراخې کابينې چې وزیرانو يې په مشکل د یو بل سره پیژندل ، زیات یې په خپل کار نه پوهیدل په هیواد کې ستونزه دا وه چې په هره سیمه کې جگړه وه . کابل هم د راکټونو د پراخې حملې لاندې و ، د وزیرانو غوندې په مشکله جوړیدله کله به چې جوړه هم شوه وزیرانو به د افغانستان د جگړې په اړه د بي ، بي ، سي او امریکا غږ په خبرونو تبصره کوله .^(۱) (مخونه : ۳۴۳ - ۳۴۴)

۱۴،۲ - یو پر بل پسې د ښارونو سقوط :

د ټنې ترکودتاه وروسته پوځ خپل مورال بایلاوه هر فرد او افسر د سقوط په فکر کې او هر چا د نجات تلاش کاوه . د ۱۹۹۰ ز کال په اکتوبر کې د اورزگان د تیرین کوټ گارنیزون چې زر نفره مجهز قوت یې درلود د والي او نورو کار کوونکو د سازش په وجه سقوط وکړ دې کار د اردو په

^۱ - عطایي ، محمد ابراهیم . افغانستان پر معاصر تاریخ لنډه کتنه مخونه : ۳۴۳ - ۳۴۴

مورال باندې منفي اغيزه وکړه . په خوست کې د مجاهدينو او دولتي قواوو ترمنځ سخته جگړه روانه وه . ډير خلک په دواړو خواو کې ووژل شول . ډيرې وسلې له مينځه ولاړې ، د خوست ښار زيان وليد ، دغه لوی نظامي مرکز د ۱۹۹۱ ز کال د اپريل په لومړۍ نيټه سقوط وکړ . (۱- مخ : ۳۴۶)

ډاکتر نجيب دا ماتې ومنله . دريم سقوط مزار شريف و چې د ۱۹۹۲ ز کال په مارچ کې سرته ورسيد ، چې د جمهوررئيس په خوا کې د پرچم ډلي چې لارښوونه يې کارمل کوله دا توطيه عملي شوه خو د مزار شريف له سقوط وروسته د نجيب رژيم د سقوط په حال کې معلوميد ، د شمال مجاهدين ، دوستم او مسعود سره يو ځای شول ، خلقي جناح گلبدین حکمتيار ته ځان نږدې کړ ، ډاکتر نجيب شمال ته نبی عظیمی وليږه خو هغه هم د کارمل نجم الدين کاوياني او فريد مزدک سره ملگری و . نجيب به بنين سيوان باندې تکیه وکړه خو په دې نه پوهيده چې هغه د نواز شريف د لارښوونې سره سم د نجيب د وهلو د پلان کارلاس لاندې نيولې و . د کابل له سقوط څخه يوه اونۍ او څو ورځې مخکې د چهاريکارو ښار سقوط وکړ او د مسعود قوتونه ورته راغلل ، په همدغه وخت کې د فريد مزدک ، نجم الدين کاوياني ، نبی عظیمی او عبدالوکيل له خوا کودتاه صورت ونيو ، لومړی عبدالوکيل چې د بهرنیو چارو وزير و په چاريکارو کې يې د مسعود سره وکتل چې کله کابل ته راغی په نجيب يې د ملي خاين حکم وکړ او نجيب هم د فرار هڅه وکړه چې د کابل په هوايي ډگر کې طياري ته پري نه ښودل شو ، نوموړی په کابل کې د ملگرو ملتو د فتر (نماينده گي) ته راستون شو ، هلته يې پناه واخېسته په دې ترتيب د کابل ښار هم د (مسعود) ، دوستم او جنرال مومن قوتونو ته چې تازه يې ائتلاف کړی لاس ته ورغی . (۲- مخ : ۳۴۷)

۱۴،۷- د نجيب د رژيم سقوط :

^۱ - عطايي ، محمد ابراهيم . افغانستان پر معاصر تاريخ لنډه کتنه مخ :

^۲ - عطايي ، محمد ابراهيم . افغانستان پر معاصر تاريخ لنډه کتنه مخونه :

د شهنواز ټپنی له کودتاه وروسته د نجیب پر ضد فعالیتونه پیل شول ، په گوند کې د خلقي اوپرچمي اړخونو هغه ټول پخوانۍ مخفي مرکزونه دوباره فعال شول . ببرک کارمل خپل غیر پښتانه گوندي ملگري له ستمي روحيي سره نږدې کول چې دغه خطرناکه لارښوونه ، محمود بريالي ، نجم الدين کاوياني او فريد مزدک کوله ، ډاکتر نجیب الله هم په دې پوهیده خوبيا يې هم مزدک او کاوياني ته ډيره موقع ورکوله ، خودا کار پر نجیب باندې د کې ، جي ، بي لخوا تحمليده . چې د کارمل د ډلې لخوا په څو مرحلو کې کودتا تر سره شوه .

لومړۍ مرحله : نجیب د مزار شريف اداره جنرال جمعه اخک ته وسپارله ، خو په مزار او جوزجان کې عبدالرشيد دوستم خان د قدرت مرجع گانه ، لومړی د جمعه اخک او دوستم ترمنځ اړيکې خرابې شوې ، د حيرتانو اداره جنرال مومن ته سپارل شوې وه ، مومن هم د جمعه اخک د امر اطاعت نه کاوه ، نجیب د مومن پر ځای ډگروال ستار بشرمل حيرتانو ته واستوه خو جنرال مومن هغه بندي کړ او د حيرتانو گارنيزون يې خپل سنگروگر ځاوه . نجیب مومن ته امر وکړ چې کابل ته راشي ، خو هغه دوستم ته مراجعه وکړه دوستم وويل چې هغه بايد جمعه اخک له مزار شريف څخه وباسي دابۍ اتفاقي د کارمل له پاره ښه زمينه برابره کړه . هغه دوستم او مومن ته وويل چې مقاومت وکړي . (۱ - مخ : ۳۴۷)

دويمه مرحله : کله چې ډاکتر نجیب الله د دفاع وزارت مرستيال نبي عظيمي ته وويل چې مزار شريف ته ورشي . مومن او دوستم کابل ته راولي ، جنرال نبي عظيمي هم د کارمل د گروپ سره تړاو درلود ، ده مومن او دوستم په مزار شريف لاسې په خپلو غوښتنو ټينگ کړل . او وئ هڅول چې د جمهور رئيس پر ضد مقاومت وکړي . په ۱۹۹۲ ز کال کې مزار شريف ته نبي عظيمي له ورنگ څخه وروسته د هغه ولايت وضعه ډيره خرابه او سقوط يې حتمي شو . نجیب د وطن د دفاع د شورا رئيس ارکان جنرال رفيع مزار

¹ - عطايي ، محمد ابراهيم . افغانستان پر معاصر تاريخ لنډه کتنه مخونه :

شریف ته ولیږه ، خورفیع هم بیرته ناکام راغی . خو ده دوستم ته د نجیب دا پیغام ور سوه چې جمعه اخک به دشمال د اپراتیفی گروپ له قوماندانی څخه برطرف او کابل ته را وغوښتل شي . جنرال دوستم ته وظیفه ور کول کیږي چې مومن له حیرتانو څخه کابل ته را ولیږي . جمهوررئیس به هغه عفوه کړي . د شمال جبهی له خوا نجیب ته دا پیغام را ولیږل شو .

– جنرال دوستم دې د شمال اپراتیفی عمومي قوماندان وټاکل شي .
 – په شمال کې دې نظامي کادرونه د جنرال دوستم له خوا او ملکي کادرونه د نجم الدین کاویاني ، فریدمزدک ، سید اکرام پیگیر او محمود بریالي له خوا پیشنهاد او منظور شي .

– جنرال مومن دې خپلي وظیفې ته ادامه ور کړي . (۱_ مخ : ۳۴۸)
 د کودتاه ستمی رهبرانو د احمد شاه مسعود سره هم اړیکې درلودلې . خود کودتا یو مهم غړی نبی عظیمی تراوسه پټ او د نجیب د اعتماد وړ او علومیان (جنرال نورالحق علومی او جنرال عبدالحق علومی) هم د کودتا عمده غړي وو . او په مقابل کې یوه ضعیفه گروپ محمد اسلم وطنجار ، سلیمان لایق . مایو کی منگل او اسد الله پیام د کودتاه د خنثی کولو هڅه کوله . خود بریالیتوب چانس یې ډیر کم و ، د ۱۹۹۲ ز کال د فبروري په میاشت کې د کابل د سقوط علایم څرگند شول ، جمهوررئیس هم پوهیده ؟ خو کودتاه دومره دقیقه وه چې خنثی کول یې ستونزمن و ، د نجیب الله تیروتنه دا ده چې په عبدالوکیل او نبی عظیمي یې ډیر باور وکړ خو هغوي په مقابل کې د کودتا چیانو ملگري شول ، نجیب هم غوښتل چې د عبدالحمید محتاط پواسطه د احمد شاه مسعود سره اړیکه ټینګه کړي . خو محتاط د نجیب د پیغام په خوا کې مسعود ته د کابل وضع تشریح کوله ، د ملگرو ملتو د سر منشی ځانګړي استازي بنین سیوان د نجیب او مجاهدینو ترمنځ تګ او را

¹ – عطایي ، محمد ابراهیم . افغانستان پر معاصر تاریخ لنډه کتنه مخ :

تگ کاوہ خو بنین سیوان د نواز شریف تراغیزې لاندې و او د هغه د پلان سره سم یې حرکت کاوہ .^۱ مخ : ۳۴۹)

د ملگرو ملتو پلان یو غافلونکي پلان و چې ملگري ملتونه به له دواړو خواو څخه یو شورا جوړوي او قدرت به د غې شورا ته انتقالیږي ، هغه به د پراخه بنسټه حکومت د جوړیدو زمینه برابر وي . په پېښور کې مجاهدینو او د پرچم گروپ د احمد شاه مسعود په مشرۍ په چاریکار او کابل کې د واک د نیولو کوبښن کاوہ . له شمال څخه د مسعود د قواو راتگ کابل ته بالکل ریښتني و . نجیب په کابل کې څلور الوتکي موظیفې کړي چې له قندهار څخه کابل ته د جبار قهرمان خلک راوړي . خودا الوتکي د محمد نبی عظیمی په امر چې د کابل د گارنیزون قوماندان و ، مزار شریف ته لاړي او د د وستم ملیشه یې انتقال کړه .

دریمه مرحله : د کودتاه کوونکو له خوا د کابل هوایي ډگر تر نظارت لاندې ونیول شو . د شپې نهه بجې دوه الوتکې له مزار شریف څخه ازبک ملیشي هوایي ډگر ته را ورسولي چې مجید روزي ورسره و . د چار آسیاب پر خای په هوایي ډگر کې پاتې شول . د دولتي امنیت وزیر یعقوبی په مرموز ډول خودکشي وکړه ، داکتر نجیب الله په ارگ کې تر نظارت لاندې و . د بنین سیوان مرستیال حسین او غلي د گارنیزون قوماندان نبی عظیمی ته خبر ورکړ چې بنین سیوان د شپې کابل ته رسیږي د شپې د ملگرو ملتو یوه کوچنۍ الوتکه د کابل په هوایي ډگر کې کینښناستله او یو ساعت وروسته درې فلکس واگونون موټرونه هوایي ډگر سره نږدې په درې لاره کې د محافظیونو له خوا و درول شول . د میدان قوماندان ستار نبی عظیمی ته یې خبر ورکړ چې له دریو موټرونو څخه په یوه کې ډاکتر نجیب له احمدزي او جفسر سره یو خای ناست دي ، غوښتل یې ترمینل ته داخل شي . نبی عظیمي خوآب نه ورکاوه له نیم ساعت څخه وروسته بیاني عظیمي ته تېلفون وشو چې موټرونه بیرته ولاړل ، کودتاه چیانو غوښتل چې نجیب ونیسي .

^۱ عطایي ، محمد ابراهیم . افغانستان پر معاصر تاریخ لنډه کتنه مخ :

خو هغه د ملگرو ملتو په دفتر کې پناه واخيسته په دې توگه د ډاکتر نجيب الله واکمني پای ته ورسیده او هغه رژیم چې د ۱۹۷۸ ز کال د اپریل په ۲۷ مه را منځ ته شوی و له مینځه ولاړ او کابل کې تنظيمي حکومت پیل شو .
(^۱ - مخونه : ۳۴۹ - ۳۵۰)

۱۴،۸ - مړینه ۶ میزان / ۱۳۷۵ لمریز کال :

ډاکتر نجيب الله چې کله د ملگرو ملتو په دفتر کې پناه واخيسته د هیواد داخلي جگړې یې په دقت څارلې . نجيب احمد شاه مسعود ته په یو پیغام کې وویل : احمد شاه مسعود باید د وخت د غوښتنې سره سم د گونډه گیرۍ او تنظيمي جگړو څخه ځان لیرې کړي ، د لويديځو هیوادو په ځانگړي ډول د امریکا سره مثبتې خبرې پیل کړي ، زه خودلته په یو طلايې قفس کې بندي یم که زه چیري د مسعود پر ځای وای پرته د وخت له ضایع کیدو څخه مې د تنظیمونو څخه لار جلا کوله . له امریکا سره مې جدي خبرې پیل کولې . ځکه مسعود په دې وخت کې د یوې داسې لارې ټاکنې ته اړتیا لري . ترڅو د اوسني بحرانی او کړکېچن حالت څخه ځان وباسي ده وویل چې امریکا خو پرما اعتماد ونکړ اوس ستاسې وخت دی چې له امریکا سره د خبرو او تفاهم وخت د لاسه ورنکړئ . د دې لارې ټاکنه به د یو نوي سیاسي دورې پیل وي . (^۱ - مخونه : ۲۵ - ۲۶ - ۲۷)

د ۱۳۷۵ لمریز کال د تلې په ۴ مه د نجيب میرمنې اغلې فتانې ، کابل ته د طالبانو د داخلیدو یو ورځ مخکې د نجيب سره په تېلفوني اړیکه کې هغه ته ډاډ ورکړ چې نوموړی له هر ډول احتمالي خطر څخه محفوظ دي . زیاته

^۱ - عطایي ، محمد ابراهیم . افغانستان پر معاصر تاریخ لنډه کتنه مخونه : ۳۴۹ - ۳۵۰)

^۱ - مامون ، رازق (۱۳۸۷ هـ ش) راز خوابیده (اسرار مرگ ډاکتر نجيب الله : مخونه : ۲۵ ، ۲۶ ، ۲۷)

يې كړه چې له هرې خوا دوى ته پيغامونه را رسيدلي چې د ملگرو ملتونو له دفتر څخه خارج نه شي د ده امنيت به ونيول شي. ۲- مخ: ۲۷)

د ۱۳۷۵ ل كال د تلې په ۵ مه نيټه طالبان له دريو لارو څخه كابل ته داخل شول، د كابل د نيولو په خاطر يې جگړه چټكه كړه، د احمد شاه مسعود قوتونو كابل پرېښودل پيل كړل. له احمد شاه مسعود سره د نجيب د نه تللو په اړه مارشال فهم داسي وايي: احمد شاه مسعود په مخابره كې پر ما غږ وكړ او وې ويل: ډاكتر نجيب خبر كړه چې دولتي قوتونه له كابل څخه خارجيږي كه چيرته يې خوښه وي د ملگرو ملتونو دفتر دې خوشې كړي او له مونږ سره دې د شمال په لور حركت وكړي. ما څلور تنه هريو ډاكتر جلال عتيق، ډاكتر گلبدین او مصباح ډاكتر نجيب ته وليږل او د احمد شاه مسعود پيغام يې ورته ابلاغ كړ. مگر ډاكتر نجيب د منني په خوا كې زمونږ ليرېلي هيت ته وويل: هغه ترجيح ور كوي چې همدلته پاتې شي، مارشال فهم زياتوي چې ډاكتر نجيب د ملگرو ملتونو له دفتر څخه خارج نه شو او اخرنۍ غوښتنه يې دا وه چې كابل ته د طالبانو د مسولينو تر رارسيدو پورې شپږ تنه خپل مخصوص ځانگړو ساتونكو ته دنده وسپاري تر څو د ځينو حلقو له خوا د احتمالي خطر د پېښېدو په صورت كې له ده څخه ساتنه وكړي، شپږ تنه زما د ساتي له پاره را وليږي زه كه تر سبا ژوندۍ پاتې شوم د ملگرو توب حق به ادا كړم. د ډاكتر دې خبرې زه د شك سره مخامخ كړم چې ځينو پټو حلقو به ده ته په دې څو كالو كې ډاډ ور كړي وي چې هغه دوباره واک ته رسوي، دلته يوه پوښتنه پيدا كيږي چې ده ولې داسې خبره وكړه په داسي حال كې چې نوموړي له خطر څخه اگاه و. بيا يې ولې پنجشير ته د تللو وړانديز رد كړ، ما بيا هم شپږ تنه ساتونكي د حبيب تر مشرۍ لاندې د ملگرو ملتونو دفتر ته واستول چې ښار ته د طالبانو له داخلېدو وروسته يې هغه ځای ترك كړ، فهم زياتوي چې احمد شاه مسعود د كوه ساپي له غره بيا پر ماغږ وكړ او له كابل څخه يې ډاكتر نجيب سره د ده د وتلو مساله

۲- مامون، رازق (۱۳۸۷ هـ ش)، راز خوايیده (اسرار مرگ ډاكتر نجيب الله

طرحه کړه ، خو نجیب بڅښنه وغوښته او د شمال خواته یې د تللو څخه ډډه وکړه .^۱ (مخونه : ۲۸ - ۲۹)

محمد اسحق توخي د ډاکتر نجیب یاوړ چې د صحنې شاهد و ، وایي چې د قسیم فهمیم اشخاص چې ډاکتر نجیب ته راغلي وو ، له هغو سره د پیژندنې پوره اسناد نه وو چې گوندې دا د فهمیم کسان دي او بل دا چې ډاکتر نجیب استدلال کاوه چې باید په خپله فهمیم د احمد شاه مسعود پیغام راوړي وای ، توخي بیا د نجیب له قوله زیاتوي او وایي . که چیرته دولتي رهبرانو زما د سرنوشت سره علاقه درلودلې او زما په اړه یې د یو سیاسي پناهنده په توګه د مسولیت احساس کړ ، وای ، د ملګرو ملتونو د سازمان د عمومي منشي مرستیال ګولډ وین غوښتني ته به یې زما او زما د ملګرو مصون ویستلو په اړه و ، مثبت ځواب ویلی وای ، توخي زیاتوي د طالبانو لخوا د جلال آباد ښار له نیولو وروسته ښاغلی ګولډ وین کابل ته راغی ، د مجاهدینو د حکومت له مشرانو څخه یې غوښتنه وکړه چې اجازه ورکړي تر څو ډاکتر او ملګري یې د الوتکې پواسطه یو بل هیواد ته ولیږدوي ، خو دوی اجازه ور نکړه . که دوی غوښتل چې نجیب له مینځه ولاړ نه شي هغه ته یې باید اجازه ورکړای وای ځکه د اجازي نه ور کولو له پاره هیڅ دلیل موجود نه و .^۲ (مخ : ۲۹)

د ملګرو ملتو د دفتر یو کارکوونکی د پورته موضوع په اړه داسي وایي : « ډاکتر نجیب د احمد شاه مسعود او قسیم فهمیم د دعوت په اړه داسي وویل : زه مخکې د هیواد جمهور رئیس وم او س غواړم چې له یوه قوي تضمین څخه وروسته له دې ځای څخه بهر شم ، بیا هم فهمیم د مازیګر شپږ بجي یې د ملي امنیت په اداره کې کار کاوه بیا یې د ملګرو ملتو د دفتر د ساتني مسول اسدالله مشکوري ته وویل : چې له ډاکتر نجیب څخه خواهش

^۱ - مامون ، رازق (۱۳۸۷ هـ ش) ، راز خوابیده (اسرار مرګ ډاکتر نجیب الله : مخونه : ۲۸ - ۲۹)

^۲ - مامون ، رازق (۱۳۸۷ هـ ش) ، راز خوابیده (اسرار مرګ ډاکتر نجیب الله : مخ : ۲۹)

وکړي چې د یوه هموطن او یوه افغان په حیث له ماسره پنجشیر ته ولاړ شي . او ډاکتر ته ووايي چې ډیر ژر به د قدرت تشه را منځ ته شي ، مونږ د یوه احتمالي خطر څخه ویرېږو . له دې ځایه بیرون او له مونږ سره لاړ شه چې په راتلونکي کې ونه وایي چې د کابل د پریښودلو پر مهال دې له ماسره نامردي وکړه ، خود نجیب ورور شاپور احمدزي د اسدالله مشکوري په جواب کې وویل : مشکوري صاحب گومان ونکړي چې مونږ له بوتی څخه پیدا شوي یو امریکایان هم له ډاکتر نجیب څخه ملاتړ کوي . د شاپور احمدزي خبرې داسې معلومېدي چې دوی ته هیڅ خطر متوجه نه وي . او تر دې چې خپل یو ساتونکي ته یې وویل : اړتیا نه شته چې ته پنجشیر ته ولاړ شي . ډاډه اوسه فقط دوه ورځې حوصله وکړئ ستونزه به ډیر ژر حل شي . یو ساعت وروسته طالبان قلعه زمان خان ته را ورسیدل . د شپې اوه بجې په کابل کې د قدرت خلا را منځ ته شوه . په دغه وخت کې د ډاکتر نجیب خپلوان او دوستان د گارد د قوماندانۍ یو تن غړی ستار خان هم راغی دوی غوښتل چې ډاکتر نجیب د ځان سره بوزي او ساتنه یې وکړي . خودوی هم بریالی نه شول او نجیب له دوی سره هم لاړ نه شو . د شپې له ۷ اوو بجو څخه د شپې تر (۱۲) بجو پورې د پنځو ساعتو له پاره په کابل کې د قدرت خلا منځ ته راغله چې دولس بجې د طالبانو لومړنۍ تعرضی ډله کابل ښار ته داخله شوه . یوه درې کسيزه ډله د ملگرو ملتو د دفتر په کوم ځای کې چې ډاکتر نجیب او ملگري یې اوسیدل را ورسیدله . داسې گومان کیږي چې دا ډله د مخکنی پلان په اساس د ملگرو ملتو د دفتر ته راغلي وه ، د دې دفتر کار کوونکي وایي چې دې خلکو اوږدې ږیرې درلودې . په پښتو ژبه یې خبرې کولې ، لونگیۍ یې پر سر تړلې وې مگر د طالبانو له عادي خلکو سره یې شباهت نه درلود ، د دې صحنې شاهدان وایي چې نجیب په لومړنۍ برخورد کې هغوی ټول وپیژندل او د هغوی سره یې عادي خبرې کولې ، دوی یو تن له دریم مکرویان څخه د ځان سره را وستي و . هغه د ډاکتر نجیب دوست و ، نجیب هغوی کوټې ته رهنمایي کول هلته یې نیم ساعت خبرې وکړې د تشنج موضوع پکې نه وه ، دا ډله بیرته رخصت شوه او ډاکتر نجیب هغه تر

دروازې پورې بدرگه کړه ، ټول وايي چې دا خبرې ټولي د اسحق توخي په یاد کي شته اما د طالبانو بله ډله په ډاټسن کې د شپې دوه بجې د ملگرو ملتونو دفتر ته داخله شوه . نجیب تر دروازې پورې د هغوی ملگری و ؟ خو په دروازه کې نجیب یو تن ته وویل ته خو زما خبره واوره ! ته خو زما خبره واوره ! په دې وخت کې یوه طالب وویل : زمونږ مشر په ارگ کې دي غواړي تاسې وويني نجیب ځواب ور نه کړ خو مقابل لوري اسرار کاوه . په دې وخت کې ډاکتر نجیب د نا پیژندو کسانو سره په قراره قراره د ملگرو ملتو له دفتر څخه بیرون شو . د نجیب دا حرکت د مخکنیو حرکتونو برخلاف و . ځکه مخکي نوموړی په اسانۍ سره د ملگرو ملتونو له حویلی څخه نه وتلو . د دوی څلور موټرونه بیرون ولاړ وو ، نجیب د ارگ د تللو په اړه قرار قرار د هغه موټر په لوري چې دروازه یې خلاصه شوې وه حرکت وکړ . کله چې ډاکتر نجیب موټر ته پورته شو د هغه باډیگارد جفسر هم د طالبانو د موټر خوا ته نږدې شو ، غوښتنه یې وکړه چې هغه ته هم اجازه ور کړي ترڅو ډاکتر نجیب سره تر ارگه پورې ملگری وي او هغه یوازې پرې نږدې . خو اجازه یې ور نکړه . همدا چې ډاکتر نجیب یې لومړی په رضا وروسته په زور موټر ته داخل کړ د طالبانو په څیرو کې قهر او غضب زیات شو او جفسر یې د لغتو او سوکانو پواسطه له موټر څخه لیرې کړ . مخکې له دې چې موټر حرکت وکړي د نجیب او طالبانو تر منځ کشمکش زیات شو . ډاکتر وویل : جانه ته زما خبره واوره ! جانه ته خو زما خبره واوره !¹ - مخونه : (۷۱ - ۷۲)

د طالبانو او نجیب تر منځ تاوتریخوالی زیات شو . نجیب شاپور احمدزي ته لاس وښور او په چې د ده خواته ورشي د نجیب په خوا کې په شدت سره د دروازې دستگیر پورته کړ او د نجیب لاس تر لیڅي پورې بیرون پاتې شو . موټر حرکت وکړ وایي چې په ډاټسن کې ځای نه و . ځکه یې حیات جفسر په موټرو کې پرې نښود . جفسر بیرته د شاپور احمدزي او شاپور خواته وگرزید ، چوپتیا او خفگان یوه لویه څپه خپره شوه او داسې وضع منځ ته

¹ - مامون ، رازق (۱۳۸۷ هـ ش) ، راز خوابیده (اسرار مرگ ډاکتر نجیب الله : مخونه :

راغله چې دوراندويه نه شوي کيداي په ناخاپي ډول د دفتر دروازه ووهل شوه او طالبان په چټکۍ سره د ملگرو ملتو د دفتر خويلۍ ته داخل شول. له شاپور احمدزي څخه يې غوښتنه وکړه چې په ارگ کې له ډاکتر نجيب سره يو ځای شي. شاپور احمدزي چې په روانی لحاظ کاملاً اماده و له نجيب سره يو ځای شي د طالبانو غوښتنه يې قبوله کړه. په ډيرو تيزو قدمونو سره د طالبانو ډاټسن ته وخوت خو جفسر پوه شو چې په دواړو ورونو به څه حالت راغلی وي. (۱- مخ: ۷۳)

د ملگرو ملتو د دفتر څو تنه کارکوونکي چې د ډاکتر نجيب الله او دهغه د ورور په اړه يې تشويش درلود. په دروازه کې ولاړ وو يو تن کارکوونکي چې د خپل نوم له بنودلو څخه ډډه کوي وايي: يو موټر د ملگرو ملتو د دفتر له مخې څخه په ډيرې بيړې سره تيز تير شو او د اريانا په څلور لاره کې ودرید زه هلته ورغلم کله چې د اريانا څلورلارې ته ورسيدم، څو تنه مې وليدل چې مخونه يې په لونگيو (لاوستونو) پټ کړي وه، له ډاکتر نجيب سره په کشمکش کې وو، کله چې مونږ ته يې فکر شو وې ويل تاسې حراميان دلته څه کوي؟ يو تن زمونږ خواته را وگرزید، مونږ په شاه لارو او د ملگرو ملتو دفتر ته راغلو، سهار وختي چې له يکه توت او کابل بای څخه د ترکاری کراچۍ را تللې او غوښتل يې چې له دې لارې د شهراره مارکيټ ته ولاړ شي کله چې د اريانا څلور لارې ته نږدې کيږي د ترافيکو په سمټي غورځو کې چې ترافيکو د دریدو ځای وو دوه تنه په پړۍ کې ځوړند دي. دوی د ملگرو ملتو د دفتر له مخې تيريدل او د ملگرو ملتو د دفتر ساتونکو ته وايي چې دوه تنه د اريانا په څلور لاري کې ځوړند دي. مامورين باور هم نه کوي خو د نيم کيلو متر واټن له ټي کول وروسته کله چې د اريانا څلور لاري ته له رسيدو سر سم نږدې کيږي حيرانيزې گوري چې دواړه ځوړند کسان يو ډاکتر نجيب او بل شاپور احمدزی دي. (۱- مخونه: ۷۳-۷۴)

¹ - مامون، رازق (۱۳۸۷ هـ ش) راز خوابيده (اسرار مرگ ډاکتر نجيب الله: مخ: ۷۳)
 ۱- مامون، رازق (۱۳۸۷ هـ ش) راز خوابيده (اسرار مرگ ډاکتر نجيب الله:

کله چې توخي او جفسر د ملگرو ملتو د مامورينو له خولي دنجيب او دهغه د ورور احمدزي د اعدام خبره اوري نو په وارخطايي سره د فرار لار لټوي او د ملگرو ملتونو مامورين هم دهغوي د تبستي له پاره زمينه برابروي بالاخره جفسر او توخي د ملگرو ملتو د دفتر د شاه ديوال له لاري فرار کوي ترڅو په يو خوندي ځای کې پټ شي. (۱- مخ: ۷۴)

د ۱۳۷۵ ل کال د تلي په ۲ مه چې لا تر اوسه دنجيب د مرگ خبر نه و خپور شوی د امريکا غږ راډيو خبرنشر کړ چې دافغانستان پخوانی جمهور رئيس د طالبانو د يوې ډلې له خوا ارگ ته يوړل شو. بنسايي نوموړی د طالبانو د لومړي وزير په توگه اعلان شي. خو امان الله د ملگرو ملتو يو کار کوونکي ويلي دي کله چې دملگرو ملتو کارکونکي له دې خبر شول چې ډاکتر نجيب طالبانو ارگ ته وړی، ډير ژر مونږ ارگ ته ولاړو ترڅو خبر شو چې په ډاکتر څه راغلي دي، خو طالبان د سلام خانۍ د قصر په دروازه کې ولاړ وو، مونږ ته يې وويل چې په دفتر کې هيڅوک نشته. د طالبانو لوړ پوړي چارواکي تر اوسه نه دي راغلي. خو د ارگ اشپز بيا بل ډول خبرې کوي. هغه وايي چې هغه شپه نوکري وکله چې په موټرو سپرو طالبانو ډاکتر نجيب د ارگ داخل ته راوړ. دهغه يې د ارگ اصلي ماني او سلام خانۍ ته چې د سربازانو د اوسيدو ځای و په لوري د وړو وړ. نجيب يې په ظاهر کې په ډير ادب او عزت سره هغه ځای ته رهنمايي کړ امانيم ساعت وروسته د سرباز خانۍ له داخل څخه ترخې خبرې واوريدل شوې. څو شيبې وروسته څو تنو طالبانو نجيب په زور د سلام خانې مانې څخه د ارگ د اصلي ماني د سړک خواته تيل واهه. نجيب له هغوي څخه د ارام برخورد غوښتنه کوله خو هغو په ډير قهر سره هغه د ټوپکو پواسطه تهديد وه. په ناڅاپه توگه دوه تنو طالبانو يوه رسي (طناب) د ډاکتر نجيب په غاړه کې واچوله او نورو دوو تنو نوموړی د کلانشکوف په کونداغونو باندې په سرو تنه واهه په اخر کې يې دهغه لاسونه شاته وتړل، يوتن طالب طناب د موټر په شاتني برخي

¹ - مامون، رازق (۱۳۸۷ هـ ش) راز خوابيده (اسرار مرگ ډاکتر نجيب الله):

پورې وتاڼه او ډاټسن ته يې اشاره وکړه چې حرکت وکړه ، ډاټسن په ډيرې چټکۍ سره له خپله ځايه پناه شو او ډاکټرنجيب يې په ځان پسې رابښکوده او ، له دروازې بهر شوه. مونږ پوه نشو چې ډاټسن چرته لاره دهغې شپې پر سبا خبر شو چې نجيب له خپل ورور سره د اريانا په څلور لارې کې په دار ځړول شوی دی. (۱- مخ: ۷۲)

نجيب په داسې حال کې ووژل شو چې د طالبانو د رهبرۍ غړی ملا رباني په جلال اباد کې و. او له دې پرېکړې څخه يې اطلاع نه درلوده. ځينې جنرال اسلم بيگ په دې خاطر چې گڼې چې په لومړۍ شيبه د طالبانو له شورا څخه مخکې کابل ته را ورسيد ، د ډيورنډ د کرښې سند يې نجيب ته وړاندي کړ چې لاس ليک يې کړي. خو هغه انکار وکړ ، نجيب له يو تن څخه ټوپک واخېست د جنرال اسلم بيگ ورور يې وويشت. وروسته هغوي ډاکټرنجيب شکنجه کړ. خو د دې خبرې په اړه کره شواهد نشته. ځينې هم جنرال شهنواز ټنې د نجيب قاتل گڼي چې دهغه طرفدارانو د طالبانو په واکمنۍ کې دندې اجرا کولې ډاکټر حيدر ننگرهارۍ د آصف شور^۲ د زوی قدير له قوله وايي غرزي خواخوږي د ۱۳۷۵ ل کال د ميزان ۲ مه د جمعي ورځ سهار ۲ بجې د مکرويانو په ۱۰۸ بلاک ۱۳ اپارتمان کې زمونږ د کور دروازه وټکوله . ماته يې زيری را کړ چې ستا د پلار دښمن (نجيب) مې وواژه . قدير وايي کله چې د اريانا څلور لارې ته ولاړو نجيب او دهغه ورور مې په دار ځړوند وليدل . خوښ شوم او ومی ويل ډير ښه کار وشو . ننگرهارۍ وايي چې افراسياب خټک هم راغلي و تر څو دنجيب د قاتلانو سره روغه وکړي خو بريالی نه شو . ننگرهارۍ زياتوي چې دنجيب په وژنه کې يو امريکا يې جنرال د

^۱ - مامون ، رازق (۱۳۸۷ هـ ش) راز خوابيده (اسرار مرگ ډاکټرنجيب الله : مخ ۷۲
 ۲ : آصف شور د شهنواز له نږدې کسانو څخه و . چې د ۱۳۲۸ ل کال د کودتا وروسته چې کله ټنې پاکستان ته ولاړو . دنجيب قوتونو په ځانگړي د خاد د پنځم رياست قوتونو د جلال رزمند په مشري د وزارت دفاع قرارگاه ته داخل شوي چې په نتيجه کې آصف شور کبير کاروانی او نور ووژل شول . (۳- مخ : ۸۵)

^۲ - مامون ، رازق (۱۳۸۷ هـ ش) راز خوابيده (اسرار مرگ ډاکټرنجيب الله : مخ ۸۵

ریکل په نوم هم شریک وو . خو د دې امریکا یې جنرال په اړه مهم اسناد شتون نلري . (۱ - مخ : ۸۶)

ډاکتر نجیب دملگرو ملتو له دفتر څخه وویستل شو . وروسته یې وواژه . چې ډیره پره د ملگرو ملتو په مسولینو او د استاد رباني په حکومت ده . ځکه چې تقریباً پنځو کالو واکمنۍ په موده کې یې ډاکتر نجیب ته د دې زمینه برابره نه کړه چې هغه له افغانستان څخه ووزي او له خپلې کورنۍ سره یو ځای شي . دواړو خواو د طالبانو پرمختګ په دقیقه توګه څاره . احمدشاه مسعود د مارشال فهمید د تللو له پاره پیغام را ولیږه . خو د هغوی یو تن هم پخپله د ده د بیولو لپاره را نغلل او هم یې هغه کسان چې د ده د لیږدولو لپاره راستولي شوي وو نه پیژندل کیدل ، نجیب هم پرته له مقاومت څخه د طالبانو سره د ملگرو ملتو له دفتر څخه خارج شو چې دا کار هم د ده په وژنه کې اغیز درلود .

۱۴،۹ - تیروتنې :

ډاکتر نجیب الله افغانستان کې د سولي د ټینګښت لپاره هلې ځلې پیل کړې هغه هیله در لوده چې مجاهدین او په غربی هیوادونو کې مهاجر به له ده سره یو ائتلافي حکومت جوړ کړي خو دا کار ونشو ، نوموړي په دې لار کې خپله واکمني له لاسه ورکړه . نجیب د مثبتو کارونو په ځواکې ځینې تیروتنې هم وکړې چې دلته یې یادونه کوو :

❖ د ملي روغې جوړې ، د سیاست د اعلان میکانیزم ، د ګوند د نوم بدلول او نورو سیاسي اشخاصو ته په حکومت کې د لوړو څوکیو ورکول و چې له دې کار سره د ګوند ټول غړي موافق نه وو .

❖ په زور باندې د شهنواز ټنې لري کول ، او کودتاه ته زمینه برابرول ، د ځینو خلقي افسرانو بندي کول چې د پوځ مورال یې ضعیفه کړ .

❖ - د دوستم په پوځي ټولګیو اود جمهورۍ ریاست په ګارد باندې ډیره اتکا کول چې دې دواړو قوتونو د نوموړي د واکمنۍ په وروستیو کې د ده ټینګ ملاتړ ونه کړ .

^۱ - مامون ، رازق (۱۳۸۷ هـ ش) ، راز خوابيده (اسرار مرګ ډاکتر نجیب الله : مخ ۸۶)

❖ _ د گارد یوې نوې قطعي جوړول او د نوموړي قطعه معاش لوړوالي یې د دفاع او کورنیو چارو د وزارتونو د کار کوونکو په روحي باندې منفي اغیزه وکړه .

❖ _ سیاسي بیرو عضویت ته د هغو پرچمي مشرانو لوړول چې نجیب ته وفادار نه وو او د کارمل په هدایت یې خپلې کړنې سرته رسولې .

❖ _ جنرال دوستم او جنرال مومن د پخلايني لپاره د نبي عظمی لیرل ځکه نبي عظمی د کارمل د گروپ سره پټې اړیکې درلودې او د نجیب ضد فعالیت یې کاوه هغه دوستم وهڅاوه چې د نجیب پر ضد په خپل موقعیت کې ټینگ پاتې شي او کابل ته د هغوي د قطعاتو د راتگ او په هوایي ډگر کې د هغوی ځای پر ځای کولو نقشه هم د ده له خوا تطبیق شوه .

❖ _ نوموړی د کارمل د پخلايني لپاره هیڅ کوم عمل ونکړ خو هغه د ده پر ضد د دی د ډلې دننه یو قوي فراکسیون جوړ او فعال کړ . دوی په داخل کې د نجیب د پلانونو د تطبیق څخه تل اگاه او دهغه د خنثی کولو لپاره یې چټک اقدامات کول .

❖ _ نجیب و نشو کړای چې د گوند په داخل کې خپل پرچمي او خلقي مخالفین وڅاري .

❖ _ د ډاکتر نجیب الله کادری سیاست هم تر ډیره بریده کمزوري وه ، ځکه هغه په ډیرو کمزورو کادرونو له حده زیات اعتماد او باور وکړه ، چه دده د واکمني په وروستیو کې نه یواځې د ده په گټه څه ونکړل بلکه حتی وفادار هم پاتې نه شول .

❖ _ د شوروي تر ړنګیدو وروسته د روسیې د نوي دولت سره د اړیکو نه ساتل .

❖ _ د ژنیو د تړون د لاس لیک پرمهال د افغانستان د مجاهدينو مشرانو ته چې له شوروي قواوو سره جگړه کړې وه . هغوي ته برخه نه ور کول يعني د پاکستان د نماینده سره یوځای د مجاهدينو نماینده گانو د

شوروي د پوځونو د وتلو څخه مخکې په انتقالې حکومت موافقه کړي وای ترڅو د ټاکنو له پاره زمینه برابره شوي وای خو د اکرنجیب یواځې د پاکستان په ژمنو اعتماد وکړ، مجاهدینو په خبرو کې د گډون زمینه برابر نه شوه چې هغوي هم د ژنیو توافقاتو او د بنین سوان پلان ته هم کوم ارزښت ورنکړ.

دا پورته یادې تیروتنې د شوروي، امریکا، پاکستان او ایران د مستقیمی لاسوهنې پواسطه دنجیب د واکمني د سقوط لامل شوه.

۱۵- د شوروي پوځونو ماتې او وتل

۱۹۸۹مې کال د جنوري ۱۵مه

دبریژنیف له مړینې وروسته، چرنیکو، او اندریوف واک ته ورسیدل په دغه موده کې د شوروي اتحاد کمونست گوند سیاسي بیرو کې د افغانستان نیولو په اړه ډیرې ستونزې موجودې وې. ځکه په دوی کې ځینې په افغانستان کې د شوروي د پوځونو د موجودیت او یرغل مخالف او ځینې پلویان وو دپلویانو په ډله کې ولسمشر بریژنیف، د دفاع وزیر دیمتری استینوف او د کا چې بی د بهرني څانگې مشر خرچیکوف او مخالفینو کې صدارعظم الکسا کاسیگین، د بهرنیو چارو وزیر اندري گرومیکو او کې چې بی مشر اندریوف شامل وو. په دې اړه گرباچوف ډیر قاطع و. کله چې هغه واک ته ورسید، غوښتل یې چې د امریکا او شوروي په اړیکو کې بهبود را منځ ته شي. له افغانستان څخه یې د شوروي پوځونو وتل د دې اړیکو د بهبود له پاره یو شرط گانه، مگر د شوروي نظامی افسران د گورباچوف دې تصمیم سره کلک مخالف وو. ځکه هغوی په دې عقیده وو چې دوی باید په ټیټو سترگو افغانستان څخه خپلي لښکري ونه باسي، خو دا پوځونه د یوه تړون په پایله کې ووتل نه د یوې بریالۍ جگړې پواسطه چې دا کار دوی د ځان له پاره لوی شرم گانه، میخایل گورباچوف چې ۱۹۸۵ز کال د مارچ په ۱۱مه د کمونست گوند عمومي منشي په توگه ټاکل شوي وو د ۱۹۸۵ز کال د نوامبر په میاشت کې یوه غونډه کې ببرک کارمل، سلطان علی کشتمند او نجیب الله ته د

شوروي د پوځونو د وتلو په اړه خبرداری
 _ مخ: ۳۳۱) ۱

کله چې ډاکټر نجيب الله د ۱۹۸۲ ز کال د می په ۴ مه د ۱۳۲۵ کال د شور په ۱۴ مه د ببرک کارمل پر ځای د گوند د عمومي منشي په توگه وټاکل شو. ده ته د شوروي مشرتابه وويل چې شوروي پوځونه په افغانستان کې نه شي پاتي کيدلی او له دې هیواد څخه ووځي، د شوروي د کمونست گوند په ۲۷ مه کنگره کې هم له افغانستان څخه د خپلو پوځونو د ایستلو پریکړه وشوه.

د دې جگړې قیمت شورويانو ته ډیره درنده تمامیده. شورويانو په دې ځان ډاډه کاوه چې د خلق دیموکراتیک گوند د نوي مشرتابه د نوي کړنلارې (ملی روغې جوړې). او نویو کادرونو په روزني سره بڼه پیاوړی شوې دی اوس کولی شي چې په خپله وځنګړي. (۱_ مخ: ۳۴۱ - ۳۴۲)

د شوروي اتحاد په چارواکو هغه وخت فشار ډیر شو چې د شوروي عسکرو له تلفاتو څخه د میډیا او مطبوعاتو پواسطه د دوي ولس خبر شو. بل پلوه د ملگرو ملتونو سازمان هم د شوروي له چارواکو غوښتنه کوله چې له ازاد او ناپیلي افغانستان څخه ووزي. ناپیليو هیوادونو هم په دې برخه کې ټینګار کاوه. چین، د خپلو سرحدی ستونزو حل له افغانستان څخه د شوروي پوځونو په وتلو پوري محدود گانه. (۲_ مخ: ۳۴۲)

کله چې گورباچوف واک ته ورسید د قزاقستان د الماتا په ښار کې یې په خپله بیانيه کې ژمنه وکړه چې له افغانستان څخه به خپل پوځونه راوباسي او د ولادي واستوک په مشهور وینا کې یې د افغانستان جگړه د «ناسور زخم» په نوم یاده کړه، بل طرف ته سی، آی، او آی. ایس، آی د افغانستان مجاهدینو

۱_ ظاهر، طنین، افغانستان در قرن بیستم مخ: ۳۳۱

۱_ مصداق، نبی، (۱۳۸۹ ش). افغانستان اساسي کمزوري او بهرنی-مداخلی. مترجم نثار احمد صمد، علامه رشاد خپرندویه ټولنه. مخ: ۳۴۱ - ۳۴۲

۲_ مصداق، نبی، (۱۳۸۹ ش). افغانستان اساسي کمزوري او بهرنی-مداخلی. مترجم نثار احمد صمد، علامه رشاد خپرندویه ټولنه. مخ: (۳۴۲)

ته سټينگرونه توزیع کړل ، چې په مجاهدينو کې يارمحمد او ملا عبدالسلام راکټي ډير شهرت پيدا کړ ، دستينگر راکټونو په موجوديت کې د شوروي د هوايي پوځونو طياري اړ شوي چې لوړ پروازونه وکړي . په دې صورت کې بيا هغوی دقيق بمبارد نه شو کولای او راکټونو د خطا کيدو په خاطر يې مسلسلې رڼا پاشلې . د گورباچوف د واک په لومړيو دوو کلونو کې جگړه ډيره توده شوه ، خو ليدونکي او شنونکي دې پايلې ته ورسيدل چې هغه د شوروي جنرالانو دا د افغانانو د شجاعت او مقاومت په مقابل کې وروستی چانس و . خود شوروي سورپوځ خپلو ظلمونو او پوځي عملياتو ته دوام ور کړ او د حل لاره يې نوره هم ستونزمنه کړه . له افغانستان څخه د شوروي پوځونو د وتلو په اړه د گورباچوف له ژمنو څخه وروسته يې نور دري کلونه هم په برکي ونيول ترڅو د ۱۹۸۸ ز کال د مې او اگست ترمنځ موده کې له خپل ۱۵۵۰۰۰ يو سلو پنځه پنځوس زره کسيز فوځ څخه ۵۰۰۰ پنځوس زره عسکر وويستل او ټول عسکر په بشپړه توگه د ۱۹۸۹ ز کال د فبرورۍ تر ۱۵ مې پورې ووتل . (۱ - مخ : ۳۴۳)

د جلال آباد جگړه د افغانۍ حکومت د دفاع وړتيا او د شوروي وړاندوينه تر يو حده رښتيا کړه . خو شوروي اتحاد تر وتلو وروسته هم د افغانستان حکومت د پوځي ډول ډول وسايلو په شمول هر ډول مرسته ورکوله . د ۱۹۸۸ ز کال په اکتوبر کې يې د سکاډ توغندي او ۳۰ ديرش وزره ميک ۱۷ بم اچونکي الوتکي ورکړي . په ۱۹۸۹ او ۱۹۹۰ ز کلونو کې شوروي اتحاد د افغانستان د حکومت نوري اړتياوې هم پوره کولې . خو په ۱۹۹۱ ز کال کې شوروي اتحاد ونړيد او د روسيې مرستې هم ختمې شوې . يو کال وروسته د کابل حکومت د ژينو د تړون له مخې ژمن وو چې سياسي بې طرفه تکنوکراتانو ته وسپاري خو بريالي نشو . (۲ - مخ : ۳۴۴) ځکه ځينو له افغانستان څخه د شوروي پوځونو د وتلو اصلي لامل د ژينو د تړون لاس ليک گانه خود د

۱ - مصداق ، نبی (۱۳۸۹ ش) د افغانستان سياسي کمزوري مخ : ۳۴۳

۲ - مصداق ، نبی (۱۳۸۹ ش) د افغانستان سياسي کمزوري مخ : ۳۴۴

شوروي پوځونو وتلو موضوع په اړه خبرې لا د ببرک کارمل د حاکمیت پرمهال پیل شوې وې .

ببرک کارمل له گورباچوف سره په لومړۍ لیدنه کې گورباچوف ته وویل چې د پاکستان له خوا د مداخلې د قطع کیدو په اړه له قوي تضمین پرته راضي نه دي چې شوروي پوځونه دي له افغانستان څخه ووزي ، خو له افغانستان څخه دشوروي پوځونو وتل د گورباچوف غوڅه پریکړه وه د ببرک کارمل موضعگیری د گورباچوف له پاره د تحمل وړ نه وه . مگر نجیب الله د هغه دي غوښتنې ته مثبت ځواب ووايه او د ژینو د موافقي د لاس لیک له پاره یې زمینه برابره کړه . د ژنیو تړون له افغانستان څخه دشوروي پوځونو د وتلو له پاره یوه ابرومندانه لاره وه ، ترڅو شوروي اتحاد له دې کړکيچن حالت څخه ځان خلاص کړي . خود شوروي پوځونو وتلو ، گورباچوف ته دا زمینه برابره کړه چې د شوروي په داخل کې خپله کړنلاره عملي کړي . مگر شوروي پوځونو په خپل یرغل سره افغانستان د بهرنیو هیوادونو د مداخلې په ډگر باندې بدل کړ ، وروسته پرته له دې څخه چې افغانستان د ثبات او نه ارامي له پاره اړونده هیوادونو او قوتونو سره موافقې ته ورسېږي او دهغوی کړنو ته متوجه شي . افغانستان یې پریښود ، افغانستان کې لا جگړه روانه وه خو شوروي او امریکا په ډیرې بې تفاوتۍ سره د افغانستان د سرنوشت سره برخورد وکړ ، ځکه دوی د ژنیو د تړون پرمهال د تضمین کوونکو په توگه په افغانستان کې د جگړې د بندیدو او ثبات لپاره وعده کړې وه . خوبیا دوي خپل تعهد عملي نه کړ . په دې اړه د ملگرو ملتونو سرمنشي وایي : « ما وړاندیز وکړ چې یوه لویه جرگه دې جوړه شي ، یو پراخه بنسټه دولت دې جوړ شي ، چې دشوروي د پوځونو له وتلو څخه وروسته سمدستي واک په لاس کې واخلي . خود وړو لویو قدرتونو (شوروي او امریکا) د دې وړاندیز ملاتړ ونه کړ .^(۱) (مخونه : ۵۲۵-۵۲۶)

^۱ - اندیشمند ، محمد اکرم (۱۳۹۱ ش) . حزب دیموکراتیک خلق افغانستان ، کودتاه حاکمیت و فروپاشي مخونه ۵۲۵-۵۲۶)

د دې تړون په پای کې یې لاس لیک هم کړی وو. خو د دواړو هیوادو د بهرنیو چارو وزیرانو یو د بل پر ضد خبرې کولې. د امریکا د بهرنیو چارو وزیر شولتز وویل: «که شوروي اتحاد د کابل له حکومت سره خپل ملاتړ ته دوام ورکړي، امریکا به هم د مجاهدینو ملاتړ ته دوام ورکړي. ده په داسې حال کې دا وینا وکړه چې د شوروي اتحاد د بهرنیو چارو وزیر ادوارد شیوارډ د ناندزې په یوه اعلامیه کې د نجیب الله له دولت سره د مرستې کول د دواړو دولتونو تر منځ د دوستۍ د تړون په اساس اعلان کړل.» (۲_ مخ: ۵۲۷)

شوروي او امریکا د ژینو د تړون له لاس لیک څخه وروسته په خپله موضعگیری کې تر یوه حده ثابت وو. خو د دواړو خواو د تضمین کوونکو په توګه یې په افغانستان کې د وضع د ثبات له پاره هیڅ ډول علاقه ونه ښودله او په دې برخه کې یې خپل اخلاقي او سیاسي تعهد پر ځای نکړ. همدا علت و چې د ژنیو له موافقې وروسته هم په افغانستان کې جګړه قطع نه شوه برعکس جګړه نوره هم پراخه شوه. نجیب الله هم د ۱۳۷۰ ل کال د مرغومي په ۲۵ مه (۱۹۹۲ ز کال د جنوري په ۱۵ مه) د ده له سقوط څخه درې میاشتې مخکې د ملي روغې جوړې د پنځمې کالیزې د لمانځنې پر مهال وویل: «د شوروي د یرغل په مقابل کې د افغانستان د خلکو پاڅون د ۱۳۲۷ لمریز کال د دلوې په ۲۲ مه بريالی شو.» او ځانګړي فرمان کې د ۱۳۲۷ ل کال د دلوې په ۲۲ مه د ملي ژغورنې (نجات) ورځ او دا ورځ یې عمومي رخصتي اعلان کړه. هر کال به د افغانستان د خلکو د ملي جشن په توګه لمانځل کېږي. (۱_ مخ: ۵۲۸)

اصلي پوښتنه دا ده چې نجیب الله له افغانستان څخه د شوروي قوتونه وتلو ته اړ ایستل؟ یا شورويانو د خپلو پوځونو وتل پر نجیب الله تحمیل کړل؟ د نجیب له خوا د دلوې په ۲۲ مه د ملي نجات د ورځې په نوم یادول د دې

^۲ _ اندیشمند، محمد اکرم (۱۳۹۱ ش). حزب دیموکراتیک خلق افغانستان، کودتاه

حاکمیت و فروپاشي مخ: ۵۲۷

^۱ _ اندیشمند، محمد اکرم (۱۳۹۱ ش). حزب دیموکراتیک خلق افغانستان، کودتاه

حاکمیت و فروپاشي مخ: ۵۲۸

ښکارندوی ده چې د شوروي پوځونو په وتلو کې د ده ارا ده او فشار موجود و ، نجیب د ملي روغې جوړې سیاست د اعلان څخه شپږ میاشتې وروسته (۱۳۲۵ په جدي کې) د یو امریکایي ژورنالیست د پوښتنې په ځواب کې وویل : «... بیا دا خبره تکراروم که چیرې باندنۍ مداخله او تجاوز قطع شي ، د ژنیو تړون لاس لیک شي .. د ملي روغې جوړې سیاست بریالي شي . د شوروي سیوسیالستي هیواد یو سرتیری به پاتې نه شي او خپل سوله غوښتونکي هیواد ته به ستانه شي .» (۱ مخ - ۵۲۹)

نجیب الله د شوروي عسکرو وتل د پورته شرایطو پورې مربوط ګڼل خو شوروي د خپلو عسکرو وتل غوښتل نه د شرایطو بشپړیدل . په دې صورت کې د شوروي د عسکرو وتل پر نجیب باندې تحمیل شول . شوروي منابع ادعا کوي چې د افغانستان دولت په ریښتني ډول باور نه کاوه چې شوروي پوځونه به په رښتیا سره له افغانستان څخه خارج شي . دوی د مجاهدینو سره د مقابلي هیڅ ډول طرحه نه وه غوره کړې ، ګوندي او دولتي مسئولینو په هیڅ ډول نه غوښتل چې شوروي پوځونه له افغانستان څخه خارج شي او غوښتل یې د شورویانو د وتلو طرحه چې د ۱۹۸۷ ز په اپریل (۱۳۲۶ ل حمل) کې عملي کیدله خنثی کړي . نجیب د ۱۹۸۹ ز کال په جنوري (۱۳۲۷ په جدي) کې له شورویانو و غوښتل چې له ۳۰۰۰ درې زره یا ۵۰۰۰ پنځه زره شوروي عسکر قندهار ته واستوي چې د مجاهدینو له خوا کلابند شوی و ، گورباچوف شل کاله وروسته له هغې چې شوروي پوځونه له افغانستان څخه وتلي وو . دا مطلب تائید کړ وایي : چې ما په تاشکند کې نجیب ته وویل چې د شوروي پوځونو د وتلو په اړه تصمیم نیول شوی دی . نوره لازمه نه ده چې مونږ په افغانستان کې پاتې شو . (۲ مخ : ۵۳۰)

¹ _ اندیشمند ، محمد اکرم (۱۳۹۱ ش) . حزب دیموکراتیک خلق افغانستان ، کودتاه

حاکمیت و فروپاشي مخ : ۵۲۹

² _ اندیشمند ، محمد اکرم (۱۳۹۱ ش) . حزب دیموکراتیک خلق افغانستان ، کودتاه

حاکمیت و فروپاشي مخ : ۵۳۰

شوروي نه يوازي له افغانستان څخه پوځونه وويستل . بلکه درې کاله وروسته يې دنجيب له دولت څخه مخ وگرزاه . خپلې نظامي او مالي مرستي يې لږي او حتی بندې کړې . اصلي خبره داده چې د شوروي پوځونه د ۱۹۷۹ ز کال په ډسمبر کې د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند سره د مرستې، د انقلاب او له افغانستان څخه د دفاع په نوم پر افغانستان نظامي يرغل وکړ . تقريباً ۹ کاله د نوموړي دولت او گوند د حاکميت او استحکام په خاطر وجنگيدل . ډير افغانان شهيدان او ټپي شول خو دوی پرته له دې چې خپلې موخې ته ورسېږي په ۱۹۸۸ ز کال کې يې له افغانستان څخه د خپلو لښکرو ويستل پيل او افغانستان يې پرېښود ، کله چې په شوروي کې بوريس يلسن واک ته ورسيد . په شوروي اتحاد کې د کمونست گوند حاکميت هم پای ته ورسیده ، له دې سره سم له افغانستان سره د شوروي مرستې هم قطع شوې . اود نجيب الله دولت ته يې شا کړه . د مرستو قطع کيدل د نجيب دولت د سقوط لورته سوق کړ ، په دې اړه جنرال ولاتين ورينکوف داسې نظر لري : «د نجيب د حکومت د سقوط يولامل د مسکو د مرستو قطع کيدل وه . کله چې شورويان خارج شول . نجيب الله درې کاله د مجاهدينو په مقابل کې مقاومت وکړ . يلسن مرستي قطع کړي ، نجيب مجبور شو چې خپله ځوکی پرېږدي ، نجيب دخپلو ذخيرو پواسطه له ۱۹۸۸ ز کال څخه تر ۱۹۹۲ ز کال پورې مقاومت وکړ خو د روسيې دنوي رهبرۍ د سياسي خيانت پواسطه د نجيب دولت سقوط وکړ . (۱_ مخونه : ۵۳۲ - ۵۳۳)

په لنډه توگه ويلی شو چې د شوروي د پوځونو وتل د ۱۹۸۸ ز کال د مې په مياشت کې پيل شول او د ۱۹۸۹ ز کال د فبرورۍ په ۱۵ مه د شوروي پوځ وروستي عسکر او د څلويښتم پوځ قوماندان بوريس گروموف دا موله سيند څخه تير او د افغانستان خاوره يې ترک کړه ، د افغانستان په جگړه کې

¹ _ انديشمند ، محمد اکرم (۱۳۹۱ ش) . حزب ديموکراتيک خلق افغانستان ، کودتاه حاکميت و فروپاشي : مخونه : ۵۳۲ - ۵۳۳

شوروي پوځونه بريالي نه شول ، ځكه دوى د جگړې د گټونكي په توگه ونه وتل . (۲ - مخ : ۵۳۳)

د شوروي اتحاد سرو لښكرو پر افغانستان باندي ديرغل په پايله كې ماتې وخوړه . ځكه دوى خپل هدف ته ونه رسيدل ، دوى چې له كوم گوند او دولت څخه د دفاع په خاطر افغانستان ته راغلي وو هغه يې يوازې پريښود ، چې بيا يې له دريو كلونو وروسته سقوط وكړ .

شوروي اتحاد د ۹ كالو زيات شتون څخه وروسته د وتلو پر مهال يې ۱۲۰۰۰۰ يولك شل زره پوځ څخه ۱۴۴۵۳ ځوارلس زره څلورسوه دري پنځوس تنه مړه ، ۴۹۹۸۳ نه څلوېښت زره نه سوه دري اتيا تنه ټپيان او ۳۳۰ دري سوه ديرش تنه لا دركه شوي وو . دوى له دومره تلفاتو وروسته بيرته ناكام خپل هيواد ته ستانه شول . (۱ - مخ : ۵۳۲)

خود افغانستان ولس ته يې ډير مادي او معنوي زيان واړوه ، دا يرغل چې په مادرن وسلو سمبال پوځ كړي وه د افغانانو بې كچې قربانۍ هغوى په خپلو موخو كې ناكام كړل ، خود وتلو په وخت يې د افغانستان پوځ ته (۲۳۰۰) بيل بيل تاسيسات پريښودل چې له هغې جملې څخه ۱۷۹۰ پوځي چوڼۍ ، ۳۲ گارنيزونونه ، ۹۹۰ زرهپوش او درې زره موټر پريښول . (۲ - انټرنيت)

د شوروي پوځونو ناكام وتل د افغانستان په معاصر تاريخ د انگليسانو د دوهم يرغل (۱۸۷۸ ز كال) او د استقلال تر جگړې (۱۹۱۹ ز كال) وروست لوي برياليتوب چې د نړۍ د يو زبرځواك په مقابل چې په دويم جنگ كې هيتلر ته ماتې ور كړي وه . په خپلو موخو كې ناكام او خپل هدف ته درسيډو مخكې بيرته وتلو ته اړ كړ .

^۲ - انديشمند ، محمد اكرم (۱۳۹۱ ش) . حزب ديموكراتيك خلق افغانستان ، كودتاه حاكميت و فروپاشي : مخ : ۵۳۳

^۱ - (انديشمند ، محمد اكرم (۱۳۹۱ ش) . حزب ديموكراتيك خلق افغانستان ، كودتاه حاكميت و فروپاشي مخ : ۵۳۳

^۲ - [http:// Pashto .ru/](http://Pashto.ru/) 2014 .020.015 12876288

۲۱- د شوروي د کمونستي رژيم ړنگيدل

۱۹۹۱ ز کال اگست ۱۹ مه - ۱۳۷۰ ل کال د اسد ۲۸ مه

د افغانستان دخلکو د قرباني او جهاد په پايله کې له افغانستان څخه د شوروي اتحاد د پوځونو ماتې او وتل، د نړيوال فشار په ځواکې په شوروي پوځونو باندې د افغانستان د مجاهدينو ملا ماتونکي ضربې چې د افغانستان په هره سيمه کې يې دوي ته درانده تلفات و اړول او له غوڅي ماتې سره يې مخ کړل. خو د دې لاملونو په ځواکي د اقتصادي او سياسي بحران زياتوالي هم اغيزمن و، چې د شوروي خلک يې په ورځني ژوند کې له ستونزو سره مخ کړي وو، ميخايل گورباچوف ته دا کړکيچن وضعيت د تحمل وړ نه و. دوی په څرگند ډول احساسوله چې د شوروي اتحاد دا خراب وضعيت پر افغانستان باندې د شوروي اتحاد د نظامي يرغل محصول ده، د هغه لومړنۍ اقدام دا و چې د افغانستان د خلق ديموکراتيک ګوند او ديموکراتيک جمهوريت په رهبرۍ کې بدلون را وړي، ترڅو وکولى شي چې د شوروي اتحاد پوځونه په ابرومندانه بڼه له افغانستان څخه وباسي، که څه هم گورباچوف غوښتل چې شوروي له دي ويجاړيدونکي وضعيت څخه چې ورځ تر بلې خرابيده بيرون وباسي. ده خپل اصلاحات د سيوسيالستي ټولني د تکامل له پاره يوه اړتيا ګڼله، نوموړی وتوانيده چې د ژنيو تړون د يوه تضمين کوونکي په توګه لاس ليک، او له افغانستان څخه د شوروي اتحاد د پوځونو د وتلو زمينه برابره کړي. مګر په شوروي اتحاد کې وضع ډيره بحرانی او له کنترول څخه ووته. (۱- ۲۲۱)

افغانستان کې د شوروي د پوځونو ماتې او له دې هيواد څخه د هغوي وتل په شوروي اتحاد کې د سياسي وضعيت بحرانې کيدل د نړۍ يو شمير هيوادونو ته هم خپلواکي ور په برخه کړه، ميخايل گورباچوف د شوروي اتحاد په يو اويا کلن تاريخ کې د لومړي ځل لپاره (۱۹۹۰ ز کال) د مارچ په ۱۸ مه شوروي جمهوريتونو ته اعلان وکړ، چې له راګيرۍ وروسته دوی ته اجازه ده چې بشپړه خپلواکي، که د روسي سره پاتې کيدل غواړي، خو له راي ګيرۍ

¹ - ميهن ورد شاه محمد () روابط سياسي و ديپلوماتيک افغانستان و

روسيه طي سالهای (۱۱۸۰ - ۱۱۸۱ هـ ش) مخ: ۲۲۱

مخکي د بالتيک رياستونو د خپلواکې اعلان وکړ، د شوروي اتحاد د واکمنو له خوا د هغوی د ارامولو له پاره ځواکونه ولیږل، د بالتيک رياستونو راي گيري وکړه زیاتويې د خپلواکۍ په حق کې رایه ورکړه، او د روسي د عسکرو پر ضد سرکونو ته راووتل، په مسکو کې هم خلکو د کریملین په مخکې مظاهره وکړه. بورسیس یلسن چې د روسي فدراسیون مشر و د گورباچوف د استعفي غوښتنه یې وکړه. (۱- مخ: ۲۷۴)

له دې وروسته په نړۍ کې د سیوسيالیزم او شوروي اتحاد زور واکۍ پر ضد په نړیواله کچه کرکه او نفرت مخ په زیاتیدو وو. په ډیرو هیوادونو کې د کمونست گوندونه د زوال لوري ته سوق شول.

په ختیځه اروپا کې هم د کمونستي گوندونو د غړو شمیر په سلو کې خلویښت (۴۰) سلني ته راټیټ شو. په ایټالیا کې د دریو لکو غړو د کمونست گوند غړیتوب پرېښود. همدارنگه د فرانسې د کمونست گوند غړو شمیر کم شو، د انگلستان، ناروی، ایرلیند او لویډیځ المان کمونستي گوندونو په ټاکنو کې له یو سلنې ۱ څخه هم کمي رايي وگټلې پایله یې دا شوه چې په پارلمان کې غړیتوب پیدا نکړي، په امریکا او کاناډا کې هم د کمونست گوندونو د غړو شمیر مخ په کمیدو شو. په استرالیا، منځنۍ او لایټني امریکا کې هم د کمونستانو فعالیتونه په ټپه و دریدل بالاخره په اروپا کې له ۲۳ کمونستي گوندونو څخه یوازې ۱۲ گوندونو مړ ژواندي فعالیت کاوه، چې په اروپایي هیوادونو کې د سیوسيالستي زور واکانو پر ضد ولسونه را پورته شول، په پولینډ کې د کارگرانو اتحادیې کمونستانو ته ماتې ورکړه، د لومړي ځل لپاره یې غیر کمونست صدراعظم تادیو مازووسکي غوره کړ، تر دې وروسته په ختیځې اروپا کې د ختیځ المان او چکوسلواکیا مشران په چټکۍ سره له واک څخه ولویدل، د هنگري د سیوسيالست گوند مشرتابه هم په خپل بدل نوم سره بېله لاره غوره کړه، په رومانیه کې هم د

¹ میهن ورد شاه محمد (.) روابط سیاسي و دیپلوماتیک افغانستان و روسیه طې سالهای (۱۱۸۰ - ۱۱۸۱ هـ ش)

مايني ايلينا چاوشكوپر خای نشنل سالویشن ، یو عبوري حکومت اعلان کړ ، د بلغاریا صدراعظم انگر مگنوف د خلورو ورځو لاریونونو وروسته د ۱۹۹۰ ز کال د نوامبر په ۲۹ مه استعفی ورکړه ، د شوروي اتحاد د جمهوریتونو هم د خپلواکي د اخستلو له پاره هڅي پیل کړي . د گورباچوف د خپلو اصلاحاتو په تطبیق کې له خنډ سره مخامخ شو . د گورباچوف مرستیال گینادي گیانوف د ۱۹۹۱ ز کال د اگست په ۱۹ مه دده پر ضد کودتاه وکړه چې د بوریس یلسن له لوري شنډه شوه . (۱_ مخ : ۲۷۵ - ۲۷۲)

د ۱۹۹۱ ز کال د ډسمبر په ۸ مه هغو هیوادونو چې د ۱۹۲۲ ز کال کې یې د شوروي اتحاد د جوړیدو د اساسي تړون (سند) لاس لیک کړی وو دی پایلي ته ورسیدل چې د نړیوالو جغرافیایي او سیاسي حقایقو له مخې نور شوروي اتحاد وجود نه لري ، حالاتو څیره بدلوله هغه نظامي تړون (ناټو) چې د شوروي اتحاد د پراختیا غوښتنې د مخنیوي له پاره د لویډیځو هیوادونو له خوا جوړ شوی و . په خپله اوس پکې گډون وکړ . د روسي فدراسیون رئیس بوریس یلسن ۱۹۹۱ ز کال د ډسمبر په ۲۰ مه اعلان کړ . چې دده هیواد په ناټو کې گډون کول غواړي بالاخره دي بدلونونو پخوانی شوروي اتحاد دی ته اړ کړ چې د شوروي اتحاد د ړنگیدو اعلامیه یې خپره کړه . د ۱۹۹۱ ز کال د ډسمبر په ۲۲ مه پنځلسو وړو جمهوریتونو له شوروي څخه آزادي واخېسته ، د مسکو اوسیدونکو د لینن تابوت را ونړاوه ، شوروي اتحاد د تل لپاره له مینځه ولاړ . (۲_ مخ : ۲۷۲) او دغه جمهوریتونو د گورباچوف د ۱۹۹۰ ز کال د مارچ ۱۸ مې نېټې اعلامیې وروسته شوروي جمهوریتونو ته د ازمنه برابره کړه چې د خپلې ارادې پر بنسټ ازادي واخلي او د روسي څخه کاملاً جلا او خپلواک جمهوریتونه شي . دوی یو پر بل پسې خپله ازادي اعلان کړه او مستقل هیوادونه یې ایجاد کړل .

^۱ - ولی محمد (۱۹۹۹ ز کال) . د روسي پراختیا غوښتنه او افغانستان ، دانش

خپرندویه ټولنه مخونه : ۲۷۵ - ۲۷۲

^۲ - ولی محمد (۱۹۹۹ ز کال) . د روسي پراختیا غوښتنه او افغانستان ، دانش

خپرندویه ټولنه مخ : ۲۷۲

د شوروي د جمهوريتونو د ازادي د اخستلو نيتي

شماره	د هيواد نوم	د ازادي اخستلو نېټه
۱	لتوانيا ، لتويا او هستونيا	۱۹۹۱ ز کال د اگست ۲۱ مه
۲	مالداويا	۱۹۹۱ ز کال د اگست ۲۷ مه
۳	ازربايجان	۱۹۹۱ ز کال د اگست ۳۰ مه
۴	قرغيزستان	۱۹۹۱ ز کال د اگست ۳۱ مه
۵	ازبکستان	۱۹۹۱ ز کال د اگست ۳۱ مه
۶	تاجکستان	۱۹۹۱ ز کال د اگست ۹ مه
۷	ارمنستان	۱۹۹۱ ز کال د اگست ۲۱ مه
۸	ترکمنستان	۱۹۹۱ ز کال د سپتامبر ۲۹ مه
۹	اوکراين	۱۹۹۱ ز کال د سپتامبر ۲ مه

بلاخره ۱۹۹۱ ز کال د سپتامبر ۲۲ مه ، روسي رسماً د شوروي اتحاد سقوط او انحلال اعلان چې په دې ترتيب شوروي کمونستي رژيم سقوط وکړ. ^(۱- مخونه: ۲۲۱ - ۲۲۲)

شوروي اتحاد د افغانستان د خلکو د برحق او روا جهاد او قرباني په پايله کې د نظامي ، اقتصادي ، سياسي ، ستونزو سره مخ شو چې نوريې نشو کولی هغه جمهوريتونه چې ۷۰ کاله مخکې د دوي ولکې لاندې راغلي وو اداره کړي ، دغه نړيوالو سيستم او د نړۍ لوي ابر قدرت زمونږ د مسلمانو خلکو د قرباني په پايله کې داسې ويجاړ شو چې نوريې د توليدو امکانات د لاسه ورکړل ، او د خپلو داخلي ستونزو په حل کې پاتې راغلل . د افغانستان خلکو له ځان څخه د تيريدنې د دين او هيواد په لار کې د قرباني پواسطه نړۍ ته وښودله چې د نړۍ يو اتومي او نړيوال طاقت نه شي کوي چې دوي تر خپل کنترول لاندې راوړي او اشغال يې کړي .

^۱ - ميهن ورد شاه محمد (.) روابط سياسي و ديپلوماتيک افغانستان و روسيه طې سالهای (۱۱۸۰ - ۱۱۸۱ هـ ش) مخونه : ۲۲۱ - ۲۲۲

۱۷- پایله

د افغانستان ستراتيژيک موقعيت تل د دې باعث شوی ترڅو دا هيواد د يرغلونو او خونړيو جگړو ډگر وگرځي او د تاريخ په هره مقطع کې دخپل حساس موقعيت گران قيمت ادا کړي ، دا هيواد له ۱۷۴ کلونو څخه ترزياتي مودې پورې (۱۸۱۵ز- ۱۹۸۹ز) د هند سمندر ته ترټولو لنډ لاروه ، نو ځکه د روسانو د حرص او تمې ښکار و . د ساړه جنگ اخرنۍ جگړه (۱۹۷۹ز- ۱۹۸۹ز) د دې هيواد ابادۍ په کنډ والو بدلې کړي او د مظلومو هيوادوالو ککړۍ پکې خاورې شوې . په دې ناوړين کې د افغانستان مجاهدو خلکو سخته جگړه وکړه او د وينولښتي و بهيدل ، افغانستان ازاد شو خو پرته له دې چې افغانان له دې بريا څخه ډيره گټه واخلي ، دغه لښتي د نورو د گټو د رباب ته توي شول ، افغانستان ويجاړ او کنډوالې يې د کمونيزم په هديره بدلې شوې . خو هغو لويديځو هيوادونو چې لومړۍ يې د جگړې پر مهال د افغانستان د جهاد ملاتړ وکړ مگر د شوروي اتحاد د کمونستي دولت له ړنکيدو او د سړې جگړې د پای ته رسيدو وروسته پرته له دې چې د دې جگړه خپلي هيواد او ملت پر وړاندې د مسوليت احساس وکړي خپل تلټک يې را ونغاړل او د پاکو شهيدانو له څنگه تير شول او افغانستان يې د سيمي او گاونډيو هيوادو د واکمنانو لاس وهنو

(^۱ - مخونه : ۲ - ۳) .

ښاغلی غلام محمد زرمولو لیکي : « افغانستان د خپل جغرافيايي موقعيت له کبله د تاريخ په اوږدو کې د لويديځ ، ختيځ ، شمال او سهيل تر منځ د پل حثيت لري او بيلابيلو پړاوونو کې د زمانې د سترو ځواکونو او ښکيلا کگرو د رقابت ډگر گرځيدلی دی دغو اروپايي سترو ځواکونو له

^۱ - انصاري ، بشير احمد (۱۳۸۳ ل) ، افغانستان د تيلو په لمبو کې .

ميوند خپرندويه ټولنه ، کابل افغانستان مخونه ۲ - ۳

اروپا څخه هند ته د رسیدو او یا د هند د ساتنې په خاطر پر افغانستان یرغل کاوه .»^۲ مخ: ب

د افغانستان جغرافیایي موقعیت او فزیکي جوړښت په عین حال کې مصیبت او برکت دواړه دي. ځکه کله چې یرغل کوونکي هند ته د رسیدو په خاطر له افغانستان څخه تیریدل زموږ د هیواد غرنیز جوړښت او له آزادۍ سره د خلکو د بې کچې مینې له امله په ځان ډیر مغرور واکمنان د هغوي د پوځونو سره د سکندر مقدوني څخه نیولي تر چنگیز، گوډ تیمور، او نورو استعمارگرانو ته ماتې ورکړې او پر افغانستان باندې یې د هغوی واکمني ناممکنه کړې ده. (۲- مخ: ۲۴۵)

د افغانستان مجاهدین او غازیان د قربانۍ او کلکې ارادې په پایله کې وتوانیدل چې سرې لښکرې له ماتې سره مخ کړي، شورویانو وروسته هڅه کوله چې خپله ماتې پټه کړي او د خپلې ماتې د پټولو په خاطر یې د ژینو تړون لاس لیک کولو ته زمینه برابره کړ. دا سند د افغانستان او پاکستان د بهرنیو چارو وزیرانو تر منځ د ۱۹۸۸ ز کال د اپریل په ۱۴ مه د مازیگر په څلورو بجو د ژینو ښار د جامعہ ملل (ملتونو ټولني) په ماڼۍ کې لاس لیک شو. د امریکا او شوروي اتحاد له لوري یې ملاتړ وشو په دې تړون کې د مهاجرینو ستندیدل، د افغانستان او پاکستان تر منځ د وضعې عادي کیدو له پاره مرسته ذکر شوې وه. شوروي پوځونه له افغانستان څخه ووتل پر افغانستان باندې د هغوي یرغل او نور عوامل د دې لامل شو چې د شوروي کمونستي رژیم ړنگ او دا لویه امپراطوري له مینځه تلو سره سم په شوروي

^۲ - زرمالوال، غلام محمد (۱۳۸۳ لمريز). افغانستان تر وروستي افغانه

دانش خپرندویه ټولنه پيښور مخ: ب

^۲ - مصدق، محمد نبی (۳۸۹ ش). د افغانستان سياسي کمزوري او بهرني مداخلې

ډاکتر نثار احمد مخ: ۲۴۵

کې د کمونستي ټولني د جوړېدو مفکوره هم له مینځه ولاړه .^۱ - مخونه :
(۱۰۰-۱۰۱)

افغانستان د شوروي اتحاد د پوځونو له وتلو وروسته دنړيوالې ټولنې له پامه وغورځيد په دې اړه د ملگرو ملتو د سازمان استازي ديگو کور دوويز هم دا خبره تائيد وي او ليکي: «يگانه ماموريتې که من داشتم اين بود که مذاکرات را درمورد خروج نيروهای شوروي پيش ببرم ، به هيچ وجه وظيفه ای نداشتم تا در باره آينده افغانستان گفتگوه های را براه اندازم . اما اين مسله مهم بود من به ابتکار خود پيشنهاده کردم تا لويه جرگه برگزار شود و دولت با پايه وسيع را با وجود آورد که فوراً بعد از خروج نيروهای شوروي قدرت را بدست گيرد اما متاسفانه دوا بر قدرت (امريکا و شوروي) از اين پيشنهاده حمايت نکرد .»^۲ - مخ : ۱۴۸

د ۱۳۵۷ لمريز کال دثور د ۷ مې نيتې له بدلون وروسته د شوروي اتحاد چارواکو ته د مستقيمي لاس وهنې زمينه برابره شوه . دخپلو مرستو او مشاورينو د زياتوالي په پايله کې و توانيدل چې د دولت د ټولو پوځي او اداري برخو له اجرا اتو څخه اطلاعات ترلاسه کړي . اود خپل هدف سره سم هغوي ته عملي لوري ورکړي ، دخلقيانو او پرچميانو تر مينځ داخلاف د زياتوالي ، سفارتونو ته د پرچم داړخ درهبرۍ د غړو لپل ، د شوروي اتحاد د رهبرۍ ځيني غړي په نور محمد تره کې او حفيظ الله امين شکمني شول له هاوانا څخه د نور محمد تره کې د را گرزيدو پر مهال يې په مسکو کې پر هغه ومنله چې حفيظ الله امين به له واک څخه ليرې کوي او د پرچم اړخ ببرک کارمل ته به دهغه ځای ورکوي . خو دا کار د نور محمد تره کې له وس څخه وتلی و حفيظ الله امين چې ځيرک او چالاک سياست پوه و او په هره شيبه کې يې ټولې خواوې څارلې د بريښيف او نور محمد تره کې له پلان څخه اگاه ، تره

^۱ - منځنۍ ، حکم الدين (۱۳۹۳) . امريکا او شوروي د سړي جگړې پر مهال . مومند

خپرنډويه ټولنه ، تنگرهار مخونه : ۱۰۰ - ۱۰۱

^۲ - نوروزي ، محمد امير (۱۳۹۱ هـ خورشيدی) . بازي قدرت . انتشارات سعيد جاده

اسماي ، کابل افغانستان مخ : ۱۴۸

کې يې له مينځه يوړ. شوروي اتحاد په دې کار خفه او د خپل پلان په تطبيق کې ورته يوه نوې ستونزه پيدا شوه، د امين له مينځه وړل ورته ستونزمن شول، ولې بيا هم شوروي اتحاد د خپل پلان د تطبيق په خاطر هڅه کوله، چې پر افغانستان باندې د يرغل له پاره زمينه برابره کړي، ځکه چې دا گومان يې کاوه که مونږ د ثور انقلاب پرېږدو چې ناکام شي يا حفيظ الله امين د لويديځې نړۍ خواته وگرزي، مونږ به بيا د امير دوست محمد خان او امير شيرعلي خان دوخت تيروتنه تکرار کړي وي. همدا لامل وو چې شوروي اتحاد د امين له مينځه وړلو او خپل حاکميت او سلطې لاندې د افغانستان د راوستلو په خاطر يې په (۱۹۷۹ ز) کال د ډسمبر په ۲۷ مه چې د ۱۳۵۸ هـ ش کال د مرغومي په ۲ مه پر افغانستان يرغل وکړ، ځکه روسانو د پطرکبير د طرحې د تطبيق په خاطر د بخارا، تاشکند او نورو سيمو له نيولو وروسته افغانستان ته توجه وکړه او په ځانگړيو شرايطو کې د امير دوست محمد خان او د امير شيرعلي خان دربارته يې خپل سفيران يو پر بل پسي راوليږل، تر څو هغوي د روسيې خواته واړوي. انگليسانو افغانستان ته د دواړو سفيرانو راتگ تحمل نشو کړلای او پر افغانستان يې په (۱۸۳۹ ز) او (۱۸۷۸ ز) کال دوه نظامي يرغلونه وکړل د دواړو واکمنۍ يې سقوط کړې. د امير عبدالرحمن خان په واکمنۍ کې يې هم د مرستې او سوداگري په بڼه توطيې عملي کړې. د افغانستان دولت د (۱۹۵۵ ز) کال د لوي جرگې د پريکړې په پايله کې د افغانستان د دفاعي قوت د پياوړتيا له پاره د شوروي اتحاد څخه د مرستې غوښتنه وکړه، شوروي اتحاد هم دې غوښتنې ته مثبت ځواب ورکړ. د دې مرستو په پايله کې د شوروي سره زمونږ هيواد اړيکي دومره ژورې او پياوړې شوې چې د سردار محمد داود خان ور څخه بيرته راگرزیدل ستونزمن کار و، په پای کې داود خان له شوروي سره په اختلاف کې خپله واکمني او ژوند له لاسه ورکړ، چې بيا شوروي په مناسب وخت (۱۹۷۹ ز کال ډسمبر ۲۷ مه - ۱۳۵۸ د جدي ۲ مه) کې پر افغانستان نظامي يرغل وکړ، د حفيظ الله امين واکمنۍ يې سقوط کړه دوی تقريباً لس کاله په افغانستان کې تير کړل، افغانانو ته يې ډير ځانې او مالي زيانونه واړول،

اقتصادي بنسټونه ويچار شول ډير شمير افغانان ، ايران ، اروپا او امريکا ته مهاجر شول. (۱_ مخونه: ۲۴۹_ ۲۵۰)

افغانانو که نړيوال د کمونيزم له شر څخه خلاص کړل خو وروسته له افغانانو څخه د دوست او دښمن پيژندل گټه وډه شوه ، د امريکا متحد ايالات ، لويديځو هيوادونو او دهغوي سيمه ايزو پلويانو پر افغانانو لومړی خپل رقيب (شوروي اتحاد) را و پرزاوه ، بيا يې ورته شاه کره او د دوی د قربانيو څخه يې ناوړه گټه واخېستله . وروسته بيا هم افغانستان د گاونډيو او نړيوالو هيوادو د استخباراتي موخو د پلي کولو او جگړو ښکار شو. (۲_ مخ: ۷۴)

افغانستان باندې د شوروي اتحاد د يرغل پر مهال د افغانستان د نفوس ۹ سلنه خلک وژل شوي ، ۳ سلنه معيوب شوي ، ۳۳ سلنه يې نورو هيوادو ته مهاجر شوي ، ډير خلک په کليو او دگډوالو په کاروانو کې د هوايي بيماري له امله شهيدان او ټپيان شول ، د کليو نفوس له ۸۵ سلنې څخه ۳۳ سلنې ته را ټيټ او د ښارونو نفوس له ۱۵ سلنې څخه ۳۳ سلنې ته لوړ شو . (۳_ مخونه: ۵۸۷_ ۵۸۲)

د شوروي اتحاد د پوځونو له وتلو وروسته ډاکتر نجيب الله کونښن کاوه چې مجاهدين په واک کې شريک کړې ، تر څو د افغانستان جگړه ختمه شي . نجيب الله د ۱۳۲۹ ل کال د ثور په دويمه د نور محمد تره کې د واکمنۍ پر مهال د انقلابي شورا اووم او اتم نمبر فرمانونه چې د ښځو د مهر او د ځمکو د اصلاحاتو او توزيع په اړه وو لغو کړل ، نوی اساسي قانون يې تصويب کړ ، حتی له خپل نوم څخه يې د ملگري کلمه لری او يوازې نجيب يې استعمالوه د گوند نوم يې د وطن د گوند په نوم بدل کړ ، د بنين سيوان د پلان

۱_ مهين ورد ، شا محمد (.) روابط سياسی دپلوماتيک افغانستان و روسيه مخونه ۲۴۹_ ۲۵۰

۲_ غيرت ، اغا محمد (۱۳۹۲ ل) . د افغانستان پنځه زر کلن تاريخ هينداره : مخ ۷۴

۳_ انديشمند ، فروپاشي حزب د ، خ ، ا . مخونه: ۵۸۷_ ۵۸۲

په اساس د واک پریښودلو ته آماده شو خو دې بدلونونو کومه مثبتې نتیجه ورنکړه او مجاهدینو هم مثبت ځواب ورنکړ. (۱- مخ: ۱۴۲)

د افغانستان د خلک دیموکراتیک گوند (خلقيانو) دواکمنۍ په لومړیو وختونو کې د افغانستان زیاترو خلکو له نوي رژیم څخه د خلکو د استازي رژیم په توگه ملاتړ وکړ. خو په خواشینۍ سره د گوند په رهبرۍ کې د مشرانو خپلمنځي اختلاف ، په سیاسي او دیپلوماتیکو چارو کې د کافي تجربې نه لرل او په شوروي اتحاد باندې ډیر باور د دې لامل شو چې د شوروي د توطیو او تیري مخه یې ونه شوه نیولې. د شوروي یرغل په پایله کې ډیر افغانان او په خپله خلقيان هم د دې توطیو او تیري ښکار شول. هیواد د نړیوالو مقتدرو قوتونو او گاونډیو هیوادونو د ټکر او مقابلي میدان وگرزیده. (۲- مخ: ۲۸۸)

د شوروي اتحاد د سرو لښکرو له ماتې او د نجیب د رژیم له سقوط وروسته کیدای شول د ټولو هغو افغانانو د هیلو او امیدونو سره سم چې د هیواد د خپلواکۍ د گټلو په خاطر یې د شوروي اتحاد د سرو لښکرو د پوځي یرغل په مقابل کې د قربانۍ او سربښندنې پواسطه حماسې جوړې کړې. یو قوي اسلامي دولت یې جوړ کړی وای. او د افغانستان خلک یې د یو قهرمان ملت په توگه چې د وینو په تویولو سره یې د نړۍ یو لوی طاقت ته ماتې ورکړي وه پیژندل شوي وای. خو په جهادي غورځنگ کې د شوروي او گاونډیانو د نفوذ له کبله د ملگرو ملتونو د سولي د پروگرام په مقابل کې د کارمل ډلي په کودتا سره دغه پروگرام ناکام او په پایله کې قدرت لپاره د جهادي تنظیمونو تر منځ جگړې پیل شوې. افغانستان یو ځل بیا د خپل منځي جگړو په میدان بدل او لاس ته راغلي ویارونه د دښمنانو د توطیو له امله له خاوره سره خاورې شول. د مرکزي حکومت پر ځای د بې شمیره قوماندانانو واکمني منځته راغلې ، فساد ورځ تر بلې زیاتیده ، شوروي او

^۱ - نوروڼي ، محمد اميد (۱۳۹۱ هـ خورشیدی) . بازي قدرت ، انتشارات

سعید ، جاده اسمیاي کابل ، افغانستان . مخ : ۱۴۲

^۲ - عبدالرشید ، جلیلی ، غمیزه څرنگه پیل شو .

امريکا د گاونډيانو سره يو ځای د خيرپه غونډې ناست وو . ترڅو د طالبانو اسلامي تحريک را منځ ته شو او اسلامي امارت يې تاسيس کړ خو له دريو هيوادو پرته دنړۍ نورو هيوادو اسلامي امارت په رسميت ونه پيژنداندۀ چې وروسته د امريکا له خوا دطالبانو پر ضد جگړه پيل او دنظامي قوت په استعمال سره يې هغو له واک څخه لري کړاي شول . په هيواد کې نوې جگړه پيل شوه مگر افغانان لا د يوه سوله ايز افغانستان په تمه دي او هروخت په افغانستان کې د سولي د ټينگښت لپاره د خداى (ج) دربار ته لاس په دعا دي . که خداى (ج) د دې مظلوم ملت سوال قبول کړي ، خوبر عکس د شوروي له ماتې وروسته ځينې هيوادونه خپلواکه شول او ځين يې له يوې اوږدې تجزيې وروسته بيرته سره يو ځای شول او يو واحد دولت يې جوړ کړ ، خو افغانانو د دې لوى قربانى او لوى برياليتوب څخه کومه گټه وانخسته ، او د لانونرو ستونزو سره مخ شول .

۱۸- مناقشه :

کومه څېړنه چې «پر افغانستان باندې د شوروي اتحاد يرغل او د شوروي کمونستي رژيم پر سقوط يې اغيزې» تر سرليک لاندې تر سره شوې . هڅه شوې ، چې په هغه کې د شوروي اتحاد او سردار محمد داود خان د اړيکو د خرابيدو لاملونه ، په افغانستان کې د شوروي د نفوذ زياتوالي لاملونه څرگند شوي چې په ځانگړي ډول د شوروي نفوذ د سردار محمد داود خان د صدارت پر مهال د شوروي له خوا د اقتصادي او پوځي مرستو په پايله کې زيات شو ، ځکه لومړی شوروي د افغانستان پوځ ته مختلفې وسلې ورکړې وروسته يې د دې وسلو د استعمال په خاطر ، د روزنې لپاره يو شمير ځوان افسران شوروي ته وليږل شول ، خو شوروي اتحاد د اکتوبر د انقلاب په ځانگړي ډول د دويمې نړيوالې جگړې (۱۹۳۹ - ۱۹۴۵ ز کال) څخه وروسته د سوسياليزم د نفوذ او ددې تيوري د تبليغ لپاره پراخه فعاليت کاوه . او د مخ پر ودی هيوادونو يې ملی ديموکراتيک انقلابونو ته هڅول ، تر څو گوندونه جوړ او واک ترلاسه کړي ، چې دوی افغاني ځوانو افسرانو ته د مسلکي زده کړو په خوا کې سياسي تيوري هم تدريسوله ، چې دغه ځوان افسران د زده کړو وروسته په هيواد کې د دندو د اجرا پر مهال د افغانستان د خلک ديموکراتيک گوند په لیکو کې تنظيم شول ، وروسته د دوی په وسيله د سردار محمد داود خان رژيم سقوط او د شوروي اتحاد د يرغل له پاره يې زمينه برابره کړه .

څېړنې وښودله چې شوروي اتحاد په معاصر تاريخ کې د امير دوست محمد خان دربار ته په ۱۸۳۸ ز کال او د امير شير علی خان دربار ته په ۱۸۷۸ ز کال کې خپل سفيران را وليږل چې د انگریزانو د کرکې او يرغل باعث شول . د امان الله خان له خوا د استقلال له اعلان څخه وروسته شوروي اتحاد لومړی هيواد و . چې د افغانستان ازادي يې په رسميت وپيژندله او د مرستو وعده يې ورسره وکړه ، خو د امان الله خان له خوا د اکتوبر د انقلاب د مخالفينو سره د مرستې په وجه شوروي له هغه سره د اړتيا پر مهال بي دريغه مرسته ونه کړه .

– شوروي اتحاد د اعليحضرت محمد ظاهر شاه دواکمنۍ پر مهال په ځانگړي ډول د سردار محمد داود خان د اوه کلن اقتصادي پلان په تطبيق کې د پام وړ مرستې وکړې او غټې کرنيز ، اقتصادي پروژې د دوی له خوا تمويل شوې چې په دې پروژو کې شوروي مشاورينو او تحنيکي ماهرو انجينرانو او کارگرانو کار کاوه . ځينې يې د کې . جی . بی د استخباراتي سازمان غړي وو او استخباراتي فعاليتونه يې سرته رسول .

– څېړنې وښودله چې په افغانستان کې د شوروي اتحاد د نفوذ په زياتوالي کې د افغانستان واکمنان ډير گرم نه دي ځکه د افغانستان په گاونډي کې د امريکا مرستو پواسطه د پاکستان نظامي پياوړتيا ورځ په ورځ زياتيده ، نو سردار محمد داود خان د پاکستان د وضعيت په اړه اندېښنه درلوده خپل ورور سردار محمد نعيم خان د يو هئيت سره امريکا ته واستوه ترڅو د امريکا څخه نظامي مرستې تر لاسه کړي خو د امريکا د هغه وخت چارواکو د منفي ځواب ورکولو په خوا کې درې نور شرطونه لکه د نقدو پيسو ورکول ، پاکستان ته وسلې ښکاره کول ، د پښتونستان د ادعا څخه تيريدل هم وړاندې کړل ، چې دا کارونه د افغانستان له پاره سخت وه . سردار محمد داود د دې ستونزو د حل د لارې د پيدا کيدو په خاطر لويه جرگه دايره کړه ، جرگې پرېکړه وکړه چې له شوروي اتحاد څخه دې نظامي مرستې واخستل شي . شوروي د افغانستان غوښتنې ته مثبت ځواب ورکړ . تقريباً د (۷) ميلونو ډالرو په ارزښت وسله افغانستان پوځ ته ورکړه په دې وسيله يې په افغانستان کې خپل نفوذ زيات کړ .

– د افغانستان په شمالي ولايتونو کې د لويديځو هيوادونو د انجينرانو د استخدام په اړه د بريښيف غبرگون اود سردار محمد داود خان د قاطع ځواب په نتيجه کې شوروي رهبران دې پايلې ته ورسيدل چې د افغانستان په دولت کې بايد بدلون راشي . دا کار يوازې د افغانستان دخلک ديموکراتيک گوند کولی شول چې دې وضعې ته د شوروي په گټه بدلون ورکړي . همدې موخې ته درسيډو له پاره د دې گوند د دواړو اړخونو (خلق او پرچم) تر مينځ

وحدت تامین کړ. ترڅو دواړه خواوې په ګډه د سردار محمد داود خان رژیم سقوط کړي.

– څېړنې وښودله چې له شوروي څخه د سردار محمد داود خان تر را ګرځیدو وروسته له کابینې څخه د پرچمي وزیرانو لړۍ کول د خلق له ګوند سره د داود خان اړیکې خرابې شوې. خو داود خان ته یې ګټه ونه کړه، او مقابل لوری یې متوجې کړ، چې د میراکبر خیبر په مړینې سره د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند فعالیت نورهم چټک شو، داود خان د خلق دیموکراتیک ګوندي د مرکزي کمیټې ډیر شمیر غړي په دې تور چې هغه ته یې د خاین خطاب کړی بندیان کړل. حفیظ الله امین د دې پېښې له خبریدو سره سم د محمد داود خان د رژیم د سقوط نقشه ترتیب او د تطبیق له پاره یې محمد اسلم وطن جارت ته ولیږله. هغوی په خپل وخت اقدام وکړ او د محمد داود خان رژیم یې سقوط او افغانستان خلک دیموکراتیک ګوند واک ته ورسید. شوروي اتحاد لومړنی هیواد و چې نوی رژیم یې په رسمیت وپېژاند او د هر راز مرستو وعده یې ورکړه.

– د شوروي اتحاد مشر لیونید بریژنف په نور محمد تره کی او حفیظ الله امین ډیر اعتماد نه درلود، ولي بیا هم د هغوی په واکمنۍ کې یې د مشاورینو شمیر زیات کړ او دغو مشاورینو د دولتي چارواکو د ټولو کارونو څخه یې شوروي مشرانو ته رپوټ ورکاوه، شورویانو حفیظ الله امین د نشنلست او د امریکا د جاسوس په نوم یاد کړ، نور محمد تره کی یې د هغه پلوي ګاڼه. کونښن یې وکړ چې دوی دواړه په خپل منځ کې سره مخالف کړي، د کی. جی. بی، د جاسوسۍ دستگاه په ډیرې آسانۍ سره وکوي شول چې دواړه یې په خپل منځ کې ټکر کړي، بیا نور محمد تره کی د حفیظ الله امین پواسطه ووژل شو. خو د حفیظ الله امین د له مینځه وړلو لپاره شوروي پوځونو په افغانستان یرغل وکړ او د امین پر ځای ببرک کارمل واک ته ورساوه.

– شوروي تر دې نامه لاندې پر افغانستان یرغل وکړ چې د ثور انقلاب ته نجات ورکړې، او په افغانستان کې د امپریالیزم د نفوذ مخه ونیول شي.

شوروي د ۱۹۷۹ ز کال څخه تر ۱۹۸۹ ز کال پورې پر افغانستان کې په ډیر قوت نظامي عملیات وکړل او ډیرې نوې وسلې یې استعمال کړې ، خو بریالیتوب ته ونه رسیدل د جگړې مصارفو او ځاني تاوان شوروي په دې قانع کړه چې دوي په افغانستان کې بریالي کیدلی نه شي د سیاسي هلو ځلو او د افغانستان په رهبري کې له بدلون وروسته د ژینو تړون لاس لیک او د شوروي د سرو لښکرو د وتلو له پاره یې زمینه برابره او افغانستان څخه ووتل ، خوزمونږ مظلوم ولس اوسه (۱۳۹۳ لمريز کال) پورې د جگړې په لمبو کې سوځي او د نجات لاره ترې ورکه ده .

– باید یادونه وشي چې د شوروي یرغل د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند د داخلي اختلاف ، واک ته له رسیدوسره د بېرک کارمل ډیرې مینې او د شوروي اتحاد د پراختیا غوښتنې د سیاست له امله صورت وموند . د یرغل پرمهال د پرچم اړخ واک انحصار نورو گوندونو او سازمانونو ته یې د پام وړ ازادي او ونډه ور نه کړه . هیله یې درلوده چې د شوروي پوځي عملیات به د دوی مخالفین په کلي ډول له مینځه یوسي . خو د افغانستان ټولو خلکو د دوی پر ضد د مجاهدینو له صفونو سره یو ځای شول . د دې یرغل او خپل منځي جگړو اغیزې تر اوسه پورې پاتې دي . اوسني زعامت باید د واک له انحصار څخه ډډه وکړي ترڅو د افغانستان سیاسي وضعیت ثبات پیدا کړي .

۱۹- وړاندیزونه:

۱- د دې څېړنیز اثر د څېړنې او لیکنې پر مهال دې پایلې ته ورسیدم چې پر افغانستان باندې د شوروي د یرغل اقتصادي ، سیاسي ، ټولنیز او فرهنګي پایلې باید په جلا څېړنو او پروژو کې وڅېړل شي ترڅو د دې یرغل د پایلو ټولې خواوې روښانه شي .

۲- د افغانستان د خلق دیموکراتیک ګوند کې د تاسیس له نیتې څخه داخلي اختلافات موجودو . چې دغه اختلافات واک ته له رسیدو وروسته د دواړو خواو ترمنځ د قدرت پر سر نور هم زیات شو . د دغو اختلافاتو د لاملونو د پیدا کولو لپاره جلا دقیقو څېړنو ته اړتیا ده ځکه همدغه اختلافاتو پر افغانستان باندې د شوروي د یرغل له پاره زمینه برابره کړه . د دغه یرغل په پایله کې د افغانستان د پرمختګ مخه ډې او د افغانستان د وروسته پاتې کیدو سبب شو .

۳- که اوس په نړۍ کې شوروي اتحاد د یوه نړیوال ځواک په توګه شتون نه لري ، خو نړیوالو سیاسي اړیکو ته په پاملرنې سره د افغانستان په بهرنۍ سیاست او اقتصادي وضع باندې د هغوي اغیز اوس هم د پام وړ دی ، هڅه باید وشي چې د اقتصادي او سیاسي پالیسو په طرحه کولو کې د روسي او شمالي ګاونډیو هیوادونو اغیز او نفوذ په پام کې ونیول شي او په اقتصادي برخه کې باید د هغوی مرستې ته پاملرنه وشي ترڅو پخوانۍ اقتصادي پروژې بیا ورغول شي .

۴- په څېړنه کې دا څرګنده شوه چې د افغانستان لوړ پوري چارواکي اساسي قانون پر ځان نه تطبیقوي ، وړاندیز دا دی چې د افغانستان ټول چارواکي باید اساسي قانون په ځان او نورو باندې په یو شان تطبیق کړي ترڅو د افغانستان سیاسي وضعیت ثبات پیدا کړي . د پارلماني ټاکنو له پاره باید پراخه زمینه برابره شي ترڅو صادق او ریښتیني هیوادوال پارلمان ته لاره پیدا کړي ، چې وکړي شي د حکومت په چارو باندې قانوني کنترول وکړي .

۲۰- نښلوني

څلورمه نښلونه

- د سردار محمد داود خان دواک ته له واکمني څخه د ډاکټر نجيب الله دواکمنۍ تر سقوط پورې د ځينو پېښو کرونو لوژي ۱۹۷۳ ز کال ۱۳۵۲ ل د چنگاښ ۱۲ مه - ۱۳۷۱ لمریز کال ثور ۸ مه پورې ۱۹۷۳ جولای ۱۷ - ۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۲۵ مه
- ۱- ۱۹۷۳ ز کال د جولای ۱۷ مه ۱۳۵۲ ل کال د چنگاښ ۲۲ مه سردار محمد داود خان کودتا وکړه او شاهي رژیم پر ځای یې جمهوري نظام اعلان کړ.
- ۲- ۱۹۷۳ ز کال د اګست په ۲۴ مه پخواني پاچا محمد ظاهر شاه رسماً استعفا وکړه .
- ۳- ۱۹۷۳ ز کال اګست ۲۲ مه :
- د افغانستان جمهور رئیس دیوې وینا په ترڅ کې د جمهوریت کړنلاره اعلان کړه .
- ۴- ۱۹۷۳ ز کال د سپتمبر ۲۱ مه :
- د محمد هاشم میوند وال د افغانستان پخواني صدراعظم د کودتا په تور ونيول شو .
- ۵- ۱۹۷۳ ز کال د اکتوبر په لومړۍ نیټه :
- د کابل راډیو اعلان کړ چې محمد هاشم میوند وال په زندان کې ځان وواژه .
- ۶- د ۱۹۷۴ ز کال د مې ۴ مه :
- د افغانستان د اسلامي غورځنگ مشر استاد غلام محمد نیازی اوڅو تنه ملګري یې ورسره بنديان شول .
- ۷- ۱۹۷۴ ز کال د مې ۹ مه :

د محمد داود خان له خوا نوی بیرغ په ارگ باندې وځړول شو .
۸_ ۱۹۷۴ ز کال د جون ۴ مه : د سردار محمد داود خان لومړي
ځل شوروي اتحاد ته سفر وکړ .

۹_ ۱۹۷۵ ز کال د جولای ۲۱ مه :
د اسلامي گوند غړو د سره رود ، پنجشیر په ولسوالۍ اویو
شمیر نورو ولایتونو باندې حمله وکړه خو بریالي نشول .
۱۰_ ۱۹۷۷ ز کال د جنوري ۳۰ مه :
د اساسي قانون د تصویب او جمهور رئیس د انتخاب لپاره لویه
جرگه دایره شوه .

۱۱_ ۱۹۷۷ ز کال د فبروري ۱۴ مه :
لوي جرگي له خوا اساسي قانون په ۱۳ فصلونو او ۱۳۲ مادو
کې تصویب کړ .

۱۲_ ۱۹۷۷ ز کال د فبروري ۲۴ مه :
د افغانستان ولسمشر محمد داود خان نوي اساسي قانون
توشیح کړ .

۱۳_ ۱۹۷۷ ز کال د اپریل ۱۲ مه :
سردار محمد داود خان شوروي اتحاد ته سفر وکړ .
۱۴_ د ۱۹۷۷ ز کال د اکتوبر ۱۰ مه :
د پاکستان جمهور رئیس ضیاالحق کابل ته راغی او له محمد
داود خان سره یې وکتل .

۱۵_ ۱۹۷۷ ز کال د نومبر ۱۲ مه :
د پلان وزیر علي احمد خرم په خپل دفتر کې ووژل شو .
۱۶_ ۱۹۷۸ ز کال د اپریل ۱۷ مه :

- د پرچم ډلي مشر میراکبر خیبر ترور شو .
۱۷-۱۹۷۸ ز کال د اپریل ۱۹ مه :
دمیراکبر دمري د بنخولو په مراسمو کې سخته مظاهره شوه .
۱۸-۱۹۷۸ ز کال د اپریل ۲۲ مه :
د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند درهبري هئیت غړي د نور
محمد تره کی او کارمل په گډون ونیول شول .
- ۱۹-۱۹۷۸ ز کال د اپریل ۲۷-۱۳۵۷ ل کال د ثور ۷ مه :
د افغانستان په پوځ کې د افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند
غړو افسرانو کودتا وکړه .
۲۰-۱۹۷۸ ز کال د اپریل ۳۰ مه :
د جمهوریت نوم یې د افغانستان په دیموکراتیک جمهوریت بدل
او نور محمد تره کی د انقلابي شورا درئیس په توگه اعلان شو .
۲۱-۱۹۷۸ ز کال د اپریل ۳۰ مه :
شوروي اتحاد د لومړني هیواد په توگه د افغانستان
دیموکراتیک جمهوریت په رسمیت وپیژنده .
۲۲-۱۹۷۸ ز کال د مې لومړي نیټه :
د انقلابي شورا په دویم فرمان کې د افغانستان د دیموکراتیک
جمهوریت نوي کابینه اعلان شو .
۲۳-۱۹۷۸ ز کال د مې ۱۴ مه :
انقلابي شورا په خپله دریمه گڼه فرمان کې د ۱۹۷۷ ز کال
اساسي قانون لغوه اعلان کړه .
۲۴-۱۹۷۸ ز کال د مې ۲۲ مه :

د نورستان ولايت د وايگل درې خلکو په علني توگه د نوي حکومت مخالفت وکړ.

۲۵- ۱۹۷۸ ز کال د جون ۲ مه :

د څلورم نمبر فرمان په ترڅ کې دولتي بيرغ او نښان بدل شو .

۲۶- ۱۹۷۸ د جون ۱۳ مه :

د انقلابي شورا په پنځمه گڼه فرمان کې د شاهي کورنۍ له يو

شمير غړو څخه تاييحت واخستل شو .

۲۷- ۱۹۷۸ ز کال د جون ۱۷ مه :

د پرچم ډلې ځينې مشران بهرنيو هيوادونو ته د سفيرانو په

توگه وليږل شول .

۲۸- ۱۹۷۸ ز کال د جولاي ۱۲ مه :

شپږم نمبر فرمان حکومت د سوداوسلم په برخه کې صادر کړ .

۲۹- ۱۹۷۸ د اگست ۱۷ مه :

د دفاع وزير عبدالقادر لوی درستيز جنرال شاه هپور احمدزی

او جمهوريت روغتون رئيس مير علي اکبر د کودتاه په تور ونيول

شول .

۳۰- ۱۹۷۸ ز کال اگست ۲۳ مه :

د پرچم د اړخ ځينې رهبران دنور محمد تره کی پر ضد د کودتا په

تور ونيول شول

۳۱- ۱۹۷۸ د سپتمبر ۹ مه :

د پاکستان ولسمشر جنرال ضياوالحق افغانستان ته راغی اوله

نور محمد تره کی سره ويې وليدل .

۳۲- ۱۹۷۸ د اکتوبر ۱۷ مه :

حکومت اووم نمبر فرمان د بنځې د مهر په اړه صادر کړ .
۳۳ - ۱۹۷۸ اکتوبر ۱۹ مه :

نور محمد تره کی د افغانستان نوې بیرغ د جمهوري ریاست د
مانۍ پر سر و در اوه .
۳۴ - ۱۹۷۸ نومبر ۲۷ مه :

د کابل راډیو اعلان وکړ چې د پرچم ډلې شپږ تنه مشران
د ببرک کارمل په شمول چې په بهرنیو هیوادونو کې د سفیرانو په
توگه ټاکل شوي وو یو شیمراو د دولت پر ضد د توطی په تور له
خپلو دندو څخه لیري کړل شول .
۳۵ - ۱۹۷۸ ز کال د نومبر ۲۸ مه :

حکومت اتم نمبر فرمان د مخکو د اصلاحاتو په اړه صادر کړ .
۳۶ - ۱۹۷۸ ز کال د سمبر ۵ مه :
د هراړخیزو همکاريو تړون په مسکو کې د نور محمد تره کی
اولیونیل بریژنیف تر مینځ لاس لیک شو .

۳۷ - ۱۹۷۹ ز کال فبروري ۱۴ مه :
د امریکا د متحدا ایالاتو سفیر اډلف ډبس د کابل په ښار کې
ووژل شو .

۳۸ - ۱۹۷۹ ز کال د مارچ ۱۲ مه :
د سمنگانو د ولایت دره صوف د ولسوالۍ خلکو پاڅون وکړ او
پر حکومتي تاسیساتو یې حمله وکړه .
۳۹ - ۱۹۷۹ ز کال د مارچ ۱۳ مه :

د افغانستان يوشمير ديني عالمان د پاكستان د پيښور په ښار كې سره جرگه شول او د افغانستان د حكومت پر ضد يې د جهاد فتوا صادره كړه .

۴۰- د ۱۹۷۹ ز كال د مارچ ۱۵ مه د ۱۳۵۷ ل كال د حوت ۲۴ مه

:

د پوځ افسرانو د هرات د ښار د نږدې سيمو خلكو د نور محمد تره كې د حكومت پر ضد پاڅون وكړ
۴۱- ۱۹۷۹ ز كال مارچ ۲۷ مه :

حفيظ الله امين د افغانستان د لومړي وزير په توگه وټاكل شو .
۴۲- ۱۹۷۹ ز كال اپريل ۲۱ مه :

د ننگرهار فرقې افسرانو او سرتيرو د كابل د حكومت پر ضد پاڅون وكړ .

۴۳- ۱۹۷۹ ز كال د مې ۹ مه :

د لوگر مختلفو ولسواليو د حكومت پر ضد پاڅون وكړ .
۴۴- ۱۹۷۹ ز كال د مې ۲۹ مه :

د افغانستان د اسلامي نهضت مشر پوهاند غلام محمد نيازي له يوشمير ملگرو سره اعدام شو

۴۵- ۱۹۷۹ ز كال د جون ۲۳ مه ۱۳۵۸ ل كال د سرطان ۲۰ مه :

د كابل ښار خلكو د ميوند جادې او چند اول په سيمو كې په عمومي پاڅون لاس پورې كړ .

۴۶- ۱۹۷۹ د اگست ۵ مه :

د كابل بالاحصار د قرار گاه افسرانو او سرتيرو د كابل حكوت پر ضد پاڅون وكړ .

۴۷- ۱۹۷۹ ز كال د اگست ۲۲ مه :

د اسمار غونډ چې د حکومت ځواکمن قوت و له حکومت سره مخالفت وکړ د مجاهدينو سره يو ځای شو .

۴۸ - ۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر لومړی نيټه :

نور محمد تره کی د ناپيليو هيوادونو په کنفرانس د گډون له پاره د کيوبا پلازميني هاوانا ته سفر وکړ .

۴۹ - ۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر ۱۰ مه :

نور محمد تره کی له کيوبا څخه بيرته د راتگ پر مهال په مسکو کې تم شو او هلته يې د سريلين له مشرانو سره وليدل .

۵۰ - ۱۹۷۹ سپتمبر ۱۱ مه :

نور محمد تره کي د کيوبا او شوروي تر سفر وروسته کابل ته راغي .

۵۱ - ۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر ۲ مه :

د کابل راډيو اعلان وکړ چې د کابينې دري تنه وزيران (محمد اسلم وطنجار ، شيرجان مزدوربار او سيد محمد گلاب زوي) د له خپلو دندو څخه گوښه شول .

۵۲ - ۱۹۷۹ ز کال د سپتمبر ۱۴ مه :

د جمهوريت رياست دارگ په دننه کې دنور محمد تره کی او حفيظ الله امين دپلويانو تر مينځ جگړه وشوه .

۵۳ - ۱۹۷۹ ز کال سپتمبر ۱۶ مه :

له گوند او دولت څخه د نور محمد تره کي ليري کيدل . اعلان او حفيظ الله امين واک ته ورسيد .

۵۴ - د ۱۹۷۹ ز کال اکتوبر ۱۹ مه :

د کابل راډيو اعلان وکړ چې نور محمد تره کې ورپيښي ناروغی له کبله وفات شو .

۵۵- ۱۹۷۹ ز کال دسمبر ۱۲ مه :

شوروي اتحاد څو نظامي واحدونو پولې ته نږدې ځای پرځای کړل .

۵۶- ۱۹۷۹ ز کال دسمبر ۲۲ مه :

يو شمير شوروي سرتيري د بگرام په هوايي ډگر کې کښته شول .

۵۷- ۱۹۷۹ ز کال دسمبر ۲۴ مه :

د شوروي اتحاد په سلگونو نظامي الوتکې د کابل پر اسمان را ښکاره شوې او کابل ته يې نظامي وسايل او سربازان را وليږدول . د کابل هوايي ډگر د ملکي الوتکو پر مخ بند کړای شو او هغې سيمې ته نږدې يې د ملکي کسانو تگ راتگ بند کړ .

۵۸- د ۱۹۷۹ ز کال دسمبر ۲۷ مه : ۱۳۵۸ ل کال د جدي ۲ مه :

شوروي عسکر په دارالامان ، تاج بيگ غونډۍ د کابل راډيو تلويزيون او د کابل ښار په سلگونو پوځي او دولتي ادارو حمله وکړه او حفيظ الله امين يې د کورنۍ له يو شمير غړو سره يو ځای وواژه .

۵۹- ۱۹۷۹ ز کال دسمبر ۳۰ مه :

پر افغانستان د سرو لښکرو د يرغل وروسته ببرک کارمل د چهلستون په ماڼۍ کې د لومړي ځل له پاره خبري کنفرانس ورکړ .

۶۰- ۱۹۷۹ ز کال د دسمبر ۳۰ مه :

د کابل راډيو اعلان وکړ چې حفيظ الله امين محاکمه او اعدام شو .

۶۱- ۱۹۷۹ ز کال دسمبر ۳۱ مه :

ببرک کارمل نوې کابینه اعلان کړه ، افغانستان د خلق دیموکراتیک گوند مرکزي کمیټی عمومي منشی . انقلابي شورا رئیس او لومړی وزیر په توگه اعلان شو .

۲۲_ ۱۹۸۰ ز کال جنوری ۵ مه :

د ملگرو ملتو د امنیت شورا د افغانستان پر مسئله غونډه راوبله ، د پنځلسو غړو څخه یو لسو یې له افغانستان څخه د شوروي د پوځونو سمدستی ایستل وغوښتل .

۲۳_ ۱۹۸۰ ز کال د جنوري ۲ مه :

د عمومي بښنې له مخې د څرخي پله له زندان څخه په زرگونو سیاسي بندیان خوشي شول .

۲۴_ ۱۹۸۰ ز کال د جنوری ۱۴ مه :

د ملگرو ملتو په ځانگړي عمومي غونډه کې له افغانستان څخه د شوروي اتحاد د سربازانو د سمدستی ایستلو په اړه په یوه پریکړه لیک کې ۱۰۴ مثبتې رایې، ۱۸ مخالفې او ۱۸ ممتنع رایې ورکول شوي .

۲۵_ ۱۹۸۰ ز کال جنوري ۲۰ مه :

د امریکا جمهور رئیس جیمی کارتر اعلان وکړ که چیرې شوروي د ۱۹۸۰ ز کال د فبروري تر ۲۰ مې له افغانستان څخه ونه باسي نو امریکا به په مسکو کې د المپیک په لوبو کې گډون ونکړي .

۲۶_ ۱۹۸۰ ز کال د جنوری ۲۷ مه :

اسلامی هیوادونو د بهرنیو چارو وزیرانو غونډه جوړه شوه د افغانستان پر مسئله یې بحث وکړ .

۲۷_ ۱۹۸۰ ز کال د فبروري ۲۲ مه _ ۱۳۸۵ کال د کب ۳ مه :

د کابل ښاريانو د تکبير په نارو د حکومت مخالفت وکړ ، خو حکومت د خرڅکيو او سرتيرو پرې ډزي وکړي او په سلگونو کسانو مړه او تپيان شول .

۲۸_ ۱۹۸۰ ز کال د اپريل ۲۱ مه :

ببرک کارمل د افغانستان نوي بيرغ پرارگ باندې وځړاوه .

۲۹_ ۱۹۸۰ ز کال د اپريل ۲۱ مه :

د کابل پوهنتون او دليوټا گردانو مظاهره وکړه .

۷۰_ ۱۹۸۰ ز کال د اکتوبر ۱۵ مه :

ببرک کارمل يو لوړ پورې هئيت سره مسکو ته د شوروي اتحاد د مشرانو سره خبرو له پاره ولاړه .

۷۱_ ۱۹۸۰ ز کال د نوامبر ۲۰ مه :

د ملگرو ملتونو شورا له افغانستان څخه د شوروي ځواکونو د ايستلو په خاطر د ۱۱۱ مثبتو رايو ، ۲۲ مخالفو او ۱۳ ممتنع رايو سره يو پريکړه صادر کړ .

۷۲_ ۱۹۸۰ ز کال د فبروري ۲۵_ ۲۸ :

په سعودي عربستان کې د اسلامي هيوادونو دريم کنفرانس د اير او د شوروي يرغل يې محکوم کړ .

۷۳_ ۱۹۸۱ ز کال د جون ۱۰ مه :

سلطان علي کشمند د کابل د حکومت د لومړي وزير په توگه اعلان شو .

۷۴_ ۱۹۸۱ ز کال د جون ۱۵ مه :

د پلار وطني ملي جبهې د کنگري غونډه په کابل کې جوړه شوه .

۷۵_ ۱۹۸۱ ز کال د جولای ۱۱ مه :

د کابل حکومت پخوانۍ لايحه تعديل کړ او د عسکري نيولو عمر
يې را ښکته کړ .

۷۶_ ۱۹۸۱ ز کال سپتمبر ۲۲ مه :

مجاهدينو او قومي مشرانو په کويته کې لويه جرگه دايره کړه تر
خو د جهادي مشرتابه په اړه يې بحث وکړ .

۷۷_ ۱۹۸۱ ز کال د نومبر ۱۸ مه :

د ملگرو ملتونو سرمنشي پريزد کوليار د افغانستان په چارو کې د
خپل ځانگړې استازي په توگه وټاکه .

۷۸_ ۱۹۸۱ د نومبر ۱۸ مه :

د ملگرو ملتونو سازمان د دريم لپاره د افغانستان څخه د شوروي
عسکرو د ايستلو په اړه يو پريکړه ليک په ۱۱۲ موافقو رايو ، ۲۳
مخالفو رايو او ۱۲ ممتنع رايو تصويب کړ .

۷۹_ ۱۹۸۱ ز کال د سمبر ۱۲ مه :

ببرک کارمل د دويم ځل له پاره مسکو ته سفر وکړ د ازادۍ او لمر
نښان چې د افغانستان تر ټولو لوړ نښان و ، د بريښيف ته يې ورکړ .

۸۰_ ۱۹۸۱ د سمبر ۲۷ مه :

د امريکا جمهور رئيس او تالريگن وړانديز وکړ چې د مارچ ۲۱
مې د ورې نيتي سره سمون لري . د افغانستان د خلکو سره د پيوستون
په توگه و لمانځل شي .

۸۱_ ۱۹۸۲ فبروي ۲۲ مه :

د ملگرو ملتو سرمنشي پزیز د کولپار خپل مرستیال دیکو ليار
خپل مرستیال دیکولوردوویز د افغانستان په چارو کې خپل ځانگړي
استازي وټاکي .

۸۲_۱۹۸۲ د جون ۱۲ مه :

د افغانستان له پاره د ملگرو ملتونو د سرمنشي د ځانگړي
استازي تر نظارت لاندې د افغانستان په اړه په جنیوا کې په غیر
مستقیم ډول د مذاکراتو لومړۍ دوره پیل شوه .

۸۳_۱۹۸۲ ز کال جون ۲۴ مه :

د کابل او پاکستان د استازو تر منځ د ژنیو په ښار کې غیر
مستقیم مذاکرات پای ته ورسید .

۸۴_د ۱۹۸۳ ز کال د جون ۲۱_۲۴ می :

د مذاکراتو غیر مستقیمه دوره چې په ژنیو کې دایره شوي .

۸۵_۱۹۸۳ ز کال د سمبر ۱۵ مه :

د شمال لسو تنو لویو قوماندانو د تخار ولایت داشکمش د
ولسوالۍ د شرشر په سیمه کې سره کښیناستل چې نظامي عملیات
او سیاسي فعالیتونه په هماهنگه توګه مخ ته وړي او دوي دغه نظامي
او سیاسي ډله نظار شورا په نامه ونوموله .

۸۶_۱۹۸۴ ز کال د جنوري ۱۴ مه :

د کابل حکومت د عسکری جلب له پاره نوي لایحه اعلان کړه او
دغه پریکړې له مخې ځوانان د ۱۸ کالو په عمر عسکري خدمت ته
جلبیدل .

۸۷_۱۹۸۵ فبروري ۲۵ مه :

د شوروي اتحاد مشر ميخايل گورباچوف د شوروي اتحاد د کمونست گوند اتمه کنگره افتتاح کړه او په خپله وينا کې يې د افغانستان جگړه د شوروي اتحاد له پاره د ناسور زخم وباله .

۸۸_۱۹۸۵ ز کال د اپريل ۲۳ مه :

ببرک کارمل په کابل کې د قبايلو عالي جرگه پرانيستله .

۸۹_۱۹۸۵ ز کال می ۲۴ مه :

شوروي او افغان ځواکونو د کنړ په مختلفو درو کې د مجاهدينو پر ضد سترې حملې پيل کړي .

۹۰_۱۹۸۵ ز کال د اگست له ۲۹ می د سپتمبر تر ۳ می :

په ژيتواکې د غير مستقيمو مذاکراتو پنځه دوره پيل شوه .

۹۱_ د ۱۹۸۵ ز کال د اکتوبر ۱۷ مه :

د ملگرو ملتو څلويښتمه عمومي غونډه جوړه شوه او د لومړۍ ځل لپاره د افغانستان د مجاهدينو د ائتلاف هيات د گلبدين حکمتيار په مشرۍ په هغه غونډه کې گډون وکړ .

۹۲_۱۹۸۵ ز کال د سمبر ۱۲_۱۹ مه :

په ژينوا کې د کابل د حکومت او د اسلام آباد تر منځ د مذاکراتو دوهم پړاو پنځمه دوره پيل شوه .

۹۳_۱۹۸۶ د اپريل ۲۱ مه :

د امريکا متحده ايالاتو افغان مجاهدينو ته د الوتکو ضد سټينگر راکټونو ورکول منظور کړل .

۹۴_۱۹۸۶ ز کال د می ۳ مه :

ببرک کارمل د افغانستان خلق ديموکراتيک د مرکزي کميټي د عمومي منشي له څوکۍ څخه استعفا وکړه .

۹۵_۱۹۸۲ ز کال دمي ۴ مه :

د افغانستان د خلق ديموکراتيک گوند د مرکزي کيمتېي اتلسم پلینوم جوړ شو او هغه کې يې ډاکتر نجيب الله د افغانستان د خلق د ديموکراتيک گوند د عمومي منشي وټاکل شو .

۹۶_۱۹۸۲ ز کال د می ۵_۲۳ می :

دغیر مستقیمو مذاکراتو شپږمه دوره د افغانستان د مسئلې د حل له پاره د کابل او اسلام آباد تر منځ په ژنيو کې پيل شوي .

۹۷_۱۹۸۲ ز کال د جون ۱۲ مه :

د افغانستان د مجاهدينو د ائتلاف وياند پروفيسر برهان الدين رباني د امريکا د جمهور رئيس رونالډ ريگن سره په امريکا کې وليدل .

۹۸_د ۱۹۸۲ ز کال د جولایي ۲۸ مه :

د شوروي اتحاد مشر ميخايل گورباچوف په ولا دي واستوک کې اعلان وکړ چې دده هیواد شپږ غونډه سرتيري به د روان کال تر پایه له افغانستان څخه را ووځي .

۹۹_د ۱۹۸۲ ز کال د جولای ۳۱ می د اگست ۱۸ می :

د ژنيو د غیر مستقیمو مذاکراتو اوومه دوره جوړه شو مگر بې له د التونکي غونډې د تاريخ ټاکلو څخه پای ته ورسیده .

۱۰۰_د ۱۹۸۲ ز کال د سپتمبر ۲۵ مه :

په لومړي ځل په محکمې څخه هوا ته سپتهنگر د جلال اباد هوایي ډگر ته تر نږدې استعمال شول .

۱۰۱_۱۹۸۲ ز کال د نومبر ۵ مه :

د ملگرو ملتو عمومي منشي د ۱۲۲ رايو په اکثريت سره له شوروي اتحاد څخه وغوښتل چې له افغانستان څخه ووهي .

۱۰۲_ ۱۹۸۲ ز کال د نوامبر ۲۰ مه :

ببرک کارمل له ټولو حزبي او دولتي مقامونو څخه گوښه انو پر ځای حاجي محمد څمکي د کفيل په توگه وټاکل شو .

۱۰۳_ د ۱۹۸۲ ز کال د سمبر ۱۲ مه :

ډاکتر نجيب الله مسکو ته لاړ او هلته له ميخايل گورباچوف سره وليدل .

۱۰۴_ د ۱۹۸۷ ز کال د جنوري لومړي نيټه :

د کابل حکومت د جنوري له ۱۵ می نيټي څخه وروسته د مجاهدينو سره يو طرفه اوربند اعلان کړ .

۱۰۵_ د ۱۹۸۷ ز کال د جنوري ۱۵ مه :

د افغانستان هوايي ځواک باري چناره ښارگوټۍ سره نژدې سيمي بمبار کړ .

۱۰۶_ د افغانسنان د مجاهدينو مشرانو او مهاجرينو د پښور ښار په يو لويه غونډه کې د ډاکتر نجيب الله له خو داوړبند وړاندیز وکړ .

۱۰۷_ د ۱۹۸۷ ز کال د فبروري له ۲۵ می د مارچ ۱۰ مه :

په ژنيوا کې د غير مستقيمو مذاکراتو اتمه دوره د کابل او پاکستان تر منځ پيل شوه .

۱۰۸_ د ۱۹۸۷ د جولای ۲۰ مه :

د کابل د حکومت رئيس نجيب الله په مسکو کې له ميخايل گورباچوف سره وليدل .

۱۰۹_ د ۱۹۸۷ ز کال د نومبر ۳۰ مه :

په کابل کې د کال حکومت لویه جرگه راوبلله ترڅو پرنو اساسي قانون بحث وکړي .

۱۱۰_ د ۱۹۸۸ ز کال د اپریل ۱۴ مه :

د ژنیو توافقات د کابل حکومت ، پاکستان ، شوروي اتحا او دامریکا د متحده ایالاتو د نماینده گانو له خوا امضا شول .

۱۱۱_ د ۱۹۸۸ ز کال د می ۱۵ مه :

د ژنیو د توافقاتو په ارامۍ سره د شوروي عسکرو لومړی ډله له جلال اباد څخه د شوروي په لور روانه شوه .

۱۱۲_ د ۱۹۸۸ ز کال د می ۸ مه :

د امو سیند له پله څخه د شوروي عسکرو د کاروان په تیریدل سره له افغانستان څخه د شوروي سرتیرو وتل پیل شول .

۱۱۳_ د ۱۹۸۸ ز کال د می ۲۷ مه :

محمد حسن شرق د کابل د حکومت د لومړی وزیر په توگه وټاکل شو .

۱۱۴_ د ۱۹۸۸ ز کال د جون ۱۸ مه :

د افغانستان مجاهدینو لوړ رتبه کسانو د انجینر احمد شاه احمدزی په مشر حکومت جوړ کړ .

۱۱۵_ د ۱۹۸۹ ز کال د جنوري ۲۷ مه :

لویدیځو هیوادونو او جاپان خپل سفارتونه په کابل کې وتړل .

۱۱۶_ د سید جمال الدین په نامه د اسلامی حزب یو قوماندان د

تخار ولایت کې د جمعیت اسلامي پر مجاهدینو حمله وکړه . چې ۳۲ تنه قوماندانان او افراد یې ووژل شول .

۱۱۷_ د ۱۹۸۹ ز کال د اگست ۱۵ مه :

انجینر گلبدین حکمتیار د موقعت حکومت بی اعتباره او دبهرنیو چارو له وزاتو څخه یې استعفا اعلان کړه .

۱۱۸_ د ۱۹۸۹ ز کال د ډسمبر ۲۲ مه :

د اسلامي حزب قوماندان د جمعیت د مجاهدینو د وژلو په تور اعدام شو .

۱۱۹_ د ۱۹۹۰ ز کال د مارچ ۲ مه د ۱۳۲۸ ل کال د حوت ۲ مه :

د کابل حکومت دفاع وزیر جنرال شهنواز ټنی کودتاه وکړه .

۱۲۰_ د ۱۹۹۰ ز کال د مارچ ۷ مه :

شهنواز ټنی په شمول د کودتاه مشران پاکستان ته ولاړل .

۱۲۱_ د ۱۹۹۰ ز کال د اپریل ۱۲ مه :

نجیب الله رژیم ته د تسلیم شویو کسانو په هرات کې د ډلو پواسطه د هرات والي خالقیار یې ټپی او دملی امنیت د ریاست ریس جلال رزمنده ووژل شو .

۱۲۲_ د ۱۹۹۰ ز کال د می ۷_۹ مه :

فضل الحق خالقیار د کابل حکومت د لومړی وزیر په توگه وټاکل شو .

۱۲۳_ د ۱۹۹۰ ز کال د می ۷_۹ مه :

د څو ولایتونو مجاهدینو قوماندان د یکشا کې سره را غونډ او د سرتا سري شورا بنسټ یې کیښود .

۱۲۴_ د ۱۹۹۰ ز کال د می ۲۱ مه :

فضل الحق خالقیار خپله کابینه اعلان کړه .

۱۲۵_ د ۱۹۹۰ ز کال د می ۲۸ مه :

په کابل کې لویه جرگه جوړه او د اساسي قانون په بدلونو یې بحث وکړ .

۱۲۶_ د ۱۹۹۰ ز کال جون ۲۳ مه :

د جهادي قوماندانانو دويمه شورا د سلگونو قوماندانانو په گډون د يکشلا ولايت د ژوري په اډه کې جوړه شوه .

۱۲۷_ د ۱۹۹۰ سپتمبر ۲ مه :

د اسلامي محاذ د تنظيم ځيني قوماندانانو چې دننگرهار ولايت يې غونډه جوړه کړي و د سکاټ توغنډی د بريدله امله ۲ تنه مړه او ۲۵ تپيان شول .

۱۲۸_ د ۱۹۹۰ ز کال د اکتوبر ۱۹ مه :

د افغانستان د جهادي قوماندانانو سراسري عالي شورا کميسون د بدخشان د ولايت د شاه سيلم په سيمه کې غونډه وکړه .

۱۲۹_ د ۱۹۹۰ ز کال د اکتوبر ۲۴ مه :

د اسلامي حزب او جمعيت د اختلاف د ليري کولو په خاطر په ازاد و سيمو کې يو واحد اداري پر جوړښت يو پريکړه ليک په پښور کې لاس ليک کړ .

۱۳۰_ د ۱۹۹۱ ز کال فبروري ۹ مه :

د مجاهدينو يوه دري سوه گيزه هيت سعودي عربستان ته ولاړه .

۱۳۱_ د ۱۹۹۱ ز کال د مارچ ۳۱ مه :

مجاهدينو د خوست ښار فتحه کړ .

۱۳۲_ د ۱۹۹۱ ز کال د اپريل ۳۱ مه :

د کونړ ولايت په مرکز اسعد اباد کې د يو ستري چاودنۍ له امله ډير کسان ووژل شو .

۱۳۳_ د ۱۹۹۱ ز کال د اگست ۳۰ مه :

د جماعت الدعوت تنظيم مشر مولوي جميل الرحمان د پاکستان په سرحدی ښار باجوړ کې ووژل شو .

۱۳۴- د ۱۹۹۱ ز کال سپتمبر ۱۳ مه :

د شوروي او امريکا يو پريکړه ليک تصويب کړ ، چې د هغه پر اساس به د ۱۹۹۲ ز کال د جنوري له لومړۍ نيټې څخه افغاني اړخونو ته وسله نه ورکول کيږي .

۱۳۵- د ۱۹۹۱ ز کال د نوامبر ۵ مه

د روم په ښار کې ظاهر شاه باندې پرتگالي ژوناليست حمله وکړه خو هغه روغ پاتې شو .

۱۳۶- د ۱۹۹۱ ز کال نوامبر ۱۱ مه :

د مجاهدينو لومړي هټيت د پروفيسر برهان الدين په مشري د شوروي حکومت په بلنه مسکو ته سفر وکړ .

۱۳۷- د ۱۹۹۱ ز کال د نوامبر ۱۵ مه :

د بلخ ولايت د حيرتاتو سرحدي ښار کې جنرال مومن د ډاکتر نجيب الله د حکومت مخالفت وکړ .

۱۳۸- د ۱۹۹۲ د مارچ ۱۵ مه :

د سمنگانو ولايت مجاهدينو ونيوه .

۱۳۹- د ۱۹۹۱ ز کال د مارچ ۲۰ مه :

د عبدالرشيد دوستم له خوا په مزار شريف د ملی اسلامي جنبش په نامه ډله يي جوړه کړه .

۱۴۰- د ۱۹۹۲ ز کال د اپريل ۱۱ مه :

د سالنگ د لويې لارې د امنيتي پوستو افسران له شمالي قوايې سره يو ځای شول .

۱۴۱- د ۱۹۹۲ ز کال د اپريل ۱۶ مه :

ډاکتر نجيب الله په کابل کې د ملگرو ملتو په دفتر کې پناه واخيستله .

۱۴۲- ۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۱۸ مه :

د هرات ولایت مجاهدینو ونيوه .

۱۴۳- د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۲۰ مه :

د مختلفو ډلو مجاهدینو د کندهار ولایت فتحه کړ .

۱۴۴- د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۲۲ مه :

مجاهدینو د سختی جگړې وروسته د بدخشان ولایت د فیض اباد

ښار ونيو .

۱۴۵- د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۲۳ مه :

د جلال آباد ، گردیز ، مهترلام او قلعه نو ښارونو د مجاهدینو

ونیول .

۱۴۶- ۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۲۴ مه :

د مجاهدینو تنظیمونو په یوه طرحه موافقه وکړه چې د هغې پر

اساس پروفیسر صبغت الله مجددي د دوو میاشتو لپاره د انتقالي

اداری د مشر په توګه وټاکل شو .

۱۴۷- د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۲۵ مه :

د مجاهدینو مختلفو ډلو د کابل ښار اداره په لاس کې واخستله .

۱۴۸- د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۲۵ مه :

د کابل ښار د امنیت لپاره افغانستان اسلامي دولت لومړنۍ

اعلامیه صادره کړه .

۱۴۹- د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۲۵ مه :

د کابل د جنوبي سیمو په ډیرو ځایونو کې د اسلامي حزب او

د جمعیت اسلامي د متحدینو ترمنځ جګړه ونښته ، او د اسلامي حزب

کسان د کابل اطرافو ته پرشاتګ ته مجبور شول .

۱۵۰- د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۲۷ مه د ۱۳۷۱ ل کال د ثور ۷ مه :
د افغانستان د موفقت حکومت د جمهور رئیس پروفیسر صبغت
الله مجددي په مشرۍ د مجاهدينو کاروان له پيښور څخه کابل په لور
حرکت وکړ .

۱۵۱- د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۲۸ مه - ۱۳۷۱ ل کال د ثور ۸ مه :
د افغانستان مجاهدينو د قدرت د انتقال مراسم د بهرنیو چارو د
وزارت دستوري په مانۍ کې تر سره شول او د ډاکتر نجيب الله واکمني
پای ته ورسیده واک رسماً پروفیسر مجددي ته وسپاره .
۱۵۲- د ۱۹۹۲ ز کال د مجاهدينو حکومت نوي کابینه اعلان شو

۱۵۳- د ۱۹۹۲ ز کال مي په ۲۵ مه :
د احمد شاه مسعود او گلبدین حکمتیار ترمینځ د اوربند او دشمال
ځواکونو څخه د کابل د خالۍ کولو پریکړه لیک څرخي پله په سیمه
کې لاسلیک شو .

۱۵۴- د ۱۹۹۲ ز کال دمي ۲۹ مه :
کومه الوتکه چې پروفیسر صبغت الله مجددي له خپلو ملگرو سره د
پاکستان څخه راتله د کابل هوایي ډگر ته نږدې یې الوتکه په
توغندی وویشتل شو .^۹

^۹ - علمی ، حامد (۱۳۸۸ ل کال) . د افغانستان پېښلیک . ژباړن غلام ولي نوري ، نوري
کلتوري مرکز .

۲۱_ماخذونه :

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library